

Leonardas Gutasuskas

VILKO DANTŲ KAROLIAI

Romanas

... atminti, laikyti galvoje, neužmiršti:

Atsiminti seniai praėjusius laikus.

DŽ, p. 52

Tai bus septyni kartai iš ryto po pusę puodelio po du pensus tai reiškia septyni kartai po du tai bus šilingas ir du pensai ir dar trys kartai iš ryto po pilną puodelį po keturis pensus tai bus trys litrai tai bus šilingas ir šilingas ir du pensai tai bus du šilingai ir du pensai, maloningasai pone.

Džeimsas Džoisas, *Ulisas*

Tadas supranta: „Vilko dantų karoliai“ – tai pokarinio laiko dovana, lauktuvės iš Vorkutos, Atminties simbolis-ženklas, kabantis galvūgaly, po tėvo nuotrauka, tai jis visa diktuoja, pieštuko žingsnius veda, skriejančio žlungančio prisikeliančio laiko įstatymus dėsto, nepriklausomą teisybę, nepaklūstančią nei sąmonei, nei nesąmonei, skelbia. Kiek sykių Atmintis tarsi galingi kvazarų blyksniai išraudavo iš nebūties seniai išblukusius, sudūlėjusius gyvenimo gabalus ir jie nušvisdavo prieš akis lyg ką tik išgaląsti peiliai, o netolimo laiko paveikslas, kuris, rodė, turėtų būti toks ryškus, rūdžių nepaliestas, suirdavo ir nugrimzdavo į tamsas...

Štai ir šį vakarą, kai sąmonė jau pasiruošus sutikti 1980 metų vasarą, Atmintis šnabžda: užmerk akis ir išvysi: 1946-tų vasaros vakarą...

Pasaulio pakrašty, Lietuvoje, Veprių bažnytkaimyje, gyveno senė, vardu Ieva Marija, su savo vyriausiu sūnumi senberniu Jokūbu ir su jauniausio sūnaus Simono sūnumi anūku Tadu, vadinamu Šimo Tadas. Gyveno jie už miestelio, Pakapiuose, senoje troboje, kurios du langai buvo į vieškelį, o trečias – į kapinyną.

Kiek vietiniai žmonės prisimena, Ieva Marija nebuvo grėblio į rankas paėmus – atėjo į Veprius siūdama, siuvėjaudama ištekėjo, vaikus pagimdė (keturis sūnus nuo dviejų vyrų), keliavo iš kaimo į kaimą ir tik rudenėjant sugrįždavo į savąją trobą pas vyriausią sūnų, kuris taip pat buvo bežemis: medžiojo, žuvavo, vėžius tinkleliais gaudė (nė viena vakarienė klebonijoj po atlaidų neišsiversdavo be Jokūbo sumedžiotų, sužvejotų gėrybių) ir gėrė. Gerti pradėjo baigiantis karui ir tuo laiku, kada Šimo Tadas (mieste gimęs, mieste kalbėti ir vaikščioti pramokęs) gyveno pas babytę Ievą Mariją, Jokūbas jau iki ausų buvo įbridęs į klampią baisios nuodėmės bedugnę. O miesto vaikas apie kažkokią „mūsų“ žemę nė negalvodavo, jam užteko upės, ežero, debesų ir paukščių, ir vėjo benamio – visų šių lobių buvo turtingas atkampus, Dievo ir laiko užmirštas šiaurės molžemio lopelis.

Ir visgi galėtume paklausti, kodėl Šimo Tadas, miesto vaikas ant grindinio vaikščioti išmokęs, į gatves akmenis ne sykį kaktą prasikirtęs, gyveno Pakapiuose pas tėvo motiną babytę Ievą Mariją? Atsakymas labai paprastas: Simonas štai jau penkeri meteliai kaip tolimoje ledynų šalyje ganė baltuosius lokius, sekmadeniais prieškariniu dantų šepetuku plėšrūnų nagus blizgino, kad jie atrodytų tarsi iš gryo Uralo aukso nulieti ir kad juose ryškiau atsispindėtų siauraakė samojėdų saulė. Na o motina, marga miesto šarka, ilgauodegė paukštytė, tuo metu mieste leido žavingas švenčių ir pasitusių karnavalų naktis, ir vaikas jai buvo ne galvoj.

Tad gyveno Šimo Tadas pas Ievą Mariją Veprių pakraštyje, kur dažnai pro trobos langą galima būdavo dvasią išvysti, baltarūbę vėlę bekūnę, sklandančią vakarais virš kapinyno antkapių. Ypač rudenėjant, kada šiaurinės miglos, tarsi pilvotos nežemiškų vandenių žuvys, sustingdavo čia pat virš žemės ir pilkais pelekais glostydavo ražienose snaudžiančių galvijų nugaras.

Būdavo, jau sutemus, žiūri vaikas pro langą į kapinyną ir laukia, kada dvasia pasirodys, žiūri ir mintyse kviečia: pasirodyk pasirodyk. Dvaselė tik šmikšt iš po akmens ir jau sėdi ant kapinyno tvoros baltas kojas nuleidus, dairo, kur čia kokį naktibaldą nustvėrus. Tiesa, per tokią sutemų tolybę veido niekada neįžiūrėsi, nepasakysi, ar tai senis Kaveckas, bitininkas, ar Kusteckų Martynas, prieš pat Kalėdas miręs, bet ir kušlam aišku – ant tvoros dvasia. Žmonės sakydavo, jog tai piktos rudens naktų palydovės, vagiančios vaikus ir klaidinančios į miestelį iš aplinkinių kaimų grįžtančius girtus vyrus, bet Šimo Tadas netikėjo žmonių kalbomis, nes bekūnės dvasios dar niekada jam kelio nebuvo pastojusios. O vaikas jis buvo keistas, didis nakviša, dieną miega, vakarais kažkur trankosi, babytė sakydavo: Žiūrėk, Taduli, ar tik vėlė kada nenusineš į kapinyną, vėlai sutemus parsibelsdavo į namus ir patyliukais smukdavo į lovą. Pradžioj, pirmais metais, Jokūbas pabardavo vėjavaikį, bet ilgainiui numojo ranka, matyt, atsibodo tą miesto žvirblį prie kaimo tvarkos pratinti – su saule keltis ir su vakarine gult, dažnai netgi be žiburio.

Bet vienas kartas nemelavo: mirtinai vėlė Šimo Tada išgąsdino. Keliauja kartą nakviša namo, danguj – rupios kaip Riešės žvirgždas žvaigždės šviečia, taip jau žemai, rodos, dar kiek, ir pasieks erškėtiną prie Večernyko, tylu aplinkui, girdis, kaip rasa į žemę dūžta, širdy tokia ramybė, tarsi bažnyčioj per Pakylėjimą. Keliauja mažas, žvaigždes skaičiuodamas, viską žemėje pamiršęs, net pačią žemę, kojų pirštais vos vos žolių viršūnes kliudydamas, mintimis ir svajonėmis – aukštai, Paukščių take, toli nuo Pakapių.

Bet kurgi tu, žmogau, nueisi į žemę nežiūrėdamas, žemę pamiršęs? Niekur. Gal tik į kapinyną, tik jau ne į namus, juo labiau jei kapinyno tvora su Ievos Marijos patvoriu – kaip du dvyniai už rankų susikibę.

Nežinia, kiek toli būtų Šimo Tadas tą rudens naktį nukeliavęs, gal būtų du kartus pasaulį ratu apsukęs, vis šalia babytės patvorio, į trobą net nepažvelgęs, tarsi jos čia visai ir nebūtų, o gal būtų per baisų savo neapsižiūrėjimą atplėštas nuo žemės, į žvaigždynų verpetus įtrauktas ir pats pavirtęs bevarde žvaigždele? Kas žino, kuo būtų pasibaigus vaiko kelionė, jei ne lemtingas atsitiktinumas: tą atmintiną rudens naktį kapinyno varteliai buvo praviri, tad Šimo Tadas kaip koks siūlas Ievos Marijos pirštuose į adatos auselę – stačiai pro vartelius į kapinyną. O kapinynas dar naujas, kaip sidabrinis pievagrybis po lietaus po Antrojo pasaulinio karo išdygęs, iš tolo šlifuotais akmenimis švyti, marmuru tvaska, tauria bronzike akį glosto, amžiną atilsį duok po jais vargstantiems, Viešpatie, – nedegantis akmenynas! Matyt, vepriškiai dėl tos ugnies ir nestatė medinių kryžių, kurie visi vienu metu nuo kibirkštėlės įsiplieskia, nes gaisro tikėjos, laukė – kiekvienas girios medelis šaukte šaukė: Brolyčiai, rytoj karas! Brolyčiai, po Sekminių karas! Broliukai, po metų karas! Broleliai, balti dobilėliai, po 100 metų karas! O po 1000 – tai du iš karto!

Už pirmo akmens ir užkliuvo Šimo Tado koja. Žvaigždžių keleivis kaipmat iš dangiško sapno nubudo, aiktelėjo ir mato, Dievulėli mieliausias, juk jis kapinyne, į kurį netgi dieną nedrįsta kojos kelti. Baisi baimė tuokart kaip dagio sėkla į plaukus įsisegė ir pastatė juos piestu, jaučia nakviša, kad jos neišrausi, net su didžiausiu plaukų kuokštu neišlupsi, bet baisiausia, kad drauge su baime pagavo ir kažkoks kvailas juokas. Nepamirškim, kad Šimo Tadas buvo didelis kviknius, net per sapną juokdavos. Tad sukikeno lyg kvaišas visai ne laiku ir ne vietoj ir dar labiau išsigando, nes jautė, kad vėlė labiausiai nekenčia įvairaus plauko kikentojų vidurnaktį. Susiėmė delnu burną, pažvelgė į dešinės kojos nykštį, ar krauju neplūsta (nors kraujas naktį, kaip ir kapinyno žemuogės, – juodas, neįžiūrėsi), permetė akių kampais vėlių karalystę – aplink vieni akmenys juda slenka artyn artyn. Reikia man kuo greičiau sprukt, pagalvojo kviknius, būtų ir sprukęs, smagiai už kulką būtų iš baisios vietos iššvilpęs, tik nedrįso nugaros į tuos dvasių būstus atgręžti. Juk vis viena čiups, nepraleis progos nutverti, dejavo nakviša ir pamėgino atbulas, kaip tas vėžys Riešėj, link vartelių nematomai, atsargiai pasislinkti. Bet ar toli atbulas nueisi? Žingsnelį, kitą, ir

stop. Taškas. Jaučia – dar pusžingsnis ir atsitrenks į kapinyno tvorą, tad sukaupė vyrišką dvasią ir pasisuko ant kairio kulno.

Kaip atsidūrė anapus kapinyno tvoros, net šiandien negalėtų paaiškinti. Skriste kaip tulžys sparnuotas! Kiekvienas Šimo Tado vietoj būtų skriste išskridęs, kiekvienas drąsiausias miestelio girtuoklis, net dėdė Jokūbas, ką jau apie vaiką kalbėt, apie siratą prieš angelo valią, kurį kiekvienas didesnis kas tik netingi gali kaip sušalusį arkliašūdį koja paspirti. Niekas nebūtų atlaikęs, nes ir taip anais laikais, po didžiausio pasaulyje karo, visokios baimės kaip lauko pelės patamsiuos knibždėte knibždėjo, anais laikais vėlei netgi rankos tiesti nereikėdavo – pasirodė visu gražumu, visu ūgiu, ir išstampa blusos, ir utėlės, žodžiu, kapinyno vartuos, aklinau juos užtvėrus, visu gražumu, visu ūgiu stovėjo vėlė. Balta nuo viršaus ligi žemės, stovi akis akin su nakviša ir supasi, į šonus svyruoja. Ak, kiekvienas drąsuolis, tokį vaizdą išvydęs, būtų žvaigždėtos nakties kvapus pasmardinęs, neatlaikęs. Bet Šimo Tadas jau skrido virš akmeninės sienos, kaip žydras tulžys, greitesnis už kulką! O vėliau, jau po išgąščio, po ligos, ir pats stebėjos, kaip galėjo dvigubai už save patį aukštesnį mūrą vienu atsikvėpimu įveikti.

Slogų sunkų kapinyno kvapą išpūtė tik lovoj – uufff. Gulėjo patamsy, o akyse kaip klebonijos laikrodžio sidabrinė švytuoklė vėlė bekūnė svyruoja supas, mėgino užsimerkti, delnais, net kumščiais vokus užsispausti, bet viskas veltui – švytruoja, ir baigta. Ilgai neištvėrė, pagulėjo tamsoj drebėdamas ir jau šaukia: Baaaaabyyyt! baaaaabyyyt!

Ieva Marija, kuriai Dievas už jos gerus darbus senatvėj miesto siratą atsiuntė, su žvake rankoj jau artinas, jau šiurena šuru šuru savo darbo šlepečių veltininiu padu per aslą, jau stovi galvūgaly, ant karščiuojančios kaktos šaltą vaškinį delną uždėjus, klausia: Kas gi tau, aukseli, ar susirgai? Žvaigždžių keliautojas tyli, karštą kvapą į senės veidą pučia, tiesiai į veidą, nes senutė labai maža, kuprota, mažesnė už vaiką, už mažą mergytę.

Iš prigimties ir taip sirgalius, nuo mažiausio vėjelio plaučių liga susergantis, Šimo Tadas tą kartą mėnesį su kaupu lovoj pragulėjo, kaip tas Arganas prie būdos prirakintas, bet širdies gelmėse naktinių pokalbių su dangaus šviesuliais neišsižadėjęs. Baisiai karščiauo, klejojo, ir tas klejojimas baimės atšvaitais Ievos Marijos akyse kibirkščiauo; bet baisiausia, kad mirtinai užsikirto, kalba užkrito, rodės, negrįžtamai kalbos dovaną prarado: nebylys, ir galas. Laimė, Veprių felčeris patarė Ievai Marijai vaiko motiną iš Kauno iškviešti, kad toji nedelsdama ligonį prie Baltijos jūros nuvežtų, pasakė: Tegu kas vakarą, kai pakyla bangos ir jūra gaudžia, mėgina pajūry rėkti, šauksmu bangų gausmą perrėkti pabando, turėtų atkristi.

Motina, plačiai pagarsėjęs Kauno paukštytė, nusitempė vaiką ten, kur paprastai važiuodavo viena arba su... Ir jau vežamas vaikelis autobuse mintyse atmintinai išmoktus žodžius kartojo:

Išsisupus plačiai vakarų vilnimis

man krūtinę užliek savo šalta banga...

Tai šiuos brangiausius žodžius ir rėkdavo Šimo Tadas kas vakarą pajūry, kada paplūdimys kiek aptuštėdavo, jau po saulės laidos (pravertė vaikui nakvišos dalia – galėjo drąsiai sau vienui vienas su baisia vandenų galybe patamsiuos grumtis). Kaip koks kvaišas ar buku peiliu pjaunamas RĖKĖ IR RĖKĖ kas vakarą „išsisupus plačiai vakarų vilnimis...“, sulig kulkšnim į Baltijos putas įsibridęs, veidą prieš sūrias bangas atstatęs, rodės, dar keliolika tokių RĖKIMO vakarų ir kris negyvas ant smėlio, plyš širdis ar sprogs plaučiai nuo to nežmoniško rėkimo, nuo kurio ne tik užsikirtusios raidės, bet ir viduriai galėjo pro gerklę išvirsti, tarsi pasmerktojo ar kokio raupsuotojo tyruose, iš paskutinių, iš paskutinių jėgų mėginančio Dievą prisišaukti.

Ir vis dėlto išgirdo Dievas, vis dėlto prarėkė Šimo Tadas tą baisų užsikirtimą, ir ne tik „s“, bet ir grėsmingosios „p“ „t“ „k“ „b“ kaip rėvos akmenys buvo nugulėtos, kaip paminklinės plokštės buvo peršoktos. Tarsi iš degančio namo į kamuolį susirietęs išvirto, jau beveik liepsnų apimtas, bet gyvas ir sveikas, gal dar gyvesnis nei prieš ligą, prieš išgąstį, prieš užsikirtimą, prieš stebuklingą vėlės paveikslą pasirodymą. Ačiū Dievui, įveikė vaikas tą neprigimtinę negalią, lengviau atsikvėpė achh, lengviau ir

mokytoja mokykloj atsikvėpė, nes ir jos gerklėj tarsi dagio sėklos styrodavo tie prakeikti garsai „s“ „k“ „p“ „b“, nes ir jos širdį žeidė kitų mokinių-žvėrelių šnypštimas iš kampu „ssssssss“, vos tik Šimo Tadas atsistodavo prie lentos.

Suprantamas ir mūsų smalsumas: kokią gi dvasią aną atmintiną rudens naktį susitiko akis akin Šimo Tadas Veprių kapinyne. Atsakymas yra labai trumpas ir paprastas: balto arklio uodegą. Taip, paprasčiausią kaimyno Akunio Šyvio žilą uodegą, kad ją dvasios nurautų!

Pasirodo, tą žvaigždėtą spalio naktį Akunio Šyvis, arkliškos nuojautos vedamas, patraukė link kapinyno, link uždrausto vaisiaus (visi miestelio gyvuliai ir ožkos žinojo: už aukštos akmeninės tvoros – sodriausia pasauly žolė, žemuogėm paskaninta, kurios, deja, nei paskabysi, nei pauostysi). Tad atrisnojo arklys ir mato: kelias laisvas! taip ir įžygiavo ilgo snukio tiesumu stačiai pro pravertus vartelius (besielis daiktas, „niemas“, kas jam tos šventos vepriškių vietos). Apie vidurnaktį ano pasaulio žolynais prikimšęs savąj banginio pilvą, palikęs garuojančią krūvą, arklys pasuko į namus. Bet sočiai priėdęs arklys (žinoma, jei netoliese nešvilpia botagas) kaipmat užsnūsta. Miegas užklupo Šyvį pačiuose varteliuose, nukrito tarsi maišas ant galvos, o jau su maišu ant galvos gyvulys nežengs žingsnio, tokia jų mada, priešinga žmonių madai – tiems tai kad tik maišas ant galvos, o geriausia, kai ant galvos maišas, ant to maišo – kitas, o ant jų – dar du, kad silpniausia šviesos kibirkštėlė neprasiuštų.

Tad užsnūdo Šyvis kapinyno tarpuvartėj, jam net ne uodegoj, kad kažkas gali jo uodegos išsigąsti – švytuoja sau, uodus baido, gal ir nuo vėlių uodega ginasi, o gal ir šiaip iš didžio sotaus malonumo švytruoja iš rytų į vakarus, iš vakarų į rytus. Aišku, toks paaiškinimas labai paprastas, kasdieniškas, pilkas, nelabai pritinkantis prie žvaigždėtos spalio nakties, prie nakvišos baimės, prie paslaptinių kapinyno šnaresių. Bet yra ir kitas, poetiškas: juk aną naktį, taip netikėtai patekęs kapinynan ir dar netikėčiau vėlės užklyptas, Šimo Tadas išvydo tik arklio uodegą, galvos nematė, juo labiau akių, o arklių akys, kaip žinia, amžinai ašarotos, labai poetiškos. Žodžiu, negalėjo vaikas į arklio akis pažvelgti, o kaip tik akyse ir slypi antrasis paaiškinimas, juk pasakyta:

Mylėjau žirgą – kas gi tai buvo? – ir kartais (nes gyvuliai geriau nusimano, kokios jėgos aukština mus)

jis iškeldavo bronzinę galvą į savo dievus –

alsuojančią ir išvagotą gyslų augmenijos.

Antrasis paaiškinimas kaip tik ir susijęs su arklių dievais: išeitų, kad Šyvis ne snustelt tarpuvartėj sustojo, o ties dviejų pasaulių riba stabtelėjo su savais dievais pasitarti, tik labai gaila, kad Šyvio nepasiklausi, kaip iš tikrųjų buvo, o Šimo Tadiui tada ne arklių dievai rūpėjo. Žodžiu, nepasiklausė tada, tai juo labiau nepaklaus šiandien, kada Šyvio kaulų jau nebeatskirsi nuo kitų arklių kaulų, dunksančių senose bulvių duobėse, pamiškėj, Pakapiuos. Šiandien, išvydus baltą arklį, Šimo Tadiui belieka paseilėti dešinės rankos nykštį, pliaukštelėti juo į kairį delną, kumščiu užtvirtinti užantspauduoti ir pasakyti (kaip anais laikais Vepriuose): Septintas – laimė!

Skirtumas tarp pirmo ir antro paaiškinimų yra nemažas, ir vis dėlto – neesminis, nes ESMĖ YRA K A U L A I, arklių kaulai.

Žvelkim: jau vakaras, ankstyvo rudens šešėliai tarsi laumės pirštai braukia per šviežiai nupieštą, dar neišdžiūvusį šios dienos paveikslą, kad jis taptų dar paslaptingesnis, be ryškių briaunų, be ašmenų, be staigių kampu, kad būtų panašus į ūkanotą Fata morganą: ir miškas, ir upė, ir kalvos, ir pakapiai, ir senos bulvių duobės, ir pasakos vienaakį primenantis varpinės bokštas – visa, kas tarsi apversta aukštyn kojomis supas kažkokioj trečioj ar devintoj realybėj.

Už Ievos Marijos trobos, toliau, už Večernyko (Paskutinės vakarienės koplyčios, kurios prieblandoj kraujuoja ant skardos nupiešta peršauta surūdijus Jėzaus širdis ir kur nuo amžių, kiek Šimo Tadas atmena, kvėpia vašku ir vystančiomis gėlėmis), dar toliau, pamiškėje, senose bulvių duobėse – neišsenkančios arklių kaulų kasyklos, lobių sala, dar neatrastas neatkastas karalių kapas, tad nesistebėkim, kad Šimo Tadas, šiaurės Šlimanas, kaip tik ten ir darbuojasi. Pažvelkim:

Išblukęs šiaudinis plaukų kuokštelis tarsi pempės kuodas tai kyšteli iš duobės, tai prapuola. Kyšteli – ir sunkus arklio kaulas šlumšt ant smėlio kaip žmogus atsidūsėdamas – aachch. Prapuola kuodelis – atrodo, visame pasaulyje tuščia, nė gyvos dvasios aplinkui, tik mėnuo-žibintas supas virš juodos duobės kiaurymės, tik naktis-bedugnė neišmatuojama, tik žvaigždžių skruzdėlynas rūksta kaip aukuro dūmas Mikalojaus Konstantino Čiurlionio paveiksle, ir toks nenusakomas liūdesys skverbias į sielą, nes lyg tyčia danguj – išskrendančių žąsų trikampis (net baugu, kaipgi tos baltaskarės dangaus moterytės perskris baisią tylą, vis poteriaudamos nesuprantama savo kalba) tarsi įšalęs lango stikle šerkšno raštas...

Štai tamsūs debesys jau sėlina prie mėnulio-aukso liktorėlio, greit bus tamsu nors į akį durk, ir mes jau žinom, jog ši tamsa ir tylą mums primins prieš keletą metų matytą sicilietišką filmą:

ankstyvas Pietų ruduo, vakaro sutemose – nerealios kalnų viršūnės, akmenuotu taku į aukštikalnių ganyklas tėvas išsiveda sūnų. Pirmą kartą nusiveda vaiką tarp svetimų uolų, tarp vaiduoklišku nudžiūvusių medžių, pirmą kartą jau vyrą, ak, dešimtmetį. Čia jis pasiliks vienas tarp staugiančių vilkų kalnų tyloj, vienas tarp nesvetingo dangaus ir nepažįstamos žemės. Štai ir stovykla, nematomam aptvare nerimsta avys, aidai mediniai skambalai po avių kaklais. Keleiviai nusimeta nešulius. Tėvas paima sūnų už rankos ir veda prie plokštikalnės krašto. Sustoja, abu tyli. Visą kelią nuo namų jie tylėjo. Tėvas delnais uždengia vaiko akis. Ir anglinėje tamsoje mes jaučiam, kaip vaiko mintys keliauja, tarsi šešėliai jos skrenda paskui tėvo mintis, į kairę, į kairę akloje tamsoje. Staiga, rodos, su šaknimis išrauta, – nežemiška šviesa: uolėtas skardis, nuo jo – putotas krioklys. Girdim tolimą vandens šniokštimą. Tėvas ištaria: *šaltinis*. Sūnus pakartoja: *šaltinis*...

Savuoju vienišumu Šimo Tado naktis kaulų duobėje yra keistai panaši į tą nepažįstamos tolimos šalies naktį kalnuose: tas pats mėnuo, skubantis pro debesis, ta pati bekraštė tylą, vaiko vienatvė, bet mes nesiartinkim prie duobės, nes labai išsigąstų vaikelis, jau apsipratęs su neišvengiama savo vienatve, labai išsigąstų išvydęs mus, stovinčius ant duobės krašto ir žiūrinčius iš aukštybių žemyn, galėtų vaikui ir vėl kalba užkįsti, dabar jau amžiams.

Nesiartinkim, geriau pavirtę egliais nusvarinkim juodas uogas virš duobės, tada Šimo Tadas galės pasiguosti: ir medeliai verkia, ne man vienam arklių gaila.

Kasa vaikas, skuba, juk reikės kaulus surūšiuoti, nagais švariai smėlį nugremžti, šakele iš akiduobių iš plyšių skylių žemes iškrapštyti, po to visą turtą ant dviračio vežimuko sukrauti, vadelėmis pro akiduobes gerai priišti (žino mažas, kad arkliai ir po žeme vadelių klauso). Riša, skubinas ir pats su savimi kalba:

kaži kodėl arklių kaulai taip nenori is žemes lįsti? kodėl taip tvirtai įkibę laikosi, slepiasi? kodėl iš duobės išmesti taip žmogiškai atsidūsta aachch? net baisu pagalvojus, koks arklys iš tų sumaišytų kaulų išeitų: vieno galva kito kojos trečio nugarkaulis, tokį žirgą išvydę, naktigoniai lyg žiogai kaipmat į eglių viršūnes suskristų, o gal ir po žemėm girdis, kad miškuos neramu, kažkas prieš kažką kariauna šaudo, matyt, supranta kaulėliai: po žeme ramiau saugiau, čia galima ir pažvengti tyliai, ir neišgirs visokie mėlynbarzdžiai raudonaūsiai, kuriems vis negana odos rėžius iš žmonių nugarų rėžti, ihahaha, pabando nusižvengti vaikas, šiaip labai gabus įvairiausiems pamėgdžiojimams, volunge ar strazdu pašvilpt jam vieni juokai.

Nežinia, kas pirmas tuos kaulus aptiko, bet kai kas girdėjo žodžius: Nūūū vaikai vanagai, Pakapiuos jūsų lobiai, aukso kasyklos, nežiopsokit netingėkit, ir knygos, kapeikos ir pašto ženklai – jūsų! Vėliau paaiškėjo, kas Veprių vaikus sugundė – tai buvo senas žydas, atliekų supirkėjas, kuris iš skurlių popiergalių gelžgalių su sava Sara buvusio dvaro kumetyne gyveno, ne kažin kaip, bet badu nemirė, turėjo laisvo laiko po žydų kapų griuvėsius paslankioti, gyveno panašiai kaip anas prieškarinis Handele iš Kauno priemiesčio Slabados, kurio bedugniam maiše tilpo visi pasaulio stebuklai ir tas, paskutinis, tada

dar neatrastas. Slabados dvimečiams trimečiams bekelniams karaliukams – karūnos žirgai stikliniai kalavijai – visa iš amžino žydo maišo, be jo plikabambis Šimo Tadas taip ir būtų pasilikęs skurdžiumi, niekada nesupratęs, kas yra šio pasaulio turtai ir prabanga. Neveltui, vos akis praplėšęs, būdavo, jau ir rėplinėja patvoriu, stebukladario laukia, sulaukti negali, budi. kada gi pasirodys keliautojo batai, stebi gatvelės posūkį pro vartų apačią, kad nepražiopsotų, kad pirmas nuo keturių ant dviejų pašoktų, pirmas susuktų: Aaaandeeeee!

Kartą šis senų skurlių supirkėjas netyčia varteliais prie žemės prispaudė karaliuką, tas net susiplojo kaip blynas, bet užtai koku stebuklu atsipirko – tikru abuolmušiu žirgu, kuris Jojo, žvengė, tik krūvelių nekepė. Ir jau daug vėliau, jau po Didžiojo tautų karo,

Šimo Tado tėvas Simonas, Handele prisiminęs, pasakodavo:

Šliomke, klausia ponas mokytojas, Šliomkė – tai Handele sūnus, lankęs lietuvių mokyklą, pasakyk, kas yra molis? Šliomkė atsakęs: Ui, ponas mokytojas, molis tai toki feigele, kuhi sughoiže mano motina futha, tėvas juokiasi ir paaiškina: mokytojas klausė, kas yra žemės molis, o Šliomkė suprato, kad mokytojas klausia, kas yra kandis, mat mol rusiškai kandis, juokiasi ir staiga tyliai pats savęs klausia: Kur dabar Aronas Handele, kur Šliomkė? niekada nepamiršiu, kaip degė mūsų namai (karo metais Slabada vokiečiai pavertė getu).

Bet grįžkim į Veprius. Atliekų supirkėjas gyveno iš kaulų, nes atliekami skurliai, popiergaliai, gelžgaliai jau seniai buvo prapuolę medinio sandėliuko tamsoj (ir kur ten tokia galybė turto tilpo). Tik kaulams nesimatė galo – bedugnės kaulų aukso kasyklos! Saros vyras prekiaavo išmintingai, tikriau, rytietiškai, tūkstantmetę patirtį j pagalbą pasitelkdavęs: Galva 10 kg atimkim 2 smėlis purvas bus 8 kilogramai 100 kapeikų ir 4 pašto ženklai.

Kartais, nenusakomai keistai pažvelgęs į Šimo Tado akis tarsi į veidrodžio dugną, senis tardavo: Ir vienas TUVA. Paslaptingosios Tuvos trikampiai ženklai buvo didžiausia brangenybė. Ir neaišku, kodėl kaulų supirkėjas iš visų miestelio vaikų Tik Šimo Tadu atiduodavo šį turtą. Galima tik spėlioti: gal žvelgdamas į Slabadoj gimusio vaiko akis, jis regėdavo aną, prieškarinį stebukladarį Handele? Kad ir kaip ten būtų, bet tokia štai scena pasikartodavo dažnokai:

– Tai tau, – sako senas žydas. Šimo Tadas stovi ir žiūri į raukšlėtą kaip skroblo –žievė senio delną, ant kurio tarsi rojaus plaštakė – nedidelis purpurinis trikampis popierėlis. TUVA. Žiūri lyg pakerėtas ir tyli. Po kiek laiko, jau neištvėręs, sako:

– Ne, negaliu, jūs jau sumokėjot. Ir skambteli kapeikom, kurios kažkur giliai ties klupsčiais kišenėj slepias. Senis pakartoja:

– Imk, Taduli, tai tau, ir tiesia delną. Ak, parodykit TA, kuris atsilaikytų!

Užmiršęs padėkoti, žaibo greitumu sugriebęs trikampį ženklą, Šimo Tadas jau stumia prieš kalną dviratį vežimą (be kaulų tokį lengvą, kaip pūkas), kojų nagais tarsi genys kabindamasis kopia, skuba, o vakaro danguj – paskutinis žąsų trikampis ir viena atsilikus žąselė.

Ir jau Ievos Marijos tvartely, ant šieno, su žąsų balsais ausyse, patamsy, kada akys – kaip katino, nuvirtęs aukštelninkas, dešines rankos pirštais laikydamas popieriaus trikampėlį – purpuras ant pilko dangaus – jis šnabžda: Tuvos trikampis žąsų trikampis ir viena paklydus žąselė tai aš kažin ar pavysiu? . . Ir jau ant sapno slenksčio, jau atsispyręs nuo žemės, jau kildamas: kažin ar pavysiu, kažin ar pa-vyy...

Darbą duobėje Šimo Tadas baigdavo naktį, paskutinius kaulus bet kaip nugramdydamas. Įžiebs žiebtuvėlį (šikšnine ausele prie švarko sagos prisegta) – nelaimę prisišauks, nes kaimo vaikai budi, nemiega, grobio laukia, prie langų stiklų jautrias nosis priploję, tamsą apuoko akimis skrodžia, ar neblykstels Pakapiuos ugnelė. Tada atlėks, plėšte išplėš per tokius vargus sukrautą požemių lobį.

Tad patamsy ir suskaičiuodavo: trys galvos, penki dubens kaulai, dvidešimt šeši kojų kaulai su kanopom, trisdešimt nugarkaulio kauliukų. Dažnai tokią akimirką mėnulis nusileisdavo virš pačios duobės ir tarsi užburtas žiūrėdavo į išrikiuotus slankstelius, taip jau labai panašius į prieš amžius iš rojaus išvartytus puolusius angelus ar į nežinomo kito pasaulio kariuomenę, į pralaimėjusią šėtono kariauną, į

klūpančius nuleistomis galvomis belaisvius. Tokią akimirką mėnulio veidas atrodydavo liūdnesnis nei visada.

Matydamas nekasdienį nakties paveikslą – vaiką, klūpantį priešais išrikiuotus kaulus, – Bailusis pagalvotų: Viešpatie, toks mažas vaikelis – tarp kaulų. Kaukolių kalnas, šv. Jono Apokalipsė, ach! Bet Bailusis klystų, nes šis paveikslas – Didžiojo pokario vaizdas, aukso grynuolis be priemaišų. Kaip akies lėliukė. Krištolinis taškas po žodžio „karas“. Tad Apokalipsė – Bailijam, o mums – atminties duburys, po kurį štai gražiai rėplinėja raidės-skrudės (nes kas taip švariai galėtų nuvalyti tuos kaulus?). Tik joms 37 metų-šviesmečių gylio duobė – nebaisi, sava, tarsi gimtoji erčia. Nei naktis, nei ruduo, nei keliantis nerimą žąsų riksmas danguj, nei kaulai kaulai kaulai, nei svaiginantis gylis – joms ne kliūtis.

Įsiklausykim: Užaugsiu ir būtinai aplankysiu ir Tuvą ir Helvetiją ir Braziliją ir Ispaniją ir Japoniją, kiek pašto ženklų – tiek ir aplankysiu. Nė vienos šalies nepraleisiu, tai Šimo Tadas kitos dienos rytą Ievos Marijos tvartely ant šieno pramerkęs akis pats su savimi kalbas. Ak, lengvatikis geltonkuodis kurapkiukas be motinos, nežino, kad žemės gabalas tarp Veprių rytuose ir Kuršių Nerijos vakaruose, tarp Vorkutos šiaurėje ir Ašmenos pietuose – štai ir visas pasaulis su visom brazilijom ir tuvom, pasaulėlis, kurį jam pasiseks aplankyti per 45 metelius nuo 1938 iki 1983 metų, žinoma, neminint nerealių bekūnių kelionių sapnuose regėjimuos svajonėse atmerktomis akimis: regėjimų, kuriems nieko nereikia vienu mirksniu nutrenkti svajotoją ant Andų aukštikalnės ar į Himalajų prarają, tereikia ištarti slaptažodį: „Visi nakties garsai Anduose šnabžda „išgirsk mane, ar girdi mane“ ir žmogus kaipmat ten, kur nereikia...

Tiesa, kad kiek, būtume pamiršę arklių dantis (čigonas niekad nepamirštų), kurių vaikas neatiduodavo žydai, nes sveiki, kiek pageltę rinktiniai riešutiniai dantys labai tiko *Amuletams*, mat anuo pokario metu apsukrus kino mechanikas į Dievo ir laiko užmirštą Veprių miestelį atveždavo įdomiausių filmų, papuoštų reikšmingais išraiškingais didžiai simboliškais titrais:

*Vziat v kačestve trofeja posle razgroma fašistkich
voisk pod Berlinom.*

Tarp kitų, pasitaikydavo ir filmukų apie laukinį džiunglių žmogų, vardu Tarzanas. Sis plikas, kailio gabalu prisidengęs šakumą, laisvas stiprus gražus ir baisiai staugiantis padaras anuo metu buvo visų Veprių vaikų pusdievis. Tai jo vardą ne vienas nepraustaburnis vakarais klūpodamas prie lovos netyčia tarp maldos žodžių įsprausdavo: „Tėve mūsų Tarzanai, kurs esi danguje...“

Šimo Tadas, patogiai įsitaisęs ant klubo scenos grindų (prieš tai, aišku, vyriškai pakovojęs dėl vietos kuo arčiau ištemptos paklodės-ekrano), galėdavo kiek tik širdis geidžia braukti smiliumi per aštriausią Tarzано peilį ar netgi per liūto iltis, kada tas baisiai prasižiojęs skriedavo stačiai į klubo salę, kur seniai ir moterys palindę po kėdėm keikdavo save už tokį patiklumą – už savus pinigus pasmerkti save didiems pavojams.

Tad arklio dantys – Amuletams, kiekvienas Veprių varložis puikuodavos pageltusių dantų vėriniu ant amžiais neprausto kaklo ir kiekvienas būdavo kaip iš akies trauktas Tarzaniukas, o įsikoręs į ažuolo viršūnę ir baisiai sustaugęs galutinai sutapdavo su laisvūnu.

Žodžiu, daugelį vakarų ligi vidurnakčio kasė ir vežė tuos arklių kaulus Šimo Tadas Veprių žydai ir nežinojo, net nenumanė, kaip gražiai po jo arklių kaukolėm slepiasi Tikroji Atradėjiška Archeologija kokioj Kretos saloj, Babilone ar senojoj Jeruzalėj, kažkur į rytus nuo Edeno, dykumoj, kur vanagų lizduose tarsi sudžiūvę datulių kauliukai dūla dulkėtos putpelių širdys, dulkėtos Mozės putpelių širdys. Juk per tuos arklių kaulus, per trikampus Tuvos ženklus, per šiurkštų raukšlėtą seno žydo delną, per jo žodžius „Mano Dieve, išvesk mus iš Babilono nelaisvės“ Šimo Tadas simboliškai pažino visą pasaulį, visas pasaulio brazilijas aplankė, „ir nesvarbu, kad miegodamas ant šieno Ievos Marijos tvartely, su purpuriniu Tuvos ženklu ant krūtinės, šalia ožkos.

O dabar dar sykį užmeskim akį į Šimo Tadą: jau vidurnaktis, mėnulis lyg sidabrinis karosas skiria juodus debesis, ir iš aukštybių vaiko, stumiančio į kalną dviratį vežimuką, paveikslas yra graudus ir skausmingas. Iš aukštai ir kiek iš priekio gali pasirodyti, kad jokio vaiko nėra, yra tik dviratis, prikrautas

kaulų, vežimas, kuris pats kyla į kalną. Bet vaikui, giliais patamsiais stumiančiam savąją naštą, kiekvienas kadugys ar stuobrys panašus į pasakų mėlynbarzdį, ginkluotą baisiu peiliu ir kuoka, vaikui visi kampai šnabždėte šnabžda: „ŠŠŠŠŠimo Tada ŠŠŠŠŠimo Tada“, tad nesistebėkim, kad taip skuba vaikelis iš tos pamiškės pasitraukti, tarsi genys kojų nagais kabinasi į kalną, kopia ir dėl drąsos panosėj murma: Žemė kėlė žolę žolė kėlė rasą rasa kėlė pasagėlę pasagėlė žirgą žemė kėlė žolę žolė kėlė rasą rasa kėlė pasagėlę pasagėlė žirgą...

Nežinomos rankos nupieštas, šis paveikslas vis dėlto yra pats realistiškiausias iš visų realiųjų pokario vaizdų, ir rodos, duok Dieve, tam vaikeliai nustumt savo baisy krovinį pas žydą, ir daugiau niekad os nebebus pasaulyje karo, nelaimių, nes suaugusiems bus tiesiog sarmata VISKĄ PRADĖTI IŠ NAUJO, nes viską:

Ievos Marijos trobikę, bekūnes vėles,
senas bulvių duobes, arklių kaulus ir
trikampius Tuvos ženklus, ir žąsų trikampus
rudens danguje virš šiaurės žemės lopinėlio į rytus nuo Edeno –

viską sujungia Atmintis, paversta raštu, nes niekas taip tobulai nenugludina kaulų ir laiko skeveldrų kaip tos auksinės darbščiosios skruzdės–raidės.

Šiaurės pašvaistės kabo lyg spindinčios
žalsvos užuolaidos, kurios kartais susisuka.
Apatinė pašvaisčių riba yra 100 km
aukštyje, o viršutinė pakyla iki 1500 km,
šokdamos virš tundros, jos nukeliauja
tūkstančius kilometrų, kartais jų ryškumas
padidėja 1000 kartų. Šiuo metu yra dvi
hipotezės apie pašvaisčių kilmę. Tačiau
nė viena iš jų nepaaiškina praeitais metais
iš dirbtinio žemės palydovo matyto
reiškinio – pašvaistės forma buvo panaši į graikišką raidę
TETA.

1951 metų žiemą Veprių kaimo pakraštyje prie Kūčių stalo sėdi Ieva Marija, dėdė Jokūbas ir Šimo Tadas. Dega trys žvakės, ne viena, kaip kas vakarą. Už langų siaučia pūga. Vaikui tokia paslaptina, pilna nežinomų pasakiškų garsų, ir tokia grasi senei ir jos sūnui Jokūbui. Kūčių vakarienė artėja prie pabaigos, ir Ieva Marija, paseilėjusi pirštus, užspaudžia dviejų žvakių liepsneles. Senas surūdijęs, prieš 80 metų iš tolimos rūkų salos Anglijos atvežtas žadintuvas medinėj dėžutėj monotoniškai skaičiuoja iki miego likusias minutes. Šimo Tadas snaudžia. Prigludęs prie senės, jis jau keliauja užpustytais dangaus keliais – toli toli už devintos jūros už devintos saulės – ten auga amžinai žaliuojantis medis Kalėdų eglutė, kurios nereikia nei puošti, nei kirsti...

Staiga trobos durys prasiveria, ir į kambarį įžengia (apgaubti sniego debesies) dviese: kuprelė Izabelė ir didžiulis baltasis lokys. Vaikas įsistebeilija į nelauktus svečius. Ieva Marija sako: Jau sugrįžai, Zabelkut, ir gerai, kad parėjai namo, kad neužsibuvai. Jokūbas pakyla nuo suolo, žengia porą žingsnių link durų ir ištiesęs rankas sušunka: Sveika sugrįžus, Izabele, ir tu, Pranciškau, sveikas, bet ir pakeitė tave tie ledynai, vos begalima pažinti.

Lokio galva siekia lubas, nes kavolio sūnus Pranciškus tikrai buvo dviejų metrų vyras, kuris plikom rankom pasagas lankstė, jam nieko nereikšė ant kluono stogo užmesti akėčias. Tad nesistebėkim ir mes,

sekim šią keistą pasakišką sceną tylėdami – netrukdykim žmonėms kalbėtis. Izabelės ir kavolio sūnaus jau geri penkeri metai nesimatė tarp vepriškių, ir suėjus draugėn jiems tikrai yra apie ką pasišnekėti. Tiesa, visi žinojo, kur Zabelkaitė ir Pranciškus tuos penkerius metus klajojo, bet retai kas apie tai prasitardavo – ne jie pirmi, ne jie paskutiniai: juk kiekvienam neprošal po platų pasaulį pasidairyti, svetimų kalbų pramokti, su kitoniškais papročiais susipažinti.

Štai Jokūbas jau ima Izabelę už parankės ir veda prie stalo, sodina ant suolo. Ieva Marija sako: Sėsk ir tu, Pranciškau, gal tilpsi. Lokys šleivodamas eina prie stalo ir sėdas ant žemo, kiek skyrium stovinčio ąžuolinio suoloelio, tiesiai priešais Šimo Tada. Letenas atsargiai pasideda ant stalo krašto ir žiūri į jas. Vaikas galvoja: Kaži kaip dėdė Pranciškus lokys su tokiais nagais paims šakutę?

O senė tuo metu jau neša dvi švarias lėkštutes ir dvi šakutes. Įdeda į lėkštes žuvies ir maltų baravykų, sako: Valgykit, išalkot kelionėj, visgi iš Uralo žemės galo Vepriuosna – ne 100 žingsnelių. Šimo Tadas žiūri į lokio letenas ir svarsto: Kažin ar žegnosis? Bet lokys kavolio sūnus Pranciškus kaip niekur nieko pakelia dešinę leteną ir vienu nagu paliečia gauruotą kaktą, paskui krūtinę, kairį petį, dešinį ir suglaudžia abi letenas priešais save. Žegnodamasis jis kažką murma po nosim, ir vaikas mintyse kartoja: Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus, ir Dvasios Šventos, amen. Net lengviau atsidūsta supratęs, kad Pranciškus viską moka, nieko neužmiršo.

Nei Ieva Marija, nei Jokūbas, nei Zabelkutė nežiūri, kaip lokys vargsta su tomis letenomis, kaip sunkiai jam paklūsta šakutė, įpranta ir vaikas: vis dėlto – tai ne tikras baltasis lokys, o lokys kavolio sūnus Pranciškus. Žodžiu, svečiai vakarienauja, pečių malkos šnypščia, spragsi, nuo lokio garas kyla, ir vaikui žvėris atrodo panašus į stebuklingą pasakų karalių, sėdintį debesyse.

Po valandėlės Pranciškaus veidas pradeda keistis, gaurai prapuola ir pasirodo suvargęs kavolio sūnaus atvaizdas. Jokūbas pakelia akis ir sako: Matai, Pranciškau, kas darosi, nespėjau namų slenksčio peržengti, kaip viskas sugrįžo prie tvarkos, aš žinojau, kad taip ir bus.

Pranciškus, lyg būtų kaltas dėl tokio savo atvirtimo, prasišiepia, prisidengia letena bedantę burną ir labai užkimusiu, tarsi is tolimos sugrįžtančiu, balsu sako: Nieko nepadarysi, kitiems dar blogesnė dalia teko, vieni baltom lapėm pesecais pavirto, kiti – vilkais, prie žmogienos įprato: nei atsisės kaip žmonės, nei valgys sėdėdami, vis keturiomis, kiti net savo vardus pamiršo, žinai, Jokūbai, 70 laipsnių šaltis, tai tau ne juokas, nušalai rankas, tai jos kaip matai letenom pavirto, nušalai veidą, kaip matai gaurais apaugo, o drabužis tai jau antrą mėnesį kailiu pasivertė, gal, sakau, kas mus išgelbėt nuo to šalčio norėjo?

Jokūbas klauso, vis galva palinguodamas, tarsi pritardamas: Suprantu, Pranciškau, viską suprantu. O Izabelė arčiau Ievos Marijos pasislinkus šnabžda tyliausiai, tarytum kokią baisią paslaptį atskleisdama: AŠ, TETA, tai vis tik adatas sapnuodavau, auksines deimantines stiklines, rodos, veriu veriu ir niekaip nejveriu, ir siulą ploniausią voratinklinį paimu, ir vis viena negaliu, žinai, TETA, nušalusiais pirštais.

Ieva Marija ramina: Neverk, Zabelkut, atšils rankas ir įversi, pamokysiu, ir nežiūrėdama netaikydama pataikysi, neverk. Bet kuprelė jau verkia, ak, pasikukčiodama, pečiai tik dreba, tarsi ne kambary prie pečiaus, o laukuose ant sniego sėdėtu, ant ledo kalno, o Šimo Tadas jau toli mintimis, jau kasa plikomis rankomis sniegus, jau šnabžda: Nebijok Zabelkut atkasiu ir parnešiu namo babutyte laukia pečius kūrenas atkasiu nesušalsi atmerk akis Zabelkut neverk atšils rankas ir įversi nežiūrėdama pataikysi neverk...

Per tą laiką Pranciškus beveik visas atvirto žmogum, tik kojos – lokio. Jokūbas sako: Sėsk, Pranciškau, arčiau pečiaus, kojas atšils. Kavolio sūnus pakyla ir suėmęs didelėm rankom suoloj nešasi arčiau ugnies, atsisėdęs atkiša gauruotas kojas ir laukia. Žiūri į kojas-letenas ir laukia. Visi laukia. Tylu aplinkui, tik malkos spragsi, visi laukia. Ir mes Palaukim, būkim kantrūs – sulauksim: gaurai patys nuslinks nuo kojų, lyg balti žąsų pūkai nuskris į ugnį, pasirodys tamsiai raudonai mėlynos blauzdos. Vaikas norės paklausti, kodėl jos tokios mėlynos, bet neišdrįs, bijos svečių kamantinėti, tik pats Pranciškus, suėmęs rankomis blauzdas, prabilo: Kad jas kur velnias, kaip medinės, tai vargas, gali peiliu pjauti, nieko nejausiu, gerai dar, kad ne visos kojos, tik apačia. Ir vėl bus toli Šimo Tadas, vėl kažkur ledynuose Pranciškaus kojas į

kailinius ups kartodamas: Nieko, dėde Pranciskau, tuoj atšili aš tik kailiniais apsupsiu nebijok nesušalsi. Karštu kvapu pūs, tik jaus vaikas, kad visa – veltui...

Dėdė Jokūbas pasakys: Sėskim visi arčiau pečiaus, geriau girdėsime, Pranciškus papasakos, kaip jiems ten ledynuos sekės, ar papasakosi, Pranciškau? Kavolio sūnus, buvęs lokys, atsikosės, gal ir nuspjaus pagal vepriškių madą ir ilgai ilgai žiūrės į vienomis šiškėmis ir popierine žvaigžde papuošą Kalėdų eglutę, žiūrės liūdnei, tarsi skradžiai, vosilkinėmis akimis, tarsi skradžiai trobos sienas žiūrėtų į kažkokį bedugnį veidrodį ar šulinį, į ledinį kristalą, kuriame lyg užkeiktas suka ir suka, ir suka ratus mažytis dulkėtas traukinys, pakelėje vysta žolynai, žiogai groja gaudžią pasakų melodiją, o tylus vieversinis Izabelės balsas atrodo tuoju pravirkdys visą pasaulį: Prisimenu, mamyte, aš tas pievas, kur žaliavo, ir tas dulkėtas traukinys, kur toli nukeliavo, jei ne dulkėtas traukinys, ne mėlynos vosilkos, nebūčiau aš sugrįžęs čia, kur slenka dienos pilkos...

Ir taip net nepakreipęs galvos, vis žiūrėdamas į gaudų eglės medelį, Pranciškus pradės savo pasakojimą apie Didžiąsias žiurkių gaudynes, bet prieš pradėdamas dar pasakys: Zinai, Jokūbai, mano pasakojimas nelabai panašus į pasaką, gal, sakau, negerai vaikui tokie baisumai klausytis. Bet Šimo Tadas pašoks ir sušuks: Dėde loky Pranciškau, aš jau didelis, mes su Stasiuku ne vienai varlei skūrą nulupom, ant nuluptos geriau vėžiai eina, aš nieko nesibijau – nei apie pacus, nei apie meškas...

Tada Pranciškus pažvelgs į vaiką, gal nusišypsos ir jo akyse šalia ugnies liepsnelių virpės du maži Šimo Tadakai tarsi kipšiukai, vis gundydami pavargusį žmogų prisiminti beribes tundros platybes, pūgas ir dieviškas šiaurės pašvaistes, kurios lyg spindinčios žalsvos užuolaidos kabo virš ledynų, kurios keliauja, o kartais tampa panašios į graikišką raidę TETA, į žodį, kuriuo kuprelė kreipiasi į Ievą Mariją: „TETA, ar kepsim šiandien duoną?“

Pažvelgęs į vaiką, tarsi atsiprašydamas už tai, kad pasakojime apie pacus bus tiek daug purvo, keiksmų ir pykčio, Pranciškus atsidus lyg baisų sunkumą iš širdies išleisdamas, o Šimo Tadas pagalvos: Tai, matyt, paskutinis šaltis iš kavolio sūnaus išeina, lekia į ugnį ir ištirpsta.

Atsidusęs Pranciškus įsmeigs akis į šokančią liepsną ir pradės, dabar jau nesustodamas neužsikirdamas neklysdamas:

...kad juos kur velnias tuos pacus ilgesni už šunį riebus kaip paršai tai vis nuo mūsų pajokų būdavo iš rankų katiliuką išrauna Hetras is Veliuonos stipriausias buvo tai jis ir sako: vyrai arba mes pacus arba pacai mus taip tik atrodo kad mes lietuviai vienas kitam gatavi gerkles perkast dėl kokio paršo nušauto ar žemės o ten visi už vieną kaip broliai kchkchk... vieną vakarą matom atneša Petras didelį faneros gabalą iš kur gavo nesako sako vyrai padarysim spąstus ir po pacų palaukėm kol žiurkės iš urvų išlįs pradės barake šeimininkauti tada greit visokiais skurliais kietai urvus užkimšom ir pasiliko pacai barake negali įlįst kchkchk... Petras sako vyrai varom juos kampan ten užtversim ir sutvarkysim visi kas su pagaliu kas su šaukštu plikom rankom varom pacus kampan Petras vairuoja vyrai dešinėn tai mes dešinėn paduodam kairėn tai mes kairėn o tie nenori jaučia kad galas gudrūs bjaurybės kaip kiaules tarp kojų taikos prasmukt bet vyrai neduoda rėkia šaukštais barškina matom kad jau visi kampe koks dvidešimt pacų tai žiurkelės kaip matai ranką nukąstų kuproti šeriuoti gryni šernai baisu kad ant veido nešoktų kchkchk... Petras sako vyrai nešoks bijo kai tiek daug vyrų nedaug trūksta paspauskit vyrai paskutinis pacukas kampan Petras tik šast ir užtvėrė koks žinotum, Jokūbai, alapas pasikėlė rodės barako sienos neatlaikys kaip peiliu ir dabar kairėj ausy rėžia Petras sako vyrai laikykit aš bėgu replių replės buvom pamiršę žiūrim jau neša ruselis iš kalvės davė tas kur keturias žmonas papjovė Petras sako Vaska sakė davai chlopcy tak jemu čiortovamu atrodju nado atnešė sako jūs vyrai drūtai laikykit o aš replėm už uodegos mes laikom atgal atsilošę kad galvos neatgriebtų žinai tokie dantys kchkchk... kad jį tą kosulį dusina gyvent neduoda Petras kaip meistras kavolis tik capt pacą už uodegos kaip uknolių iš žaidro ir jau neša o tas kad duodas kaip gyvatė nemaniau kad pacas taip gali susiriest kraugeriai nuo mūsų pajokų išpampę barake toks ilgas kaip traukinys pečius su viena skyle anglim supilt mes dar prieš varymą buvom dangtį atstūmę neša Petras už uodegos galo neša aukštai toli nuo veido mes žiūrim kas

čia bus kaip pacas pečių prapuls prinešė prie skylės tas visai pasiuto taikos sau uodegą nugraužt bet Petras nelaukia tik prinešė ir paleido pacas tik cyyyypt! ir po paco kchch o kiti ano cypimą išgirdę kad pasiuto trunkytis būtų žemesnė lenta tai nesutvarkytume per metrą pašoka Petras kitą pacuką tik capt ir vėl cyyyypt! capt cyyyypt! Žinai, Jokūbai, savo priešui tokios smarves nelinkėčiau kchkeeeekch kad ją šėtonas savo vestuvėms mat riebus kaip paršą, svyla kepa taip ir nusitempė velniai visą bandą pragan galės ten galavarietus graužt kai ateis laikas barake ir taip nēr oro karšta nuo to pečiaus o dar skylė pravira nusiplūkēm nusivarēm žinai klipatos dachadiagos zapadnikai ir taip be sveikatos visi šlapi kaip vištos sodželkon įpuolusios garuojam Petras labiausiai žinai sunkiausias darbas bet sako Vyrai ar ne sakiau kad priveiksim sakiau teisybę sakė nugalabijom bjaurybes kchkeeeekch paskui ilgai nebuvo matos tuo cypimu baisiausiai kitus pacus išgąsdino dingo prapuolė vėliau mane laisvėn paleido dar Rusijoje bet jau ne lagery tai nežinau gal sugrįžo velnių išperos žinai, Jokūbai, tokio karo kol gyvas būsiu neužmiršiu viską užmiršiu bet pacų niekad ir tos smarvės kchkee mūsų žmogus tai su pacais ir gyvena jokie spąstai nepadedą atmenu mano didas kokių tik žabangų neprisigalvodavo viskas per nieką neša tvartan jovalą ir žino kad pusę pacams neša tai Dievo bausmė...

Štai ir baigia savo pasakojimą Pranciškus. Vos kvapą atgauna, rasos lašai ant kaktos žvilga, užsikosėja, Šimo Tadas tik ryja seilę nei kokį vilnų ar pakulų gniužą, gerklėj įstrigusį, galėtų, tai tą Pranciškaus kosulį savom rankom plėšte iš jo krūtinės išplėštų, o Jokūbas sako: Sakiau, Pranciškau, neskubėk, pailsėk, suspėsi. O vaiko galvoj kaip kas vinį kaltų pacai pa-cai pa-cai...

Ir jau vėliau, tada, kai Izabelė apsigyvens Ievos Marijos troboj, o skelti liežuviai-gyvātės pakampiais šnypš apie nedorą Jokūbo ir kuprelės meilę, kai Zabelkutė taps sava, brangesnė už giminę, vieną vakarą Jokūbas prisimins Kūčių vakarienę ir labai tyliai, lyg pats sau, pasakys: Ką manai, ne juokas su puse plaučio tokią litaniją apie pacus iškloti, sakiau, Pranciškau, neskubėk, pailsėk, suspėsi, kur tau, varė be atodūsiu, bijojo sustot, kad ne viską suspės papasakoti, ech, klipata nekaltas, še tau ir Baltasis lokys didžiausias...

Pasimirė galiūnas staiga, nė pavasario nesulaukęs, taip ir neatšilusiom kojom, ir teko žmonēm sniegu nuo žemės nukasti, sustingusią žemę laužtuvais trunkyti. Matyt, ir tų kelių mėnesių užteko kavolio sūnui plaučio likutį gabalais išspjaudyti, ak, kaip baisiai, kur tik žengė – ten plaučio gabalas, „kaip sutrypta braškė“, pagalvojo kartą Šimo Tadas, vos neįsistojęs į kruviną skreplį, sutąsė vaiką, sutampė traukuliai baisūs, mišką pasiekęs griuvo ant šaltos pavasarėjančios žemės ir gailiai pravirko, prisiminė, kaip sunku buvo Pranciškui lokiui letenomis šakutę laikyti, kaip sunku jam buvo per kosulį-dusulį savąjį pasakojimą baigti, iki išnaktų pragulėjo vaikas ant drėgno priemolio, peršalo, susirgo, per sapnus klejojo: babutyt pacai pacai laikyk babutyt nepaleisk, gal dvi savaites mokyklos nelankė, didžiai moksluose atsiliko, o tuo metu mokytoja kaip tik apie Amžino pašalo kraštą pasakojo, žemėlapyje paslaptinę ledynų šalį rodė. Drąsi buvo mokytoja, nieko neslėpdama apie tundrą ir baltuosius vilkus pasakojo, apie stebulingas šiaurės pašvaistes, apie baltųjų naktų saulę, kuri šviečia šviečia, bet nešildo. Drąsi būdama, atvirai visą teisybę klojo, nieko nenuslėpė:

Didžiausias anų kraštų stebukladarys – Amžinas pašalas, tai jis ir 70 laipsnių šaltis pastato gražiausias ledo pilis, danguje pakabina neregėto žavumo karališkas užuolaidas, kurios iš kraštų – auksinės, o per vidurį – kruvinos.

Tai tame Amžino pašalo krašte gyvena siauraakiai žmonės, samojėdais ar nencais vadinami, statosi didžiausias elnių kailių palapines, kuriose dega laužas, virš laužo – katilas, paima samojėdė miltų žiupsnelį, pasemia iš statinės panašių į mūsų kopūstus raugintų žolių, tarp kurių gražūs balti kirminėliai šliaužioja, peiliu sukapoja tą žolę ir kirmėles, sumaišo su miltais ir, padarius paplotėlį, priipdo jį prie katilo šono, apskrudęs paplotėlis nukrinta į žarijas, tada ir valgo, tai to krašto moterys nešioja stebuklingus VILKO DANTŲ KAROLIUS, kokių galėtų pavydėti viso pasaulio karalienės...

Labai užsidegus kalbėjo mokytoja, net užsimerkus, gal ir ne viską iš jos kalbos vaikai suprato, bet klausė burnas pražiojė. O mokytoja stovi prie stalo, akys užmerktos, iš akių ašaros srūva, ir kalba kalba, tarsi kokią gaudžią stebuklingą giesmę giedotų:

Amžinas pašalas ir 70 laipsnių šaltis – tokie burtininkai, kad jiems nieko nereikia kokio svetimšalio, tarkim, lietuvio, tarkim, kavolio sūnaus Pranciškaus kraują, netyčia kirviu ar peiliu ant ledo pralietą, paversti tokia medžiaga, iš kurios žmonės po 1000 metų galės nustatyti, koks kraujas tekėjo jų protėvių gyslomis – nes vos pralietas tas kraujas kaipmat sušąla ir jau nesikeičia per amžius. Tie du stebukladariai – budriausi įvairių brangakmenių aukso sidabro sargai, esu tikra, jog tai jie taip puikiai išsaugojo mūsų kaimo kuprelės Izabelės kuprą, šerkšnotą Pranciškaus balsą ir pusę jo plaučio... Vaikai, gražiai padėkokim tiems atminties sargams už viską, už tokį sąžiningą sargavimą prie pragaro vartų pasaulio pakraštyje, brangūs vaikai, žinokit, kad KELIONĖ Į AMŽINO PAŠALO KRAŠTĄ nekainuoja nė vienos kapeikos! Tūkstančiai kilometrų į rytus, saulės link, saulę pasitinkant – UŽ DYKA!

Kalbėjo mokytoja, tarsi lietus į mokyklos stogą barbeno, ir pati suprato, kad ne viskas vaikams aišku, kad daug kas iš jos pasakojimo slysta pro vaikų ausis, nekliudo širdelių, nežeidžia proto, suprato, bet kalbėjo, kalbėjo *toliau*, vis labiau užsidegdama, sklandžiai, neužsikirdama, tik ašaros gražiai sruvo baltaisiais veideliais:

UŽ DYKA! tūkstančiai kilometrų – UŽ DYKA! Neskaičiuojant to menko žmonių turto, kurį tekdavo palikti gimtinėje prie Šventosios ar Nemuno: supuvusio svirno, mėlynų langinių ir vosilkų laukuose...

Vaikai žinojo, kad jų mokytoja – ne iš kaimo, ji ir rengėsi gražiau nei vepriškes moterys ir panos, ir kalbėjo gražiau, nors kartais įterpdavo ir kaimišką žodį, vaikai suprato, jog tai, apie ką panelė mokytoja pasakoja, yra baisu, apie tai uždrausta garsiai kalbėti, suprato ir juo labiau klausė, kvapą užėmę, burnas pražiojė, tarsi kunigėlio pamokslo – ir švelnus mokytojos balsas, ir ašaros, ir balti jos veideliai – visa lyg burtai užkerėjo vaikus, o mokytoja, jau ir užmiršus, kur esanti, užmiršus, jog čia kaimo mokykla, ne studentų draugija, ne slapto būrelio sueiga miesto požemyje, visa užmiršus, kalbėjo kalbėjo kaip lietus į stogą, rasa nuo žiedų ant žemės... Nežinojo vaikai, jog panelė mokytoja savo gyvenimą jiems ašaromis apšviesti nori, savo artimųjų vargus ir kančias tolimoje Amžino pašalo šalyje atskleisti:

Menką turtelį tekdavo Lietuvoje palikti: porą sidabrinų šaukštų (senelio palikimą), auksinę grandinėlą, kurią geroji kaimynė Rachelė kažkada buvo mergaitei dovanojus, sutrūnijusią ažuolinę kėdę, kurioje prieš daugelį metų savo atšalusią sėdynę šildė nusmurgęs dvarelis ponas, gal dar kandžių sukapotą vestuvinę suknią, saugomą senoje skrynioje tarp dulkėtų Emilijos rožių. Bet didelis čia daiktas toks turtas? Juk Sibire giliukų kavą patogiausia maišyti puikiu savo darbo kedro šaukšteliu, aukso grandinėlą lengvai galima pakeisti vilko dantų karoliais, sutrūnijusį fotelį, dvaro kėdę, – šimtamečių medžių kelmais-sostais, kuriuose sėdint labai patogiu po Amžino pašalo kraštą dairytis, gal tik vestuvinės suknios nėra kuo pakeisti, ir dar vienos, juodos, labai saugomos branginamos, kuria apsilvilkus mergaitės mama žadėjo išvykti į paskutinę kelionę, žadėjo išplaukti lelijų luotu virš žemės tamsybių, virš miglų rudeninių, virš stačiai dangun kylančio vakarienės dūmo – į tolimą stebuklų salą, kur po amžinybės medžiu jos laukė sidabrinė mėnulio lovelė... Kad ir ką kalbėtume, praloši nedaug, o išloši (jei pasiseks) visus 25 metelius! Ketvirtą šimto metų dalį išloši – gražų pasisvečiavimą samojėdų krašte, elnių kailių palapinėje po 70 laipsnių šalčio saule, kuri šviečia šviečia, bet nešildo...

Štai šitokiais žodžiais panelė mokytoja pasakojo vaikams apie Amžino pašalo šalį, bet Šimo Tadas tada sirgo, nelankė mokyklos, nieko negirdėjo. Kai ką, tiesa, ir jam teko nugirsti, tik ne panelės mokytojos balsu pasakytą, o kuprelės Zabelkutės svirplelio čirpimu trobos kertėje pasakojamą. Gerai įsiklausę ir mes galėtume šį tą išgirsti, galėtume labai užsikertančią klumpančią stabtelėjančią Izabelės kalbą nuo svirplio atskirti, o kai ką ir suprasti:

„Meška klausia vi nemci Pranciškus sako ne mi ne nemci mi lietuviai“

„Chorošo kad ne nemci fašisti proklatije chorošo čto lietuviai Novgordo bičiuliai senojo Kijevo družja krovnije“

„Meška nusišiepė kirvį pjūklą vinių dovanėjo pasakė ustraivaitės lietuviai budte kak u sebia doma“

„Kaip stebuklingai lazdelei švystelėjus stojos vidury ledynų namai tvartai kluonai svirnai pirtys tik šulinio meška kasti neleido pasakė moroz raserditsia kad jo spokoistvije kažkokie prišelci drumsčia“

„Viską pašalas galėjo iškęsti net bičių dūzgesį tik šulinio svirties giedojimo – ne ir apsipratom be šulinio ištirpdom ledą ir vanduo galvojom kam gi mums tas šulinys kad svirtis širdį graužtų vosilkų laukus primintų“

Svirpia Zabelkutė vis užsikirsdama, tarsi bijodama suklysti, svirpia ir verkia, kūkčioja, Ieva Marija ramina kuprelę, glosto galvą, kalba: Neverk, Zabelkut, užteks tų ašarų, gana, kas buvo, pražuvo, gal nebesugrįš, o Izabelė vėl kalba, svirpia, savąją pasaką dėsto, savąją stebuklinę-gyvulinę pasakaitę nori išsakyti, nors žino, kad senė negirdi, vaikas snaudžia, serga, Jokūbas, su batais lovon įvirtęs, knarkia, žino, bet sau kalba, sau primena:

„Lokys Pranciškus būdavo sako plaučius leduos palikau kad tėvulių kaulus šildytų kad Pakapių pievų kvapą į baltus kaulelius pūstų kitą kartą verkia ir sako palikau kad sabalų kailiai nenupliktų nuo šalčio kad Lietuvos žarų žaizdre gražiau blizgėtų dar kitą sykį kad samojėdų saulę mano dumplėlės kurstyty kad toji visai neužgestų užges saulė ir lietuviai sušals“

„Ten TETA ašaros ledo kruopom ant žemės nupuola“

„Gerai ruseliai žmonės geresni sykais už savus“ štai šitais žodžiais „geri ruseliai žmonės geresni sykais už“ Izabelė užmirštas savo pasakos vietas mėgina pridengti, suabejos kur, ar teisingai pasakoja, tuojau „geri ruseliai žmonės“, jei kas tik netikra pasakoj jai pasirodo, tai vėl „geresni sykais už savus“, nenori, geroji, neteisybės dūmų į akis pūsti:

„Ruseliam labai patiko mūsų šventos giesmės būdavo ateis ir prašo pridite pas mus večerom mi poslušaem vaši krasivije pesni“

„Iš kur jiems žinoti kad tai ne užstalės dainos kad mes jomis savus į paskutinę kelionę palydim“

„Būčiau Pranciškaus tėvulių kaulus slapta parsivežus tik kad balta meška neleido žadėjo kaulų rūmus statytis auksą sidabrą juose slėpti gal ir dabar tie kaulėliai kokioj ledo sienoj įšalę gieda“

„Verkdama būdavo sakau kur aš viena sirata pasidėsiu kai grįšiu viena visam pasauli pražūsiu viena ačiū TETA kad priėmė“

„Ir per sapnus būdavo verkiu vis taikaus ledinį saulės spindulį į adatą įverti būdavo vis sapnuoju kad aukso adata pirštą pasivedu o kraujas nebėga kaipmat sušąla atsibundu nieko tik sapnavau kad pasidūriau ir iš kur TETA tiek tų aukso adatų imdavos“

„Būdavo kartais matau sapną neša mane balta meška per plačius ledynus kaip kokią šiaudinę lėlę neša rodos Lietuvon o vis ant vietos vis ratu aplink baltų naktų šviesą“

Na, dabar, atrodo, jau būsim viską išgirdę, ne viską supratę, bet viską išgirdę, ir, sakykit, ar nors kartelį kuprelė Izabelė prakeikė TA NEŽINOMAJŲ, DĖL VISŲ NELAIMIŲ KALTA? Nė vieno karto!

Prisiminkim: jai ir baltosios meškos geros, ir ruseliai geri, ir amžinas pašalas, ir Dievas gailėstingas, jai ir Pranciškaus gaila, ir Pranciškaus tėvulių kaulų, jai ir Lietuvos gaila, ir amžino pašalo saulės, patikėkit, jai ir siauraakių samojėdžių gaila, kad tos turi paplotėlius su kirmėlėm kepti, jai visko gaila, bet mažiausiai – savęs...

Baigė savąją pasaką Zabelkutė, paklausė Ievos Marijos „TETA, ar virsim bulvių“, ir vėl troboje tylu gera, tik Jokūbas knarkia, tik malkos pečių poteriauja kaip ubagai pas Cedroną, o Šimo Tadas giliai įmigęs sapnus sapnuoja, gal ir norėtų vaikas nubusti, Zabelkutės pasakos pasiklausyti, bet akys kaip švino pripiltos, rankos, ant krūtinės sukryžiuotos, akmeninės lyg svetimos, kas gi belieka žmogeliui – tik sapnuoti, o senė kaip visada – čia pat, galvūgaly, poteriauja, rožančių kalba, smagiai jos geltoni pirštai rožančiaus stikliukus renka nei mėlynės Užpalių raiste, senės lūpos kruta, kai kuriuos žodžius ir garsiai taria „Švenčiausia Marija“, žinotų vaikas, jog tai už jo sveikatą ir ateitį Ieva Marija meldžias, vaikui saldžiųjų sapnų linki „miegok sveika Marija Taduli malonės pilnoji miegok aukseli Viešpats su tavimi“

miegok“, žinotų vaikas – babutytei rankas išbučiuotų, bet nežino negirdi, sapnus regi, o sapnai vienas už kitą baisesni ir sykiu tokie stebuklingi, keisti, savotiški:

aplinkui – vieni ledynai sniegynai, saulės nėra, o šviesu kaip dieną, mato Šimo Tadas, kažkas pūpso snieguose, kažkas toks juodas nedidelis, ir tarsi šaukia Taduuuuli Taduuuuli, „Dieve mieliausias, juk tai mūsų Zabelkaitė“, sušunka vaikas ir jau klūpo, jau kasa rankomis sniegą, tuojau atkas, kasa ir žino: paims ant rankų kuprelę ir nusineš kaip šiaudinę lėlę, lengvesnę už pūką, kasa sniegus ir jau žino, kad ištesės, parneš namo, be poilsio, nepavargdamas, parneš namo tuos 1000000000000000000 žingsnelių ligi Veprių ligi Pakapių ligi babutytės trobos, pas Jokūbą, jau neša skuba vaikas, pradžioj per dunksinčią amžino įšalo žemę per mamutų nugaras per baisų baltojo lokio nugarkaulį per geležinę gruoblėtą URALO kuprą, vis toliau ir toliau nuo samojėdų palapinių, nuo tvaskančių vilko dantų karolių, vis arčiau namų, arčiau Veprių, aukštai virš bedugnių tarpeklių, baisyse aukštybėse neša vaikas brangiąją naštą, virš šiaurės pašvaistės, virš ryškios graikiškos raidės TETA, virš kruvinų dangaus paklodžių, vis toliau, dabar jau per lygumas, per Sakalų apylinkę, vis toliau toliau, vis arčiau Ievos Marijos namų, arčiau šventojo Večernyko, kuriame liūdnas Jėzulinis veidas lieja ašaras, laukia nesulaukia, kada gi kuprelė Izabelė atneš šviežių gėlių ir žvakių... štai ir Vepriai, tik ranką ištiesti ir pasieksi aukštąsias dvaro liepas ir aštrų mėnulio dalgį virš upės, bet kas ten taip *duona*, kas švokščia? atsigrežia vaikas ir mato didžiulį baltą lokį, ant užpakalinių kojų piestu pasistojusį, iltis įškišusį, tai jis taip švokščia, bėglius vejas, šimtas Tado žingsnių – vienas lokio žingsnelis, rodos tuojau nutvers praris, bet skuodžia vaikas, smagiau paspaudžia, nepasiduoda, net susigūžęs, didžiai susikūprinęs, kad mažesnis būtų nepastebimas, kad su sniegais susiliėtų išnyktų, kad būtų nematomas, ačiū Dievui, jau ir Alyvų kalnas čia pat, meška ūmai išnyksta, išgaruoja kaip dūmas, tarsi jos niekada ir nebuvo, aplink mėnesiena, dangus nusėtas žvaigždėm, žino Šimo Tadas: rytoj Sekminės, babytė kepa pyragą, ubagų pilna priemenė, paguldo brangią naštą ant žemės ir tyliai tyliai pasilenkęs sako: Matai, Zabelkut, ir parėjom, pailsėsime truputuką ir keliausim toliau, nedaug jau beliko, tik per miestelį ligi miško paėjėti, namuose babytė laukia ir Jokūbas. Išgirdus brangų vardą, Izabelė atsisėda, atsiremia nugarą į šventoriaus tvorą, pakelia akis ir žiūri į vaiką, žiūri, tyli, nieko nesako, Šimo Tadas klausia: Ko tu, Zabelkut, tyli, nieko nesakai? bet kuprelė tyli, nieko nesako, tik žiūri į vaiką ir verkia.

Sapnuoja Tadas ir žino, kad sapnuoja, bet jam atrodo, jog Izabelė nugrimzdus dar į kitą sapną, gilesnį nei jis, į vos pasiekiamą sapnų bedugnę, kur joks žodelis neprasimuša, viskas ten tik plaukia plaukia kaip debesys, tad svarsto vaikas, kaip iš tos bedugnės kuprelę iškelti, kaipgi jai ranką paduoti, koku žodžiu paguosti, nors žino, kad nepaguos, neišgirs varguolėlė, ir vis viena sako, stačiai šaukia: Nepražūūūūsi, Zabelkut, pas mus gyvensi, pažiūrėk, matai, – ežere tarp švendrų Jokūbo luotas slysta, tai dėdė taikos tavo sugrįžimui lyną sugauti, girdi, kaip tyliai irias, kad meška neišgirstų, kad luoto nenuskandintų, Jokūbas dar mūsų nemato, dar per toli, bet jau žino, kad mes netoli, jau Vepriuos prie šventoriaus, neverk, Zabelkut, aš niekam tavęs neatiduosiu, guodžia vaikas kuprelę ir jaučia, kaip jos kupra prie jo pečių prišąla, tarsi sunkus lauko akmuo prie nugaros priauga, nei kalnas užgriūna, nori nusimest vaikas kuprą, bet niekaip negali, o Izabelė tyliai kikeną, lėlės rankom ploja, džiaugiasi, kad ne ji viena su kupra, kad ir Šimo Tadas kuprotas, kad jiedu vieni kuproti visame pasauly, bet vaikas nenori tos kupros, ak, kaip nenori, kuprelę myli, bet kupros nenori, jau mato, kad bus blogai, jaučia, kad kupra kaip ledo kalnas jį į žemę varo... pašoka ir skriste nuo šventoriaus į pakalnę link Pakapių, šaukdamas „baaaaaabyyyt!“

Nuo to šauksmo ir nubunda, Ieva Marija šaltą delną ant degančios vaiko kaktos klausia: Aukseli, ar negerą sapną sapnavai? Bet Šimo Tadas jau vyras, jau ne snarglius bailys didžiausias, tad tyli, nenori babytės gąsdinti, ir visai be reikalo, nes babytė būtų jį nuraminus, paguodus: tai geras vaikas, tikras vyras, nuo meškos Zabelkutę išgelbėjai, namo parnešei.

Kiek palūkėjęs Šimo Tadas sako:

Žinai, babyt, aš dar vieną sapną sapnavau visai nebaisų pradžioj baisų o paskui labai gražų sapnuoju kad kunigo gospadinė eina vieškeliu ir nešas didelę kašę man labai rūpi ką ji toje kašelėje neša eina link

Večernyko eina ir dairos ar kas nemato tada aš tylutėliai prieinu iš nugaros ir pažiūriu kašelėn, žiūriu ogi kašelėj žuvis žuvis kaip žuvis su uodega su sparnais tik su *maaaano* galva! Man ir baisu kad aš su žuvis uodega bet kartu ir gera kad kunigo gospadinė mane taip gražiai neša guliu kvapą sulaikęs galvoju kad tik man nepradėjus verkt išgirs gospadinė kad verkiu ir supras kad ne žuvj o mane neša galvoju ims ir išmes mane ant vieškelio dulkės karštos tai aš ir užtrokšiu tai tyliu kvapą sulaikęs nežinau kur mane gospadinė neša o gospadinė pyragu kvepia grabnyčių vašku net galva svaigsta bet gospadinė net nežiūri lyg manęs visai ir nebūtų eina sau krepšelį ant rankos pakorus sūpauja o aš pro vytelių plyšius regiu kad link Cedrono neša suka takučiu žemyn į upelį priėjo prie vandens ir girdžiu kaip kažis kas tik pliumpt vandenin pasižiūriu ogi tai aš jau vadneny tada aš tik švyst žuvis uodega ir už akmenis laukiu kas čia toliau bus? kunigo gospadinė kažkur prapuolė matau ateina taku į Riešę ubagų karalius žinai, babyt, tas su viena koja kurio terba didžiausia ateina stačiai į mane jau brenda regiu po vandeni viena tikra koja su pirštais kita medinė kaip koks šakalys abi kojos artinas aš dar giliau po akmeniu lendu visai prie akmenio prisiploju o ubagas sako – nesigūžk aš viską matau nepasislėpsi ir tik kapt mane už nugaros sparno ir užantin užanty tamsu kaip naktį duona kvepia dairaus nieko nematau staiga regiu kad kažkas šviečia pasižiūriu ogi tai aš jau ne žuvis o žemčiūgas toks kaip panelės švenčiausios karūnoj girdžiu ubagų karalius sako – nebijok Šimo Tada! matai ir vardą žino aš tau nieko nedarysiu tik nunešiu bažnyčion ir paleisiu aš tave išgelbėt noriu kad neprigertum Riešėj galvoju iš kur tas ubagėlis žinojo kad aš čia po akmeniu gyvenu o jis juokias ir sako aš viską žinau aš prie Jėzaus kapo dykumoj kelias naktis budėjau kad vilkai Dievulio nepavogtų giesmes giedojau velnius baidžiau man nēr pasauly paslapčių! man ir baisu ubago užanty patamsy bijau kad utėlės blusos mirtinai neužgraužtų bet man ir gera nes žinau kad ubagėlis manęs neužmuš paleis o jis ir vėl sako nunešiu tave bažnyčion ir įdėsiu Panos švenčiausios karūnon kad gražiai šviestum per šventes tarpu kitų žemčiūgų žinai, babyt, ubago užanty šilta ir duonele kvepia ir blusų vos kelios man tik padus kutena tai aš ir užsnūdau atsibundu ogi mes jau bažnyčioj priešais altorių bažnyčioj tuščia nei kunigo nei zakristijono tik Pana švenčiausia is tolo baltuoja ubagas nusimeta batą ir eina basas per šaltas akmenines grindis kitos kojos pagaliu kaušėdamas vis pamurmėdamas utiti šalta o Švenčiausia mergelė gyva ateina mums priešais rankas ištiesus aš suprantu jog tai ji mane pasitinka visas net drebu iš laimės kad Mergelės karūnoj šviesiu kad tu žinotum, babyt, kaip arti buvo Mergelės baltos rankos čia pat rodės dar kiek ir paims mane žemčiūgą baltais pirštais bet kur tau per anksti mane ubagas iš delno paleido nespėjo Švenčiausia suimt ir jaučiu, babutytyt, kad jau krentu iš baisios aukštybės kaip koks riešutas ne žemčiūgas krentu krentu visas drebu pasižiūriu ar dar daug man krist matau kad dar daug manau paprašysiu tavęs, babutytyt, kad tu man paduškėlę padėtum kad nesusikulčiau krisdamas matau kaip tu paduškėlę padėjai ant kalno aš tik pupt... ir nubudau žiūriu kad lovoj sėdžiu aplink tamsu tik mėnulis pro langą dairos ir obelies šaka į stiklą brazdinas...

Baigia Šimo Tadas, atsidūsta: „Tai gražus sapnas, ir žemčiūgu buvau, ir nesusikūliau krisdamas“, dar sykį atsidūsta ir klauso, kaip ant plytos puode bulvikės murma, burbuliuoja, užuodžia vaikas užraugtos duonos kvapą, tyli mažas, galvoja, po kiek laiko ir vėl sako:

O žinai, babutytyt, vakar naktį aš ir trečią sapną sapnavau, patį gražiausią, ar paklausysi? Senė braukia šiurkščiu delnu per vaiko galvą ir kartoja: Noriu noriu, kur čia nenorėsi, kad angelas tokius gražius sapnus neša, tai už tai, kad geras vaikas, kad babytę myli ir gyvulėlius, ir Dievulį, noriu, aukseli, pasakok. Šimo Tadas atsėda lovoj ir nusišluostęs druskos krislelius nuo lūpų (vis dar *karščiudavo* naktimis, vis dar sirgo po ano baisaus peršalimo) ir atsidusęs žodžius lyg žirnius beria:

Regiu, babyt, kaip tu ant debesio sėdi tiesiai virš Pakapių ir tavo mašinike prie tavęs, aš klausiu ką siuvi? tu tyli nieko nesakai klepsi mašinike toliau aaalyyyvūūūū daaaaaržeeelyy giedi aš vėl klausiu ką babyt siuvi? ir vėl nieko aš trečią kartą klausiu tada tu atsistoji ir iškėlus parodai ką siuvi tada aš ir vėl klausiu o kam babyt tu juodą suknią siuvi? sau sakai aš ir vėl klausiu o kodėl babyt tokią anglinai juodą? tu sakai kad manęs niekas naktį nematytų aš, babyt, nusigandau kad tavęs nematysiu ir klausiu babyt ir aš nematysiu? tu tai matysi sakai iš perlų karolių pažinsi kad čia aš tavo babytė tada aš ir vėl klausiu o iš

kur babyt tu tiek perlų gausi? o tu sakai tu vaikelį man duosi aš, babyt, nežinau iš kur man reikės tiek tų perlų paimti ir vėl klausiu o iš kur babyt aš perlus paimsiu? tada tu ištiesei ranką ir parodei žemyn į Pakapius į dulkėtą vieškelį ir pamokei sakai rytoj Sekminės bus daug žmonių visi eis Kalvarijas ir labai graudžiai verks pas koplyčias pas Cedroną o ašaros pavirs perlais tu juos surinksi suversi ant šilkinio siūlo ir atneši man ant debesio aš, babyt, labai apsidžiaugiau sužinojęs iš kur perlus imsiu o žemai girdžiu jau gieda žmonės viisišąą keeliąąą ašaroooo kaip perrrlais nuklooooojoooo, gieda ir gieda eidami Kryžiaus kelius ir visi verkia giedodami o ašaros perlais pavirsta visi gieda ir Zabelkutė ir dėdė Jokūbas net kavolio sūnus lokys Pranciškus ir tas dusdamas stengias giedoti net mama iš miesto atvažiavus net tėvulis iš Sibiro sugrįžęs visi Veprių vaikai eina basi ir gieda visi verkia eina ir eina giedodami visi ant klupsčių į kalnus pakalnes Cedrono vandenį brisdami o šalia vieškelio ubagų pulkai ir tie gieda viisišąą keeliąąą ašaroooo kaip perrrlais nuklooooojoooo aš, babyt, galvoju reikia man paskubėti tuos perlus rinkti kol ašaros dulkėsna nenusigėrė susigers ir neliks perlų bet jaučiu kad nuo debesio nepasieksiu per aukštai graibau graibau rankom ir niekaip negaliu pasiekt manau kol nulipsiu tai bus per vėlu jau nebeliks perlų tai pasilenksiu sakau per debesio kraštą labai persisversiu ir pasieksiu pasilenkiau ir jau renku vieną antrą trečią būčiau, babyt, tiek kiek reikia pririnkęs bet nuslydau nuo debesio krašto nusprūdau ir jau krentu ak! taip baisu iš tokios aukštybės neatlaikiau, babyt, ir pradėjau tave šaukt rékiu kad tu gelbėtum juodos suknius kraštą ištiestum, krentu ir rékiu baaaaabyyyyyt!.. ir nubudau na kaip ar gražus sapnas?

Ieva Marija nusibraukia dvi ašaras (vaikui pasirodė, kad jos visai sausos, tarsi mediniai karoliukai) ir sako: Pats gražiausias, Taduli, kito tokio visame pasaulyje nėra, nėra ir niekad nebus, o dabar išgerk karšto pieno, greičiau pasveiksi. Ką darys ligonis, geria, juk babytė prašo, geria susiraukęs, net užsimerkęs, kad plėvelės ant pieno paviršiaus nematytų, ir mintyse kartoja: kad tai ožkai speniai užaktų, kad ją vilkas nusineštų, geria vaikas lyg mirtinus nuodus, ne ožkos pieną gertų.

Išgėrė, palindo po antklode, rankas ant krūtinės sukryžiavo ir laukia, kol tas bjaurybė lašas po nosim suspindės, žino vaikas – būtinai atsiras, bjaurybė, tai vis nuo to karšto pieno, ir štai lašelis jau tvaska po nosies galu, spindi, sūpaujas ir tokią gėdą vyrui daro, norėtų vyras tą bjaurybę nuskinti, bet rankos neklauso, ir akys, ir akys neklauso, jau merkias, jau ne vieną lašelį, o dešimt regi, jau visa aplinkui į miglas grimzta, tolsta...

Užmiega ligonis, o kaip žinia, sergantis vaikas labai keistus dalykus sapnuose regi, ne tokius kaip sveikas:

mato Šimo Tadas, kaip iš aketės lenda didžiulis pacas, bet ne su viena galva, o su trim! lenda, dairosi, geltonus dantis rodo, Tadas tūno pusnyje, mažesnis už kurapkiuką, ir nė krust, kad pacas nepajustų, kur jis slepias. Pacas išsiropščia ant ledo ir slidinėdamas artinas, vis orą pauostydamas, o viena galva, vidurinė, pati baisiausia, kartoja „kurgi tas Šimo Tadas, kurgi tas riebus babytės vaikas?“. Šimo Tadas jaučia, kad bus blogai, kad nespės pabėgt, nustvers jį pacas trigalvis, tad skubinas melstis, Dievo pagalbos šaukias: Išgelbėk Dievuli Šimo Tada neduok kad pacas prarytų pasakyk Jokūbui kad greičiau atlėktų kirviu pacą nukirstų neduok Dievuli man pražūti Dievuli aukščiausias kurs esi danguje ir viską matai.

Nespėjo vaikas paskutinio žodžio ištarti, kaip staiga tik plast didžiulis juodas varnas ir nutupia ant stuobrio. Mato Šimo Tadas, kad varno galva – tai dėdės Jokūbo galva, dėdė ūsus kraipo, dairosi, kurgi tas babytės vaikas tūno. Jokūbai Jokūbai, aš čia, tyliai šaukia vaikas, kad pacas neišgirstų, tik Jokūbas. Varnas Jokūbas griausmo balsu sako: „Žinau, kur tu esi, nebijok, Taduli, trigalvj pacą aš tuojau pribaisysiu, kirviu užkaposiu, nespės tavęs praryti, bet žinok, ir aš pražūsiu, ir mane negyvai užgrauš žiurkė. Tu surink mano kaulus ir nunešęs Pakapiuosna pakask ant kalno šalia kapinių, rytas vakaras palaisty, po trijų dienų iš kaulų išaugs medis, tai bus ne paprastas sodo medelis, o stebuklingas, jo viršūnėj volunge pavirtus gyvens Izabelė, karūnuota kaip karalaitė, ir siūs gražiausius pasauly rūbus, ir tas, kas tais

drabužiais vilkės, taps nematomas, eis kiaurai sienas, galės vienu mirksniu pusę pasaulio perskrist. Na, o dabar man jau metas su žiurke kautis!”

Mato Šimo Tadas, kaip varnas Jokūbas lyg žaibas – į pacą. Stvėrė nagais už kupros ir kapoja visų trijų galvų pakaušius, bet pacas nepasiduoda, taikos dantim Jokūbą nugriebti, mato vaikas, kad bus blogai, kad įveiks žiurkė Jokūbą, tad lenda iš slėpynės ir skuba dėdei į pagalbą, žiūri, iš kažkur atsiradęs Jokūbo šautuvas jau rankose, skuba lekia ledynais šaukdamas: Laikykis, Jokūbai, aš jau lekiu tuoj mes tą žiurkę sudorosim! O varnas Jokūbas su pacu kaip vienas sniego kamuolys ledynais ridenąs, kaunąs, vaikas bijo šaut, kad dėdės nekliudytų, taikos vis arčiau prieit, pagaliau nebeištvėrė – iššovė užsimerkęs, kad tiksliau pataikytų...

Atsimerkęs mato: priešais lovą stovi dėdė Jokūbas su šautuvu, per petį – raudonas lapinas. Žiūri vaikas ir savom akim netiki, ausyse dar šūvio aidas gaudžia, mintyse dar ledynais skuodžia, bet tiki, kad jau namuose, pas babytę, lyg pro miglas išsišiepusį apšepusį Jokūbo veidą regi, lengviau atsidūsta varno vaduotojas, o Ieva Marija jau deda ant vaiko kaktos šiltą, žolelėse išmirkytą drobinį rankšluostį, atsargiai spaudžia, kad geriau prigultų, ir šnabžda: Tai ilgai nelaboji neatstoja, ir baigta, ak, siratėle tu mano, nebijok, babytė nepaliks savo vaiko, nebijok.

Na štai ir visi keturi Šimo Tado sapnai. Buvo jų daugiau, bet argi sapnais vaikas gyvas? Juk gyvas gyvenimu, tad geriau dar kartą prisiminkim Kūčių vakarienę, nelauktus svečius, malkų traškėjimą pečių duonos kvapą, bulvių murmesį puode ir žvake ir žvakę ir žvakę ant stalo:

Sveča gorela na stole,
Sveča gorela...

kartokim poeto žodžius, ir visai nesvarbu, kad rusiškai, argi ne rusiškai gražiausiai skamba tie Amžino pašalo šalies miestelių vardai Vorkuta Igarka Kolyma Karaganda? ar ne rusiškai kalbėjo Vaska, davęs Petruči replės, kad pacus sudorotų? o baltoji meška ar ne rusiškai paklausė „vi nemci“? o ar ne rusiškai būdavo užrašyta ant tų trikampių laiškelių iš Uralo žemės galo? Tad užmerkę akis gražiai pakartokim:

Sveča gorela na stole,
Sveča gorela...

ir nebus per daug, bus kaip tik tiek, kiek trūksta.

Įsiklausykim: tai griežlės, basakojės šiaurės keliautojos, tai jos dabar prisuka laikrodį, kad atėjus žiemai, kai griežlių nebebus, jis nesustotų, nes laikrodžiui sustojus niekada nesibaigtų žiema ir jau niekas nežinotų, kelinta valanda, ir visi pramigtų, net Ieva Marija, net kuprelė Izabelė. Skuba griežlės, rytas vakaras griežia, bet Šimo Tadas dar nesupranta, kodėl jos taip skubinas, tad klausia: Babyt, kodėl griežlėle taip skubinas? Ieva Marija kaip visados poteriauja, kalba rožančių, pakelia akis, paglosto sergančio vaiko galvą ir sako: Užaugsi, Taduli, didelis, tai viską suprasi, sužinosi, kodėl griežlėle taip skubinas, o dabar miegok, užmerk akeles, Skaisčiausioji Marija, miegok, Taduli, melskis už mus, užmerk akeles, Dangaus Lelija, gelbėk mus nuo maro karo, miegok, aukseli, ir bado, miegok, ir melskis už mus...

Baisu pagalvojus, jog ateis diena ir vepriškės moterys, suklaupusios vaškinėj žvakių šviesoj, kartos: „Marija, dangaus karaliene, melskis už Ievą Mariją...“, ir kalbėdamos maldą prisimins, kad niekada nesikreipdavo į senutę abiem jos vardais, tik Ievute, Ieva, „teta Ievute, pasiūk, teta Ieva, sulopyk, teta Ieva, persiūk“. Negalėjo, matyt, moterys patikėti, kad tokioj mažutytėj kuprotoj senutėj telpa du garbingiausi vardai ir vienas jų Marija – šventas.

Bet visa tai įvyks vėliau, o šiandien dar tik tik po karo, paskutiniai vokiečiai traukiasi saulėlydžio link, kaput kaput kaip kalakutai burbuliuodami, naktimis dega tiltai, bažnyčių bokštai tarsi iš nušauto kunigo pirštų iškritę Kalėdų eglutės žaislai žyra ant žemės, ir aukštųjų langų vitražai vaivorykščių spalvomis

tvaska žolėje, ir Šimo Tadas žino, kaip gera yra žiūrėti stačiai į saulę pro melsvą ar žalią šukele, ir tada kažkas nepaaiškinamu būdu neša jo sielą į kitus pasaulius virš kalvų miškų ir žemai rūkstančių tiltų...

Vakarais dėdė Jokūbas bijojo nakvoti troboj, tad pasiėmę reikalingiausią mantą visi trys traukdavo bulvių duobių link. Ten vienoje duobėje iš lentgalių, skardos ir maišų Jokūbas buvo įrengęs slėpynę – joje senas girtuoklis jautėsi saugesnis, nors tas saugumas buvo didžiai netikras, nuo kiekvieno, kad ir tolimo, bombos ar granatos sprogo nesulaikomas smėlis byrėdavo byrėdavo šššššššššš šiurendamas į plaukus, už apykaklės, į vaiko akis, kai pakeldavo į viršų, norėdamas pasižiūrėti, iš kokio kiauro maišo tas smėlis taip byra. Būtų vaikas žinojęs poeto eiles: „Koks liūdesys bedvasiam smėlyje – vis teka teka pro pirštus, kada sugniauži delną“, tikriausiai būtų jas po nosim šnabždėjęs, bet anais laikais dar nežinojo, tik žiūrėjo į nesulaikomai byrantį smėlį, ir atrodė, kad byra visas dangus.

Ir vėliau, jau sutemus, kada Jokūbas uždegdavo žvakigalį ir pastatydavo jį ant paskubomis sukalto žemo stalelio-dėžės, Ieva Marija pasakydavo: Eikš, Taduli, mes jas imsime į nagą, ir jau tiesina lygina seną laikraštį ant stalelio, tiesina laikraštį ir poteriauna: Sveika Marija mes jas tuojau malonės pilnoji tas utėles, o Jokūbas sėdas ant tuščios šovinių dėžės ir iš pušies šaknelių pina krepšį, aukštai kelia dešinę ranką tarsi norėdamas save patį taja šaknele prie slėpynės stogo priišti.

Ir dar vėliau, kai žvakės liepsna sutvirtėja, įsidrąsina ir dega lygiai, nekrūpčiodama nuo kiekvieno sprogo, ir jau ištiesus švelnius šilkinus šešėlius ant bulvių duobės sienų ir ant žemės, kad šilčiau būtų Šimo Tado kojoms ir kad rupūžikės turėtų kur atsitūpti pasišildyt, ir dar vėliau, jau po to, kai dėdė Jokūbas numeta pradėtą krepšį (taip niekada ir nebaigtą) ir pritaria rupūžikėms knarkimu ir tyla jau gilesnė už šulinį, Ieva Marija, ištarus paskutinius maldos žodžius „melskis už mus“, pasako: Sėsk, Taduli, mes jas pamokysim. Ir pakelia vaškinės rankas priešais žvakės liepsną...

Bet neperskrendamas neperžvelgiamas yra tas laiko tarpas nuo šios dienos iki ano pokarinio bulvių duobės gyvenimo, užkloto 39-ų metų nakties, tad nueikim prie židinio, paimkim žvakidę (baltą kriauklę, Veprių klebono dovaną), pastatykim ją priešais save ant stalo, uždekim žvakę, užgesinkim lempą, tegu vaškinė šviesa sutvirtėja, išsilygina ir liepsnoja ramiai amžinai (Dieve Dieve, tik dėl to, kad prie žvakės tapyti – tokie dangiški Rembranto paveikslai), palaukim, kol mūsų akys apsipras, ir tuomet ištieskim delną kiek įmanoma arčiau liepsnos, arčiau, dar arčiau, ir tada žiūrėkim, *tada jau žiūrėkim* įtempkim regą, tada pasistenkime Šimo Tado akimis pamatyti, kaip raudoni, peršviečiami, persmelkti skradžiai kraujo siūleliai apsupa kiekvieną babytės pirštą; kaip kraujo srovelė skuba tokia skaidri, kaip ji teka nagų pakraštėliais, ir tik tada mes galėsime išvysti Ievos Marijos rankas pokario bulvių duobėje, ir tik jas išvydę, mes pajėgsim įžvelgti aną tolimą vakarą, kada įvyko Utėlių medžioklė...

Tiesa, mes galėtume pasiklausti, kodėl utėles medžiოდavo bulvių duobėje, prie žvakės, o ne dieną, ryškioje saulės šviesoje, ant didelio stalo Ievos Marijos trobos kieme? Juk atrodytų – dieną būtų daug patogiau tuos parazitus dešinės rankos nykščio nagu prie stalo lentos pritrėkšti. Tad pasvarstykim: gal Jokūbas ir Ieva Marija nenorėjo prieš visą pasaulį savomis utėlėmis didžiuotis? nors kažin, kažin? Juk nebuvo Vepriuose nė vieno vaiko, kurio galvoje tie prakeikti karo maro ir bado palydovai nebūtų gūžtų susisukę – visi mažutėliai utėlėti bandą ganė, nekirptais nagais galvas ardami. Reto vaiko kaklu vidury pamokos tarsi pačiu pasaulio sąžinės viduriu neekskursuodavo dvi trys plokščios tūkstantmetės pabaisos, visi vaikai nuduodavo nieko nematę, tik panelė mokytoja, prie akių nosinę priglaudus, išeidavo iš klasės – iš to dvilangio senio Kavecko trobos galo, kurio kampuose lyg urvai į pasakų požemius žiojėjo gūdžios žiurkių olos, o gal utėlių medžioklė yra dar girių tamsoj gyvenusių žmonių palikimas, kada Utėlių medžioklės apeigos vykdavo prie laužų šviesos ar prie lajinių spingsulių būtinai tik sutemus, gal net panašioje į bulvių duobės duobėje, o gal tas utėles atsinešė karas, užantyje kaip brangiausias aukso trupinius, iškastus kažkokioje tolimoje pragaro žemėje ar iš po sostų nuolaužų ištrauktus, o gal pasiskolino iš pagrindinio pasaulio Viešnamio, kuriame garbingi kronprincai su paskutine gatvės mergele voliojos keiksmų, dūmų ir aimanų sukuryje? gal tie amžini parazitai tūnojo kokiame 1863 metų sukilėlių-baudžiauninkų kapinyne? o gal „tautų kalėjimo“ caro visa-girdinčioj ausyj? Vieni klausimai, tik

atsakymo nėra, šie mūsų svarstymai, matyt, nieko neduos, tad stebėkim, stebėkim, tik nesistebėkim, nes visa anais laikais buvo įmanoma...

Utelės atsirado staiga: visi trys piemenukai, tą rytą ganę Kuly (pievos kampe tarp miško ir upelės Riešės-Cedrono), vienu metu kaip susitarę ėmė kasytis galvas. Tai sukando mane *mašalos*, sušuko Petriukas, ir mane ir mane, atsiliepė Jonas su Šimo Tadu – dar nežinojo vargdieniai, kokios tai mašalos, nes tai buvo pirmosios jų gyvenime utelės, koks gi dar jų tas gyvenimas – ketveri, penkeri, šešeri metai. Aria siratos galvas nagais, o KAŽKAS tarsi pleiskanėlės byra į žolę, prieš saulę švyti lyg auksinės smiltelės...

Tos dienos vakarą priglaudė Ieva Marija baisiai besikasanti Šimo Tadą prie įdubusios krūtinės ir pasakė: Vai tu, siratėle mano, neverk, babytė neleis savo vaiko vabalams skriausti, neverk.

Ir štai Šimo Tadas, palinkęs virš stalelio, plaukai siekia patiestą laikraštį, akys užverstos, net žvairuoja – seka babytės rankas, tokias peršviestas priešais žvakės liepsną, beveik stiklines, girdi: Palenk, Taduli, galvą, palenk, mes jas pamokysim. Vaikas jaučia, kaip senutė vienos rankos pirštais suima jo galvą, kiek suspaudžia, kad nelinguotų, kitoje laikydama aliumines šukas braukia jomis per galvą. Šukos aštrios, skaudžios, aria kaip plūgas arba kaip koks geležinis grėblys, aplink tylu, smėlis nuo lubų pro visus plyšius šššššššššš, rupūžikės kurkia, Jokūbas knarkia, vaikui sopa, bet kenčia, netraukia šalin galvos.

Jau po pirmo pabraukimo tik papt papt papt papt nei aguonos grūdėliai ant laikraščio, babytės nykštys tik spragt spragt spragt tarsi prancūziskas gaidelis trupinius nuo stalo ir JOS kaipmat patyžta po laikraštį pasiskleidžia – juodos nelygios dėmelės, ir tiek jų daug, kad vaiko akys raibsta, neskiria, kur raidės, kur utelės. Pagaliau Šimo Tadas neiškenčia – kaklas kaip medinis, tad atlošia staiga galvą ir išvertęs akis rėkia: Kad man skauda, babyt. O pats žiūri į tas juodąsias dėmikes ir mato, kad kai kurios iš jų rėplinėja (Ievos Marijos akys jau silpo, visa laimė, kad siūlą į adatą net patamsy mokėjo įverti, nes kitaip iš ko gi būtų šeima gyvenus) ir pats pamėgina nagu vabzdžius traiškyti, spusteli – spragt, spusteli – spragt, ir taip įsitraukia į utelių medžioklę, kad net nepajunta, kaip po nosim ima murmėti: Mes jas išgalabysim, mes jas iškasavosim, mes jas tuoj – spragt. Ir vėl babytės ranka lenkia Šimo Tado galvą, vėl šukos aria, vėl papt papt, vėl spragt spragt ir vėl juodos dėmikės patyžta ant laikraščio, ir vėl šukos aria, ir vėl, ir nieko jau nebejaučia vaikas, visa į vieną susilieja – ir utelės ir garsai ir skausmas ir baimė, tik žvakės šiluma skverbias į sunkius švininius kaulus, į širdį, ir jau nieko nemato negirdi, tik migdantį smėlio šiurenimą, nemato vaikas, kaip dvi ašaros susitvenkia Ievos Marijos akyse, kaip jos atitrūksta nuo blakstienų, kaip krinta drauge su utelėm ant „Raudonosios vėliavos“ skiautės...

Po kurio laiko pramerkia Šimo Tadas akis ir mato: sėdi babytė prie stalelio ir žievės gabalėliu savo nykštį valo. Kaip varna snapą, pagalvoja vaikas, valo nykštį ir poteriauna tarsi vėžiai bučy pas Riešę, nei žodžio nesuprasi, nei amen su šventaisiais – vienas nepabaigiamas poteriavimas. Laikraščio nebėr, stalelio lenta nuplauta vašku šviečia, ant lentos žvakės galelis, vis dar gyvas, dar šiltas, jaukus ir artimas. Matai, Taduli, jau ir po utelių, sako babytė, praskleisdama į šalis rankas: *nebėėėr*, ir priduria: tai vis mums Dievulio bausmė už karus marus baisiausius, už tai, kad ryja žmogus žmogų kaip žvėris, nei Dievo, nei Liuciperio nesibijodamas.

Ką tu, mama, sakai, iš duobės kampo atgriaudžia Jokūbas, argi vaikas kaltas? Nusispjauna, tokią bjaurastį ant vaikų užleisti, netvarkoj ten aukštybėse, ir vėl nusispjauna. Bet Šimo Tadas jau nelabai girdi tą griaudimą, nes tik trumpam buvo akis atmerkęs, pamatė, išgirdo ir vėl – į sapnus kaip toji mėnulio šviesa tarp lelijų ežero užtaky prie Sanklero salos. Miega vaikas, negirdi, kaip Jokūbas toliau dunda: bjaurybės, tik vaikus puola, kodėl mūsų neima, tik vaikus, pačius mažiausius, jų kraujas saldesnis... jų kraujas saldesnis, pakartoja ir nusispjauna. Girdėtų vaikas šiuos žodžius – tikrai manytų, kad mažųjų kraujas saldžiausias, juk ir jis pats, netyčia kada klupstį prakirtęs, ar ne tą kraują laižė, kad nė lašelis veltui neprapultų, kad vėl į jį tas saldumas sugrįžtų, kaip šunytis laižė, jautė – tik užsidėjęs šašelis neleis brangenybei pražūti. Bet gal ir gerai, kad vaikas miega, kruvinų žodžių negirdi, tik slenkantį smėlį kaip sapną, tik lietaus barbenimą į stogelio skardą, gal ir gerai, o smėlis tegu ir toliau šiušena šššššššššš, nes

kas žino, ar tai nėra Kieno pirštas, prispaustas prie lūpų šššššš, kad visi būtume tylūs, netrukdytume vaikui sapnuoti:

Šventas Petras sako: Palenk galvą, ir Šimo Tadas paklūsta, lenkia galvą, o pats galvoja: ar tik ne utėlių ieškos šventas Petras, su utėlėm neleis į rojų, kad angelų neužkrėsčiau, gerai, kad babytė išrinko. Bet šventasis tik spragt sprigtu į vaiko pakaušį ir sako: Aš tau parodysiu utėlių, aš noriu pasižiūrėti į tavo galvą, ar tu poterių ir maldų neužmiršai, žinoma, ir utėlės pasidairysiu, nes tik kiaulės ir visokie sukčiai pas dangaus vartus be utėlių ateina, o doras žmogus nors kokią sudžiūvėlę turi atsinešti. Kas dabar bus, galvoja Šimo Tadas, babytė sakė, na matai, jau po utėlių, ir daugiau niekas galvos negraužė, kas gi dabar bus, išsigąsta, bet tuojau sumeta ir bando teisintis: Šventasis Petrai, argi aš kaltas, kad tas utėles nykščiu traiškiau, kad babytė pamokė, juk vis dangui gero norėdamas, kas gi būtų jei kiekvienas piemuo, ir Petriukas ir Antanulis ir kiti, nors po vieną vabzdį į dangų atsineštų, tada ne dangus, o utėlių karalystė danguje būtų, argi aš kaltas. Mato Šimo Tadas, kad šventas Petras jau nepyksta, balta ranka jam galvą glosto, o už debesies užsislėpęs raguotas velnias Jokūbo šunies Argano snukiu iš baisaus pykčio nagus graužia, jaučia pragaro sėkla – išsprūs vaikelis, nepavyks jo į pragaro kiaurymę nusitempti, nudžiunga Tadulis ir puola šventam Petrai dėkoti: kaip Dievą myliu, šventas Petrai, aš tikrai buvau utėlėtas bulvių duobėj kas vakaras nuo tų vabzdžių raudonoji vėliava pajuosdavo – tai traiškėm su babytė tik spragt spragt šimtus tūkstančius išpylėm kaip Dievą myliu. Bet šventas Petras jau negirdi, jau toli, ant kito debesies su raguotuoju sąskaitas suvedinėja, pirštu grūmoja...

O čia, žemai, bulvių duobėj-slėpynėj – jau visai tamsu, visi miega, ir rupūžikės miega, ir Jokūbas knarkia, ir Ieva Marija per sapnus dejuoja, ir Šimo Tadas per miegus vėlia „kaip Dievą myliu buvau utėlė...“, tik smėlis budi ššššššššššš šiuena slenka negali nurimti. Tik smėlis nemiega...

Mums ne paslaptis, kad Šimo Tadas – miesto vaikas, mieste gimęs, mieste vaikščiot išmokęs, gyvenantis kaime, Vepriuose, pas savo babytę Ievą Mariją. Aritmetiškai tariant, Šimo Tado 1/3 – kaime, o 2/3 – mieste, nes vis dėlto ne kaime jo namai, o mieste, Kaune, Žaliam kalne, turgaus apylinkėse, pas motiną.

Gatvės vaikai jį šaukdavo ne taip kaip ožkų ir avelių ganytojai, kaime būdavo, jau iš tolo koks Petriukas rėkia: Taduli, ar nešies ripkelę?! Ripka – iš karvės vilnų suveltas obuolio dydžio kamuoliukas, kurį piemenys gainiodavo po vieškelio dulkes. Senis Kaveckas, būdavo, atsisės ant kalnelio ir, laikydamas rankose korio rėmą žiūrės žiūrės į vaikų šutvę, žiūrėk, ir neištvers: Šimo Tada, iš tavo sėdynės dūmai rūksta. Pirmą kartą tokią naujieną išgirdęs, vaikas labai išsigando, kraipėsi dairėsi sukiojosi, vis taikydamasis į savo užpakalį pažvelgt – kurgi tie dūmai? Bet kitais sykiais jau nekreipė dėmesio į suvaikėjusio senio kalbas, žinojo – jokie tai ne dūmai, tik paprastos vieškelio dulkes iš po kulnų dulka, gal kiek ir panašios į dūmus. Iš šalies pažvelgus, toks jau graudus būdavo vaizdas: keturi utėlėti žmogeliukai, viską pasaulyje pamiršę, net bandą (o banda jau aišku kur, ogi daržuose! kad tas ožkas vilkai sudraskytų), duoda lanksto rėkdam, dulkių debesyje paskendę, tik kuodai styro, ir visa – tarsi ant baisios bedugnės krašto, šalia žemėje tūnančių bombų snariadų minų granatų, ak, Dieve, tokie nerūpestingi, net širdį skauda. Kaime jį šaukdavo: Taduli, ar nešies ripką, arba, Šimo Tada, kaip Ievos sveikata?

Visai kas kita Kaune, Žaliam kalne, turgaus apylinkėse. Čia koks sentikio sūnus Volodka rėkia: Tadas, eisi į šulę? (Tada, eisi į mokyklą?) Tiesa, „Tadas“ kreipdavosi tik nelietuviai, minėtasis Volodka ir sulenkėjęs lietuvis Andžėjus, visi kiti, vežikiukas Jeronimas (Juras), mažos kepyklos savininko sūnus Zigmas ir siuvėjukas Rokas, šaukdavo taisyklingai: Tada, nori cizos (ciza – papirosas Belamor kanai).

Čia, Žaliame kalne, tarp vežikų, batsiuvių, gatvės mergelių, naminės degtinės džindžės varytojų, kirpėjų, skutikų, šunlupių ir šuns šarmo virėjų, ir šiaip įvairaus plauko skarmalių (kurie vis dėlto per didžiąsias šventes, įlindę į per didelius arba per mažus švarkus, išsitepę plaukus pigiu briliantinu, patraukdavo gražia darnia eisena į netoliese snaudžiančią medinę Prisikėlimo bažnytelę, sentikiai – į mėlyną, kvepiančią smilkalais cerkvikę) Tadas buvo gerbiamas ir mylimas, nors pats nežinojo už ką (gal

už tai, kad jo motina buvo žinoma miesto paukštytė ir jos kepuraitę puošė žavinga stručio plunksna? O gal už tuos Linksmausius pasaulyje Muilo Burbulus? Nes visame Žaliakalnyje nebuvo kito tokio burbulų meistro, kaip jis – kada Tadas *leidžia*, visa gatvė vėpso, atsigrožėti negali).

Tuo metu Tadas dar nerūkė, tik už dantų dūmą kiek palaikydavo ir išpūsdavo, o reikia pripažinti, jog laisvaisiais pokario laikais tik visiškai netikėliai, stovintys ant žemiausios Gatvės hierarchijos laiptų pakopos (lepūnėliai pirmūnai ir visi akiniuočiai), nepūsdavo dūmų pasauliui į akis. Užsitraukdavo netgi drąsesni antroakai. Vienas toks vargeta Heniukas, užsiglaudęs už šiukšlių dėžės, per pusdienį susmilkė pusę pakelio Belomor kanai, nežinia kaip ir nežinia iš ko nušvilpęs, susmilkė, pažaliavo, pamėlynavo, paskui išgelto ir... atsisveikino. Jo motina, ledų pardavėja, augino savąjį Henriką IV viena be vyro, nes vyras tuo metu drauge su Tado tėvu mėgino baltųjų lokių kailius ant Šiaurės poliaus kurpaliaus užtraukti – geras buvo odininkas, jo surauktos avinų mašnos-piniginės švytėjo kaip šilkinės, jose net sulankstytos geltonos kapeikos būdavo į Nikalojaus aukso rublius panašios. Pasakojo žmonės, kad vieną pavakarę kažkokios šventės šurmulyje jis priėjo prie pilvoto naujai iškepto naujos valdžios vietininko, vardu „Man prie visų valdžių – rojus“, ir, žiauriai nusikeikęs ir prakeikęs prisiplakėlį, suriko: Jūs, kurvos, ant mūsų kuprų ir prie Smetonos, ir prie vokiečių jojot, ir dabar mėginat užsėsti, neišdegs! ir trenkė tris kartus už save aukštesniam pilvūzui stačiai į trečią akį tarpuakyje. Tas kaip nuvirto aukštiekninkas, taip ir neatsikėlė, būtų odininką kaipmat sušaudę, bet ūsuotasis neleido tokių talentų naikinti, nusprendęs, kad tokiems meistrams avinų mašnų išdirbėjams vieta ten, kur daugiausia aukso, nes ten jiems darbo užteks mažiausiai 25 metams. Aišku, tikros, vienintelės teisybės niekas nežinojo, net pats odininkas. Tad augino ledų pardavėja savąjį Henriką IV viena be vyro, atrodo, į kunigus taikėsi išleisti, o gal ir į daktarus, kad galėtų sugrįžusį be sveikatos tėvą nuo mirties vaduoti. Ir jau po nelaimės, būdavo, išeis nelaimingoji į gatvę, atsistos kryžkelėj, dviejų istorinių gatvių – Raudonosios armijos ir Kipro Petrausko – sankryžoj, ir tarsi sapnuodama, tarsi pamokslaudama šaukia: Nebėr mano Henriko karaliaus nebėr vargas tau pasauli nebėr tavo karaliaus dūmai nusinešė tavo valdovą motinos širdis kruvina ant aukso sosto dega motinos ašaros paskandins Žaliakalnį Kauną atnešė tokį mėlyną mėlyną... Žodį „mėlyną“ šaukdama nelaimingoji jau bėga viduriu gatvės, po tankų vikšrais puola, pardavėjos prijuostė kaip baltoji taikos vėliava vėjų plaikstos žodžiu, tikrai verta Šekspyro plunksnos tragedija, arba, senuko Anderseno žodžiais tariant, „labai sena ir graudi istorija, damos ir ponai...“

Visas gatvės padaužų gyvenimas sukosi aplink Turgų, tikriau, turgaus amfiteatre-cirko arenoje-hipodrome, ratu ratu aplink arklių mėšlu dvokiantį centrą, ratu ratu vežikai, vagys ir kurvos, amžinu ratu, galopu, net papirsčiojant ant grindinio (viena lenkė, būdavo, rėkia: Panie, gdieš bombardujon, suprask, pone, kažkur bombarduoja) nuo to arklių trinkčiojimo krautuvikių langai virpčiodavo! Kaip voverės – penki šeši gatvės padaužos – liepsnojančiam rate ir vis ratu aplink turgų. Būdavo, koks Andžėjus jau ir sako: Tadas, valiai į Halę! Ir jau drožia rinktinė nepraustburnių komanda tiesiai stačiai skradžiai tvoras sienas, per daržus ir nusmurgusius gėlynus, palydima keiksmų, lazdų ir akmenų, drožia, žavingiausios istorijos akimirkos palydimi, stačiai į turgų, nes tik ten buvo įmanoma surasti tinkamų ŠIAUDŲ. Šiaudo gerumas nusakomas šiais žodžiais:

auksinis
ilgas
tiesus
neperlūžęs (nesutrūkinėjęs)
storas, kuo ploniausiom sienelėm

Toks šiaudas būdavo idealus. Mes netgi neklausiam, kam tie šiaudai buvo reikalingi, mes jau suprantam – Muilo Burbulams! Šuns šarmo Muilo Burbulams! Tad drožia kompanija į turgų, o priekyje – kreivakojis randuotas šašuotas gužuotas muštukų karalius Tadas (į muštukus jis įsirašė piršto krauju ant

Kipro Petrausko namo sienos: tą vakarą svetimos gatvės gauja pastojo Taduį kelią: Ką, kurvos vaike, tau linksma žiūrėti, kaip tavo motina su tuo ir anuo... Bet Tadas neleido šunsnukiui užbaigti – jau trenkė spyrė plėšė draskė kando – vienas prieš šešis, baisia gužuotas, pamuštais paakiais išsirovė, anų krūvą ant gatvės riogsoti palikęs, o naktį sugrįžo ir, įsipjovęs pirštą, krauju ant Kipro Petrausko (tai jis Žaliam kalne buvo visų žymiausias, ir jo namus gerbė netgi valkatos vagys, net sentikiai) namo sienos užrašė: PRISIEKIU! Ir vėliau į panašių kautynių lauką Tadas niekada nekviesdavo draugų – tai jo vieno garbė kovodavo ir nugalėdavo, aišku, baisia kaina: mėlynė ant mėlynės, o ant jų – dar keturios (net vasaros saulė kaime, Ievos Marijos pašonėj, neįstengdavo per tris su puse mėnesio tų mėlynių auksine sveika spalva perdažyti).

Tad keliauja mušeika (bet ne vagis, ne kišenvagis) į Halę, o galvoje kaip maldos atmintinai išmoktos kasrytinio darbo melodijos: tarybūlietuvašiosdienos tarybūlietuvašiosdienos arba kambelomorkanalkambelomorkanal. Mat uždarbiaudavo sirata kas rytą laikraščius ir papirosus perparduodamas, o kur dar malkų, anglies ir vandens melodijos – kokiai našlei prinešti malkų, anglies, vandens, o tau – melodingas kapeikų skambčiojimas bedugnėj kišenėj. Halėj šiaudų – nors vežimu vežk: prie kiekvieno vežimo šiaudų kalnas, bet skubėt nebūtina, niekas neatims, aišku, ir kapstytis kaip vištai po arklių krūvas nereikia, nes ateis sargas ir pačius geriausius auksinius šiaudus suvers į šiukšlių ir mėšlo kauburį, ir vis dėlto padirbėti tekdavo iš peties: storą ilgą auksinį šiaudą surasti tai tas pats kaip adatą šieno kupetoj, nes pokariniiais laikais buvo paplitusi nususelusių šiaudapalaikių sėkla ir riebus prieškarinio grūdo šiaudas buvo didi retenybė – jis dažniausiai kyšodavo iš po kaimiečio užpakalio ant vežimo sėdynės, tad traukti tekdavo atsargiai, mandagiai, be triukšmo, lyg niekur nieko. Bet argi tai kliūtis? Po valandos kitos pasidalindavo saują šiaudų po lygiai, o atliekamas, neporinis, visada atitekdavo Taduį, meistrų meistrui, burbulų karaliui.

Ir štai šiaudais jau apsirūpinta visam burbulų leidimo sezonui, kuris prasidėdavo pirmą ėjimo į mokyklą dieną ir pasibaigdavo po pirmųjų šalnų, nes šaltis – didžiausias tų trapių būtybių priešas – pikšt pišššš, ir po baliono! Šiaudų yra, trūksta muilo. Va su šarmu tai tikra bėda, nenuėsi į turgų, neprisirinksi, tais laikais už kiekvieną tikro muilo cm³ tekdavo ant kitos svarstyklių lėkštės kita tiek gryno aukso sidabro padėti, be to, leisti burbulus iš tikro muilo pamuilių būtų didžiausia nuodėmė, tad pasitenkindavo šuns šarmu, ir, reikia pripažinti, kad kaip tik iš to šarmo pakildavo į orą patys gražiausi vaivorykštiniai balionai. Šuns smarvė, pasirodo, burbuliukams nė kiek netrukdė. Bet ir šio smirdalo gauti buvo tas pats, kaip pusę dienos prieš mokyklos direktorių ant pilvo po grindis šliaužioti – baisus pažeminimas laukdavo kiekvieno, kuris užsigeisdavo šunų muilo įsigyti, ir trigubas baisus bedugnis pažeminimas žeisdavo Tado širdį, nes kaip tik Tadas mylėjo visus pasaulio ir Žalio kalno gatvių šunis – raišus, vienaakius ir t. t. Nuo neatmenamų laikų jis jautė didžią silpnę keturkojams žmonių draugams, bet į namus atsivesti kad ir menkiausia, telpantį kišenėj, sugebantį savaitėmis badmiriauti šunėką buvo griežtai uždrausta. Motina: Ne! ir taškas. Ir vėliau, jau kaime, po to, kai Jokūbo Arganas iškando už tvartelio gamtiniu reikalu atsitūpusio gynėjų vado užpakalio gabalą (bet ir vargo turėjo Jokūbas, vos išsikapstė, mušėsi į krūtinę, aiškino: iš kurgi durnas daiktas galėjo žinoti, kad tas už tvartelio tupintis baltašiknis – vadas? kalnais ungurių, lynų ir lydekų turėjo Jokūbas užversti Ukmergės ponus, nuo kurių viskas priklausė) ir dėdė, pasivedęs visa suprantantį vilkšunį (išsimainytą su vokiečiu už duonos kepalą) į pamiškę, nušovė, o nušovęs pasigėrė iki žemelės graibymo, po to apie bent kokį šunį namuose nebuvo nė kalbos. Ne! ir taškas. Ir dar vėliau, jau Vilniuje, vieno kambario bute su bendra virtuve, kurioje šeiminkavo žydė Lija, Tado motina ir lenkė Kristina, apie kokį nors šuniuką negalėjo būti nė kalbos. Ne! ir taškas. Matyt, šis prakeiktas „Ne! ir taškas“ pavertė begalinę Tado meilę šunims tokia pat begaline neapykanta šunų skriaudikams, visokio plauko šungaudžiams ir milicininkams. Ir dar viena esminė smulkmena: Žalio kalno šunų šarmo gamyba buvo sukoncentruota didžiausio niekšo šunlupio vienaakio raišio mėlynanosio girtuoklio, turinčio šventą Juozapo vardą, rankose. Tai tikra likimo iškrėsta šunybė – kiaulystė kaip ant delno: likimas tiesiog špygą po Tado nosim bus pakišęs, pakišęs ir nusikvatojęs:

Pauostyk, kaip skaniai smirdi. Tad galime suprasti tas baisias dvasios abejones, kurios graužte grauždavo Tado širdį, kol jis pasiryždavo nueiti pas niekšą. Ir vis dėlto eidavo, nes be jo niekas nenueitų, kiti šunlupio bijojo kaip velniai švęsto vandens ar kryžiaus. Tad eidavo Tadas, jau ir taip nemaža kiaulysčių patyręs. Štai pavyzdys: istorijos mokytoja iškviečia miknių prie lentos ir, puikiai žinodama, ties kokia raide jis klumpa, liepia: Dabar tu mums papasakosi apie Skandinavijos šalis, pasako ir šiepia geltonus Harpijos dantis (tuo vardu ją ir pravardžiuodavo klasė). Savaimė aišku, Tadas arba tyli, arba tik sssssssss sssss ir nurausta kaip verdamas vėžys, supranta; arba dvejetas, arba štai šiaudelis ir prašom pūsti į rožėmis iškvėpintą mano sėdynę! tik mandagiai, gražiai susikūpinus tarsi prieš karalaitę, ir ką darys Tadas, pučia ten, kur kiekvienam labai patinka, kai tau pučia. Žodžiu, nusižeminti Tadiui yra tekę ne kartą ir ne du, net ne dešimt – du kartus per savaitę kas savaitė ištisus mokslo metus. Ir vis dėlto vizitas į šungaudžių šunlupių karaliaus urvą Tadą žeidė, aštriu dygliu smigo į paširdžius, gal todėl iš dvidešimties guzų, kas mėnesį papuošiančių šunlupio kaktą, 3/4 buvo Tado rankų darbas: svaidyklė, mažas akmenukas, ir guzas 100%-inis. Bet nusižeminti būtina, rugsėjo pirmoji kaba ant nosies, o šarmo atsargos išsekusios iki paskutinio lašelio. Ir jau eidamas gatve, iš anksto viskam pasiruošęs, Tadas galvoja: Didžiausia pasauly kiaulystė, kiaulystė, kokių reta, ir ant mano galvos kaip naktinis puodas, tfu, nueisiu ir išdėsiu: Še, ubage, kapeikos, trenksiu ant grindų, duok šarmo, jokių prašymų, o išeidamas langą išmalsiu. Tokiomis mintimis drąsina save muštukas, bet einaneskubėdamas, tarsi kuo toliau pasimatymą su niekšu nustumt norėdamas, skuba keistai batų padais per šaligatvį braukdamas, lyg per pirmą Neries ledą slysdamas, lyg tuo ledu būtų jam reikėję kitą pasaulio kraštą pasiekti. Ir vis dėlto pasiekė, priėjo šunlupio tvirtovę, Magdeburgo vartus. Tvoros spygliai, matos, kas rytas galandami, styro, žvirblius ir vaikėzus baido. Jau iš tolo užuodė šuns muilo viryklą (lygiai taip pat užuosdavo kitą, labai šventišką, švarų, „mogliais“ vadinamos rūbų skalbyklos kvapą, sklindantį plačiai po Žalio kalno užkampius), užuodė ir nusikeikė, išspjovė keiksmazodį, bjaurų, rusišką, labai šlykštų, bet lipte prilipusį prie miesto vaikų gomurių, kaip erkė kraugerė į vaikų širdis įsisegusį, išspjovė ir sudejavo: Kad nors pas kokį eilinį šungaudį (šie pašlemėkai niršėte niršėdavo šeštadieniais aplink turgų, trikampaiais tinklais lyg per laišų nerštą ginkluoti), kad nors ne pas tą vagių vagį, galvažudžių karalių vienaakį, geriau jis būtų tikras budelis kaip filme, tfu.

Sustojo šiapus vartų, net nenujausdamas, kad šunlupys didžią niekšybę ruošia, jau siuva batus iš mylimiausio Tado šuns, turgaus puošmenos Rexo, odos, ir kaip tik Tadiui – tie batai, ak, Tadiui (panašiai elgiasi budelis, iš aukos kaukolės pagaminęs taurę ir pripylęs vyno, pasiūlo ją aukos artimui ar mylimajai. Gerk, gražuole, vynas pirmos rūšies!). Dar nežinojo vaikas, bet jau kitą savaitę:

Klebonas sako: Rytoj kad ateitų švarus, nusiprausęs, pasipuošęs ir su žvake. Žvakę turėjo, baltus marškinius turėjo, iš tėvo kelnių persiūtas kelnikes turėjo, tik batų trūko, nes paskutinė pora, į kurią štai dabar įsispyręs pas šunlupio vartus stovi, gatvei dar tiko, bet Pirmajai komunikacijai – gink Dieve nuo tokios nuodėmės. Tad motina nubėgo į turgų ir nupirko, ak, kaip tik tuos gražuolius, pasiūtus iš Rexo odos, jau imdama į rankas jautė, kad kažkas čia ne taip, gal ir užuodė, nors šunlupys tvirtino: „Ponia, iš tikros veršiuko odos!“ Jautė, bet vis tiek nupirko – kitų batų tą dieną turguj nebuvu, eidama namo pagalvojo: Man visi turguje parduodami batai lyg iš žmogaus odos būtų pasiūti, baisu į rankas paimti.

Tadas, vos juos išvydęs, viską suprato: bus blogai, atsitiks kažkas labai baisaus, bet nutylėjo, nieko motinai nesakė, nenorėjo skaudinti, nes puikiai įsivaizdavo, kiek šunlupys nuplėšė. Apsiavė, kairys buvo per pusę piršto mažesnis, pavaikščiojo po kambarį tylėdamas, galvodamas: Žvairas vienaakis negali nė batų lygių sukurti, juk jam visada iš vienos kalės trys vaidenasi, puola šen, puola ten, kad tik daugiau nustvertų, bjaurybė, šlykštytynė, tfu. Viską suprato, bet neišsidavė, gražiai motinai padėkojo, sena mada į ranką pakštelėjo ir jau ant slenksčio, jau beveik su ašaromis-akyse pasakė: Mama, jie bus gražiausi visoje bažnyčioj.

Nuo namų iki Prisikėlimo bažnytelės buvo trys žingsniai: vienas žingsnis iki Raudonosios armijos prospekto, antras – skersai prospektą ir trečias – iki bažnyčios slenksčio. Tiesa, prieš žengdamas antrąjį

žingsnį turėdavo gerai apsidairyti, nes anais laikais įvairūs vikšriniai padargai tik ir zujo iš vakarų į rytus, Raudonosios armijos prospektu žemyn į senamiestį ir aukštyn į Žalią kalną. Ir štai kaip tik žengiant antrąjį žingsnį jis ir pliūptelėjo, atrodė, kad ne vieno debesies pilvas plyšo, rodė, paties dangaus siūlės prairo – upėm kriokliais iš aukštybių kaip tvanas! Tad bažnyčios slenkstį peržengė jau skradžiai perlyti, Tadas sušalo, dantys ėmė kalenti bet kas tas šaltis prieš baisią GĖDĄ. Užvodė visi vienu kartu, veidai pasisuko link durų. Tadas, nors ir suprasdamas veidų atsigręžimo priežastį, pasižiūrėjo sau už nugaros, ar koks jo draugas keturkojis iš paskos nebus į bažnyčią prasmukęs, bet nieko nebuvo, tik lietaus srautai už durų.

Stovėjo abu su motina kaip įkalti ir nesiryžo priartėti prie pasiruošusių Komunijos apeigoms. Stovi Tadas ir jaučia, kaip karščiausia liepsna į veidą, ausis plūsta, nesustabdomai visą karščiu užlieja. Norėtų sprukt (atrodė, kad ir motina neprieštarautų), bet klebono balsas sustabdė: Prieikit arčiau, Tada, visi tavęs vieno laukiam. Tadas nepajudėjo, motina jau verkė. Tada kunigas, nosine nosį prisidengęs, prisiartino, paėmė Tadą už rankos ir nusivedė prie altoriaus, atvedė ir paliko tarp kitų mergaičių ir berniukų, kurie visi pasitraukė į šalį, raukydami nosis ir žiūrėdami į Tado batus. O apavas (matyt, pajutęs jam rodomą pagarbą) triumfavo: nepakartojama šunų kvapų puokštė žydėte pražydo po mediniais bažnytėlės skliautais, atrodė, kad kitokių kvapų – gėlių, vaško, smilkalų – čia niekad ir nėra buvę, atrodė, kad šuns kvapas nuo seniausių laikų čia karaliauja, prasismelkęs į atkampiausias kerteles, gal net į zakristiją.

O Tadui nors skradžiai grindis prasmek! Bet žino, kad niekur neprasmegs, baisią gėdą iškęs ir kada nors tam šunlupiui parodys, iš kur šuns kojos dygsta – nejunta, kaip ašaros pačios srūva. Stovi vienas vidury rato tarsi koks raupsuotasis, ir tik maža geltonkasė mergaičiukė (mažos krautuvėlės savininkės duktė) nesitraukia, dar arčiau pasislinko, beveik prisiglaudė ir verkia kartu... Nepažįstamoji iš kitos gatvės, iš kitos mokyklos, nepažįstamoji, kuri mokėsi muzikos po skylėtu sušaudytu sulopytu Kauno dangum, ir kas žino, gal tai šios ašaros po dvidešimt metų mergaitę ir Tadą sujungė...

Į namus parbėgo basas. Ne todėl, kad basam linksmiausia per balas šokinėti, o ne. Tuo metu gražieji bateliai jau keliavo į turgų, kad gražiai kaip trauklapiai priliptų prie prakaituoto šunlupio snukio! Daugiau šitai nedarysi, kiaule, pasakė motina, trenkus niekuo nekaltą apavą į išsišiepusį „aš, ponias, nekaltas“ šunlupio atvaizdą. Trenkė ir vis dar verkdama parėjo namo. Tą vakarą jiedu ilgai negesino karbidinės lempos, sėdėjo prigludę vienas prie kito ir daugel prisiminė. Tarpais Tadas galvojo apie tėvą, apie Juodą apsiaustą, Juodą skrybėlę ir girdėjo žodžius: Stoj svoloč! Prisiminė:

Lijo, jis su tėvu keliavo į namus, jau temo, staiga priešais, pastodamas kelią, tarsi iš po sulytų šaligatvio plytų išdygo Juodas lietpaltis Juoda skrybėlė (čionryj golovnoj ubor). Tėvas sustojo, sustojo dar nepasigirdus įsakymui „Stoj!“ Žinojo – kai priešais tave tarsi iš po žemių išdygsta Juoda figūra, geriausiai yra iškart sustoti, sustojo ir Tadas. Figūra (veidas paslėptas po skrybėlės stogu, rankos kišenėse) švokščia: Stoj, svoloč, ruki verch! Tėvas jau kelia rankas, portfeliukas (savo darbo – apie odą jis nusimanė geriau nei apie prakeikto pasaulio reikalus) iškritęs, kelia rankas ir šnabžda: Bėk namo, pasakyk mamai, kad negrįšiu, ir Tadas, užmetęs akį į kažkokį aštrų, styrantį po juodu lietpalčiu daiktą, jau skuodė – visą kelią nuo Karo muziejaus iki Žalio kalno Turgaus gatvės įveikė rekordiniu 15 minučių laiku ir tik peržengęs slenkstį uuufffff išpūtė kvapą. Tėvas žodį ištesėjo, namo negrįžo, ir tik po pusės metų šeima gavo pirmą jo laišką iš... Vorkutos (vagių kempelio):

Brangieji, pirmus mėnesius vargau, bet dabar jau gerai, dirbu prie odos, gaunu tris elnių odas, o padaryti reikia vos porą piniginių, portfelį ir keletą sumkų lagerio viršininkų boboms, tad sutaupau daug odos, kurią iškeičiu į pajokus, ne vieną kunigą išgelbėjau, kaip jūs ten be manęs gyvenat, kaip motinos Ievos sveikata, kitą kartą parašysiu daugiau...

Bet sugrįžkim prie Tado, stovinčio prie šunlupio tvirtovės vartų. Iš kitos pusės – toks šunų kaukimas, kad rodos, ne viena, o trys šunų vestuvės ten keliamos. Tadas žino, kokios tai vestuvės – baisiam narve sukišti nelaimingieji riejas. Paspaudžia skambutį, ir staiga vartų plyšyje pasirodo akis. Kaip gyvatės,

pagalvoja ateivis ir nusispjauna, bet šunlupys šį kartą mandagus, įsileidžia, net į urvą kviečia: Užeik, užeik, svečias būsi, Tadas eina lyg brangiausią šunį pardavęs, akis nudelbęs svarsto: Kažin, ar pažino? jei pažino, gausiu ausų. Bet šungaudžių karalius tiesiog tempte tempia, tarsi kažką labai svarbaus parodyti norėdamas. Ir iš tikrųjų, jei ne kėdė, būtų nuvirtęs Tadas aukštelininkas stačiai ant grindų, nes tai, ką išvydo, viršija viską, ką buvo net filmuose regėjęs: ant sienų kaip gyvos, prie lentelių prikaltos – šunų galvos, akys stiklinės, iltys geltonos (ne vieną iš tų šunėkų Tadas pažinojo). Jaučia, kad vems, tad išbėga į lauką, pas agrastų krūmą išvalo supykintas žarnas ir sugrįžęs, nežiūrėdamas nei į sieną, nei į galvažudžio akis, išpyškina: manreikiašarmošašsumokėsiu. šungaudys šypsos kaip velnias ir klausia: O ką, nusipraust sugalvojai? Tadas vėl: manreikiašarmošašsumokėsiu. Tada vienaakis prakošia: Gerai jau, gerai ir atneša konservų dėžikę, ištiesęs ją Tadu, sako: Tiek užteks, bet Tadas tik čiumpa smarvę-brangenybę ir, metęs kapeikas, sprunka pro duris, pro vartus ir bėga bėga siaurom gatvikėm stačiai per daržus iki Turgaus ir Raudonosios armijos gatvių sankryžos, tik čia sulėtina žingsnį ir jau kaip vėžlys slinkdamas nutaria: Nieko aš jį pamokysiu, atsirūgs galvažudžiui tie šunys. Pažadą ištesėjo: po keleto dienų, į pavakarę, didžiulis narvas liepsnojo, atlasas geležines duris trankė vėjas, o šunų belaisvių – nė kvapo (iš pakilusio muilo burbulu it ant delno matytų: iš centro – šunų narvo – visas keturias pasaulio šalis kaukdami skuodžia gauruoti apdegę šunys, kaip kibirkštys iš laužo skrenda, štai greičiausiai jau perkirto Kauno ribas ir vis dar skuodžia, tarsi viso Žalio kalno šungaudžiai juos vytųs – net dulka).

Aišku, kilo šioks toks triukšmas, neramumas, nedidelis subruzdymas, faraonas Mykolas (milicininkas Mykolas, archangelas, ramybės sargas) palakstė ratu švilpdamas į švilpuko galą, atlėkę ugniagesiai vos nepaskandino šungaudžio dvaro su šunų galvų kolekcija, kabliais išgriovė ne tik narvo likučius, bet ir pusę sveiko namo. Tuo viskas ir pasibaigė – ne tokie niekai anais laikais žmonėms rūpėjo, visuotinės baimės ir totalinio šnipinėjimo laikais žmogeliai kaip kokios žiurkės vis tempė, gabeno kažką, tarpuvartėse iš po skverno kažką pirkto, pardavinėjo, keitė, tad į tokius atsiprašant gaisrus nė dėmesio nepakreipdavo. O vaikigaliams tik to ir reikia: gali sau nerūpestingai leisti vaivorykštinius muilo burbulus ir nė kiek nesirūpinti svyruliuojančio pasaulio likimu.

Štai sėdi trijulė ant tvoros Raudonosios armijos prospekto, pagrindinės pokario meto magistralės, šalikelėj ir leidžia vieną po kito vieną už kitą gražesnius balionus, kuriems nieko nereikia per 80 dienų aplink žemę apsukti! Sėdi, kojom tabaluoja, ir atrodo, jog tai visai ne gatvės vaikigaliai, o kažkokios pasakų būtybės (argi maža pasakose nenusipraususių herojų?) sėdi ant debesies krašto šalia Raudonosios armijos prospekto, šalia karžygių Suvorovo Kutuzovo Černiachovskio vieškelio, ir kaip niekur nieko leidžia besvorius bekūnius oro laivelius, kuriuos vakaris vėjas kartais ištisomis flotifijomis nugabena net į pasaulio širdį Maskvą.

Taip, dideli stebuklai anuo metu dėjosi Žaliam kalne ir tik viena mums amžiams pasiliks neaišku: iš kur tie gatvės žiurkiukai šitiek nesuvaržytos laisvės buvo į plaučius įtraukę? iš kokios bedugnės? iš kokio dangaus? juk dangus vis dar raudonuodavo vakarais, dar grūmodavo vakaruos, tad kaipgi jie išdrįso tuos muilo burbulus pačioje tautų istorijos kryžkelėje leisti? Juk visi jie ne Vytautų Didžiųjų, ne Algirdų sūnūs, visi iki vieno – batsiuviukai vežikiukai kurvų vaikai prasigėrusių senių vaikaičiai šunlupių anūkai džindžės varytojų posūniai teisėti krikštyti ir neišteisinti, juk jų tėvai dėdės patėviai ir jų motinų draugužiai anais laikais kaip pelės po šluotom tūnojo, bailių bailiai, tik tamsoje, tarpuvartėse, drąsūs, skurdžių skurdžiai, ubagų karaliai nekarūnuoti, o vaikai – LAISVIAUSI PASAULYJE! Sėdi sau ant istorinės du pasaulius skiriančios (seną, supuvusį, ir naują, daigus keliantį) tvoros, rytų–vakarų vėjų sankryžoje ir, delikačiausiais pirštais (nesvarbu, kad retai kada švariomis panagėmis) auksinius šiaudus-fleitas picollo prilaidydami, kažką gražaus panosėj niūniuodami, labai subtiliai pučia, tik...

nemanykim, kad stebuklingą, beveik mokyklinio gaublio dydžio vaivorykštinių muilo burbulą išpūsti taip paprasta. Nė velnio, pasakytų vienakojis batų valytojas, nuolatinis oro laivų paleidimo liudininkas, nė velnio. Sėdi ant tvoros trijulė: lietuvis, lietuvių vaikas, kataliko vaikas, rusas, sentikio sūnus, ir lenkas, sulenkėjusio lietuvių peras – nepriverstinė Tautų Sąjunga, nerušimaja, kurios nei kurti burti reikia, nei

planuoti, sėdi, o Tadas – vidury. Sėdi, šiaudo galu pamuiles maišo, leidimui ruošia (ilgas ir varginantis tai yra darbas, gal todėl ir mintys apninka, negeros, negerą lemiančios: Būtų Hansas pakvietęs: aiški faika (būtų lietuvių kalbos mokytojas pakvietęs – aiškus dvejetas), arba štai kita įkyri mintikė: Greičiausiai būtų dira iškvietęs, liepęs be motinos šulėj nesirodyti (būtų mokyklos direktorius į savo kabinetą iškvietęs ir liepęs be mamos mokykloj nesirodyti). Tad sukiojasi mintys, tarsi viščiukai mėgina Tado kiaušą prakalti, proto įtrupinti, bet kur joms, geltonsnapėms, su tokiu gatvės ugnyje užgrūdintu kaulu susidoroti, taip ir užgęsta, kibirkšties neįskėlusios. Et, numoja Tadas ranka, viena diena daugiau ar mažiau, vis viena pataisų nebus (ir teisybė, be vienos pataisos eilinę klasę užbaigdavo), et ir toliau pamuiles ruošia, mat burbulų leidime svarbiausia – pamuilių tirštumas, pamuiles turi būti nei per skystos, nei per tirštos. Bet pamuilės – tai tik viena iš sąlygų. Štai kitos:

Šiaudo galą reikia padalinti į kiek tik įmanoma daugiau skiautelių (šiam darbe ir išryškėdavo Tado meistrystė, Volodka perskelia į keturias dalis, Andžejus – į šešias, o meistras – į 12 (dvylika!), anie jau seniai savuosius orlaivius paleido, bet vis menkus, obuolio dydžio, o Tadas dar vis prie šiaudo triūsia, tarsi kokią vėduoklę šiaudo gale skečia, ir tik priešais saulę iškėlęs ir įsitikinęs, kad šiaudo galas su dangum susilieja, erdvė ištirpsta, pradeda burbulus leisti).. Delikatus pūtimas – trečioji sąlyga. Pūsti reikia labai labai švelniai (kartais Tadas pamokydavo kokią užklydusią įkaušusią gatvės gražuolę, žūtbūt įsigeidusią paleisti muilo burbulą į „sušikto pasaulio snukį“: Tu, Halina, pūsk labai švelniai, nepūsk kaip karvė, įsivaizduok, kad ne į šiaudo galą puti, o augsine fleita groji, užmiršk, kad tu mėšlavežio duktė, įsivaizduok, kad tu ne baloj vidury šaligatvio sėdi, bet ant sidabrinio kalno, ir pūsk labai švelniai, ar girdi? bet Halinai, aišku, tie Tado pamokymai pro vieną skylę jėjo, pro kitą kaipmat iššvilpė, ji apžioja šiaudo galą, pūsteli pliupteli iš visų jėgų, oras su seilėm tik šauna į dangų, o šiaudo gale – toks pasigailėtinas balsų pamuilių lašas, numodavo ranka Tadas ir pasakydavo: Tau, Halina, ne į ploną šiaudėlį pūsti, tau nesakysiu į kokią skylę geriausia pūsti, eik šalin, netrukdyk nuvaro, būdavo, pragaro pasiuntinę meistras). Tad pūsti reikia labai *delikačiai*, tik tada muilo burbulas formuojasi taisyklingas, tik tada jis įgauna vaivorykstinį žavesį ir tampa didžiulis, skaidresnis už ašarą, ir tik tokiame burbule atsispindi visas Žalias kalnas su tankais-patrankais, šunimis, visa margaplunksne gatvės kariauna, kurios priešakyje – garsioji Trijulė...

Skečia Tadas šiaudo galą ir kalba: Jei ne Kalėdų eglutės žaislai, aš niekada nebūčiau muilo burbulų leidęs, prisimenu, atidarėm kartą Kūčių vakarą žaislų dėžę, o joje, įsivaizduokit, – vienos ŠUKĖS! nors verk nér kas ant eglutės kabinti, tada aš ir sumaniau muilo balionus po šakom pakarti... bet žinot... Kalba Tadas ir užsikerta, matos, nenori visos paslapties atskleisti, norėtų papasakot, bet negalima, šeimos paslaptis ir geriausiems draugams tegu liks paslaptimi, nes slėpti iš tikrųjų yra ką:

Niekas Žaliam kalne (ir Vepriuose) negalėtų tiksliai nusakyti Tado tėvo Simono kraujo spalvos – raudonas jis ar raudonai melšvas, ar visai mėlynas, ir kaltas čia Simono tėvas Karolis, kuris nežinia iš kur atsibastė į Veprius, pažino keliaujančią siuvėją Ievą Mariją (tada jau našlę su dviem vaikais), vedė, padirbo sūnų ir dingo, kaip į aketę ežere įsmuko, ir tik po metų paaiškėjo, kad jį pasiėmęs jo ankstesnis ponas, Bečių dvaro dvarponis, į Kijevą ūkvedžiu – Ukrainos sostinėj ponaičiui priklausė keletas namų (šeimoje ligi šiolei gyvas niekur neužrašytas adresas: Kijev ulica Bazakovskaja dom piat kniaz Viazemskij). Kai Karoliui Kijeve ūkvedžiaujant gimė Simonas, pikti liežuviai ir lojo, ir šnyptė: „Kas galėjo pagalvot, tokia dievobaiminga Ievutė, ir še tau“, ypač stengėsi moterys, nors joms turėtų būti aiškiausia, kaip kartais netyčia koks vėjas gali (atsitūpus moteriai už tvartelio) pripūsti vaiką, kai kas dar giliau nerdavo: „ar prisimenat, Ievutė tada Bečių dvare pas kniazio sūnėną siuvo“, žodžiu, pamalė pamalė ir užsikirto, o Tadas, Ievutės anūkas, kai ką gal ir girdėjęs iš dvidešimtų lūpų, niekada dėl savo tėvo kilmės nesisielėjo, slapta netgi didžiavos, kad jo tėvo toks nenusakomos spalvos kraujas. Tiesa, piktesni žmonės palodavo: Ko čia norėt iš Simono, kad miestan pabėgo, jeigu jo tėvas maišyto kraujo valkata, kur tai matyta palikti šeimą, o pačiam trankytis po kijevus, koks tėvas, toks ir sūnus. Jautresnės širdies žmogus, būdavo kokiu žodžiu ir užsistoja Karolį: Nėra už ką kaltint žmogų, o ką gi jis Vepriuose veiktu, juk bežemis, gal jis tame

Kijeve pinigėlius kala ir namo siunčia. Žodžiu, kalbų daug, o teisybės – aguonos grūdelis. Kol Ieva Marija dar buvo gyva, Tadas taip niekada ir neišdrįso paklausti, paslaptį ji nusinešė su savimi. Bet viena vis dėlto aišku: iš savo tėvo Simonas paveldėjo neramų charakterį (vienas pirmųjų Žaliam kalne išvyko į Amžino pašalo šalį pasidairyti, su siauraake samojėdų saule susipažinti). Bastūnas, kokių reta:

Gimęs 1912 metais Vepriuose, jau 1916-aisiais persikėlė į Bagaslaviškį, 1919 metais grįžo į Veprius, bet apsigyveno kitoje troboje (po kaimus blaškėsi su motina Ieva Marija), 1927 metais pabėgo į Kauną (penkiolikos metų, vienas, plikas grynas kaip stovi), Kaune gyveno tai Vilijampolėj, tai Senamiestyje, tai vėl Vilijampolėj (1938-aisiais gimė Tadas), tai Žaliam kalne, 1938 metais persikėlė į Vilnių, čia pakeitė tris butus, 1943-aisiais grįžo į Kauną, 1946-aisiais išpylė į Šiaurės ekskursiją, kuri truko trejus metus, 1949 metais sugrįžo ir jau kitos savaitės pabaigoje persikėlė į naują butą Žaliam kalne, turgaus apylinkėse, 1952 metais persikėlė į Vilnių, į butą name, kuriame gyveno karo metais, 1953 m. vėl pakeitė butą, 1960-aisiais vėl pakeitė, 1965 metais dar kartą persikėlė į kitą butą, 1970 metais (jau palikęs motiną – Tadas tuo metu jau gyveno su savo šeima, atskirai) išsinuomojo pusrūsį, 1975 metais persikėlė į kitą pusrūsį, kurį iki 1980-ųjų, t. y. per penkerius metus dešimtį kartų užtvindė lietūs ir kloakos srutos, 1980-aisiais pabėgo į pusrūsį naujame Vilniaus rajone ant kalno, čia ligi šiolei kariauja su tarakonais žiurkėm ir švilpaudamas prisimena, kaip ten, Šiaurėje, mulkindavo lagerio galvas, iš didžiausios elnio odos tepasiūdamas porą piniginių, o likusią iškeisdamas į maistą. Žodžiu, gyvena bastūnas savo pusrūsyje, žiurkėms eilėraščius rašo, šiaurės pašvaistę prisimena, bet niekas nėra iš jo lūpų girdėjęs kokio negero žodžio apie Sibiro žmones, net apie tuos, kurie ne sykį buvo jo galvą kortomis pralošę, ir tik per stebuklą jam pasisėkė išlikti. Kalba ir šypsosi: šaltukas 70 laipsnių, pūga, o mes į lyną įsitvėrę kaip cirko artistai iš barako į anglių kasyklą rytas vakaras gražiai svirduliuodami traukiam, su baltom lapėm pasišnekėdami, vieną kitą iš mūsų tos lapės ir nusineša lapiukams, ką padarysi, Šiaurės ekskursija tai šis tas! Kalba ir vis įterpia (panašiai kaip kuprelė Izabelė): ir ruseliai buvo geri, geresni sykais už mūsų žmogų, ir Dievas gailėstingas, sugrįžom, neprašuvom. Matos, laisvamanis net su Aukščiausiuoju ledynų platybėse susitakė, nors bažnyčios lig šiolei nelanko, dažnai netgi pašiepia: Atsidūrė kartą čigonas bažnyčioje, išėjęs pasakoja: pradžioj buvo labai liūdna ir nuobodu, bet po pamokslo pradėjo pinigus po bažnyčią nešioti, tai pasidarė linksmau, ir aš dešimt rublių pasiėmiau...

Per dvidešimt vienerius bendro gyvenimo metus Tado motina nepaaiškinamu būdu persiėmė vyro klajonių dvasia, keitė butus kaip kojines (o kojines ji keitė gal dažniau nei visos Žalio kalno moterys, nes ir graži buvo kaip Iaumė). Tiesa, kartais ir ne savo noru pasikeisdavo kokį dviejų kambarių butelį su sodu, su suoliuku po langais, su girgždančiais varteliais (juk ir pati ne aukštame mūre buvo gimus, o Kauno priemiestyje mediniame tėvų name su sodu, su girgždančiais varteliais, pro kuriuos, matyt, ir įėjo anas jaunas Lietuvos karininkėlis ir pirmasis apsuko gimnazistės galvelę, ak, vos nenusuko, nes skandinavos Nemune naivuolė, laimė, žvejais ištraukė), kartais ir ne savo noru samdydavosi girtuoklį su jo dardančiu vežimu ir kušlu arkliu. Būdavo, koks Samulionis (namo savininkas) atsikrenkš, patrins bato galu sodo takelio smėlį ir nepakeldamas akių išskiemenuos: ži/nai/po/nia/ko/kieda/dar/lai/kai/o/ta/vo/vy/ras/ži/nai/kur/pra/dės/ir/ma/ne/tam/py/ti/ge/riau/bū/tų/kad/pa/ti/po/pia/pa/ieš/ko/tum/ki/tur/bu/te/lj... Ir Tadas, ir motina žinojo, kad ne dėl tėvo, kurio laiškus pats namo šeimininkas kuo mandagiausiai įteikdavo ir pridurdavo: neverk ponija, sugrįš, jau daugelis grįžo, ne dėl tėvo, o dėl Samulionio žmonos, suparalyžuotos, prie lovos prirakintos, dvidešimčia metų už vyrą senesnės raganos, kuriai dieną naktį vaidenos baisi nuodėmė, net tada, kai Samulionis gulėdavo šalia, tai dėl tokių, kaip ji, tekdavo šeimai pakelti sparnus į kelionę: sukraudavo menką turtelį į girtuoklio vežimą ir patraukdavo Žalio kalno grindiniu į kitą būstą, gal jau ir be sodo, be varnėnų ir be girgždančių vartelių. Taip ir klajojo motinos ir vaiko tauta visus tėvo ekskursavimo metus, per trejis pakeitė penkis butus. Tik viena visoje toje valkatavimo istorijoje buvo pastovu: suko ir suko juodu ratus aplink Turgų, niekur toliau nuo jo traukos centro nenukrypdami tarsi kokiam užburtam rate, ratu ratu kaip dvi voverės – ir patiems atrodo, kad juda, ir iš šalies žiūrintiems, kad vietoj nestovi.

Keliauja, būdavo, dešimtkojė vilkstinė – keturios kojos arklio, dvi vežiko (ir jam vietos ant vežimo nelikdavo), dvi Tado ir dvi (gražiausios visame pasauly) – motinos. Jeigu tik tas vienas kojas (be galvų) tematytumė, tai išvystumė keistą biblinį paveikslą: tarp arklio kojų – moters kojos, tarp senio šakalių – dvi kreivos vaiko kojelės, bet iš tokio žemo taško tegalėdavo tik mylimi Tado šunys žiūreti, o šunų atmintis – penkeri dešimt metų, ir nutrūksta...

Žodžiu, darda, trinksi, bilda, kratos vežimas per grindinį (ir kas tuos geležinius ratus išrado, galvodavo Tadas, nujausdamas nelaimę), praeivius stebina, kai kas ir neatlaiko: žiūrėk, ir vėl ta paleistuvė kažkur trenkias, varo velnias kaip dūšią be vietos, nekokia kurvos dalia, garsiau už kitus rėkdavo gatvės mergos, kurioms jų girtos akys paprastą, sukūšusį, prikrautą baldelių vežimą paversdavo karalienės karieta, o prieškarinę pasidabruotą stalo lempą – tvaskančiu dangaus Sietynu. Rėkia, keikias gatvės žiurkės, o tie keiksmi kaip žirniai nuo Raudų sienos atšoka, krenta ant grindinio, nekliudę motinos ir vaiko širdžių. Gal tik vežikas kiek sunerimdavo ir uždroždavo arkliui botagu (žinojo – būtinai atsiras geradarys, kuris perduos bobai, kad jis ir vėl tą paleistuvę vežė), bet ir tas svajonėmis apie puslitrį nuramindavo savo baimę.

Pokarinio Žalio kalno gatvės grindinys buvo aukščiausia civilizacijos viršūnė, aplinkiniai menkesni skersgatviai turėjo pasitenkinti dulkėm, balom, grioviais, akmenimis ir tiltais tilteliais, nuo kurių nuslysdavo vežimų ratai ir kas naktį koks girtuoklis nugarmėdavo ir arba nusilauždavo kaulą, arba prigerdavo baloj. Dar ir šiandien Tado ausyse anų laikų geležiniai ratai darda, tarsi kas senio Kavecko kluone spragilu per pakaušį duotų!

Kad ir pagyvenę, bet vis dėlto ažuoliniai baldeliai, ir tie neatlaikydavo siaubingo kratymo, išsiskėsdavo, per siūles pasileisdavo, šipuliais eidavo, tad ką bekalbėti apie STIKLINIUS Eglutės žaislus. Žengia, būdavo, Tadas į vežimo kraštą įsitvėręs, baisų kratymą mėgina slopinti, už akmenų kliūna ir save keiksnoja: Kodėl aš toks durnas, ne lempą, ne veidrodi reikia man nešti, tai durnas. Bet tuojau priduria: Liepia, tai nešu, visgi motina. Eina Tadas šalia dardančio grabo, rankoj lempą spaudžia, kita vis dar mėgina ratų trenksmus slopinti, eina ir jaučia, kad visa eina po velnių, eina ir jau žino: jeigu nuo tų prakeiktų akmenų ir geležinių ratų net vežiko arklys apkurto, tai kur ten tokiems trapiems peršviečiamiems stikliniams (kaip babytės rankos, atsidusdavo) žaislams atsilaikyti. Tiesa, nedaug jų ir buvo likę tėvui išvykstant – gal koks dvidešimt, o gal ir tiek nebuvo, ir tie patys: angelai jau be sparnų, povės be karūnų, nykštukai – benosiai, paukščiai – bekojai. Ir vis viena jie buvo gražiausi pasaulyje, dar Handele atnešti, prieš karą, Dieve, prieš karą. Nuo prieškarinių Vilijampolės laikų šie stikliniai itališki, prancūziški, vokiški stebuklai gyveno su šeima, drauge keliavo iš vieno miesto į kitą, nukentėdami, aišku, bet vis dar gyvi, spindintys. Pakabina, būdavo, tokį stebuklą, ir eglės šakelė net nepajunta, atrodo, dar lengviau jai pasidarė nuo sidabrinų paukštukų, nuo deimantinių varpelių, nuo debesingų angelų, kabina motina žaislą ir kalba: Šitą povę Handele 1939 metais iš Prancūzijos atvežė, ne vieną, gal dvidešimt, bet liko viena, kitos sudužo. Ir tas aštrus žodis „sudužo“ tarsi koks peilis po Tado kaklu – skaudus ir negailestingas, nepermaldujamas, *nepermaldujamas*.

Prieškariniai stebuklingi besvoriai žaislai vienas po kito dužo, o jų vietą žaislų dėžėje užimdavo sunkios matinės bombos, būdavo, motina sako: Taduli, paduok žalią bombą arba paduok geltoną granatą – tokie sunkūs, neišvaizdūs buvo naujieji žaislai, nuo jų švininio svorio eglės šakos jau antrą dieną pradėdavo džiūti, baisesis žodis „sudužo“, ir tas buvo bejėgis prieš bombų ir granatų galybę: ir ant grindų lyg netyčia numeta, ir atsakančiai vežime pakrato ir vis tiek – nė velnio, sveikos kaip tik ką iš gamyklos išleistos, kartais, tiesa, nuo pačios eglės viršūnės nuriedėjusios ir jos įskildavo (aišku, jei nepralauždavo papuvusių grindų), įskilusios tapdavo gražesnės, trapesnės, ir labai labai prisimerkus, pro ašaras iš tolo būdavo panašios į tuos stebuklinguosius, besvorius, bet tik labai prisimerkus, beveik užsimerkus, beveik fantazijoje ar sapne.

Ir štai nejučia mes priartėjom prie lemiamos datos: 1949 metų Kūčių vakaro (prisiminkim Kūčias Vepriuos, ten vienos nedūžtančios šiškos puošė eglutę, bet ir jos lokiui Pranciškui buvo gražiausios pasaulyje). Štai Tadas jau atriša žaislų dėžę juosiančią virvikę ir atsargiai pradeda traukti į laikraštinių popierių suvyniotus žaislus, ir dar tik palietęs pirštais supranta – BAIGTA. Vaiko nuojauta neklysta: iš septynių dar pussveikių prieškarinių angelų ir povių liko tik sauja smulkių spalvingų šukelių (Kaip Veprių bažnyčios sudužusių langų šukės žolėje, atsidūsta Tadas ir jau nebemoka sulaikyti ašarų). Šiandien Tadas pasakytų: Dulkių sauja. Pasakytų ir galbūt nepravirtų, bet tada, ak, kaip gailiai pravirko, prigludo prie motinos ir verkė verkė, kaip niekados dar nebuvo verkęs: tarsi jo paties širdis nukrito ir sudužo, taip verkė. Bet nieko jis neprakeikė, nei Sibiro, nei geležinių ratų – tik save, save baisiausiai kaltino, save vieną sutapatino su šukelių sauja ir kartojo kartojo: Kodėl aš jų nenešiau rankose, kodėl aš jų nenešiau rankose...

Ir vėliau, jau ruošdamas pamuiles pirmiesiems muilo burbulams, Tadas dainavo: Augustinai, kas tik buvo, viskas dingo, viskas žuvo, dainavo iš Anderseno pasakos išmuktą dainelę ir tyliai kartojo: kantrybės, gal ir pasiseks pakabinti tuos muilo žaisliukus po eglės šakom. Nežinojo gatvės vaikas, kad veltui vargsta, o drauge labai neveltui, nes tie stebuklingi oro laivai iškels jo svajones virs miesto, ištrauks iš užkeiktos Turgaus arenos, kurioje klykia atvežtos parduoti povės, žviegia paršai ir pragariškai žvengia arkliai, iškels iš bedugnio šulinio, nes nėra šiems debesų palydovams jokių sienų tvirtovių ir kalėjimų.

Tiesa, mes galėtume paklausti, o iš kur Tadas žinojo, kaip reikia muilo burbulus leisti? Atsakymo nėra, nes niekas vaiko nemokė, bet prisiminkime Okeanijos salose iš kiaušinių išsiritusius vėžliukus: juk jiems niekas neparodo, kurioje pusėje okeanas, ir vis dėlto jie tik išsiritę puikiausiai žino, į kurią pusę reikia rėplioti – nežinomi yra vaikų Supratimo keliai...

Vienas po kito kyla žavingi vaivorykštiniai muilo burbulai, o jų naviršiuje – gyvesnė už gyvą pokarinę gatvė, tokia grėsminga naktimis ir tokia laisva spalvinga dieną. Nakties patamsiuos: geeelbėėėkit! poomooooogyyyytėėėė! raaaaatuuuuunkuuuu! – kažkas kažką skerdžia tamsybėse, kažkas kažkam paskutinę akį lupa, ir ne kažkas, o „pana Kochanovskiego“ sūnui girtuokliui Edžiūnei jo draugužiai paskutinę žlibę kabina. Naktimis – įvykiai, nuotykiai, sensacijos: žiūrėk, po vienos nakties kokią geltonkasę gimnazistę plynėj už Karo ligoninės randa, baisiai sumaitotą, o šalia – raukšlėtaulį kareivišką batelį (matyt, šėtoniškos aistros pagautas nežinomasis ne tik iš batų buvo iššokęs), taip koks vienas nedoras išsigimėlis juodą nepasitikėjimo šešėlį ant visos šlovingosios armijos užtraukdavo, o žaliakalniškių tokia jau mada: iš šiaudo vežimą priskaldyti, tokia jau nedėkinga, už niekniekius kerštaujami toji vežikų ir batsiuvių padermė, tad, žiūrėk, kitą naktį toje pačioje plynėje su peiliu nugaroje koks kareivėlis aukštiekninkas riogso, ir tikriausiai visai nekaltas, gal visai ir ne mongolas, o ruselis nuo Novgorodo, nuo Pskovo, geltonplaukis šiaurietis. Naktimis – kančia, prievarta ir nelaimė kaip trys juodos gėlės žydėjo Žalio kalno soduos ir gatvėse, o dieną – ištisa laisvės ir gražių ateities svajonių šventė: ant stulpų pakarti garsiakalbiai pasaulį drebina: Vychadila na bereg Katiuša arba Tri tankista, tri vesiolych druga, arba Sinij platoček, o gatvikėse aplink Turgų – Ruskis bedruskis nieko nežino, šventą duonelę chlebu vadina – įvairiaspalvė muzikėlė, turguj žmonių klegesys, arklių mėšlas garuoja, povės klykia: šventė ant pragaro slenksčio! O muilo burbulai vis kyla ir kyla, ir vis pavėjui, link vakarų (anais laikais vėjas dažniausiai iš rytų pūsdavo, tik naktimis kartais pūsteldavo iš vakarų nuo jūros), tad ir keliaudavo Žalio kalno vaizdai, atsispindėję burbulų paviršiuos, į vakarus, į pūvančio pasaulio sutemas, ir tik koks peilio blyksnis ar ilčių riksmas nušvisdavo baliono pakraščiu, bet niekas iš Turgaus apylinkių žemumos taip ir nesuprasdavo – peilis tai ar kokia nauja žvaigždė švystelėjo. Žodžiu, pats švininis pokarinis šventiškasis Laikas atsispindėjo muilo burbulų paviršiuje, atsispindėjo ir kaip visareginti akis viską į save gėrė siurbė, vyniojo tarsi peleninį siūlą ant patrankų vamzdžių, ant fabrikų kaminų, gal ir ant vaiko cvikio, kai tas išeidavo prieš miegą sodelin paleisti čiurkšlę. Bet ne tik jo didenybė laisvasis Laikas vyniojo tą siūlą, vyniojo jį ir karalienė Baimė, nes visko anuo metu žmonės bijojo: ir kareivių, ir žmogžudžių, ir vagių,

ir prievartautojų, ir valdžios, bet labiausiai VIENI KITŲ, nes kaip tik veini kitus ir ėdė žmogeliai, gražiai kaulelius traiškydami, pačepsėdami nei kiaulės, ėdė, ėdė ir dar kartą ėdė, iki paskutinio nago vienas kitą sugrauždami, nieko juodai dienai nepasilikdami. Ir vis su švenčiausiais žodžiais lūpose: „Mylėk savo artimą kaip patį save“, du kartus prieš rytinę puotą ir tris kartus – po viskam, po vakarienės, tiesa, pridurdavo: Ačiū mano artimui už jo skanius kaulelius, už sočią paskutinę vakarienę. Galingasai veiksmožodis-veiksmagraužis buvo pavirtęs tokia kaip ir malda-liga, tarsi būtų sugrįžęs kanibalizmo amžius, nes ėdė visi visus:

 brolis – brolių

 brolis – seserį

 sesuo – brolių

 sesuo – seserį

 sūnus – tėvą

 tėvas – vaikus

 žmona – vyrą

 vyras – meilužę

 meilužė – karininkus

 kareivis – gimnazistę

 kaimynas – kaimyną

 kaimynai – artimiausią kaimyną

 artimiausias kaimynas – kunigą

 artimas mano – artimą savo,

 nuo tokio visuotinio ėdimo net Žalio kalno tvoros buvo apgraužtos, net medžių žievė. Žodžiu, didelį nusmurgusių sieliūkščių derlių tais laikais nusikirto šėtono kariauna (kai kas sakydavo: Ūsuoto šėtono kariauna). Ne susikūpinus pakrypus vienabokštė Prisiškėlimo bažnytėlė, ne mėlyna cerkvikė (sinagogas ir kirches audra jau buvo nupūtus nuo Žalio kalno paviršiaus) tuo metu valdė Turgaus apylinkes, o geležiniais žandikauliais ginkluota šėtono kariauna, nematoma, bet visur esanti, tai ji šeiminkavo gatvėje, tarpuvartėse, kiemuose ir netgi šiapus durų. Būdavo, naktį tarsi kokia paklydus katė lauke už durų gailiai į vidų prašos, atidaro patiklusis ir... kaip peiliu liežuviu per kaklą artimas tavo mylimiausias vaikystės draugas, laimė, kad ne visi tokie patiklūs buvo, kitaip po metų kitų Žalias kalnas būtų tapęs tarsi iššluota kalėjimo salė – skliautai, grotuoti langai, o aplink nė gyvos dvasios, tik bekūnis vėjas patamsiuos švilpauja. Laimė, kad nepatiklieji, išgirdę katę lauke už durų, ne visada duris praverdavo. Tad vis dėlto išliko, išgyveno, išsilaikė toji Žalio kalno balių gentis, ne visi išmirė, nors mirė kaip musės, bet žinia, kokia yra musių mirtis – milijonas keičia milijoną!

 O dabar sugrįžkime prie Tado: diena jau baigias, paskutiniai saulėlydžio spinduliai nudažo paskutinius muilo balionus ir trijulė atsisveikina – patraukia namo. Tadas pareina į tuščius namus (motina kažkur skraido, rojaus medžių žiedadulkes renka – parsiras tik paryčiui), tad pavakarieniauja vienas ir atsigula. Po sunkios gatvės darbų dienos kaip matai ir užmiega, o jau užmigęs laisvas kaip muilo burbulas ką nori, tą ir sapnuoja.

 Rexo dvasia skriski į dangų dievo karvyte skriski į dangų Mirtos dvasia skriski į dangų (po mylimo Rexo žūties Tadas suprato, kad negali toks šuo išnykti be pėdsako, tad įsivaizdavo jo dvasią persikėlus į muilo balioną), šnabžda pro sapnus, ranka gražiai moja, Rexą į dangų lydi, daugybės žuvusių šunų vardus minėdamas, ir vis atmintį įtempęs, kad kokio vardžiūkščio nepraleistų, ir jam jau atrodo, kad visi Žalio kalno šunys susirinko ten, aukštybėse, ir kiekvienas savo balsu jį šaukia, į dangų kviečia, bet jis niekaip negali, kojos prie suolo mokykloj priištotos, delnai prie suolo lentos plunksnakočiais prikalti, o šunys tarsi sniegais užpustytuose Vepriuose – loja iš toli patamsiuos, į namus šaukia, ir štai Tadas jau

Pakapiuos pas Ievą Mariją ir vėl muilo burbulus leidžia, sėdi ant kalno ir leidžia, gražiais žodžiais palydėdamas į dangų, tik ne šunų vardus mini, ne Žalio kalno keturkojus į aukštybes lydi:

pelėda palėpės dvasia skriski į dangų
nukirsta gaidžio galva gaidžio dvasia skriski į dangų
lokio pranciškaus dvasia skriski į dangų
senio kavecko dvasia skriski į dangų
arklių kaulų dvasia skriski į dangų
ungurio dvasia skriski į dangų
raudono lapino dvasia skriski į dangų
laužo ugnies dvasia skriski į dangų
keptų bulvių dvasia skriski į dangų
utėlių dvasia kriski į pragarą
amžino pašalo dvasia kriski į pragarą
kuprelės dvasia skriski į dangų,

šnabžda pro sapnus Tadas, geruosius išaukština, į dangų lydi, bloguosius į pragaro kiaurymę meta...

Ir jau daug daug vėliau, gal 1980-aisiais, jau pražilęs, susikūprinęs Tadas Kūčių vakarą aplankė pažįstamus, įėjo į švytintį, parketu išklotą kambarį, kurio vidury stovėjo aukšta, lubas siekianti Kalėdų eglė. Įėjo ir... visam vakarui prarado kalbos dovaną, jau nesiklausė, jau nieko negirdėjo, tylėjo ir žiūrėjo žiūrėjo į eglutės ŽAISLUS. Žiūrėjo ir skaičiavo: vienas du trys keturi penki šeši septyni aštuoni devyni dešimt vienuolika dvylika trylika keturiolika penkiolika šešiolika septyniolika aštuoniolika devyniolika dvidešimt dvidešimt vienas dvidešimt du dvidešimt trys, 23 besvorius peršviečiamus prieškarinius žaislus suskaičiavo, ir visi jie – angelai varpeliai nykštukai povės – tarsi nešė eglutę, ir visi angelai su sparnais, nykštukai su nosim, povės su karūnom, visi sveiki sveikiausi, tarytum tik šiandien juos būtų atnešęs Slabados Handele, tarytum tik šiandien jis būtų atrišęs stebuklų maišą ir pažėręs tuos žvaigždynus. Vėliau paaiškėjo: namų šeimininkės tėvas niekada nebuvo užsikrėtęs valkatavimo dvasia: ir prieš karą, ir karo metais, ir po karo, ir vėliau iki šios dienos jis gyveno gyvena vienuose namuose, ir peršviečiamiems žaisliukams neteko trankytis grindiniu, visus tuos 40 metų jie ramiausiai pragulėjo sandarioje dėžėje saugioje vietoje. Pažinęs šių nuostabiai gerai išsilaikiusių žaisliukų likimą, Tadas neatlaikė ir mintyse pakartojo: O, kad man tokį tėvą, *tokį tėvą*, pakartojo ir gražiai atsiprašė: Atleisk, Simonai, nes nežinau, ką kalbu. Ir tada aiškiai išgirdo geležinių vežimo ratų dardesį, praeivių keiksmus ir išvydo vis kylančius kylančius ir išnykstančius aukštybėse nesuskaičiuojamus muilo burbulus ir prisiekė: Jokio valkatavimo, mano namai – mano karstas, jokio grindinio, jokio vežimo, amen. Ir niekas iš svečių tą vakarą nepastebėjo virš eglės viršūnės kabančio stebuklingo muilo burbulo, kurio paviršiuje tvaskėjo Žalio kalno gatvės, kareiviai ir gauruoti valkatos šunys...

...drugių kapinynas? bet kur tai yra? juk ne rojaus sode kuris šiandakt toks tuščias be Ievos Marijos kuprotos keliaujančios kaimo siuvėjos senutės iš Veprių miestelio ne rojaus sode kuris tuščias nykus nes išdžiūvo Cedronas upelė Riešė ir sugriuvo malūnas ir senosios liepos jau iškirstos jau iškirsti ąžuolynai ir juodalksnių šaknys išrautos ir Tuvos ženklų jau nėra ir pašventinto driežo – jis meldavos tyliai ant balto palaukių akmens. Juk ne rojaus sode nes išgriautos koplyčios ir senas sutrešęs Večernyko medis jau sudegė tąsyk kai degė pasaulis ir vaiko svajonės alyvos alyvų nėra jas iškirto kirviu iškapojo ir išvežė sostams papuošti kad dangiškos spalvos žiedų penkialapių pridengtų apakusią kruviną pokario spalvą...

...žiūrėk, štai ateina berniukas jo vardą žinai Šimo Tadas Tadulis iš Kauno-Veprių tartum du sulipdyti į vieną pažvelk iš arčiau jo galva utėlėta apėjus vabzdžiais štai jis verkia nes vakar juodi angelai užkapojo jo mylimą ožką jo trapią svajonę išskobtu Jokūbo luotu apiplaukti pasaulį mėnulio takais jau išėjo

babytė išsivedė vaiką ne Dieve ne vaiką tik vaiko šešėlį nes vaikas tada nesuskubo jis tyliai galavos mirtim ir sapnavo sapnavo nubudo po laiko nubudęs nerado drabužių juos paslėpė šarkos ir kuosos sugrūdo į kamina uždegė dūmais paleido...

...drugių kapinynas? bet kur tai yra? gal priemiesčio dvokiančiam mėšlu arklių ir kačių rūsyje kur kinivarpos lopšį sugraužė ir žiurkės sugraužė paveikslą vaizduojantį angelą sargą jis saugojo vaiką nuo pikto gal priemiesčio aikštėj kur dūla sušaudytas liūdnas motyvas: ten žydus surinko užmūrijo padegė Getas taip degė kaip dega pasaulis kaip degs paskutinis paveikslas iš šventojo Jono Apokalipsės kaip žodis įkalintas sopančioj tavo galvoj gal ne priemiesčio aikštėj Sinajaus kalne rūsyje jis visa seniai sutalpino: devynis pasaulio mirties stebuklus: jie iš kaulų arklių iš nešventintos gatvės nasrų tąsyk dūmais pakilo jie dūmuos paklydo nes dūmai jų rūbai nes dūmai jų dievas nes dūmuose saulė šviesa septynšakė ir saulė tokia kruvina peleninis šešėlis ant žemės kaktos ir ant vaiko kaktos ant ožiuko kaktos – tai auka ant svajingo viduramžių aukuro...

...žiūrėk, štai sušaudytas eina berniukas jis tyliai sau vienas kartoja babytės žodžius: už darbus bloguosius tos utėlės Dievo pasiūstos jis tyliai ak tyliai keliauja jis basas per stiklo šukes per bažnyčios vitražų šukes žolėje per dyglius per vinis surūdijusias tyliai be garso niūriaisiais pasaulio žolynais jis klupsčiais išeina iš žemės nekaltas jį veda Didžioji Akis nes žemėj neliko svajonės tik vienas drugys vaiko siela jis džiūsta prikalts prie tvarto sienojaus nemoka pašaukti kalėdinės savo eglutės nes laikas pavirto rauplėta rupūžės oda, Šimo Tada! jį šaukia arklys sidabrinis bekūnė vėlė baltarūbė jis klausia kodėl nebeskraidu drugiai viršum kaulų aplinkui raudonąją Vytauto Didžiojo šventą bažnyčią kodėl neateina Maironis prie Nemuno temstant neskaito eilių apie jūrą klausyk: išsisupus plačiai vakarų vilnimis man tą galią suteik ką taip trokšta širdis ir krūtinę užliek savo šalta banga vaiko siela jau žino kad miršta Pranciškus ledinėje lokio aky nes pavargusi saulė lajinė spingsulė iš ruonio taukų nepakils nepažvelgs pro aprūkusį Ievos Marijos trobikės langelį į vidų į vidų kur sergantis vaikas sapnuoja pasiutusią žiurkę trigalvį pasaulį girdi? tai Pranciškus lokys tai jis klausia ar vaikas norėtų keliauti karališkoj Damos Baltosios karietoj į Šiaurę į Amžino pašalo širdį į tolimą kaimą Uralo papėdėj bet vaikas negirdi jis dūmuose sklando aukštai virš senos Slabados įsitvėręs į žilą to amžino žydo barzdelę į žydo kurs tąsyk atėjo ir padavė vaikui ispanišką žydrą stebuklą žavių akmenėlių kuprotas skarnalius senų skarmalų supirkėjas jis klausia ar moki hebrajiškai vaike ar moki lietuviškai vaike ar moki tik rusiškai keiktis ir keiktis kaip velnias pats laikas išmokti hebrajiškai laikas prieš Didįjį gaisrą nes dūmai nelauks jie pakils ir tada nesusėsi su jais o seni kuprotas su aukso maišu ant pečių ar matai štai vaikelis jis miega nušautas ant sapno grindų su kryžium išdegintu vaiko-gėrelio kaktoj jis negali su dūmais jis miega letargo miegu jis prikalts prie Jėzaus širdies geležinės prie liūdno paveikslo širdies prie skardinės vienvėdos – jis vienas vienintelis likęs drugys kuris švintant pakils iš pelenių dulkėtų Ievos Marijos plaukų...

...drugių kapinynas? bet kur tai yra? pasakyk ar matei kad drugys susidaužtų su sapno drugiu? ar matei kad drugys atsitrenktų į drugio sparnus ir abu jie nukristų pražuvę? sakyk nemačiau nes drugiai tik į švyturius mano į mano akis atsitrenkę sudūžta į langus akluosius į sielos uolas į vienvėdos uolas į tinklus jie papuola ak vaike ko ieškai beprasmiškai vaike sakau neieškok – jos nėra ji danguj ji ant debesio siuva apsiaustą mirties neieškok ji yra tavyje tavyje Šimo Tada! užrašė jos pirštai vaškiniai metus – 1938–1983 ar matai? ir neklauski pasaulio: o, iš kur ji galėjo žinoti? sakau pasimelsk:

krinta saulė ir vėjas mirties plaukuose
tai sušvinta lyg perlas
tai pravirksta lyg vaikas,
ak žolele
tavęs negalės nušienauti gyvieji...

Vepriai, 1948 metų spalio. Antanuliui jau 94-eri, jo riešuto lazda – 55-eri, batams – penkiolika, kepurei – dvidešimt, švarkui – pusė šimto metų. Visa Antanulio sena, kaip ir pats Veprių kaimas, kurio keleliu senis tarsi dievo karvytė rėplioja, rankas-sparnus ryto saulėj džiovina, taikos skristi iš žemės ir vis laukia, kada gi pasigirs Šimo Tado daina:

dievo karvyte, skriski į dangų.

Rytas skambus, po pirmųjų šalnų, žemės pluta kieta deimantinė, užtai taip toli girdis Antanulio lazdos kaukšėjimas, kiekvienas nedrąsus senio žingsnis – tarsi stiklinėmis dangaus grindimis – toks aidus, net širdį gelia.

Šimo Tadas, kuriam šryt ginti galvijus, užsuka į Antanulio kiemą, sustoja priešais pakumpusį senį ir klausia: Dėde, ar nešalta? Senis tyli, tik ranka dreba, o su ranka ir riešuto lazda – lyg epušės šaka vėjuj. Bet šryt jokio vėjelio nėra, tylu aplink, toli girdis, ir žino vaikas, kad tai nuo šalčio Antanulis taip dreba, mato: senio nosis mėlyna kaip slyva, o panosėj – skaidrus rasos lašas, kuriame saulėtekio atšvaitai rusena. Galvoja: gal nuo tų atspindžių kiek šilčiau Antanuliui? Klausia: Dėde, o kur ožka? (Antanulis laikė tik ožką, stambesniai raguotiui jau neužteko jėgų.) Tvirtely, Taduli, atsako senis ir bando pakelti lazda, parodyti, kurioj pusėj tas tvartas, tamsus ožkos būstas, bet ranka neklauso, nenori pakilti, tik vienas pirštas kiek pasikylėja ir tuoj prie lazdos sugrįžta, įsitveria, kad nepasimestų šaltose spalio miglose. Bet Šimo Tadas ir be pasakymo žino, kur ta prakeikta ožka tūno, tad drožia link tvartelio viskam pasiruošęs, nes Antanulio ožka – pats velnias raguotas, juoda kaip naktis, nespėsi virvės ant ragų-dalgių užmest – baigta, pervers kaip ropę! Laukuose paleista ožka kaip ožka, kaip visos kitos, nei piktesnė, nei baisesnė, bet tvarte – tik laikykis, laukuose gražiai vaikštinėja, paskutinius karklų lapus skabo, ant užpakalinių kojų pasistojus žvaigždikes raško, užsilikusius riešutus skaičiuoja – nerūpi jai piemenys. Žodžiu, jau su pavadžiu vesdamas ožką, Šimo Tadas sustoja priešais Antanulį ir dar sykį klausia: Dėde, ar nešalta? nes jam pačiam nuo vieno tik žiūrėjimo į senį kaulai šąla ir kraujas gyslose stingsta. Antanulis pilkos drobės kampeliu nubraukia panosėj tyvuliuojantį lašą, tuo pačiu drobės kampeliu nusivalo akyse susimetusius pūlius-traiskaną, atsikrenkščia kažkaip gargaliuodamas khrrrrrrklhrrll, nusispjauna (pusė skreplio – ant švarko atlapo) ir sako: Šalta, Taduli, senam visad šalta, ir, pakėlęs delną virš akių, žiūri į tekančią rudens saulę tarsi nuo aukščiausio kalno ir tęsia: JAU ABRAOMAS PAREINA.

Šimo Tadas pasižiūri ton pusėn, kur Antanulis žiūri, ir nieko nemato, bet klausti gėdijasi, kad senis nepamanytų, jog jo akys blogesnės. Su tuo sakiniu JAU ABRAOMAS PAREINA mintyse Šimo Tadas iškeliauja į laukus, pakeliui rinkdamas bandą: dvi karves, šešias avis, tris ožkas, eina ir kartoja mintyse JAU ABRAOMAS PAREINA, ir vis dairo, ar nepamatys to Abraomo, kartoja, bet antro piemens Antanulio (senio bendravardžio) neklausia, nors anas aiškiai žino, nes jau šeštokas, eina ir mintyse klausia: Kas tas Abraomas? Iš kur jis pareina? Ko jam čia reikia? Gal Antanulis skolingas Abraomui ir tas ateina skolos atsiimti? O gal kokių lauktuvių dėdei neša? klausia pats savęs Šimo Tadas, o atsako nežino, suka galvą ir nieko išsukti negali, bet jam vis tiek Antanulio labai gaila, kad toks sušalęs.

Ir jau į pavakarę, pušies šaka kapstydamas žarijas, voliiodamas iš pelenų bulves, Šimo Tadas neištveria, nežiūrėdamas Antanuliui į akis klausia: Antanuli, kodėl Antanulis sakė kad JAU ABRAOMAS PAREINA? Antanas, vis papūsdamas, suodiną karštą bulvę iš delno delnan mėtydamas ir vis vieną akį į dangų užmesdamas, sako: Abraomas tai Dievas Tėvas, Jėzus ir Šventoji dvasia Trejybė. Ir jau kramtydamas, pačepsėdamas, užsimerkęs iš skanumo, tęsia: Abraomas pareina kad dėdė Antanulis labai senas kad jam laikas mirt Abraomas pareina Antanulio pasiimt dangun po mirties ten Antanulio vieta.

Šimo Tadas žiūri į siaurą žaros plyšėlį kuriame Antanulio ožkos galva pirmas žvaigždes raško, ožkos akis pikta negera, lyg sakytų: man ir be senio bus gerai, aš ir viena išsiversiu, tegu sau keliauja su tuo Abraomu, žiūri vaikas, akys raibsta nuo žaros švytėjimo, nuo blizgesio ožkos akyje, ir nepajunta, kaip

užsnūsta – nuo laužo jauku, šilta, aplink ramu, tik girdis, kaip Antanulis bulvę šlemščia pačepsėdamas, ir jau užmerktomis akimis mato:

nuo balto debesies žaros laiptais leidžiasi ABRAOMAS, žilabarzdis kaip tas, kur ant bažnyčios lubų rankas išplėtęs pasaulį valdo, ilgais drobiniais marškiniais, mato ir mintyse šnabžda: Kas gi ten bus jei ne Dievas Tėvas. Leidžiasi artėja prie žemės, prie rudens laukų, prie Antanulio ožkos galvos, staiga tik kaukšteli lazdos galu per ožkos ragus ir ta tuo kartu į akmenį pavirsta. Vaikas galvoja: Matai, ką Dievas gali, o ožka gyrės be Antanulio pragyvensianti, matai, jau ir po ožkos, pavirto akmeniu. Dievas leidžiasi, kairėj rankoj didžiulius kailinius laiko, Šimo Tadas supranta, kad kailiniai – sušalusiam Antanuliui, o Abraomas jau visai arti žemės aplink bažnyčios bokštą suka, staiga tik šmukšt pro langą ir dingo. Matai, langai uždari, o Dievas vis tiek įėjo, tai Dievo galybė, nėra jam kliūčių, kažin, ko jis bažnyčion užsuko, gal nori kunigo pasiklaust, ar Antanulis buvo geras? gali ir neklaust, Antanulis pats geriausias, po babytės, nėra kito tokio gero visam kaime, pats klausia ir pats atsako. Laukia, kada Abraomas išlėks pro langą, o tas pro duris ramiausiai išeina, atrodo, eina, o kartu skrenda, kojom žemės nesiekia. Mato Šimo Tadas, kad Abraomas – basas, net šukteli pro miegus oi! ir pagalvoja: Kaipgi jam basam kojų negelia? ir pats paaiškina: Dėl to, kad Dievas, o Abraomas apsidairė, kiek ilgėliau į piemenis prie laužo pasižiūrėjo, vaikui pasirodė, kad pirštu pagrūmojo, ir patraukė Antanulio kiemo linkui, skrenda basos kojos žoles siekia, marškinių skvernai plasnoja, kiek palinkęs į priekį, be jokio garso slysta, o aplinkui žmonės kartu su vištom, paršais, arkliais po daržus kapstos nosis žemėn įdūrę, niekas Abraomo nemato. Vaikas galvoja: Kažin, ar Antanulis jau mato? O Dievas slysta sau toliau, kadugį ar šiaip aštresnį daiktą aplenkdamas, šerkšnų nuo žolynų krėdamas, nesidairydamas, stačiai pas Antanulį, o Antanulis vis dar prie vartų stovi, delnu akis prisidengęs į saulę žiūri, dreba, ir lašas vėliau po nosim tvaska, dabar jau kaip vakaro žarija. Šimo Tadas galvoja: Dievuli mieliausias, matyt, Antanulis visai sušalęs, ledo stulpu pavirtęs? Ir per miegus arčiau ugnies traukias, negirdi, kaip Antanas sako: Atsargiau, Taduli, apdegsi.

Štai Abraomas jau prie Antanulio, lazdos galu paliete senio kepurę, matai, galvoja vaikas, nieko jau nebejaučia Antanulis, dėl to ir pastukseno Dievas į pakaušį; kad išgirstų, mato, Antanulis net prasižiojo, žegnojas, taikos ant klupsčių klauptis, bet negali, tiesus kaip ledo stulpas, ir Abraomas neleidžia, sako: Gana, Antanuli, per gyvenimą prikūpėjai, ir pasilenkęs šnabžda kažką seniui į ausį. Ir tada Šimo Tadas pamato, kad Dievas dvigubai aukštesnis už senį, nors ir Antanulis – pats aukščiausias visame kaime, matai, svarsto, ne veltui visi sako „Dieve aukščiausias“. Abraomas praskleidžia kailinius ir apgaubia jais senio pečius, tada paima Antanulį už pažastų ir pakelia nuo žemės, Antanulis tik rankom į šalis skėsčioja, kažką murma, riešuto lazdikę paleidžia ir vis piemenų pusėn stengias ledinį pirštą pasukti. Aha, greit sumeta vaikas, nori Abraomui savo ožką parodyt, nori ožką dangun pasiimt, matyt, klausia, ar bus danguj pieno, juk be pieno Antanulis dienos neišgyventų. Bet Abraomas senio neklauso, nepasuka piemenų link, tik labai greit kyta, pats kyta ir Antanulį už pažastų tempias, neša Dievas Antanulį ir kažką pirštu danguj rodo, tikriausiai dangaus vartus, nutaria Šimo Tadas ir pagalvoja: Mes, gyvi, dangaus vartų nematom, o Antanulis jau mato, ir staiga taip suspaudžia vaikui paširdžius, taip dilgteli sopulys, kad jau amžiams išsineša Aukščiausias Antanulį ir niekada nebus nei jo lazdelės, nei lašo po mėlyna nosim, taip širdį skauda vaikui, kad nė nepajunta, kaip pradeda šaukt: Dėėėėde Antanuuuuuli sudieeeeeee sudieeeeeee! ir jaučia, kaip jį kažkieno ranka purto, ir girdi: Ar pasiutai, Taduli, ko gi taip rėki, kaip skerdžiamas. Pramerkia akis – ogi Antanulis, mielas draugas, šalimais prie laužo klūpo ir jį purto. Atsisėda, delnu per akis persibraukia, atsidūsta echhh ir tyliai sako: Antanuli, aš ką tik mačiau, kaip Abraomas Antanulį dangun nusinešė, kaip Dievą myliu, mačiau, už pažastų pakėlė ir išnyko. Antanas nusispjauna, pakapsto šaka gęstantį laužą ir meta: Sapnavai, brolyti, kaip didelis sapnavai, kada ABRAOMAS PAREINA, niekas nemato, niekas negirdi, atėjo pasiėmė, kas priklauso, ir – nebėr, sapnavai, brolau. Tadulis ir pats nežino, tikėt tuo, ką sapnavo, ar ne, bet vis viena labai tyliai, kad niekas iš šalies neišgirstų, palinkęs į draugą šnabžda: Antanuli, nesvarbu ar mačiau, ar sapnavau, vis tiek per sapnus mačiau, kad neša, padainuokim Antanuliui, kad nebūtų taip liūdna dangun skrist, aš vienas nenoriu,

dainuokim abu, sykiu bus gražiau ir aukščiau girdėsis. Antanas sutinka, tik klausia: O kokią dainuosim? Nu TA, kuria Antanulį erzindavom, pameni, sušunka Šimo Tadas ir jau klaupias, jau tiesia priešais save delnus, tarsi iš tikrųjų dievo karvytę norėtų į dangų palydėti. Antanas viską supranta ir taip pat klaupias, delnus ištiesęs. Abu vienu balsu pradeda:

Dievo karvyte, skriski į dangų
Dievo karvyte, skriski į dangų

Pradeda tyliai, bet kas kartas iš naujo pradėdami, kelia balsą, štai jau visa gerkle rėkia kaip pasiutę ar kvaiši, jau pašokę, jau šokinėdami aplinkui laužą, rankom-sparnais mojuodami jau ir patys beveik skrisdami paskui Abraomą ir Antanulį:

Dievo karvyte, skriski į dangų
Dievo karvyte, skriski į dangų
Dievo karvyte, skriski į dangų
Dievo karvyte, skriski į dangų,

šaukia bičiuliai net laukai gaudžia, daržuose žmonės akis nuo žemės atplėšę į pamiškę dairo, ar tik nebus piemenys pasiutę. O vyrai jau ir sustoti negali, jau ir putos iš burnų drimba, jau ir kvapo trūksta, o vis dar rėkia. Ir nežinia, kuo būtų ši graži daina pasibaigus, jei ne babytė Ieva Marija. Priėjo prie vaiko lovos, uždėjo delną ant kaktos, pasilenkus į akis pabučiavo ir tylutėliausiai pasakė: Taduli, keelkis, jau aušta, šiandien tau gint...

1979-ieji, Mančiagirės kaimas. Šio tolimo šilų kaimo troboj priešais židinio ugnį užmerkęs akis sėdi Tadas, užmerkęs akis jis regi visa, kas miega aplinkui: senus daiktus, šventą paveikslą ant sienos, dulkėtas Emilijos rožes, dulkes ant stalo, auksinę kandį, voratinkly vorą, šikšnosparnių lizdus lauke už langinių, miškus, kerpšilius, raudonais spygliais nuklotus takus, taką, vedantį prie upės, nugludintais žvirgždais srūvantį vandenį. Užmerkęs akis, jis supranta: jau niekad negalės išrauti iš atminties vidurių, iš galingos tamsos vidurių to nedidelio šiaurės smėlynų lopelio:

vasaros diena krypsta į vakarus, po sulaukėjusių alyvų kerai klykia povė (lyg peilis į medinę Nukryžiuotojo širdį), toliau, patvory, avinukas baksnoja snukiu į motinos papilvę (kas dar moka taip šventai atsiklausti, kaip jis?), dar toliau – pilka papuvus namo siena, ant suolo sena moteris, ji sėdi atsirėmus į sienojus, ant kelių sukryžius rankas, kuprota, ji negali atsitiest, akla, ji atmerktom akim nieko nemato, tik klausos: šnaresiai šlamesiai, aitriai cypiantis šulinio velenas. Kiek atokiau, ant vakaro apšviesto kalnelio – trys vaikai, vieno rankoj surūdijus konservų dėžikė, antrasis, mergytė, glaudžia bekoję skudurinę lėlę, trečiasis, sėdintis sulūžusiarne vaikiškame vežimėly, kiek vyresnis už anuos, tarsi skaito knygelę.

Rudens naktį, sustingęs priešais židinį, užmerkęs akis, Tadas viską prisimena, prisiminimus sužadina tas vakaro saulės apšviestas smėlio kalnelis, ant kurio žaidžia trys vaikai – invalidai, nevaldantys kojų vaikeliai gražiausiais veidais, tarsi iš Rafaelio paveikslų nužengę, geltonplaukiai, prirakinti prie žemės. Užmerktomis akimis jis regi tą gaudų paveikslą ir vėl kaip tada savęs klausia: Bet už ką? nekalčiausi tarp nekaltųjų, pirmi tarp švenčiausiųjų, už ką? Ir visa prisimena:

negalėdamas patikėti, kad liga nepagydoma, puolė, vežė į miestą, kreipėsi į žinomiausius daktarus – norėjo nors patį mažiausią, Antanuką, išgelbėt, lyg šiandien išstartus girdi profesoriaus žodžius: Raumenų atrofija, pažeistas genetinis kodas, jiems negalima buvo turėti vaikų. Bet kas gi būtų išdrįšęs jiems tai pasakyti? Juk jie abu užaugo tuose pačiuose šlaituose, prie sraunios upės, abu panašūs į kitus, tokie kaip visi, kas gi būtų galėjęs jiems įrodyti: „jums negalima turėti vaikų“?

Prisimena: išgirdęs, kad viename mieste motina savosios dvasios galia, tik rankų prisilietimu, išgydė tokia pat liga sergantį sūnų, vėl puolė, ieškojo, suradęs prašė maldavo padėti, bet motina atsisakė: Negaliu, jam vienam atidaviau pusę savo gyvybės, neturiu daugiau jėgų.

Prisimena: spalvingomis dovanomis, skanėstais, knygelėmis mėgino užversti tą baisią bedugnę, prasivėrusią jo kelyje, net nenujausdamas, kad žeidžia nelaimingųjų tėvų širdis. Prisimena, kaip nenorom jie priimdavo dovanas, o priėmę tuojau pat atsilygindavo – bulvių krepšiu, kiaulės ar šerno gabalu, supranta: juos slėgė tas rūpestingumas, tarsi badė akis, kas kartas primindamas tai, ką jie stengėsi pamiršti.

Prisimena: dievobaimingos, bet negailestingos ir žiaurios kaimo moterys kalbėdavo: Pati kalta, Antanukas buvo *atsistojęs*, bet vaikas visada ant šlapio šieniko, ant nugaros, verkia šaukia, o jai nér kada prie vaiko prieit, paskui vyrą laksto, kur jis, ten ir ji vis su vyrais, kad tik išgert, pati kalta. Gailestingesnės senės murmėdavo: Gal yra kokių žolių, reikėjo vonias daryti, maž būtų atgriebę. Ir vyrai: Jisai net šlangu ją daužė, visa mėlyna juoda, kita būtų neištverus, trankė, kad vaikus žiūrėtų, nelakstytu, bet kur tau, pameta invalidus pas kaimynę ir lekia, kur jis, ten ir ji.

Prisimena: tos kalbos – tik už akių, į akis visi geri šilkiniai ir gailestingi, niekas akyse nemetė akmens, net moterys, nes nežinojo, ar pačios nesielgtų panašiai kaip Elena.

Prisimena: laikas, dulkės, slenkantis smėlis, savi rūpesčiai ir nepabaigiami darbai iš lėto tarsi migla užklojo nelaimingųjų vaikelių paveikslą, ėmė save teisinti, įvairiausiais samprotavimais išvedžiojimais mėgino užgesinti paširdžiuos prasivėrusią žaidžą: gal tai Dievo bausmė? Dievo pirštas? gal degtinė kalta? mėgino rasti atsakymą, kuris vienas išteisintų ir tėvus, ir Dievą, ir jį patį, esantį šalia ir tokį bejėgį, aklą ir kurčią.

Prisimena: vasaros vakaras krypsta į naktį, jis stovi pas tvorą ir žiūri kaip ten, ant smėlio kalnelio, saulėlydžio žarose rėplinėja vaikeliai, užmerkia akis ir pats savęs klausia: kas kaltas, juk tai nekalčiausi tarp šventųjų, jie atperka kaimo nuodėmes, jie niekadoms neišmoks pavydėti, grobti, kautis dėl žemės saujos, skųsti, meluoti, išduoti, nes niekadoms nebus įtraukti į užburtą verpetą, beginkliai, savuoju bejėgiškumu nugalintys žvėris, silpnesni už žolę, už graudų lauko erškėtį, graudesni už erškėčių vainiką, už ką? Už ką? šnabžda ir klausia: Nejaugi tai išrinktieji Tavo? Juk sakei: „Neskriauskit mano kūdikėlių, nes jų yra dangus“, pažvelk, ar yra pasauly didesnė skriauda? prieik arčiau, nuženk nuo kryžiaus – juk jie pūna gyvi, juos graužia druska, sakyk, ne jau savuoju skausmu jie Tau brangesni?

Sėdėdamas priešais gęstančią židinio ugnį, jau beveik tamsoj, kartoja: Neskriauskit mano kūdikėlių, nes jų yra dangus, kartoja ir žino, kodėl niekadoms neišdrįso šių žodžių pasakyti vaikų motinai, supranta, kad niekadoms jų neištars nei motinai, nei tėvui, kuris lekia ir lekia snieguotais miškais paskui šerną, stirną ar briedį, lekia rizikuodamas pakliūti į kalėjimą, lekia su burtažodžiu lūpose: Mano invalidai valgo tik *mėsą*, lekia, šaudo, spendžia žabangus ir vakarais kepa, verda, sūdo, paklaustas, kodėl tik mėsą? atsako: Dėl *raumenų*.

Priešais gęstančią ugnį užmerkęs akis klausia: Už ką? bet atsakymo neišgirs, tik pramerkęs akis pažvelgs į mėnesienoje riogsantį pūvantį kryžių ir prisimins tolimus laikus, kai jį, dar vaiką, kitame Lietuvos pakraštyje babytė Ieva Marija vesdavos Kryžiaus keliais: o Dieve, kiek invalidų nešdavo tėvai ant rankų, kas ir kada išsems tuos ašarų ežerus, tuos maldų šulinius? Ir nepajunta, kaip lūpos pačios kaip svetimos pradeda giesmę: Aaalyyyvųųųų daaaržeeelyyy Jėėėėzuusaaai klūūūpėėėėj... gieda ir verkia, ir jam negėda tu ašarų, nes jau supranta, koks dviveidis yra jo gailėsčio jausmas, supranta, esąs dviveidis dviliežuvis dažniau keturkojis dažniau mėšlinas nei gelėtas:

rudens rytas, ant nugeltusių trumpaamžių žolynų – šalna, riešutų lapai atitrūksta nuo šakų ir čėžėdami krenta. Tyluma, tik šnara pakampiuos – tai paskutiniai žiogai dar mėgina įkopti į pelyno stagarą, ir girdis, kaip voras bando užlopyti skylę danguj, pro kurią, rodos, vakar iššvilpė vasaros vėjai...

Štai Vaclas jau kriokia: Poonas Tada, lėkit tvartan, gelbėkit! Tu gali nuduoti, kad neišgirdai, gali išeit į laukus, apsimesęs, kad tau būtina pasiklausti išskrendančių žąsų (juk visi žino, koks ponas rašytojas savotiškas), gali išbėgt iš to mėšlu trenkiančio kiemo, tu privalai tai padaryti, nes dar šią naktį kartojai šventuosius žodžius: „Neskriauskite mano kūdikėlių...“, tu neturi teisės dalyvauti tose baisaus kuilio gaudynėse, bėk, kol nevēlu.

Bet kodėl tu pašoki? kaip įgeltas pašoki ant kojų, tavo šuo staigus ir grėsmingas lyg lūšies, tu įpuoli į tvartą, palydimas senės riksmo: Šaaakēm! Šaaakēm jį, Vaclai, šaaaaakēm! į tvartą, kur parklupęs, ligi pusės nugrimzdęs į mėšlą, Vaclas mėgina šakēm perdurt pasiutusio kuilio kaklą, mėgina, bet rankos neklauso, tik keikias velnio vardu tarytum pakvaišęs... Dar šiąnakt sapne regėtas šventas vaikelių paveikslas išnyksta, ir tu jau įpuolei į tvartą, nustvėręs kuilį už kojos, voliojies po mėšlą srutas po Vaclo ir kuilio ir savo kraujus sumaišytus su srutom, o ten, už durų, lauke, basakojė kaip ragana senė vis klykia: Neužmuuuušk, Vaclai, neeeepirks, neužmuuuuuušk! Tai ragana, keikies, voliodamasis mėšlyne, ji norėtų parduoti tą šakėmis subadytą kuilį kaip kalną už auksines kapeikas ir tais auksinukais išklot savo amžiną būstą, ragana, ji taikosi tomis kapeikomis išsipirkt, mano, kad Aukščiausias jai atleis tą nežmonišką jos gobšumą, ji ir tave, ir pavargusį, vos gyvą Vaclą norėtų įtraukt į pragarišką savųjų pinklių verpetą, ragana, jai atrodo, jog TEN ji galės nusipirkt tris paršus ir nušėrus juos parduot, ir papirkt savo angelą sargą arba šėtono kareivį, kad tas taip stipriai neveržtų kilpos ant kaklo...

Voliojas mėšlyne ir šnabžda: gal dar ne vēlu? dar gali su vaikeliais ant kalno pabūti, gali jiems pasekt pasakaitę apie aukštai danguje esantį Gerą Dievulį, kuris juos paims, nuskriaus, pasodins į aukso sostus šalia Dievo Tėvo, šalia angelų, dar tikrai ne vēlu pasakyti: Ak, Vaclai, meskit tas šakes, kelkitės, einam iš tvarto, užteks jums kas vakaras rytas virt tuos jovalo katilus, jau ne laikas senuk, jau po laiko, ak, virkite saldų nektarą, tą užmaršties nuodą ak, sene, Agota, jau po laiko skaičiuoji variokus, užtenka, tau metas skaičiuoti žvaigždes, kam slepi, senučiuke, tą sunkų bevėrti metalą – TEN pasversi pūkus ryto debesis dulkes ir žemėn prasmegusius nelaimingus mergystės sapnus...

Ir vėliau: pražiopsojai, dviveidi, o galėjai išplėšti iš senio nagų šakes arba kiek anksčiau galėjai išleisti tą kuilį iš tvarto, miškuose jį būtų sudraskę vilkai, vanagai ten būtų iškapoję nuožmias, krauju pasrūvusias akis, valkataujantys šunys būtų išstampę tą maitą po žemės kertes, žiurkės būtų surijusios kuilio kiaušus, dar galėjai įtikint senius, kad žmogėdra kuilys juos įveiks, sutryps ir sugrauš pavargusius kaulus, galėjai įtikint senius, kad jiems metas ilsėtis ir melstis, ir melstis, klausytis, kaip šlama sparnai danguje už akilai apmūsojusių pirkios langų, pražiopsojai, dviveidi, nes troškai išvysti, kaip miršta žmogus savo tvarte, kaip jį nugali mėšlas ir srutos, ir besaikis gobšumas, tau knietėjo pažvelgt, kuo gi baigsis žmogaus ir šėtono kautynės – štai kodėl tu taip puolei į tvartą, gali džiaugtis, dviširdi, tavo slaptosios mintys įgavo pavidalą, pragaro vaizdą, liepsningą paveikslą, džiaukis, dviveidi, štai pažvelk, ir šiandien po tvarto slenksčiu tyliai srūva Vaclo kraujo siūlelis...

Ir dar vėliau, jau paryčiui: ir naktys dviveidės, ir mintys dviširdės, ir skausmas dviveidis, ir viltys dviširdės, ir mirtys dviveidės, ir žodžiai dviširdžiai, ir atgailos žodžiai, tik Jie, tik vaikai nelaimingi, kaip saulės šviesa – saulaveidžiai.

Ir dar: tai per skubėjimą tavo, per baisų dantų griežimą, per kurtumą, aklumą tavo, per pergales tavo, pralaimėjimus tavo, per tavo gašlumą, per tavo gobšumą, per ubago tavo turtus, per SKUBĖJIMĄ tavo – nematei negirdėjai, o Jie buvo šalia, geležiniu ratukuos, bekojai, šventi, vos įžiūrimi tarsi lauko žolelės...

Ir dar vėliau, vaikštinėdamas po šilus ir stebėdamas, kaip be garso tarsi dvasia plasta lėlysis, Tadas kartoją: Neskriauskite mano kūdikėlių... ak, kaip keistai šokuoja ta Atmintis lyg žiogas iš vienos vasaros į kitą...

Ir dar vėliau, stovėdamas pas Agotos ir Vaclo kapą (po kautynių su kuiliu abu pasimirė tą pačią savaitę – Vaclas pirmas, Agota antra), užmerkęs akis, gal ir verkdamas, šnabžda: Atmintis ne kumelė, jos

nepakinkysi į vežimą ir nenuvažiuosi ten, kur pageidauji – ji bematant apverstą vežimą, ir nė nepastebėtum, kaip iš Merkinės atsidūrei Vepriuose, Pakapių pievose...

Ir dar vėliau, jau ruošdamasis į miestą, jau kraudamas knygas į lagaminėlį, Tadas atsisėda, užsirūko ir garsiai pasako:

Yra gardas žmonėms
ir didžiulė dvasia tarsi eglė
ir skliauto akis kuri stebi klumpančią eiseną:
Aklį – jis neregius veda per Breigelio drobę,
bet paliesk, jokios drobės nėra –
ten tik kelias dulkėtas ir akmenys akmenys...

Ievos Marijos trobos kiemas. Šimo Tadas jau paūgėjęs, jau penktokas, sėdi ant skiedryno ir stebi, kaip kregždė savąjį molio rūmą lipdo: nutupia stačiai į balą (vanduo net papilvę siekia) pamurkdo galvą ir suėmus dumblo lašelį neša tvarto link, po stogu. Jau gerą valandą stebi vaikas paukštuko darbą, stebisi, apie tokio mažo gyvio proto gabumus samprotauja. Būtų, matyt, iki vakaro ant skiedrų prasėdėjęs tarsi kokioj gamtos pamokoj, kur kregždė – panelė mokytoja, o kregždės rūmas – dangaus karalystė, bet girdi: Taduli, atnešk kirvį! tai dėdė Jokūbas šaukia, prie trobos suolą taiso ir šaukia. Kirvis – ne šaukštas, nepagriebsi lengvai ir vienu šuoliu nenuneši, tad neša vaikas, alsuoja, po dviejų kilogramų geležies našta palinkęs, beveik žeme velka. Jokūbas ragina: Taduli, ar neši? ir būtų nunešęs, tikrai kaip vyras būtų nunešęs ir, mandagiai padavęs, pasakytų: Va, dėde, atnešiau.

Bet nenunešė, guli kraujo klane kaip paskerstas paršiukas, visai negyvas, akis užmerkęs, bet, pasirodo, dar gyvas, nes girdi: Jėėėėzau Marijaaa, už ką tookį vaikelį! Tai babytė, pagalvoja, ir jau į miegus grimzta, nežinodamas, kad su kirvio žyme teks likusį amželį nugyventi, kaltai nuleidus akis į klausimą „Iš kur tas randas?“ atsakinėti: Nieko ypatingo, tai paprasto kirvio darbas. Atsakinės, o pats galvos: Jei ne tas žodis, jei ne veiksmažodis „suklupti“, nebūčiau klupęs, nereiktų dabar kiekvienam smalsuoliui aiškintis. Ir iš tikrųjų, jei ne tas žodelis, nebūtų klupęs, tikriau, ne pats žodelis, o žodelio parinktas akmenukas, kuris kaip tik tarp skiedryno ir suolo pūpsėjo, gulėjo, Tadulio laukė ir sulaukė, ir parklupdė, ir amžiną ženklą veide įkirto, klupimo pėdsaką paliko, kad niekada smagaus žodelio neužmirštų.

Ir jau vėliau iš Sibiro sugrįžęs tėvas pasakodavo: Na koleni! paliepė karininkas, ir suklopom, visi alei vieno, koks 300 vyrų. Klūpom, dairomės, klausom, kaip netoliese traukiniai bilda, į šventuosius Aušros Vartus žiūrim, ir nesunku visiems kartu klūpoti, vienam būtų sunkiau, klūpom visi kaip vienas, kaip pulkas gandrų prieš kelionę į pietus – su tėvyne atsisveikinam.

Tadas klausydavo ir galvodavo: Tas pats žodelis „suklupti“, tas pats nenaudėlis, jam nesvarbu, ar vieną, ar 300 parklupdyti. Galvoja, svarsto ir tarsi pro miglas prisimena:

šviesus kambarys, platus saulės takas per vidurį, viename tako gale – tėvas, kitame motina, tarp jų dviejų – neišmatuojama tolybė, bet vaikelis jau eina, atitrūkęs nuo motinos rankų, jau svirduliuoja, klišena, delnus į priekį link tėvo ištiesęs, tarytum į tolimą nepasiekiamą krantą nusikasti norėdamas, ir būtų nusikapanojęs jei ne tas pats mieliausias širdžiai žodelytis – parklupdė kaip didelį! ir jokio akmens nereikėjo, užteko paprasčiausio grindų lentos nelygumo – kaktoje baisiausias griovys, nosis kruvina, o erdvėj – didis dūdų orkestras visomis varinėmis pasaulio dūdomis groja.

Kitais sykais, būdavo, klauso tėvo pasakojimų ir vėlei netgi nepastebėjęs į praeitį nuklysta, vėlei tarsi pro miglas pasaulio pakraštį regi:

namo durys pravertos, sodely čiułba paukščiai, toluoj – Neries vingis, šilta, gera, pasaulis į kiemą kviečia: Eikš, Taduli, nebijok aš geras nepiktas, iš karto galvos nenukandu, eime, vaikužėli, ten, už slenksčio – Auksinė pasaulio pradžia, zyžia vaikui į ausį kaip švento Jono vabalas šviesa akeles vilioja. Argi galėjo vaikas nepaklusti? niekas nebūtų įstengęs jo sulaikyti – vis viena būtų išsirovęs, iš ilgųjų ligi

žemės marškinių būty išskridęs, bet niekas jo net nemėgino stabdyti, sulaukyti, įspėti – tėvas darbe, motina toli virtuvėj. Tad svirduliuoja kaip gaigalėlis prie balos prie slenksčio, marškiniai kliūna, kojaitės kreivos kaip šėivos ir vis dėlto kasas žmogelis, artėja prie akinančios šviesos stačiakampio, supratingas mažasis – slenkstį keturiom atsistojęs įveikia – ir štai jau –anapus, pakyla ant dviejų, apsidairo kvapą užgniaužęs – priešais visas pasaulis kaip ant delno ir dangus, tik ženklis žingsnelį, ir atitrūksi pakilsi nuskrisi... ir žengė, pasaulį apglėbti trokšdamas, ak! bet veiksmo žodis – čia pat, tai jis pakuždėjo mažam į ausį: kas tie keturi laipteliai, niekis, ne kliūtis, ženklis, drąsuoli, ir pasaulis – tavo. Pakuždėjo, piktasis, ir parklupdė, šį kartą jau visai nejuokais: pusę veido odos kaip švitrinium popieriumi į žvyrą nuvarė, tarsi morką nutarkavo, du mėnesius motina stebuklingu „peroksido“ vandenėliu plovė kas valandą dieną ir naktį. Atrodo, koks kitas žodelis, kad ir „budelis“, ir tas po tokio juoko būty susigėdęs, kiaulystes užmiršęs, bet „suklupti“ nė nemirktelejo: palaukė, kolei nauja oda ant veido užsitrauks, pasidarys neatskiriamai panaši į senąją ir pats Tadas užmirš (netgi priešais veidrodį stovėdamas suabejos, ar tikrai pusė jo veido – nauja) ir tada...

tas pats kiemas Slabadoj. Kauno priemiestyje, gražiai žvirgždu pabarstytas, plytelėm išklotas, saugiai nuo pikto pasaulio tvora atskirtas (tai paties Simono darbas – kiek vinių, tiek pavojų, nes visos vinys neužlenktos, spygliais į vidų). Štai šią Simono silpnybę (neužlenkti vinių) ir išnaudojo didysis kenkėjas žodelis „suklupti“. Tą rytą Tadas anksčiau atsikėlė, pats nusiprausė nosį (pamirkė du pirštus į vandenį, lašus nupurtė, kad nebūtų per daug, ir pirštu galiukais palietė abi akis iš karto, labai prunkšdamas dėl tokios vandenų gausybės), atsargiai nukopė laipteliais žemyn į kiemą ir atsisėdęs ant žemės pradėjo laukti Handele. Tuo pačiu metu ir kenkėjas nesnaudė: praskyrė dvi tvoros lentikes ir įleido kaimynų vištą, palaukė, kolei ta priartėjo prie plytelėmis iškloto tako, ir tada pabaidė, višta, aišku, tuojau pat purptelėjo, perskrido tvorą ir dingo. O Tadas laukia, negali sulaukti, kaip ant adatų ar ant žarijų sėdi – tegu tik šmėstels gatvės gale koks maišas, tada skriste, kojom žemės nesiekdamas – link vartelių, visas trimečio vyro galias pasitelkęs. Handele pasirodė staiga, tarsi iš po žemių išdygo, labai netikėtai užklupo vaiką (nuo švelnios saulės šilumos mažasis gal ir bluostą buvo sudėjęs – kas dabar prisimins?). Tad pašoko užkluptas iš netyčių kaip uodo įgeltas, pašoko ir nuskrido. Bet taip tik jam pačiam atrodė (gal dar motinai, kuri pro virtuvės langą sūnumi gėrėjosi), aišku, tas bėgimas iš tikrųjų būty panašus į skridimą, jei kojaitės žemės nesiektų, bet jos kaip tyčia siekė, žodis kenkėjas puikiai žinojo, kad sieks ir kad vištos purptelėjimo žymės visai pakaks bėgikui parklupdyti. Surūdijus tvoroje kyšanti vinis gal ir ne žodelio darbas, gal paties jo didenybės likimo (kuris, kaip žinia, taip pat niekad nesnaudžia). Žodžiu, paslydo vaikas ir stačiai, tiesiu taikymu, tarsi pro optinį taikiklį, taip jau taikliai – į tarpuakį (ačiū žodeliui ir už tai, ačiū, kad ne į akį, matyt, nujautė, piktasis, kad Tadaui dar skirta nemaža paveikslų nupiešti, pagailo veiksmo žodžiui vaiką visai pražudyti). Bet ir tarpuakio užteko: žaizdavo, pūliavo, atrodė, ne galva, o Vezuvijus, akyse tai visai sutemdavo, tai vėl trumpam prašviesėdavo, prisikentė Tadas, ir kaip tik ties Didžiojo pasaulinio karo slenksčiu, kažkur tolumoje jau griaudė, jau kariavo, o po savaitės pats karas ant kruvino žirgo į Slabadą atėjo.

Ir šiandien, jau senstelėjęs, jau pražilęs, dažnai naktimis patamsy gulėdamas, Tadas svarsto galvoja prisimena, ir šiandien mielas žodelis „suklupti“ ramybės neduoda...

o dar vėliau, karo metais, nejaugi jis buvo vaiką palikęs ramybėj? atrodo, buvo, visuotinio klupdymo laikais, kada vos besilaikančių ant kojų ir be Tado užteko, Tada jis paliko ramybėj, o gal žodelyčiui atsibodo paskui Simono ratus iš Kauno į Vilnių iš Vilniaus į Žalią kalną iš Žalio kalno į Veprius iš Veprių vėl į Vilnių trunkytis, matyt, numojo ranka, nutarė ramesnių laikų palaukti, palaukė ir sulaukė (karo metais paslaugusis žodelis ir taip pusę pasaulio turėjo aptarnauti, ar tik ne 50 milijonų jam teko mirtinai parklupdyti, gal 40? tais laikais jis buvo tariamas tarsi koks šventojo vardas: Spodknutsia, Stumble, Stolpern, Straucheln, Spotknac się, įvairiausiomis kalbomis jis reiškė vieną ir tą patį: baisią kiaulystę – begalinę artimo meilę!). Po karo žodelis vėl čiupo vaiką į nagą, pirmasis jo žygis ir buvo tas nelemtas kirvis skiedryne: guli Šimo Tadas kraujo klane lyg visai negyvas, bet dar gyvas, nes girdi: Jėėėzau Mariija,

už ką tokį vaikelį? tai Ieva Marija prie nelaimingojo suklypus rankšluosčiu mėgina kraujus sustabdyti, guli Šimo Tadas, lyg per tolimą sapną babytės žodžius girdi, lyg skylantį aidą, ir nei skausmo, nei baimės – nieko pusiaunegyvelis nejaučia, pramerkia akis: aukštai debesys plaukia kregždės sklando ažuolu viršūnės vėjui siūbuoja lizde gandrai kleketuoja, tik vėliau, jau ligoninėj (būdavo, nežino, pro kur šaukštą grūsti, ar pro burną, ar pro skylę žande) prisikentė, vienas už visas pasaulio nuodėmes, susiuvo, bet, matyt, išgėres buvo felčeriukas (tokia virve tik arklio snukį siūti, ne vaiko veidą), tad baisiai supūliavo, ir dar vėliau, jau Kauno klinikinėj ligoninėj, virvę išlupo, tarsi kokią dilgėlės šaknį išrovė (du kartus nualpo vaikas, nepajuto, kaip klanus paleido), kinišku šilku iš naujo suadė (klinikos kieme pakartas garsiakalbis kaip tik gražiausias dainas dainuodavo „žaliais šilkais aprišime...“), sutvarkė, ir vis dėlto randas liko, prisimena Tadas, patamsy apšepusį žandą glosto, galvoja: pasirodo, nebūtina kare kraują lieti, galima ir ant skiedryno galvos netekti, užtenka tik žodelyčiui pasistengti, galvoja ir nusišypso prisiminęs, kaip ne sykį kokia gatvės gražuolė Vilnelės pakriūtėj klausdavo: Sakyk, berniuk, iš kur tas randas? klausia, pirštu per randą braukia ir, matos, kažkokį žygdarbį įsivaizduoja, o jis ant nugaros atvirtęs išpučia dūmą ir meluoja: Žinai, brangute, po karo kaime nešiau kartą mėlynbarzdžiui į girią pusrytėlių, netoliese kažkas sprogo ir graži geležies plunksnelė man veidą paglostė, tai buvo skylė! per skylę visi dantys kaip arklių turguj, iš tų dantų čigonas būtų galėjęs ne tik ateitį, bet ir žavingą dabartį burti, meluoja, nes žino: niekas taip nepakelia gatvės mergelių ūpo kaip karžygiška bernelio praeitis, kaip įmanydama tada stengdavos mergužėlė ak! och! ak! och! net žolynai siūbuoja...

na, o vėliau, galvoja, vėliau argi nepaliko žodelis Tado ramybėj? ir pats sau garsiai atsako: kur tau, aišku, kad nepaliko, įsisegė kaip dagio sėkla į kulną, visada šalia, tarsi paties Tado šešėlis, neskęstantis nedegantis nelūžtantis:

prisimena: Kaune? taip taip, Kaune, Žaliam kalne: į tanko pasturgalį įsitvėręs skrenda gatvės vaikas, iš po pačiūžų tik kibirkštys lekia (stebuklingos „Nurmis“ pačiūžos, tai jomis Simonas prieš karą laikinosios sostinės centre piruetus suko!), į stačiausią Raudonosios armijos kalną paskui tanką skrenda (tokia jau buvo vaikigalių mada – tai į vežimo galą, tai į tanko pasturgalį įsitvėrus be vargo stačiausius kalnus įveikti), skrenda ir tikrai būtų užskridęs, jeigu ne myhniausias žodelytis. Palaukė, kenkėjas, kol tankas įsismagins, jau neužsikirsdamas dardės į kalną, palaukė, kol Tadas visai užsimirš, praras atsargumą, ims dairytis, laisva ranka praeiviams moti, ir tada tik šmikšt po pašiūža akmens nuolaužą... Tankas kaip lėkė taip nušvilpė (juk neturi tankai patrankai užpakalyje akių, juk ne vėžiai, o judančios tvirtovės), nutolo šarvuotis, net nepajutęs, kad kažkas labai jau arti Baltosios Damos rūmų slenksčio atsidūrė, švilpė ir nušvilpė, tik į priekį, į rytdieną, pabūklo galu žvelgdamas. Tą sykį tai jau visai padoriai odą nuvarė, nuo plaukų iki pūkeliais pasidengusio apatinio žandikaulio galo, ir seną odikę nubruko, ir tą naująją, kartą ataugusią, vienu pabraukimu abi iš karto, subėgo žmonės, apsupo ratu tarsi kokį neregėtą žvėrį, o jis guli, pro miglas iškreiptus palinkusius snukius regi, tarsi iš už sienos balsus girdi: Kalės vaikas, taip jam ir reikia, aš jį pažįstu, geras vaikas, nesvarbu, kad kalė... Gailestingiausia moterėlė pakvietė motiną. Ir vėl kelis mėnesius – tuo pačiu vandenėliu, bet ir šį kartą nugalėjo gerasis angelas sargas (sparnuota būtybė paveiksle, kabančiame virš lovos, sauganti mažą berniuką, ties prarajos pakraščiu renkanti gėles), įveikė pasmirdėję žodeliūkštį – po kelių mėnesių oda atauginta, dvigubai nauja! nė ženklelio neliko, tiesa, po šio įvykio pirmą kartelį kalba užsikirto, bet neilgam, ir niekas į tai neatkreipė dėmesio. Guli tamsoj, prisimena ir pats su savimi kalbas: štai ir sakyk, kad esi ne dvideidis, kas patikės, kam dabar svarbu, kad šis veidas dviodis, juk ne senųjų meistrų portretas-šedevras, tik paprastas veidas, o kirmėlėms, matyt, bus visai nesvarbu, joms bus svarbu, kad būtų *vaškinis*... tūno tamsoj, svarsto, prisimena, vėl regi save laukuos tarp Veprių ir Pagelažių: kas raitas, kas važiuotas, kas pėsčias – visas miestelis ir aplinkinių vienkiemų žmonės – skuodžia link „radromo“ lekia, net žemė dunda, nes gandas „lėktuvas nupuolė“ žaibo greitumu apskriejo plačią apylinkę (tai buvo pirmas šiame užkampyje nukritęs oro paukštis, ir žmonėms nesvarbu, kad rusų, ne vokiečių, nesvarbu, kad keleri metai po karo, jiems svarbiausia, kad galima rankomis geležinius sparnus paliesti). Su visais (gal netgi visų priekyje) skuodžia ir Šimo Tadas,

mokyklos sprinteris, švilpia, net vėjas ausyse švilpauja, visa pasauly užmiršęs, net branguji žodelyti, amžinąjį palydovą. Tą akimirką paklaustas, kuo vardu, ir tai būtų nežinojęs nei savo vardo, nei pavardės, tokią akimirką vaikas netgi babytę Ievą Mariją pamiršo, švilpia kaip kometa. Kaip kometa ir krito... tik dūmas parūko... Dabar, po šitiek metų galvoja: žodeliūkščio kėslai buvo paprasti: pradžioj leisti vaikui kaip reikiant įsibėgėti, viską pasaulyje pamiršti, o tada kyštelt tą surūdijusios vielos gabalą, bet tuomet kas gi būtų tą niekšelj prisiminęs? O „suklupti“ leido vaikui kiek galima arčiau lėktuvo prilėkti, kad sukluptų ir skridamas nei per toli, nei per arti nekristų. Planas pasisekė: Šimo Tadas, kokius du žingsnius oru palėkėjęs, pasimovė ant sparno nuolaužos (kaip žiobrys, galvoja panemunėj naktį prie Jurbarko – ant iešmo!). Kuriam laikui žmonės netgi dešimtą pasaulio stebuklą – lėktuvą pamiršo, stovi apspitę, akis išvertę, kvapą sulaikę. Nukabino, kaip nuo kryžiaus nuėmė, negyvą nuvežė į Jonavą, ten pasirodė, jog dar gyvas, kvėpuoja, pilvo net pjaust nerekėjo – skylė kaip tik operacijai, abi daktaro rankos tarsi veršio viduriuos prapuolė. Išvalė, užsiuvo (Tadui dar ilgai atrodė, kad mažiausiai du trys akmenys pilve užsiūti riogso – kaip tas pasakų vilkas taip gerti trokšdavo būdavo pusę kibiro per vieną kartą išmaukdavo). Prisimena: babytė perbraukė pirštu per siulę ir pasakė: Gražiai *užfastrigavojo*.

Guli Tadas tamsoj, cigaretę po cigaretės traukia ir nesupranta, kas čia jam dabar užėjo – apie nieką kitą galvoti negali, tik apie tą prakeiktą „suklupti“, štai ir vėl atminimas kaip yla is maišo lenda, patamsiuos akis bado: ar matai? ar prisimeni? kur nematys, kur neprisimins, kad tada vos vos gyvas išliko, per Marytės plaukelį nuo pragaro vartų buvo atsidūręs:

tai įvyko Vilniuje, rodos, 1954-aisiais, rudenį. Visi gatvės bastūnai žinojo: už Geležinio tilto – pragaro dugnas, žmogžudžių, vagių ir prostitučių buveinė. Ir Tadas žinojo Ir vis dėlto lydėjo: po šokių Jaunimo sode lydėjo gatvės mergelę, tarsi užhipnotizuotas klusniaiėjo šalia, didžią baimę kalbomis apie aukštąsias poezijos viršūnes šalin vydamas. Eina, kinkos virpa, štai pro Aušros vartus, aukštyn, po Geležiniu tiltu, pro Rasas, tada žemyn, į baisų griovį, į prarają, į pragaro dugną, eina, intelektuališkais žodžiais aistros ir meilės kilmę mėgina aiškinti, eina ir nesidairydamas jaučia, kaip iš visų kampų galvažudžių snukiai lenda, dantimis kalena, peilius galanda, baisius keiksmus šnabžda, mirties vardą tarp kurvos vardo ir švento motinos vardo mini, eina lyg kuolą prarijęs – tiesus tarsi koks lordas, bebaimis drąsuolis (gal tokiu išdidumu jis vylės galvažudžius paveikti? gal netgi tikėjos: jie pamanyt, kad aš kokio didžiūno sūnus, sosto įpėdinis, nedrįs liesti, nenorės rankų teptis), tad eina, atvirai kalbant, savo antro galo norams paklusęs, nes kaip tik antrasis galelis, dar penkiolikametis, dar Jaunimo sode piestu pasistojęs, ir stūmė lordą į pragarą. Jaunystės smagialio valia, kuriai nepasipriešinsi. Tad eina nesipriešindamas, apie malonią akimirką galvoja, o gyvatė šalia uodegą kraipo, dar į didesnę pagundą snarglį traukia. Gimnazisto viltis išsipildė: tarp dygiųjų krūmokšnių, patamsiuos, aistros gelmes iki dugno išsėmė, daugelį meilės mokslo paslapčių sužinojo, pakilo nuvargęs, lenkikę sumaitotą dilgėlyne gulėti palikęs, nuspjovė, saulėgražų lupenas nuo kelmų nusipurė (keista buvo šio Vilniaus užkampio gyventojos mada: atsakingiausių akimirką sauja saulėgražų į gerklę įsimesti ir didžiai paaimanuojant padejuojant pakilnojan žieveles pro vyruko ausis į dangų spjaudyt). Nuspjovė, gal ir atsisveikino, ir gražiai kelmų klešnes užsiraitojo – žaibiškam bėgsmui pasiruošė! Ir tada iš vietos kaip tas juodaodis čempionas – tik šast kulkos greičiu (kaip kažkada Vepriuos iš kapinių). Galvažudžiai nesitikėjo, visko tikėjos: ir maldavimų, ir prašymų, ir pinigų, ir laikrodžio, ir švarko, gal ir kelnų su gyvybe kartu, bet tokio greičio – ne! Prisimena ir svarsto: matyt, greičiau už kulką skuodė Tadas, juk vagių kulkos – kirviai buteliai peiliai akmenys – taip pat švilpte skersai kelio švilpė, ir vis dėlto nekludė, matyt, lėtesniu greičiu švilpė, svarsto ir regi patį greičiausią žemėje berniuką vieni vieną nakties tamsybėse, visatos begalybė, žvaigždėtos tylos papėdė, prisimena ir supranta: situacija ne iš maloniausių, laimė, kad jokiems galvojimams nebuvo laiko, kitaip, ko gero, būtų ir amžirajį klausimą „Būti ar nebūti“ prisiminęs, nes panašūs klausimai visada nuteikia filosofiskai (ypač romantiškus gimnazistus), o filosofas niekada nebėgs greičiau už kulką, jis būtina prisimins žmogaus orumą ir panašias nesąmones, gerai, kad nė sekundikės laisvo laiko nebuvo, stačiai nebuvo kada iš gyvulio keturkojo žmogumi pavirsti, o būtų

pavirtęs, tai iš menko jo penkiolikamečio gyvenimėlio butų likę tik „rožki da nožki“, gal net rožkų nebūtų likę, nes visi kaulai anais laikais buvo pelningi – ir už žmogiškus, ir už arkliškus, ir už šuniškus viena kaina – auksas. Nė mirksnio nesusimąstė bėglys, skriejo kaip kurtas keturkojis, tikriau, kaip antilopė gnu (nuo rusiško žodžio „gnu/tsia“), į kuprą susimetęs, matyt, nemažas buvo mirties slėgis į kiekvieną nugaros centimetrą, skuodė, bet jau po 15 minučių pajuto, kad jėgos senka, kažkada Veprių pievose ir lankose surankiotos gamtiškos galios slūgsta, o žmogžudžių kaimenė vis smarkiau grindinį kanopom drebina – dung dung dung kaip kūju į nugarą, per plyštančius plaučius, per lūžtančius šonkaulius, per sulinkusį nugarkaulį. Jautė: dar puskilometris ir plyš į gabalus, pasileis per visas siūles, tyliai, be jokio garso, ir niekas pasauly neišgirs, niekam pasauly netgi į galvą nešaus, kad tas tylus garselis – tai plyštančios širdies gulgės giesmė, o galvažudžiams toks bėgimas vienas juokas, vejasi ir juokauja: A iz golovuški sdelajem kubok dlia vina, a iz glas budėt fonarčiki, kak raz Lene Fonarčik podarčik, a iz zubčikov svarim supčikov. Juokauja, galvažudžiai, paskutines jėgas siurbia, juodosios siurbėlės kraugerės, juokauja ir nenumaldomai artėja. Persvara, kurią Tadas įgavo pradžioj, kaip kulka šovęs iš vietos, mažta senka, bet...

štai ir pirmosios miesto švieselės, dar silpnos, tolimos, bet gyvos, dar labai tolimos dykuminės-ledjūrinės dar ten, nežinia kur, bet vis dėlto – gyvos, tikros, savos. O galvažudžiai, pajutę, kad jų valdos baigiasi, kad jau riba, už kurios jie bus tokie patys, kaip visi naujojo gyvenimo kūrėjai, taikūs, darbštūs, visai pasiuto: antra kirvių peilių butelių akmenų salvė tarsi šventinis salutas pažiuro ant bėglio nugaros, ant galvos, visa laimė, kad Tado pečiai buvo ne lordiški, vepriški, ažuoliniai, jokubiški, visa laimė – šūvius atlaikė, nuo tų smūgių, rodos, sutvirtėjo, o žvėrys tuo metu jau už kulnų graibo, nugaros siūles išardyti taikos, žino niekšai – plaučius pradurs ir bėglė gnu jų letenose! Bet lygiai tą patį žino ir gnu, todėl dar paspaudžia jau ne iš savųjų galių, o iš dangiškujų, iš žvaigždžių sidabro galių, iš atminties galių, nes kaip tik šią akimirką tarsi gyvą išvysta Ievos Marijos paveikslą – ji tiesia rankas ir šaukia: greičiau Taduli greičiau aš laukiu greičiau. Tad skuodžia kanopom kibirkštis iš grindinio skelia, tai gnu bėgsmo kilpomis galvažudžius klaidina tai kaip zuikis ratu pro tarpuvartes, tai kaip lapinas urvais tuneliais, tai vėl kaip gnu šaute į priekį, o priešakyje – išganingos švieselės, bliksi ryškėja artėja artėja, jau, rodos, tik rankas ištiesk ir...

ir tikrai būtų ištrūkęs, išsirovęs (nesvarbu, kad išardytas kaip senas, Ievai Marijai persiūti atneštas švarkelis), tikrai būtų, kaip Dievą myliu, šnabžda, jau beveik ir buvo, bet bėglys per tą baisų savo bėgimą tai, kas svarbiausia, buvo pamiršęs, pačią esmę iš durnos galvos išmetęs: žodelį „suklupti“. O tas nieko neužmiršo, greta Tado laikėsi, tarsi gnu šešėlis šalia gnu skuodė neatsilikdamas, gal netgi kiek į priekį pasidavęs (juk reikėjo jam būsimą kliūtį parinkti). Tad griuvo Tadas kaip medis, kaip pakirstas alksnis, baltalksnis pas Cedroną – visu penkiolikmečiu ūgiu ant grindinio, o galvažudžiai, lyg toje pasakoje, visi vienu kartu ant viršaus (prisimena, ir prieš akis išskyla Rubenso paveikslas: gauja šunų lipte aplipus sužeistą briedį, griebia iltimis, nežiūri, kur griebia, vieni kitus plėšo) užgriuvo, ir prasidėjo – kas dešimtas dūris Tadui, o devyni – į savus. Ir vis dėlto tik šlapia vieta būtų iš Tado-gnu ant grindinio likus tiesiai po pirmuoju senamiesčio žibintu, griuvusių pašonėj, netoli rotušės, šlapia vietelė, tarsi Rexo prišlapinta būtų... jei ne likimo gailėstingumas (pasirodo, ir jis budėjo, šiurpią sceną viena akimi sekė tarsi koks režisierius: dabar kraują paleiskit, dabar akmeniu per kiaušą, dabar peiliu į plaučius, o dabar – UŽTEKS!) Jau pro miglas girdi Tadas: Stoooooj! streliat budu! Gijeny proklatyje, stoooooj! ir jau į traumatologinį skvrių nešamas girdi: Kad sobaki svoloči desiaterom na odnogo my im pokazali, pramerkė akis mato: trys kareivėliai ir karininkas, ir jau sąmonei temstant suvokia, jog tai karinis patrulis jį iš mirties nagų išplėšė, ir sušnabžda: *sspasibooo*... Šį kartelį tai jau iš tikrųjų rimtai prakeiktasis žodis žmogų sumaitojo: dvi skylės kiauše, trys – nugaroj, šeši šonkauliai – į dvi dalis, nosies kremzlės kaip nebūta. Tad pusę metų truko kapitalinis remontas – tai siūlų nebuvo, tai cemento pritrūkdavo, ir vis dėlto išsikapstė babytės aukselis Žalio kalno gatvių valdovas muilo burbulų meistras naktinio Vilniaus pasaulio žinovas – tarsi iš numirusiųjų prisikėlė.

Prisimena anuos laikus Tadas ir galvoja: Koks nors Žalio kalno valkata šūdvežys būtina būtų išspjovęs: Neėmė velnias kurvos vaiko, kaip šuva išsilaižė, toks pats, kaip jo motina, gatvės išpera, neėmė ir neims velnias, galvoja ir sutinka su tokiu savo galvojimu: Ne kitaip, kaip tik taip ir būtų šūdvežys ar jo vaikas kalbėjęs, jei tik būtų nors viena ausimi apie šią Tado nelaimę nugirdęs, bet nenugirdo, nes lygiai 100 kilometrų skyrė Vilniaus centrą nuo Žalio kalno turgaus centro, be to, gal kaip tik tą atmintiną naktį gerbiamas tėvas šūdvežys ir jo šūdvežiukas buvo giliai į savojo amato paslaptis įnikę, iki ausų į smarvę nugrimzdę, juk tais laikais Žaliam kalne darbo jiems tikrai netrūko...

Guli tamsoj, rūko, o tiems prisiminimams nėra galo – kaip kokie balti triušiai iš narvo lenda, krauju pasruvusiom akim į Tadą žiūri ir tarsi klausia: Tai ką, manai, kad tai jau viskas? Ir Tadas supranta – tikrai dar ne viskas: prakeiktas „suklupti“ dorybingai kantriai tęsė savas kiaulystes, kas kartas vis subtilesnius kankinimo būdus išrasdamas. Išpampus erkė, ne veiksmazodis, nusispjauna senu gatvės įpročiu ir vėlei nugrimzta į praeitį, į 1953-uosius, į Vilnių:

ruduo, grybų metas, sename per karą sutrūkinėjusiam name pas plytą sėdi Tadas, jau vakaras, labai panašus į tolimus Pakapių vakarus Ievos Marijos troboj ar bulvių duobėj – ta pati tyla, tik Vilnelė garma per akmenis (vis dėlto Cedronas švaresnis), plytoj traška malkos, puode vanduo poteriauja, žibalinė lempa apšviečia šią idilišką sceną –jokių gatvės deivių, jokios degtinės (kaži, ar sąmoningai mane Jokūbas pratino prie karčiosios? paklausia ir atsako: nesąmonė, aš buvau tas šiaudas, už kurio skęstantis griebė, tad argi jis kaltas?), sėdi pas plytą ant žemo, iš Žalio kalno atsivežto suolelio ir skaito, kažką perkūniškai įdomaus nagrinėja (gal netgi Kafkos prozą, nes kaip tik apie tuos metus šie vakarų kilmės šungrybiai pasirodė, o vienas dešimtokas, nežinia už kokius nuopelnus labai simpatizavęs Tadu, retkarčiais kokią įdomesnę knygūkštę pakišdavo sakydamas: Pavartyk, ne viską supras, bet pratinkis, nes teks suprasti, ateis metas, be Kafkos negalėsi gyventi, prisimena ir galvoja: keisčiausias tai buvo laikas – vieną naktį kažkur priemiestyje, krūmynuos, su gatvės deivėm, kitą dorai šventai namuose pas plytą su knyga ant kelių, keistas laikas kaip mazgas ir pamėgink atnarpliot), tad sėdi, knygą skaito, labai įsigilinęs, užsimiršęs, viską pasauly pamišęs (deja deja, ne pirmą kartą, kaip visada – prieš kokią nelaimę), mėgina siaubingus Kafkos vaizdus į žmonių kalbą išversti. O prakeiktasis veiksmo žodis – čia pat, irgi pas plytą, nematomas, visada visur šalia esantis. Supratęs, kad Tadas dar ilgai ruošiasi ant to suolelio kiurksoti (kojos nepakiši), žodelis nutaria veikti kitaip, naujoviškai, netikėtai: nusprendžia parklupdyti puodą. Vėliau Tadas stebėdavos tokiu kenkėjo išradingumu. Kaip tarė, taip padarė: išsirinko patį didžiausią, iki pusės nugrimzdusį į plytą (kad greičiau vanduo užvirtų, pasakė motina, kuri iki to laiko jau buvo pramokus taupumo, taupė anglis ir malkas, nors kartais visas santaupas per vieną siautulio naktį prašvilpdavo), jame virė grybai, patykojo, kol motina prieis, pasilenks, išties ranką, tada kyštelėjo po ranka *patį kreiviausią* pagalį, storą, ilgą, pakišo po ranka, pasitraukė į šalį ir laukė. Nenujaučianti nelaimės motina klusniai įvykdė kenkėjo pavedimą: pravėrė plytos dureles ir iš visų jėgų įgrūdo pagalį į plytos kiaurymę, per staigiai, niekada ji taip nedarydavo (gal net pats „suklupti“ taip žiauriai nenorėjo?), bet kas gi galėjo tikėtis, kad toks milžiniškas puodas, beveik katilas, kaip koks supuvęs grybas taip staigiai virs ant šono, kitaip sakant, kas gi galėjo tikėtis, kad tokį galiūną pagalys parklupdys. Žodžiu, kaip tikras veiksmazodžio sąjungininkas, kaip tikras budelis pasielgė puodas (gal tik Viduriniais amžiais budeliai taip nė nemirktelėję supildavo verdančio vandens katilą į aukos burną): pasviro ir išpylė verdantį vandenį kartu su verdančiais grybais ir su verdančiu lipniu grybų skysčiu stačiai ant Tado galvos (ačiū likimui, kad žmogelis nesąmoningu staigiu judesiu kiek palenkė galvą į priekį, tad pragaro skystis nugarmėjo už kaklo). Tadas – ant grindų, ir guli negyvas, tik kaklo oda šnypščia, garuoja, verda, kalnais verčias, pūslėm šokinėja, kartu su vilnonės apykaklės siūlais į baisią neatskiriamą marmalynę maišos. Guli varguolis, net padėkoti likimui nespėjęs (o gal tai grybams reikėjo dėkoti? juk ar ne grybus, po paukščių ir žuvų, labiausiai Šimo Tadas mylėjo? gal tai patys grybai nematomu ženklų Tadą įspėjo?), guli negyvas, o šalia motina, taip pat negyva, apalpus, o aplink trys lenkės iš gretimų butų kaip varnos sulėkusios aimanuoja, kranksi, Dievo pagalbos šaukias. Gal kas ir verkė, tikriausiai, bet kur

čia toms ašaroms, ant tokios karštos plytos geležies nukritusioms, šitiek metų ištvirti, išgaravo kaip dūmas, tik prisiminimas ir liko... Aišku, dar ir randai baisiausi, anų metų ženklai, ant kaklo tarsi keisti stabmeldiški karoliai – nenuimamai priaugę...

Guli patamsy, rūko, prisimena, gražiuosius žodelio „suklupti“ žygius kaip gyvus regi, kaip gyvus ir vis dėlto tarsi pro miglas, lyg kažkur truputėlį virš žemės tie nuotykiškai rusena, kažkur aukščiau, o gal ir po žeme žemiau, kažkur nepasiekiamoj žemumoj. Mato ir supranta: laikas – didysis juokdarys tai, kas ryšku, tuo, kas miglota, pakeičia, laikas visa tarsi į vieną nedalomą miglų kamuolį susuka, ir kiaulystės pasimiršta, išnyksta, nors kažkas vis dėlto pasilieka, pasilieka viltis, kad žodelis „suklupti“ neatstos nuo tavęs ligi galo ir dar ne vieną kartą teks klupti, teks skaudžiai parpulti, užkliuvus už... Ar maža ant ko dar teks suklupti? jei nesuklups kojos, tai suklups dvasia, atsilaikys dvasia, tai būtinai suklups protas ir kas nors ištars: Ak, kaip gaila, toks talentingas buvo vaikystėj, kaip gaila. O jeigu ir kojos, ir dvasia atsilaikys nesuklupusios, tai neišvengiamai suklups širdis, kaip tyčia, labai nelaiku ir ne vietoj, bet suklupti yra netgi malonu, svarsto, nes suklypusiam duota galimybė pasikelti, klumpa visi iš eilės, nuo arklio iki caro, pranašai, ir tie klupdavo, ir labai skaudžiai, beveik mirtinai, suklupti sveika, nes kartais tik suklypusiam ir prasiveria akys, nušvinta dvasia, suklupti tai dar ne pražūti, štai ilgas klūpojimas jau gali būti kenksmingas – atrofuojasi pėdos ir klūpantysis patiki, kad klūpėjimas yra natūrali būseną, įpranta tik klupsčiais vaikščioti. Rūko, svarsto, nelabai, tiesa, rimtai, gal kiek pajuokaudamas (tokia jau Tado mada – apie tai, kas rimta pajuokaujant), ir pats save giria: elgeis teisingai: kritai kėleis, kritai kėleis, niekada per ilgai keturiomis neužsibuvai, dažniausiai stengeis vis dviejomis rėplinėti, tad patariu ir toliau tuo pačiu kritimo ir prisikėlimo ritmu keliauti...

Pajuokaudamas, pasvarstydamas paryčiui ir užmiega, savo noru į sapnų karalystę išplaukia, nes tiki: sapne visa įmanoma: Vepriai, Kaunas, Vilnius ar koks Piteris Leningradas viename sapne kaip riešutai stiklinėj gali laisvai sutilpti – tik panorėti reikia, užmiegant sušnabždėti: Pakapiai Pakapiai Pakapiai, ir 35-erių metelių senumo paveikslas – kaip veidrodyje, čia pat kambaryje, lovos galvūgaly.

... ir tada (ir dabar) jau užmingant kas galėtų įminti tą mįslę ją slepia vaikiškos ašaros Ieva Marija tavo kalbą išlijo vasarvidžio lietūs ją nusinešė tvaskanti krosnies ugnis rojaus paukštė bet jos neprikels suanglėjusios ubago rankos:

...nes alyvų nėra nėra tėvo Jokūbo kuprelės Pranciškaus nėra ir Emilijos rožių nėra ir Marijos namų jie benamių ožkų valdžioje nėra duonkepės kvapo pelijančia duona prakvipusių ubago rūbų nėra skarmalų ir ramentų lazdų utėlių ir nėra ant aslos paklotų šiaudų ant aslos ant ledinės pasaulio krūtinės:

...ir dabar jau užmingant apmūsojusiam saules paveiksle – vaiko akys vokai alaviniai nes nėra visoj žemėj tos meilės kuri moka praverti kaip žaizdą kraujuojančią giesmę alyvyvų daržeeely – jai nebuvo pradžios vaikas guli luote ir nežino kur plaukia jis užmiega šalia valkatų būsto virš miesto virš liepsna pažymėtų nematomo pragaro vartų – kaip malda atsiskyrus nuo Ievos Marijos kalbos:

...ir dabar jau užmingant jis palydimas paukščių jis dudučio snape žydro žirgo maitoj devyndangėj jis ant dugno juodžiausio ant slenksčio į praeitį taip arti prie dangaus lyg žvaigžde – ji pražys suanglėjusiuos vaiko plaukuos:

... ir dabar jau užmigus susiliejus su skausmo ženklais su išvirtusiais kryžiais rūdijančiom dalgio mintim su rūdijančiais karvių ir elnių šiaurinių ragais jau užmigus ant adatos smaigalio atsakyk kas pasiūs vaiko angelui dulkių rūbus:

... ir dabar jau užmigus srūvant žodžiams šventiems srūvant musių choralams tarp pirštų kas primins kaip sopėjo biliūniška laiko širdis verpiant saulei miruolišką tylą ak ant slenksčio toli nuo Večerniko kapo nuo Dievo namų Vėgelyte o Ieva Marija ar ne Viešpačiui rūbą siuvai bet pažvelk: tas kuriam buvo skirta jeiti i veidrodžio tamsą jau klūpo tai jis jo vardu aš kalbėti išmokau jo vardu aš prašysiu šviesos kad išrautų ūmai iš tamsos vidurių apkaišytą alyvų žiedeliais paveikslą ak ant sapno krantų gailastingų...

1952 metų žiema, Vilnius, Bekešo kalnas. Žvelgdamas į žemai miglose dunksantį senąjį miestą, Tadas šnabžda: Antai pažvelki tai Vilnius dūmais dunkso tarp kalnų plačiai (nekaltingim trejetukininko, kad Maironio „rūmais“ pavirto „dūmais“, nes iš tikrųjų: štai 2/3 Vilniaus dar griuvėsiai, dar rūksta, septyneri metai po karo dar neįstengė užgydyti žaizdų), šnabžda Maironio žodžius (juk ir pats jau mėgino rašyti, pats kūrė ketureilius, kalbos džiunglėse klaidžiodamas šį tą jau parašė, šį tą maironiška, kas sekmadienį važiuodavo traukiniu į gimtąjį Kauną: sėdi vagone, ant kelių du moliniai indeliai su gėlėmis – tai gėlės Maironio kapui, purpuriniai žiedai ant rausvo antkapio akmens, atsiklaupia, sukalba maldą „Neužgesins naktis žvaigždės...“, pastato indelius, ir atgal į Vilnių – pinigų gėlėms ir kelionei duodavo motina, kuri slapta nuo Simono tikėjos Tada išleisti į kunigus, matyt, vylė, kad sūnus atpirks ir jos nuodėmes – juk vis arčiau Dievo).

Stovi ant Bekešo kalno, žvelgia į griuvėsių salynus ir galvoja: Stebuklas, išliko vienos bažnyčios kaip laivai kokiam senovės uoste. Iš tikrųjų nuo kalno baltos Vilniaus šventovės buvo panašios į nežinomų šalių pasiuntinius burinius laivus, įplaukusius į šį seną šiaurės uostą. Saulė jau leidžias, bet dar šviesu, ir Tadas aiškiai skiria didžiulius beformius griuvėsių gabalus-salynus, o tarp jų įsikirtusius aukštastiebius šventyklų laivus, žiūri ir prisimena dar Kaune, Žaliam kalne, medinio laužo palėpėj aptiktą senovinę knygą: beribė dykuma, ir joje tarsi stebuklas spiralėmis kylantis Babelio bokštas – štai toks paveikslas puošė pelių apkramtytos knygos viršelį.

Tai bus „Teatras dėžėje“, sako balsu (ir apsidairo, ar kas negirdi, bet aplink tuščia, tik baltas beribis sniegas ir juoduojantys krūmų stagarai), arba „Ugnis ant sniego“. Keisti žodžiai, bet nieko čia keisto, nes tais laikais Tadas, pats kurpdamas eilėraščius, kartais pasiryždavo ką nors nepaprasta, įspūdinga sukurti, (dažniausiai, aišku, idėjos ir pasilikdavo idėjomis, neįkūnytos, bet šį sykį jau buvo nutaręs nepasiduoti, įgyvendinti, ir taškas). Pakartoja: Dėžėje – teatras, gyvenimas – dėžėje, ir nusišypso: Neblogai skamba. Šį sykį jis jau žino, ką reikia daryti (vis dėlto gatvės vaikas, tiek kartų klupęs ir prisikėlęs, matęs ir šilto, ir šalto – randas ant rando, vinies ženklas tarpuakyje, nosis be kremzlės – štai dėl šitokių ženklų jis ir buvo savas tarp Vilniaus senamiesčio naktibaldų, vagišių ir merguželių, savas, vienas iš jų, o be jų paramos idėjos neįgyvendinsi). Stovi ant istorinio romantiško kalno, žvelgia į istorinius griuvėsius (kuriuose, atrodo, tik vaiduokliai ir mėlynbarzdžiai tegali lindėti), šypsos ir supranta: svarbiausia – gerai pasiruošti, o pats SPEKTAKLIS vieni juokai: pakišai degtuką, ir paveikslas „Ugnis ant sniego“ – tarsi ant Vilniaus delno, tarsi ant Dievo delno, pasako balsu, nes jau aiškiausiai regi tą degančią dėžę, kylančius dūmus ir girdi riksmus ir jam atrodo, jog visas Vilnius puola į kalną stebuklo žiūrėti. Kalba balsu ir nė nepagalvoja, kaip baisiai tas jo teatras yra panašus į kokio nors Beketo ar Jonesku teatrą, į tikrą absurdo spektaklį (tais laikais netgi tikrieji režisieriai retai kada paminėdavo anas dvi pavardes, nes tuo metu klestėjo „Paskenduolės“, „Optimistinės tragedijos“ ir kitos „giliai realistinės“ dramos, tad nesistebėkim, kad Tadas nė sapnuot nesapnuodavo, jog kažkur pasaulyje jau degina dėžes ant sniego – tai buvo jo paties svajonių ir fantazijų vaisius, tiesiog jo charakteryje labai gražiai derėjo truputis bjaurumo, lašelytis šventumo, trupinėlis absurdiško išradingumo, juoko pleiskanėlė ir proto bluselė, ir štai iš tokio gražaus mišinio ir gimdavo įvairiausios keistos idėjos, ir nesvarbu, kad tik vieną iš jų pasisekė įgyvendinti, tik vieną, bet užtatai 100%! Na, o gatvės naktibaldos, vagišiai ir jų palydovės nekvaršindami sau galvos pritarėdavo visoms drąsuolio mušeikos idėjomis, kada nesuabejodavo jų grožiu ir naujumu (tiesa, čia dar reikėtų primesti porą Tado klases draugų, kurių galvos taip pat buvo pilnos visokios velniavos ir keistenybių, vienas iš jų – netgi tikras penketukininkas Marius).

Tadas įsitikinęs: padėjėjų pritarimas – garantuotas, svarbiausia gerai pasiruošti, o pradėti reikia nuo Dėžės, tai turi būti pakankamai didelė medinė dėžė, kad joje sutilptų trys aktoriai, aišku, dėžė tai tik maža dalelytė, nors ir ji šv. Lukui iš gatvės (taip pravardžiudavo gražaus veido vaikigalį, gyvenantį su alkoholike motina senoje medinėje lūšnoje Užupio gale) pasirodė per drąsi ir jis sušuko: Tu, mažas,

išsikraustei iš dėžės! ir pasuko pirštu sau tarpuakyje, bet Tadas nepasidavė, ir anas nusileido: Gerai jau, padėsiu, tik žiūrėkim, kad mentos (milicininkai) neužlaužtų.

Žodžiu, pasiruošimas spektakliui pareikalau visų jėgų, pagalvokime patys:

Dėžė: karkasas iš karčių (kartis teks nukniaukti iš senos lenkės tvoros)

šonai iki pusės nuo apačios – iš lentų (lentgalius teks „pasiskolinti“ iš lentpjūvės Paupio gatvėje) šonai nuo pusės iki viršaus – iš faneros (2x2 m faneros gabalą teks atlupti nuo remontuojamos parduotuvės lango) iš visų keturių šonų žiojėsiančius plyšius teks apklijuoti popieriumi (popierių teks paprasčiausiai pavogti iš sandėlio Bokšto gatvės rūsyje, čia ir pravers vagišių menas) juodas dažas-mazutas (porą kibirų teks neklausus ar už puslitrį prisileisti iš traktoriaus, kurių dešimtys rytas vakaras ardo griuvėsius)

Tunelis sniege: nuo dėžės į šoną reikės iškasti 15 metrų ilgio tunelį, kuriuo

pasitrauks aktoriai (su tuneliu neturėtų būti vargo, nes šią žiemą prisnigo apie 2 m, kaip kažkada Pakapiuose per Kalėdas, tada Jokūbas kas rytą kastuvu prasikasdavo iki šulinio ir tupiko, Zabelkaitė padėdavo liže, tai būdavo keisti lapių urvai sniege, ir Šimo Tadas, netgi ant suolo pasilypėjęs, pro plyšelį lange tegalėdavo vos pačią taškuotos skarelės viršūnelę įžvelgti, kai Ieva Marija koku savo reikalu šlepsėdavo link tvartelio)

Moters galva: tai turės būti moters galvos lėlė-iškamša, bet labai panaši į tikrą

galvą (lėlę pagamins pats Tadas, nes tik jis – geriausias mokyklos menininkas – sugebės)

Peilių kirvių galastuvai: muzikos instrumentas, kurį pažadėjo vienas iš gatvinių –

Miša žydukas (jo tėvas „Toču noži toču topary, arba „Galandu peilius gaiandu kirvius“, profesijos meistras profesorius)

Patefonas ir plokštelė su Šuberto melodija: šį tokį retą anais laikais dalyką atneš

Margarita iš mergų būdos (mergaičių mokyklos).

Štai, atrodo, ir viskas. Pasiruošimas kaip sviestu pateptas neužkliūna už jokios nenumatytos kliūties, premjeros diena paskirta: antradienį 8 valandą vakaro (visai jau sutemus, nes temsta ketvirtą). Tadas suprato: visam Vilniui pranešti neįmanoma, juk neiškljuosi ant stulpų skelbimų: Ponios ir ponai, draugai milicininkai ir mergaitės, kišenvagiai ir valdžios vyrai, šios dienos vakarą ant Bekešo kalno įvyks spektaklio „Ugnis ant sniego“, arba „Dėžėje – teatras, gyvenimas dėžėje“, premjera, pradžia 8 valandą, pjesės autorius, režisierius ir dailininkas Tadas iš Užupio gatvės. Tad pranešė tik žodžiu: iš lūpų į lūpas: berniukų mokykloje, mergaičių mokykloje (keisti buvo laikai, kažkokie musulmoniški – ir valdžiai, ir mokytojams atrodė, kad pasodinus berniuką su mergaite į vieną suolą, sugrius pasaulis, prasivers dangus ir uginga siera užlies žemę kaip kažkada Sodomą ir Gomorą), nepakvietė nė vieno mokytojo, net literatūros ir kalbos mokytojos, kuri (ir visi tai žinojo) vienos ekskursijos į gamtos prieglobstį naktį buvo nusitempus Tadą į griovį ir patikrino, kaip jis pasiruošęs savarankiškam gyvenimui, netgi jos nepakvietė.

Apie 8 valandą vakaro (čia galėtume prisiminti anais laikais populiarią filmą „8 valandą vakaro po karo“) ant Bekešo kalno susirinko kokia 40–50-is žiūrovų. Tadas net aiktelėjo, nesitikėjo, kad ateis ir dešimtokai, ir vienuoliktokės iš mergų būdos, netgi Tomas K., garsėjęs kaip didis poetas ir didis laisvojo meno gerbėjas, bet daugiausia, aišku, prisirinko gatvinių: smulkūs vagiliautojai (vieni jau atpylę po porą metų pataisos kolonijoje, kiti dar tik besiruošiantys šiam svarbiam žingsniui), bedarbiai (nesimokantys ir nedarbantys bevardžiai gatvės voreliai, patamsių karaliukai, tačiau ne žmogžudžiai, tik šiaip aštresnių pojūčių mėgėjai, keli gatvės poetai (abu rusai), na ir žavingiausios pasaulyje naktų merguželės (ne profesionalės, gink Dieve, paprasčiausios mėgėjos, netgi žinomų asmenybių dukros, jau nuo trylikos keturiolikos metų troškusios pažinti visa, kas buvo slepiama, uždrausta, visa išmėginti, ir tai, ką galima daryti ir ant sniego, ir rūsiuose ant akmeninių grindų, ir minkštose penketukininkių lovose po pūkinėm duknom), nė vieno senio (ačiū seniams, kad nemėgsta patamsiuos po kalnus bastytis). Tadui pasirodė,

kad šis sniego amfiteatras, kurio centre juoduoja didžiulis kubas, – tikras senųjų graikų teatras (tikrojo graikų teatro atvaizdą Tadas nešiojos širdy dar nuo anų laikų Žaliam kalne, kur palėpėje buvo kartą aptikęs tris meno knygas, rodos, ar tik ne Teno parašytą meno istoriją). Žodžiu, susirinkusieji sustojo (geriau įgėrę netgi susėdo į „ložes“) apvalios daubos pakraščiais (čia reikėtų nepamiršti, jog mėnulis, dar nuo kaulų rinkimo laikų pamilęs Šimo Tada, nepaliko jo ir šį vakarą – kabėjo stačiai virš daubos centro kaip lempa, tad buvo pakankamai šviesu). Aplink tylu, balta, švaru, kažkur žemai pokarinio Vilniaus pašvaistės rusena, blyškiai vauduokliška švyti, ir juodas kubas kaip juodas karstas – ant akinamai balto sniego.

Spektaklis prasidėjo be jokių prologų, nepakilo uždanga (uždanga buvo pati žiemos naktis, kuri prasiskyrė, atverdama visus takus į ugnį ant sniego, į sapną, į nesąmonę), žodžiu, spektaklis prasidėjo be jokių realistinio teatro prietarų: niekas neužgesino mėnulio, niekam iš pirštų neiškrito rūbinės numerėlis, prasidėjo:

dvitaškis:

Iš dėžės sklinda klasikinė Šuberto melodija, plaukia snieguotais kalnais (kai kas iš gatvės atstovų nerimsta, klausinėja: čia dabar koks velnias, argi dėl to mes kopėm į kalną?), visa aplinkui tarsi supas sūpaujas lyg sapne, ir staiga iš dėžės tarsi sprogimas – galandamų peilių kirvių džeržgesys žžžždgzzzgžzdrrrržžždrgggzgžrrržžžž (tai Mišai ačiū už ilgąsias Vilniuje damasko plieno peilį ir už patį muzikos instrumentą ačiū), ir štai tų dviejų – smuiko ir peilio – muzikėlių pjautynės priverčia suklusti, nes šiurpelis gražiai nuvilnija net gatvinukų nugaromis (kai kas netgi buteliuką rašalo atsikemša, raudonus šermukšnio lašus ant sniego pažeria), net neturinčios prietarų kurvikės (anais laikais šiuo vardu vadinamos mergelės nė akies kraštu neišduodavo savojo sutrikimo, netgi didžiudavos tuo žavingu pirmosios pasaulyje profesijos vardu, tuo vardu didžiudavos ir kai kurios mokinės, nutarusios neatsilikti nuo savo draugių iš gatvės, pavyzdžiui, trys seserys, vyriausiai iš kurių ėjo penkiolikti, žodžiu, žodisvardas nebuvo kažkoks raupsuotas, uždraustas, tiesiog jis puikiausiai derėjo prie kitų panašių, dažniausiai rusiškos kilmės, žodžių-ženklų, kuriuos vis dėlto praleisime – juk dabar ne pokaris, o 45 m. po karo).

Bet tai tik pradžia, staiga prie anų dviejų garsų prisideda trečias – baisus moters klyksmas. Moteris klykia lyg pjaunama, ir visiems tampa aišku, kam buvo galandamas peilis. Prie garsų trejybės prisijungia vyro keiksmas – rinktiniai keturaukščiai tarptautiniai gatvės perlai, deimantai ir auksas su briliantais! Ir ūmai iš dėžės išvirsta moters galva (Tadas sumeta: pavyko lėlė, trys naktys darbo), išvirsta ant juodos dėžės dangčio ir nusirita ant sniego. Griausmingas AAAAAACHHHHHH! nuvilnija Bekešo kalno apylinkėm, gal netgi persirita per jų ribas ir užgriūna snaudžiantį Vilnių. Žiūrovai sužavėti: gatvės deivės klykia, šokinėja, ploja delnais, vagišiai visi kaip vienas surinka karo šūkį bliaaaaaaat!, o santūresni mokiniai pasitaiso akinius ir šaukia: Valio Tadaui! Įspūdingas paveikslas – smuikas-galandamas peilis-moters klyksmas-vyro keiksmas-žiūrovų stūgavimas – visa susilieja į reginį, kuris ir šiandien nepadarytų gėdos jokiai mėgėjiškam absurdo teatrui. Bet ir tai tik pradžia, įpusėjus pradžia, nes visa – priešakyje, štai kaip veiksmas vyksta toliau:

moters galva ant sniego, dėžės viduje keikiasi vyras, ir tuo pat metu moters klyksmas pereina į saldu dejavimą, kuris per amžių amžius taip jaudina seną ir jauną ir dėl kurio taip sausakimšai prisikemša kino salės: ach ach ach och och och ir vel ach ach ach... Žiūrovams aišku: dėžėje vyrukas mylisi su moterimi be galvos, galva lauke ant sniego, o meilei reikalinga dalis – dėžės viduriuose! Pakyla dar didesnis staugimas, gatvės deivės savam kailyje netveria, nagus skečia, kokį akiniuotį prie sniego prisegti rengias, bet ir tai dar niekis:

staiga dėžė plykstelii! pro plyšius veržiasi dūmai ir liepsnos liežuviai, žiūrovams baisu – esantys dėžėj dega! Pradedą rėkti: Jiee sudeeeegs! sudeeeegs! išleiskit! kas čia daros! Dėžė pleška, ir liepsnojantis paveikslas po trupučiuką hipnotizuoja žiūrovus, visi nutyla, sustingsta, laukia (Tadas galvoja: kažgi ar iš miesto matos? jeigu matos, tai gali mentos atbėgti, bet jaudinasi visai be reikalo – mazutu ištepliotos

lentos, fanera ir popierius supleška per kelias akimirkas). Režisierius laimingas – pjesė pavyko, žiūrovai kaip maišu per galvas trenkti, užhipnotizuoti, tai šitokį savojo teatro poveikį įsivaizduodavo bemiegemis naktimis ruošdamasis spektakliui, ir pavyko: tai buvo tikra ugnis ant sniego...

Dėžė baigia rusenti, sudegę lentgaliai gūra į pusnis, žiūrovai negali patikėti, kad sudegė žmonės – tiki ir netiki, nes aktorių nė kvapo, tik sudegusios dėžės pelenų kauburys. Kaip susitarę ar pagal komandą visi puola žemyn prie laužavietės, mėgina pelenus kasti, žarijas išžarstyti – tikisi kokį pėdsaką rasti, ir štai nuo šlaito leidžiasi: Tadas, šv. Lukas, Miša, Halina ir Krabas (gatvinuko Juozo slapyvardis). Žiūrovai prasižioja, bet tik akimirką, ir susižavėjimo šūksniai sudrebina Bekešo pamatus, visi apspinta Tadą ir aktorius, penketukininkai ploja režisieriui per petį: Žinai, seni, liuks, vyriausias Užupio vagišių vadas trinkteli Taduį per kuprą ir prasišiepęs ir nusikeikęs ir nusispjovęs išskiemenuoja: Nūū, ma-lia-vas, tu ir duo-diii (na, mažiuk, tu ir mulkini visus), o trys seserys kurvikės pabučiuoja užkaitusį autorių į lūpas ir sušnabžda: Tadas, jie greit išsiskyrstys, pasilik, a? ir Tadas jau žino, kad būtinai pasiliks, būtinai atšvęs triumfą, pasiliks vienas su trim gražiausiom Vilnelės rajono mergikėm (kurios, pasirodė, buvo paslėpusios du butelius rašaliuko), pasiliks ir tada ligi ryto ant dėžės pelenų, ant sniego lig aušros nesusaldamas nenusaldamas nei plikų gaubliukų, nei keturiolikmečio galiuko (nes nebus kada sušalti), neduos neleis geram daiktui pražūti, ak, kaip stengsis kurvikės, viena už kitą labiau stengsis, vis pašnabždėdamos į režisieriaus ausį: tu Tadas genijus tu Tadas genijus, o Taduį tik tokių žodžių ir tereiks – darbuosis iš peties, rašaliuką pagurkšnodamas, ir nenujaus širdy vis dėlto doriausias iš dorųjų babytės Ievos Marijos aukselis, net nenuvoks, kokią bėdą per kūno malonumus užsitrauks tą naktį ant Bekešo kalno, triumfo naktį viršum miegančio senojo Vilniaus, tik trečią dieną, pajutęs kažką negera ir išvydęs neregėtą skystį, gražiai lašantį nuo cvikio galo, paskubės pas gaujos vadą, kuris nuves nelaimingąjį pas pažįstamą seselę, linksmintis net nenujausdamas, kad visas santaupas teks pakloti, nuo tėvų slėptis, glaudes pačiam skalbtis, būtų nujautęs, tikrai būtų gražuolėles ant laužo iškepęs, bet jau po laiko. Kartą sutikęs vieną iš seserų, neprasitars nė žodeliu, tik paklaus: Ar neužmiršai ugnies ant sniego? ir jau po visko, po baimių, po nemigos naktų dažnai pagalvos: ačiū mergelėms, kad ne sifiliuką pakišo, ačiū ir už tai, nors nosis sveika liko, o susipažinti niekam ne pro šalį, juk tai sloga ir nieko daugiau, teisingai sakė seselė, sloga ir nieko daugiau...

Ir dar vėliau, gal po mėnesio, sutikęs tą pačią gražuolę ir paklaustas, kur slypėjo teatro paslaptis, Tadas nusives ją į sodelį, gerai įkirs į užpakalį (tai ne nuo jos, o nuo sesers tada jis ligą pasigavo), keliais žodžiais nušvies panašių ligų bjaurastį, patars atidžiau elgtis, su kiekvienu negulti, ir atskleis paslaptį: žinai, Maika, tai labai paprasta: prisimeni, kaip moters klyksmas perėjo į malonias dejonas? prisimeni, tai va, dar prieš tai Miša ir kiti iššliaužė sniego tuneliu iš dėžės, padegę dėžę, paskui juos iššliaužė ir visi kiti, supranti? o moters galva, pati supranti, paprasčiausia lėlė, tik naktį, ant sniego, atrodė panaši į tikrą, dabar aišku? o žinai, pridūrė, aš kitą dieną slapsčiaus, nes kažkas vis dėlto įkišo liežuvį ir keli Užupio gyventojai norėjo skambinti 01, bet žinai kaip su tais telefonais automatais – vienas visam rajonui, ir tas neveikia, porą dienų kaimynai apie kažkokį Gaisrą ant Bekešo pakalbėjo ir užmiršo, žinok, aš tą liežuvį įkišusį kalės vaiką sutvarkysiu, būk tikra, nepasislėps (šis grasinimas skirtas tik kurvikei, nes Tadas gerai žinojo tos padermės įpročius: kuo stipriau keiksis, mušies, niekšeliams ausis plausi, tuo stipresnė bus merguželių meilė, o širdy jis ant nieko nepyko, nors ir nujautė, kieno tai darbas), žodžiu, atskleidė paslaptį ir merguželė vos neužspringo juoku – tokia jau jai pasirodė juokinga anos nakties baimė.

Nepatiklusis paklaustų: Teisybė tai ar melas? ir mes suprantame, jog sunku yra patikėti, kad toks dievobamingas Ievos Marijos anūkas aukselis, prieš keletą metų įsitvėręs jos sijono nuėjęs visus Kryžiaus kelius, prie visų „stacijų“ verkęs, klūpojęs, pradedantis poetas Maironio garbintojas, kas sekmadienį ištikus metus vežiojęs gėles ant kunigo kapo, būtų galėjęs (nors mintyse, nors svajonėse) sukurti tokį amoralų baisų absurdišką spektaklį. Klausimas keblus, ir išsamiai į jį atsakyti mes galėsime tik šios knygos pabaigoje, tam reikia laiko ir didžio susikaupimo, ir vis dėlto nepamirškim: Tadas (Šimo Tadas – kaime) miesto vaikas, tik retsykiais po kelis mėnesius gyvenantis Ievos Marijos trobikėj Pakapiuos (tiesa,

tėvo Simono ekskursijos į Šiaurę metais jam teko lankyti pradinę mokyklą Vepriuos, ne mieste), o šiaip išaugęs ir sutvirtėjęs, ir gyvenimo gudrybių-šunlupiškų suktybių pramokęs mieste, ant Žalio kalno grindinio, ar Vilniaus griuvėsių paunksmėje, tarsi koks bažnyčios vitražo gabalėlis buvo susiurbęs į save dvi šviesas – vieną, maironišką, Ievos Marijos maldų ir poterių, ir Kryžiaus kelio šviesą, ir kitą, labai žemišką, su keiksmiais, skrepliais, džindže, vagystėm, melu, purvu, venerinėm ligom ir dar velniai žino su kuo, skaudžiai veriančią, akinančią, kažkuo baisiai patrauklią šviesą, arba, pasakykime kitaip: per žodžių „Tėvynė“ „Dievas“ „Baltija“ „Žvaigždė“ „Dvasia“ „Alyvų daržely“ brangakmenius prasiskverbus šviesa atnešė į Šimo Tado gyvenimą Dvasios tyrumą, viltį, kito, gražesnio, pasaulio ilgesį, o gatvė su jos prakeiktais, bet neišvengiamais įstatymais įsiskverbė į Tada kaip koks pašalas į basnirčias pėdas kiauruose batuose, kaip ta šuns smarvė pro batelius iš šuns odos su lietumi į širdį, įsismelkė ir pasislėpė už tų stebuklingųjų žodžių-sąvokų, pasislėpė, susisuko gūžtą ir laukia, tyko, kada dvasingoji Šimo Tado dalis nusilps, pasitrauks, tada ir puola, tada ir stengiasi vaiko širdį pavergti, arba dar kitaip: prie Šimo Tado, babytės vaiko, jokia gatvės bjaurastis nelimpa, o prie Tado, muilo burbulų leidėjo, gatvės karaliuko, velnių priėdusio nakvišos – prilimpa lengvai kaip toji galelio liga – tik prisilietė, ir baigta. Poeto žodžiais tariant: Tarp žvaigždės ir akmens sielos dugne, štai šitoks yra šio miesto žiurkiuko ir kaimo ožkų piemens likimas: tai aukštyn per kryžių į debesis, tai žemyn per naktų šlykštynes į pragarą. Pagaliau argi taip jau svarbu, kaip tai galėjo atsitikti, juk svarbiausia, kad premjera įvyko, o kad spektaklis daugiau niekadoms neišvydo Bekešo rampų šviesos, ne Tado kaltė, tiesiog Šimo Tadulis paėmė viršų ir gatvės Tadas su visa vagišių kariauna turėjo pasitraukti, kurį laiką tūnoti be garso, tarsi jie visai ir nepažintų jokio Tado, tarsi jokio Tado, „gatvės išperos, kalės vaiko“, niekada nė nebuvo, buvo tik Šimo Tadas, Antanulio lokio Pranciškaus Izabelės ir Ievos Marijos bičiulis, kuris ir temoka atsiklaupyti ties koku voreliu ar dievo karvyte ir kartoti kartoti:

Dievo karvyte, skriski į dangų...

Ir dar: daug vėliau jau studijuodamas Dailės akademijoje, kada gatvė tarsi atgavo prarastas pozicijas ir Tadas murkdėsi baloj, jis būtų galėjęs prastumti „Dėžės“ idėją studentiškuose absurdo teatro vakaruose, bet neprastūmė (gal laikai jau buvo kiti, vis dėlto 1960–1965 tai ne 1950–1955, ant Bekešo tada Dainų švenčių laužai liepsnodavo), net nesistengė prastumti, užmiršo, ir tiek. Tad ir mes užmirškim, kas buvo, pražuvo, buvo Dėžė ir sudegė, buvo Ugnis ant sniego ir užgeso. Prisiminkim, kaip gražiai yra pasakius ta savamokslė amerikietė – namų šeimininkė, didi rašytoja:

„Ir nuskrido su vėju“, arba lenkiškai (nes kaip tik lenkiškai Tadas ir skaitė): „Pšeminelo s viatrom“, savamokslė, kaip daugelis, kaip Slovackis, kaip Folkneris, kaip van Gogas, Rodenas... Be Universitetų? paklaustų nepatiklusis. Be, atsakytų Tadas...

... jie ateis trise ir pasakys: rytoj atvažiuos Popiežius, štai sprogmenys, kitos dienos rytą žmonių minia plūs į Aikštę, kils didžiausia maišatis, raiti kareiviai – pasaulyje neegzistuojančios armijos nariai (šalmai – antikiniai, apsiaustai – plaščpalatkos, amazonių ginklai. Vytauto laikų žemaitukai, bizantiškos žirgų gūnios) – švaistysis minioje ir talžys žmones bizūnais per veidus įstrižai, štai šitaip / / / / /, ir kryžmai X X X X X per akis ir per atmintį, tarp arklių kojų šmižinės auksiniai invalidų vežimukai, juose sėdintys luošiai, iškėlę raganosių žandikaulius ir grėsmingai rėkdami, skinsis kelią link Aikštės, lemtinga valanda priartės, ir man suspaus širdį, kad negaliu įspėti Šimo Tado, negaliu prieiti prie saldžiai miegančio vaiko ir pasilenkęs sušnabždėti: Taduli, kelkis ir bėk, čia prasidės velniava, gelbėkis, nes čia neliks akmens ant akmens, bet jis pasakys: Tadai, nesirūpink, aš amžinas, eik savu keliu, leisk man miegoti, aš turiu dar kelis sapnus susapnuoti, nes babytė laukia, iš ryto paklaus: Taduli, ką sapnavai, ir ką aš jai pasakysiu?

... sprogs kaip filme: pradžioj plykstls ugnies taškas, po to raibuliuojanti plintanti šviesa peršvies visa, kas gyva: ir namus, ir augalus, galiausiai susiformuos grybas, kuris lėtai kils, panašus į muilo burbulą

arba į pievagrybį, žmonės ir puolę angelai tarsi musės rudenį rėplinės po skilusį dangaus skliautą, tik Popiežius, gyvas ir šventiškai baltas, plazdės virs griuvėsių ir ištiesęs rankas laimins nelaiminguosius, tad sąmokslas nepavyks ir aš suprasiu, jog pasislėpęs knygoje galiu išsigelbėti: pradžioj paslėpsiu rankas, gražiai įsprausiu tarp puslapių, o paskiau popieriumi pridengsiu karščiuojančią galvą, kaip strutis – į smėlį...

...Šimo Tada surasiu Kretos saloj labirinto aklagatvyje, jo veidas bus apdegęs, ant viso kūno baisios žaizdos, pribėgsiu, pripulsiu ir be žodžių šauksiu: Taduli, man lieeeeepė, aš nekaltas. Bet vaikelis tylės, tik verks kaip gėrelis, paskui ištars: Ir kaipgi tu po to, ką padarei, toliau savo knygą rašysi? Ištars šiuos žodžius ir pradės tolti tarsi dvasia, bekūnis šešėlis, įeis į labirinto sieną ir išnyks, aš raudosiu suklupeš ir su kiekviena į tamsą nupuolusia ašara darysiuos mažesnis, vis mažesnis, tirpsiu lyg žvakė, kol ant labirinto grindinio pasiliks tik juodas dagties galelis, iš kampo iššoks žiurkė ir praris tą virvikę, ji nuslinks žiurkės stemple žemyn žemyn, dar žemiau, ir aš iš tolo pažinsiu didžiausio pasaulyje viešnamio salę – man pasirodys, kad aš tik vakar čia praleidau pasiutusią naktį – krisdamas ir jau priartėjęs prie plačiai pravirų durų, aš išvysiu žmogystą, ji mos man ranka ir kartos: greičiau krisk, paskubėk, durys tuoj užsidaro, paskubėk, nespėsi! įsižiūrėjęs į kažkur matytą snukį, aš suprasiu, jog tai šunlupys šungaudžių karalius iš Žalio kalno, tie patys dulkių spalvos rūbai, žalios – aha, tai nuo šunų šarmo – rankos, ir supratęs kirsiu trenksiu akmeniu į išsiviepusį snukį, ir tada iš putojančios gerklės tarsi drugys išskris Šimo Tadas Tadulis mieliausias, palydimas Ievos Marijos žodžių: Skrisk, Taduli, nebijok, Veprių kapinėse jau nesivaidena, nebijok...

– Kas tai? sapnas? regėjimas? nežinomas paveikslas? žinomo paveikslo profanacija? paveikslas, kurio dar nėra?

– Taip, tai yra paveikslas, kurio dar nėra.

– O kokia tai šviesa? dangiška? pragariška? žemiška? sapno šviesa? regėjimo atspindys? atspindys nuo bepročio kaktos? molžemy slypinčių sukalkėjusių gyvių švytėjimas? vienatinės akies šviesa?

– TAI YRA ŠVIESA S K R O D Ž I A N T I, sielos rentgenas.

– Gerai, tegu bus skrodžianti, bet kuo čia dėtas Popiežius?

– Popiežius čia niekuo dėtas, tiesiog Skrodžianti apsilankė tą naktį, po kurios įvyko pasikėsinimas į popiežiaus Jono Pauliaus II gyvybę.

– Tik tiek?

– Taip, tik tiek.

– Gerai, tegu bus Popiežius, bet kuo čia dėtas Šimo Tadas?

– Tai labai paprasta: kažkada Kauno priemiestyje Slabadoj mažame kambarėlyje virš vaiko lovos kabėjo Šventojo Tėvo nuotrauka, nežinia kaip pakliuvusi į namus, kurie negarsėjo dievobaimingumu. Vaikas, vardu Šimo Tadas, net nežinojo to seno žmogaus vardo, netgi nežinojo, kelintas tai Jonas, Povilas ar Petras, trečiasis ar antrasis, bet ne kartą suaugusius kalbant: viską pasaulyje galima nušauti: linkolnus carus hitlerius stalinus karalius ir imperatorius, bet Popiežiaus nušauti negalima niekada. Girdėjo ir gerai įsidėjo į galvą, ir po kelerių metų žiemodamas pas motiną Ievą Mariją Veprių kaime, kažkur, vakarą sušnabždėjo: Žinai, babyt, viską pasaulyje galima nušauti: ir carus ir hitlenus, ir karalius, taip, kaip dėdė Jokūbas lapę ūdrą ar zuikį, tik Popiežiaus niekada negalima nušaut. Ir štai po daugelio metų pasirodė, kad ir Popiežių galima...

– Na gerai, tegu bus Popiežius, tegu bus kažkokia bomba, tegu bus Šimo Tadas, bet kodėl šis tekstas įdėtas į šią knygą vietą, po „Dėžėje – teatras, gyvenimas – dėžėje“?

– Naivus klausimas. Argi Tadas kaltas, kad pati Atmintis kaip tik dabar pakišo jam šį paveikslą? Juk tau turėtų būti aiškus Tado rašymo principas: fiksuoti visus Atminties signalus, ir fiksuoti juos tokia tvarka, kokia Ji juos siunčia. Juk negalėjo Tadas atsakyti, delnais prisidengt akis, vata užsikimšti ausis – įsižeidus Atmintis galėtų visiems laikams jam nugarą atsukti, be to, niekas nežino, kas Atminčiai svarbiau, ar koks kliedesys, ar tikslus būtojo laiko aprašymas, gal Atminčiai nesvarbu tai, kas Ciesoriui

svarbiausia: kairėj – blogieji, dešinėj – gerieji, anų, blogųjų, priešai, gal Jai labai prie širdies, kai dešinėj – ir geri, ir blogi, ir geras blogame ar blogas ant gero, o kairėj – štai šitas miglotas paveikslas? kas žino? niekas nežino, ką Ji žino, juk tik Ji viena dabar žino, kad kažkur Lietuvoj, kažkur už Varėnos, netoli didžiojo gamtininko Tado Ivanausko tėvo dvarelio Lebiudkos, anapus upelės Olos, Paulių kaime degutu nutepliotoj troboj sėdi Tadas ir mėgina paslaptinguosius Jos signalus kaip šikšnosparnis sugauti, o sugavęs bando juos paversti raidėmis. Tad ar ne protingiausia būtų jam netrukdyti? tegu sau rašo, juk ne apie carus imperatorius rašo, o apie Šimo Tada, babytės vaiką, apie didį muilo burbulų meistrą, šunlupių priešą, ar ne geriausia būtų palikti jį ramybėje, kad netrukdomas galėtų praeities pakrante vaikštinėti ir Atminties grynuolius rinkti?..

1976 metų žiema, Vilniaus senamiesčio palėpė. Nežinia kokiais keliais iš Aleksandravo dvaro čia patekusiame fotelyje sėdi Tadas, rūko, leidžia tirštus dūmų kamuoliukus ir nagrinėja įpusėtą paveikslą (mums nesunku apskaičiuoti: 1976 minus 1938 = 34, taip, Tadi dabar 34-eri, jis jau nebe mokinys, net ne Menų akademijos studentas, jau menininkas, juokais save vadinantis teplioriumi Kavaradosiu). Sėdi, rūko ir keiksnoja: Koks iš jo budelis, šiukšlė, ne poeto budelis, pasmirdęs plikarūris, blusų lizdas, blusų karalystė, kaipgi aš galiu iš tokio bukapročio snukio nutapyti budelį, kvailyste (ir iš tikrųjų priešais poeto atvaizdą riogsantis žmogbeždžionės snukis nelabai panašus į rūstų budelio veidą, o kaip tik toks buvo Tado sumanymas – „Poetas ir jo budelis“, prisimena, kaip nudžiugo suradęs išeitį, su koku ūpu pradėjo paveikslą, ir štai stop! poetas yra, o budelio nėra, yra tik beždžionės snukis), kvailystė, kartoja, kvailystė, nieko nebus, paima teptuką ir įsiutęs užtepa paviano atvaizdą, užtepęs, giliai užsitraukia ir išpučia dūmus tiesiai į poeto veidą, kartą, kitą, trečią, ir pamažu tas tirštuose dūmuose skendintis paveikslas ištirpsta, pasikeičia, ir Tadas jau ne čia, ne palėpėj, jau ten, Žaliam kalne: tėvas (prieš pusmetį sugrįžęs iš stebuklingos šiaurės ekspedicijos) sako:

Tadai, niekur nepradink, eisim į zoologijos sodą, pasakė ir pradingo (Tadas jautė, kur – alaus barely, nes ten susirinkdavo baltųjų meškų piemenys, trys keturi klipatos, kuriems buvo ką prisiminti). Nerasdamas namuose vietos, visiems kliūdamas po kojom, Tadas kibo į katinus, kurių tvirtai susitelkusios kohortos palėpėje kovėsi su žiurkėm. Apsiginklavusį lazda ir akmenimis, pro voratinklius ant veido nematantį, kam kerta – žiurkėms ar katinams – po keturių valandų jį užklupo tėvo balsas: Kur jį velnias nunešė, sakiau, niekur nepradink. Kaip žvirblio kiaušinis Tadas nukrito po tėvo kojų (užmiršęs kopėčias), iš šventiškų rūbų buvo likęs tik gražus šventiškas prisiminimas: voratinkliai dulkės suodžiai balandžių katinų ir žiurkių išmatos vaiko drabužį pavertė kaminkrėčio uniforma. Tėvas įvykusios permainos nepastebėjo (20 bokalų alaus tai ne lašas Simono gerklėj), bet motina! kaipmat pakėlė namų audrą: dužo lėkštės, medinis namas siūbavo tarsi laivas be vairo, katinai skriste išskrido pro trikampį palėpės langelį. Bet staiga sukelta audra taip pat staiga nurimo, motina susmuko kėdėje, nusibraukė ašarą, susidėjo delnus, pažvelgė į lubas, virš kurių tyvuliavo giedras birželio dangus, ir sušnabzdėjo: Dieve, už ką man tokia bausmė? ..

Persirengt nebuvo nei kada, nei kuo, tad persibraukęs šlapiu delnu per švarkelį, kelnes, „baltus“ marškinius ir nusišluostęs voratinklius nuo akių, Tadas oriai įsitvėrė tėvo rankos ir patraukė istorine Kipro Petrausko gatve link Ažuolyno. Šis žavingas Žalio kalno kampas nebuvo Tadi naujiena – daugelį laisvų nuo gatvės pareigybių valandų jis vienišas praleisdavo po koku tūkstantmečiu medžiu: anais laisvaisiais pokariniiais laikais šis ažuolų miškas aidėdavo nuo čivilių, volungių, strazdų ir lakštingalų čiulbesio, tik vienas Tadas žinojo, koks kipšas jį neša į tą užkampį, kuriame, sakydavo žmonės, vaidenasi net nesutemus, ir vis kokie kareiviai arba žmonių figūros su katinų snukiais. Niekam nesakė, o Jai neprisipažindavo, nes su Ja beveik nekalbėdavo. Prieis, būdavo, pasisveikins, atsīsės po ažuolu ir žiūrės žiūrės į Jos veidą, kartais užmes akį į ožką, kurią jį vienui viena visam baisiam pasauly gandydavo. Smalsusis paklaustų: O kas toji Ji? paklaustų, bet atsakymo nesulauktų, nes Tadas tylėtų kaip žemę pardavęs, žiūrėtų į žemę ir tylėtų, o mintyse kartotų: Tik Ji viena man padėjo iškėsti baisią Šuns odos

batelių gėdą bažnyčioj Pirmosios Komunijos dieną, Tik Ji viena man padėjo iškęsti baisią Šuns odos batelių gėdą bažnyčioj...

Ažuolyną Tadas pažinojo kaip savo kišenę, kaip šungaudžių karaliaus plikę, net užsimerkęs, net netaikydamas mes akmenį, ir kam klius kam ne, o šungaudžio plikei – visada, išeis, būdavo, pasivaikščioti po miestą, po senamiestį pasidairyti, Karo muziejaus liūtais pajodinėti, o žiūrėk – jau ir Ažuolyne, jau sėdi priešais geltonkasę mergaičiukę ir tyli. Ažuolynas Tadui ne naujiena, va ZOO – čia tai šventė, iki „žvėrinčiaus“ jis nenusikasdavo, visada Ji kelią pastodavo (po daugelio metų Tadas dažnai pagalvodavo: matyt, Ji nenorėjo, kad aš tas pavianų šlykštynes matyčiau, užtai ir atsisėsdavo ant tako į ZOO, pagalvodavo ir nusijuokdavo: bet iš kur Ji žinojo, kas žvėrinčių daugiausia žiūrovų pritraukia?). Tiesa, kartais po ažuolu sėdinčio Tado nosį pasiekdavo kažkoks keistas, tarsi grėsmingas, nežinomas kvapas, bet Ji išsitraukdavo *nosinaitę* ir kvapas-įsibrovėlis pradingdavo. Ir vis dėlto dabar, žygiuodamas su tėvu, jis užuodė – kvapas trenkė kaip reikiant (Tadas pagalvojo: gerai, kad arklių kaulai Vepriuos bekvapiai), nes tą dieną nebuvo Jos, gražiausios pasaulyje karžygės, kuri vienui viena anais skerdynių ir prievartos laikais, kada mergaitės bijodavo netgi į mokyklą pavieniui eiti, vienui viena su savo ožka, su prieškarine medine skrynele, vienui viena Ažuolyno prietemoje, po medžiu, jau rudenio (Tadas dažnai apie tai pagalvodavo ir buvo nutaręs, jog Jos angelas sargas kokio ažuolo viršūnėj sėdi ir nematomu kalaviju niekšus šalin veja), vienui viena... bet šį kartą Jos nebuvo.

Žengiant per ZOO vartus smarvė jau karaliavo, Tadas pagraibė kišenėj – jokios nosinės (kaip visada, sušnabždėjo, tėvas paklausė, ar ką sakai, Tadas atsakė, nieko), o motina juk tikrai padavė sakydama: Žiūrėk, kad nebrauktum panosėj tokiu delnu. Išgaravo, ir baigta, tad prisidengė delnu nosį, pažvelgė aukštin į tėvą ir nubindzeno iš paskos, jau dairydamasis, kurgi tas Dramblys? Išvydus dramblių smarvę, kad ir kokia baisi, nepakeliama, tiesiog lipte prilipus prie veido (Tadas nutarė, kad ji nepanaši nei į turgaus smarvę, nei į kolchozo fermos smarvę – į jokią), staiga išgaravo (atsitokėjęs iš pirmo šoko, vaikas ištarė: Tai dramblys triūba ją sutraukia), kaip skradžiai žemę prasmego, liko tik stebuklingas paveikslas – namo dydžio žvėris, kurio ausys 10 kartų didesnes už pašvenčių varnalėšų lapus, trimitavo ir plasnojo tomis ausimis-sparnais, tarsi norėdamas pakilti ir išskristi iš voljero. Tadas sustojo kaip įkaltas, prasižiojo ir žiūrėjo žiūrėjo, nieko aplink nematydamas ir negirdėdamas, net tėvo žodžių „Tai dramblys, e/le/phas“. Tėvas patraukė vaiką už rankos ir pasakė: Einam, čia tik pradžia, ir Tadas, vis dar žiūrėdamas į dramblio ausis, kliūdamas klupdamas, tempiamas ir šnabždėdamas: tai ausys, tai triūba, tai kojos, nusirito paskui tėvą, kuris nežinia kur labai skubėjo, tempė vaiką nuo narvo prie voljero, nuo voljero prie gardo, ties kiekvienu žvėrim užtrukdamas minutę dvi ir vis garsiai skaitydamas: zebra, kupranugaris, vilkas ir lotyniškai: eo/uus/ze-bra ca/me/lus ca/nis/lu/pus, išskiemenuoja lotyniškai, apsidairo, ar aplinkiniai girdi, pasižiūri į sūnaus pakaušį, tarsi patikrina, ar tikrai lotyniškos raidės į vaiko protelį sukrito, ir keliauja toliau.

Dauguma žvėrių Tadui buvo pažįstami iš knygų ir filmų, prie tigrų, liūtų, hienų voljerų būriavosi žmonės, vaikai mėtė saldinius, džiūvėsius (tiesiai virš užrašų „Maitinti žvėris griežtai draudžiama“), įmetė ir Tadas saldiniuką, prieš tai slapta apsidairęs, ar kas nemato (naudingas gatvės vaiko įprotis). Ir štai – beždžionių karalystė! Žmonių – minių minios kaip siena, uodas snapo neįkištų, tad nesistebėkim matydami, kaip Simonas darbuojasi alkūnėmis ir keliais, irdamasis link žmogbeždžionių voljero. Tadui lengviau – tarp kojų prasmunka, kai kur keturiomis prasliuogia, ir vis pagalvodamas: Kurių velnių mes čia braunamės, bet braunasi abu – tėvas pirma, Tadas iš paskos, braunas palydimi gražių žodelių: Braunasi čia visokie šūdžiai, neleidžia žmonėms ramiai pasigrožėti, ausų tokiems mulkiams, bet tėvas neklauso, braunasi, ir tiek. Pagaliau įsitveria į voljero grotas, Tadas išnyra į paviršių tarsi iš giluzės Riešės upėj, išnyra, gaudo orą, tėvas jau skaito: Pavianas pa/pi/o, ir dar kartą: šunbeždžionių šeimos siauranosė beždžionė pa/pi/o cy/no/ce/pha/lus, žvilgteli į sūnaus galvoviršį ir jau nori keliauti toliau, bet „senbuviai“ šią tėvo ereziją bematant perpranta, pasipila bjaurastis ir minia stojas kaip siena – net alkūnės nepajudinsi, užtvėrė menkiausius plyšelius. Ateiviams tenka susitaikyti su nelaisve, ir tėvas pagalvoja:

Velnius, nesulauks manęs Juozas ir Antanas, teks be manęs alų išsiurbti, tai velnius, velnius čia mus nešė, nusispjauna (iki ekskursijos į Šiaurės pašvaisčių šalį tėvas niekada, net vienas, be liudininkų, nėra nusispjovęs, matyt, įprato klajūnas žmonių akivaizdoje ne tik spjaudytis...)

O Tadas stovėjo laimingas, nes jautėsi žiūrįs tikrą gyvą filmą, atrodė, tuojau pasirodys Tarzanas ir sustaugs liūto balsu, gal net pats Tarzanas esąs jautėsi, gal net lianomis skraidė. O pavianai stengėsi kiek mokėdami: ėjo sienom lubom, virto kūliais kabėjo už uodegų žemyn snukiais, tarsi žinodami, kad vaidinti reikia, nes žiūrovų pilna salė. Pavianas tik švyst ant lubų, minia OOOOOCHHHH atsidūsta, pasikabina už uodegos ir supas, žmonės sudejuoja AAAAJAJII, vaikai delnais ploja, suaugusieji vienas į kitą žiūri, tarsi sakydami: O tu šitaip nemoki, jau užmiršai. Visiems įdomu tokį padarą stebėti: žvėris, bet panašus į žmogų, būtų žmogus, jei ne uodega, tad žiūri, atsigrožėti negali, kaip prirakinti stovi žmonės, ir minia auga lyg vapsvų spiečius, plečias didėja lyg vapsvų kapšas, ūžia, siūbuoja, visa, ką pavianai išdarinėja, kelia nuostabą: Ach Uff Ajajai, net blusinėjimas sukelia pritarimo audrą, tik VIENA ELGESĮ minia sutinka kurčiu tylėjimu, tarsi kas staiga būtų grikių koše visų burnas užkimšęs. Bet Tadi šis pavianų elgesys kelia tik nuostabą:

didžiausia beždžionė (tiesa, kaip ir kitos – pliku rausvu pasturgaliu) guli išvirtus viduryje voljero, galingus pečius į dirbtinę uolą atrėmus, snaudžia, o trys mažesnės beždžioniukės labai susikaupusios sklaido didžiosios gaurus, tarsi šūkauja, „blusas gaudo“, girdi vaikas kalbant ir prisimena bulvių duobę, žvakę, peršviestas babytės rankas, tarsi girdi rupūžikių kurkimą, smėlio šiurenimą. Mažosios panaršo panaršo didžiosios gauruose, kažką nustveria ir čepsėdamos sukramto, taip jos elgiasi 10–12 minučių, po to visos trys lyg susitarusios pašoka ir sprunka į šalį, kiekviena į skirtingą pusę, didžioji beždžionė tingiai pasikelia ant keturių, užriečia uodegą, pasiražo, nusižiovauja, parodydama baisias geltonas iltis (kaip liūto, sušnabžda Tadas), ir keliais milžiniškais šuoliais pasiveja vieną bėglę, mažoji jau stovi keturiomis, pakreipus į šalį ilgą uodegą, ir laukia, didžioji tik op! ir užšoka ant mažylės pasturgalio, užpakalinės kojos tabaluoja, priekinės remias į mažosios nugarą, o visa tik turzi turzi turzi, tarytum joja. Tai durna, negali kaip reikiant užšokti, murma Tadas ir supranta, kad gerai užšokusios didžiosios mažoji tikriausiai nepaneštų, sukluptų, o beždžionė milžinas tuo metu, apjodžius vieną beždžionikę, jau skuodžia prie kitos, pajodo, tada nustveria trečiąją, ir tą pajodo, ir krypuodama sugrįžta į voljero vidurį, prie uolos, atsisėda, atsiremia ir vėl nusižiovavęs ima snausti, ir štai po kurio laiko jau kitos trys mažylės prisiartina, atsitupia, ir prasideda nauja blusų medžioklė...

Kada visas beždžionių pulkelis apėjo ratą – vis po tris, po tris – ir vėl atėjo eilė pirmajai trijulei, tėvas nebeištvėrė, išsirovė, ištempė Tada ir pasileido bėgte pro kitus voljerus, pralėkė plėšrių paukščių graužikų gyvačių narvus nė neskaitydamas, tik pažvelgdamas. Taip baisiai tempiamas Tadas galvojo: Matyt, nori į bara suspėti, draugužiai laukia (būtų vaikas žinojęs, kad ne draugužiai, o našlė pani Aldona ant tvoros pasirėmus laukia nesulaukia svojego Šimona, tikrai būtų tėvui koją pakišęs, kad išsisuktų, kad nusilaužtų, kad tik į namus šiaip ne taip parklibikščiuotų, bet nežinojo, užtai ir bėgo, skubėjo, neatsiliko). Ir jau gulėdamas lovoj, jau snausdamas Tadas kartojo: Tai durnumas, nežino, kad joti geriausia užsėdus per nugaros vidurį, įsitvėrus karčių, tada niekad nenukrisi, žinoma, ir arkliukas nekoks, labai jau mažas, tai ne Akunio Šyvis, ant to tai keli piemenys sutilpdavo. Ir dar truputėlį vėliau, jau beveik užmigęs, prisiminė, kad panašų į paviano jojimą jis jau yra matęs, tik tada Mikulionienės sode, tarp agrastų, jojo ne beždžionė, o Justas, šungaudžio sūnus, ir jojo ne ant beždžionikės, o ant šešiolikametės batsiuvikės kareivėlių meilės Gražinos, prisiminė, palietė pirštu kairę ausį, nes kaip tik per ją Justas ir užvažiavo surikęs: Kad tavęs čia nė kvapo neliktų, kalės vaike, ir jau skuosdamas kiek kulnai veža, Tadas viena akim suspėjo pamatyti, kaip Justas pasibėgėjęs tik strikt ant Gražinos pasturgalio ir turzena, na, tikras pavianas, toks pat plikaruris rausvašiknis, ir, jau išlindęs pro sodo tvoros skylę, sušuko: Durnas, durnas, nežinai, kaip reikia joti, durnas, o panosėj subambėjo: tai per tave grįšiu be agrastų...

Štai tokius praeities paveikslus išvydo Tadas 1976 metų žiemą, sėdėdamas priešais nebaigtą abrozda „Poetas ir jo budelis“, išvydo labai netikėtai, dūmus į paviano snukį paleidęs, jau užtepliojęs beždžionės atvaizdą. Išvydęs nuspėja, išpučia baisų nikotino nuodų kamuolį ir keiksnoja: Koks iš jo budelis, šiukšlė, blusų lizdas, plikaruris utėlių karalius. Mintis nutapyti poetą ir jo budelį Tadu pasirodė nebloga: tą vakarą jis vartė Tado Ivanausko knygą „Pasaulio žvėrys“ ir aptiko puikų budelio aprašymą: Ypatinga beždžionių grupė yra *pavianai*, ypatinga ji savo dydžiu, jėga, baisiais dantimis, todėl iš pirmo žvilgsnio pavianai panašesni į kokį plėšrūną negu į primatą. Jų skruostų maišai dideli, lūpos paslankios, ausys mažos, akys žibančios, rodančios gyvulio žiaurumą ir budrumą. Didelį įspūdį daro paviano snukis, raukšlėtas ir spalvotas (...) Skorpionų pavianai nebijo, nes moka nugnybti tą kūno dalį, kur yra geluonis, o tik paskui juos suėda“. Pripažinkim, išsamesnio budelio aprašymo net neisivaizduosi, tobulas galvažudžio atvaizdais. Paryčiui Tadu pagailo primato, tad atsargiai nuvalė užtepliotus dažus ir sugrąžino snukiui ankstesnę jo išraišką, tada suprato, kad jo paties portretas-poetas neprilygsta beždžionės snukiui nei išraiškingumu, nei spalvomis, tad užtepliojo ir save. Pakilo iš fotelio, užsikaitė kavos, išgėrė, užsirūkė ir sugrįžo į kėdę, ilgai žiūrėjo į nebaigtą drobę, gerokai prašvitus užgesino lempą, ir tada jam pagailo autoportreto, tad vėl nuvalė dažus, atsargiai pataisė ir liko patenkintas: fonas bus purpurinis, pasakė ir pagalvojo: „Pavianas ir jo budelis“ – neblogas pavadinimas, bet ar ankstesnis „Du P.“ ne geresnis? o pats pirmas „Dviveidis poeto portretas“, argi tas ne pats geriausias? užsitraukė dūmą ir suabejojo: vis dėlto budelio reikia, gal būtų neblogai „Du budeliai“? juk poetas ir yra savo budelis, jeigu yra poetas, būtinai privalo būti ir jo budelis, kaipgi be budelio? bet koks gi iš jo budelis, plikašiknis, net pajoti žmoniškai nemoka, blusų lizdas, utėlių karalystė. Keiksnojo beždžionžmogį ir jautė: teks autoportretą užtepti, jis negali prilygti paviano snukiui, griebė teptuką ir kryžmai įstrižai juodu dažu – per įkvėptą poeto atvaizdą. Baigęs darbą, užsirūkė naują cigaretę ir pajuto, tarsi akmuo nuo širdies nuslinko, ir suprato, jog niekad nesugebės nutapyti savęs (ne pirmą sykį jis mėgino „įamžinti“ savuosius bruožus, ir visada – nesėkmė). Sušnabždėjo: Taip, kiekvienas sušiktas beždžionžmogis primatas vertingesnis už mane, kiekvienas daiktas ar ožka (ožka anais metais buvo mylimas Tado paveikslų personažas), galėjau tai seniai suprasti, juk užtenka ir vieno snukio, tegu tai ir bus dviveidis poetas, išraiškingas kaip šėtonas, nuspėjęs, užsitraukė, nė nepajuto, kaip paėmė peilį, kuriuo gremždavo nuo drobės dažus, suspaudė rankeną ir jau kėlėsi kartodamas: užteks užteks, bet kažkas pasodino, atėmė peilį ir sukuždėjo: argi tau dar maža tų supjaustytų sukarpytų suspardytų sudegintų perplėštų paveikslų? kodėl tau nepalikus gyvo šito žavingo snukučio? Tadas susigūžė, užsitraukė dūmą ir sumurmėjo: Gerai, tegu lieka, parduosiu kokiam poetui, tegu pasikabina virš lovos arba priešais įkvėpimo baldelį stalą, tegu žiūri, gal ir save pamatys tame primato atvaizde, tegu lieka. Žodžiu, nesunaikino, kitos dienos pavakary įkaušęs, „atrišęs mazgus“, Tadas priėjo prie paviano, pastovėjo, parūkė ir iškošė pro geltonus dantis: Ak, kokios gražios geltonos iltys! šlovė šėtonui! nutapęs paviano snukį aš pirmą kartą nutapiau save! Tada priėjo prie veidrodžio, prikišo nosį prie stiklo ir įsižiūrėjo: tie patys dideli skruostų maišai, paslankios lūpos, mažos ausys, žibančios akys, aha, kruvinos, gerai, tai nuo žvakių, gaila žlibių, bet tik prie žvakių šviesa – tikra. Didelį įspūdį Tadu padarė tas iš veidrodžio žvelgiantis primato snukis, jis net atsilošė, atbulas susirado fotelį, atsisėdo, užsirūkė, degdamas degtuką pagalvojo: ar ne 35-ta cigaretė šiandien? neims velnias, dešimt metų šen, dešimt ten, et. Dabar iš tolo stebėjo paviano grimasą, kuri, rodės, kažką norėjo pasakyti, suprantu, brolau, sušnabždėjo Tadas, suprantu, ką nori pasakyti, durnam teplioriui paaiškinti, suprantu ir sutinku, nesiginčiju, kiekvienas mūsų panašus į žvėrį, gyvulį, paukštį ar šliužą. Pažįstu moterį, kuri iš užpakalio elegantiška kaip kiaulė, Lavyse teko pažinti žmogų vilką – išdygo iš po žemių ir prikišęs snukį suriaumojo: nepirk to namo, padegsiu, aš tris kartus motkų peiliu dūriau! esu matęs ir panelių gyvačių, labai jautriai reaguojančių į kiekvieną vyro judesį. Vilniaus gatvėmis sėlina keletas žmonių liūtų, yra ir žvirblių, ir varnų, atvirai kalbant, ir babytė Ieva Marija buvo varna, o Zabelkutė buvo kurapka, o Veprių mokyklos panelė mokytoja aiškiausiai buvo gulbė, ne veltui ežero lede įšalo nespėjus į šiltus kraštus pasitraukti, nemaža kalių, šunų, šunų pėdsekių, puikiai einančių kraujo pėdsaku,

o beždžionių – pilni kampai, tik šviesą užgesink, nesvarbu mokykloj ar gamyklos klube, štai arklys tai jau reta, amžiną atilsį duok Viešpatie Fernandeliui arkliai, na, o dabar susipažinau ir su pavianu poetu papio Tadu, ka gi, būsim pažįstami, kvailiojo Tadas ir jau siurbė iš slapto buteliuko, kuris stovėdavo dažų dėžėje. Kartą, gerai patraukęs ir pasižiūrėjęs į buteliuką prieš žvakę, Tadas pasakė: Gyvenimas Dažų Dėžėje, ir nusišplovė, žodžiu, pripažino nutapęs savo autoportretą. Tada ir vėl prisiminė pokarinį Kauną, ekskursiją į ZOO ir skaudų Justo antausį Mikulėnienės sode: parlėkęs namo ir užsirakinęs kambaryje ilgai žiūrėjo prieš veidrodį į plikšę savo šikinių vis negalėdamas patikėti, kad ir jo sėdynė tokia pat rausva, kaip paviano...

Ir jau atsigulęs į čia pat dirbtuvėje stovinčią lovą, patamsy rūkydamas, iš buteliuko patraukdamas, ak, kaip patraukdamas, nes išgerti įprato Vepriuose, Ievos Marijos pašonėj, po Jokūbo sparneliu, tai jis, būdavo, nusitempia vaiką į vakarušką ir liepia groti armonikėliu (savamokslis Šimo Tadas visai neblogai kirsdavo polką ar valsą), o už grojimą – stiklinė naminės, negyvai nusigėrusį parneša Jokūbas ir, pats vos bepaeidamas klupdamas, paslapčia į kamarą įsmunka, kad motina Ieva Marija neišgirstų, taip pamažu ir įprato visai dar vaikas gerti, ir Žaliam kalne patraukdavo džindžės, ir Vilniuj rašaliuko, o tapęs menininku mokėjo ir vienas, be draugų, buteliuką išlenkti, net pats nepastebėjo, kada į degtinės liūną įbrido, tiesa, gerdavo ne kasdien, tarsi kokiais priepuoliais – dirba, tapo, rašinėja, ir staiga kaip maišas ant akių, kaip migla – ilgesingas degtinės kvapas, taip ir nutraukia tepliorių į dugną, po poros dienų naktų ir vėl skenduolis į paviršių iškyla gyvas, sveikas, taip ir sukosi ratas, aišku, klipatos kaulus pabraškindamas, bet vis dėlto ne mirtinai pribaidamas.

Guli lovoj aukštiekninkas, rūko, iš buteliuko patraukia ir svarsto: Visgi kokia laimė, kad abrozdas tik metafora, ne gyvenimėlis, tik poetinis klidesys. Juk tas poetas-pavianas niekada is tikrųjų nenukirs poeto galvos, nenurais savosios makaulės, neparašys galbūt šlykščiausių pasaulyje eilių: „už suplėkusio miesto tvirtovės šiukšlynų karališkam guoly urve tu pro šakumo druską keiksmis iškerojai o pamišėlių laive, kur neši tą ugnies raudonbarzdį tą velnio apsėstą iš motinos kelių išrautą beveik alegonij troškulį?“, neparašys ir gražiausių eilių: „gražiai papartis gruody rūdija, gražiai prieš žarą rozės užgyja...“, niekada nepasirašys poeto vardu, niekada neprivers poeto jodinėti ZOO voljere ant beždžionių, neprivers minios akivaizdoj nusimauti kelnių ir parodyti rausvos sėdynės, neprivers atsisėsti ant šaligatvio ir laukti, kol gatvės vaidilutė pradės poeto galvoje blusinėti, ačiū Dievui ir pragaro šeimininkui už tai, kad paveikslai nepavirsta gyvenimu. Išpylė monologą, užsirūkė naują cigaretę, išlašino paskutinius ant buteliuko dugno net patamsy švytinčius lašus ir toliau svarstė: Reikės man tą paveikslą parduoti, aišku, geriausiai būtų iškišti kokiam poetui. Svarstė, rinko poetą, kuriam norėtų parduoti tą paviano snukį, ir išsirinko, ir gal tuo išsirinkimu užbūrė likimą, nes kaip tik ano poeto vaikai ir atėjo į dirbtuvę „tėveliui dovanos pasidairyti“, dairėsi, rinkosi, šnabždėjos ir, išgirdę paveikslo pavadinimą „Poetas ir jo budelis“, nutarė įsigyti, ir šiandien tas abrozdelis puošia (o gal išmestas kur dūla?) žinomo poeto namų sieną. Bet tada Tadas dar nieko nežinojo, tik išrinko poetą, kuriam norėtų tą darbą parduoti, išrinkęs nusišypsojo patamsy: Įdomu, ar jis pamatys paviano snukyje savąjį atvaizdą? greičiausiai – ne, greičiausiai pamatys mane ir pagalvos, kad aš puikiai sugavau savo charakterio bruožus, kalės vaikas, tikriausiai taip ir pagalvos, bet dedu aš skersą ant jo galvojimų, praeis kiek laiko ir vieną vakarą supras, kad visi mes panašūs į pavianus, visi plikašikniai rausvasubiniai, tfu, nusišplovė ir ištiesė ranką į buteliuką, bet prisiminęs, jog jis tuščias, dar kartą nusišplovė, pakilo iš lovos ir ėmė žingsniuoti ratu ratu aplink tamsoje baltuojantį paveikslą, o aukštai, miegamajame, tarsi letargo miegu miegojo žmona, kuriai jau senokai vis viena, kada Tadas pareina, o kada negrįžta...

– Sakyk, nejaugi tavęs nešokiruoja mažo vaiko ir paviano šlykštynių sugretinimas viename tekste?

– Šokiruoja, bet tik dabar, perskaičius tai, kas parašyta, o rašant nė vienas plaukas ant plikės nekrustelėjo, net ausų krašteliai neužraudo, rašiau, ir buvo gražu, nes Atmintis *taip norėjo*. Tai Atmintis įsakė: viename tekste bus žvėrių mėšlo smarvė, mažas vaikas, siautėjantis plikarūris pavianas ir įkaušęs

tepliorius. Tai Atminties tekstas, ne mano, ir klaidos čia negali būti, ir niekas nieko čia nenori apgaudinėti, kaip sakydavo didis poetas Stachura. Tai pačios Atminties sukurta metafora.

– Bet vis dėlto juk tai Ievos Marijos vaikas aukselis, poterių ir maldų žinovas...

– Taip, bet jis ir gatvės vaikas, šunlupių baubas, „Teatro dėžėje“ autorius, o mėšlo smarvė jį lydėjo nuo ankstyvos vaikystės.

Kaune Žalio kalno turgus dieną tiesiog garuodavo kaip koks fabrikėlis, anais laikais turgaus arenoje tilpdavo pora šimtų arklių! ir kaime (nekalbant apie kolchozo fermos smarvę, kuri, papūtus palankiam rytų vėjui, būdavo, nustelbia visas Veprių ir apylinkių rūtas mėtas) to gero užteko:

susėda, būdavo, visi trys – Jokūbas, Ieva Marija ir Šimo Tadas į Akunio bričką (retais sykais kaimynas paskolindavo Jokūbui arklį ir vežimuką, aišku, ne dykai – pusmaišis lydekų, karšių ir lynų jau kitos dienos vakare turėdavo gulėti ant Akunio pirkios aslos), tad susėda visi trys, labai gražūs, ir Jokūbas beveik blaivas, neatpažįstamai pakitęs – miestelis mato ir negali atsistebėti: nejaugi čia tas pats girtuoklis; brakonierius, Pakapėse skurstantis? o vaikas svajoja: Šyvio uodega šilkinė, kanopos auksinės, vežimuko ratai gryno sidabro, ir nelabai tos jo svajonės su teisybe prasilenkia. Ir štai Šyvis, visus 18 kilometrų iki Ukmergės labai lygiai gražiai bėgęs, nė kartelio nestabtelėjęs, net nepirstelėjęs nė karto, jau pačioje Ukmergėje (Senojoje Vilkmergėje), jau prie šventoriaus tvoros, jau aikštėj, visai netoli bažnyčios vartų, kada visi žmonės žiūri, kas gi čia tokie gražūs, ir pažinę sveikina Jokūbą, Jokūbas atsako, nukelia kepurę (Šimo Tadas stebisi: Matai, net Ukmergėj visi Jokūbą pažįsta), kaip tik tuo metu, kai keturi jauni kunigėliai jau eina iš klebonijos stačiai per aikštę bažnyčion, jau susilygina su Jokūbu, kaip tik tada Šyvis (vaikas delnais akis užspaudęs šnabžda: Kad jį vilkai sudraskytų, kad varnai akis iškapotų, kad bimbalai kraują išgertų) pakelia uodegą ir išleidęs per tuos 18 kilometrų pilve susikaupusį dūką, kuris kaip griausmas sudrebina bričką, pradeda krauti, kaip tik tada kaip tyčia arklys pradeda krauti, krauna, ir, rodos, nebus galo, o jau smarvė – varnos negyvos nuo aukštų liepų krinta, žmonės nosis į rankoves slepia, ir negana tos baisios krūvos, tai dar, bjauriai galą iki žemės ištempęs geltonas marias paleidžia, vandenys plaukia garuodami ir tiesiai skersai jaunų kunigėlių kelio, tie mėgina peršokt, bet kur tau, toks ežeras, tai tik pasikelia rankomis sutanas, pirštais nosių angas užsispaudžia ir aplinkiniu keliu apsukui ežerą smunka pro bažnyčios vartus. Jokūbas tarsi amo netenka, kaip nukėlė prieš dvasios tėvus kepurę, kaip prasižiojo pasveikinimą tardamas, taip ir sustingo lyg akmeninis, o arklys, kuinas prakeiktas, molio kanopom, kanapių uodega bjaurybė, negana baisios sarmatos, tai dar pasiūbuoja pasiūbuoja tą gyvulišką, žemę siekiantį galą ir pliaukšteli juo tris kartus sau per papildvę, kuri, nuo Pakapių kapinyno žolės kaip koks būgnas išpampus, sudunda, ir aidas Ukmergės bokštais nuvilnija! Kiekvienam ten esančiam ir pačiam Jokūbui aišku, kad arklio subinės alaus statinės kamščiu neužkiši, kiekvienam aišku, kad aikštė prie bažnyčios po atlaidų ir taip bus prikrauta iki krantų, ir vis tiek Jokūbas negali gyvuliui dovanoti, plaka botagu, kerta kryžmai įstrižai ir surikęs: Tu, mama, kaip sau nori, gali su vaiku pasilikti, aš jau čia nebūsiu (senutė su vaiku vos spėja išsiristi), ir jau lekia Jokūbas per Ukmergę, švilpia visą kelią į Veprius arklį kapodamas, net pasistojęs bričkelėj, kaip koks čigonas botagu kregždės skina...

– Bet juk tai natūralu, vaikas, arklys, mėšlas...

– Sutinku, ir vis dėlto du vaizdiniai: švariai šventišškai išdabintas vaikelis ir baisi mėšlo smarvė – vidury šviesios dienos, vidury aikštės ir dar kunigėlių akyse, pripažink, nelabai tie du paveikslai vienas prie kito limpa.

– Taip, nelabai.

– Ir štai kodėl: ne pats faktas rėžia ausį ir akį, faktas kaip faktas, kaip visi kiti faktai – nei pridėsi nei atimsi – faktas, ir taškas. Ausį rėžia žodžių „vaikas“ ir „mėšlas“, „smarvė“ sugretinimas. Įsivaizduok, kad žodyne po žodžio „vaikas“ styro ne veiksmazodis „vaikauti“ – vaikiškai elgtis, o „mėšlas“, juk tai būtų didi Kalbos kiauylstė! Būtų, bet taip nėra, nes prieš žodį „mėšlas“ stovi kaip grybas žodis „mėšlagrybis“ – grybas, augantis ant mėšlo. Lygiai tas pats ir knygos tekste – ausį rėžia žodžiai, bet žodžiai tai dar ne gyvenimas, nors ir sunkiai, bet vis dėlto gyventi galima ir be žodžių, ir užgipsuota burna gyventi

įmanoma, netgi be liežuvio kai kas gilioje senovėje ir naujesniais laikais gyveno, svarbu gyvenimėlio Atmintis, o ne žodžių sugretinimai, nes žodis – tik metafora, ir bijau, kad pirmąsias, tikrąsias šių metaforų prasmes mes jau amžiams užmiršom.

– Visa tai išvedžiojimai, išsisukinėjimai, raštvedžio triukai, miglų į akis pūtimas ar dar kas nors...

– Galimas dalykas, ir visgi tai natūralus pasiteisinimas, neiškraipantis Atminties paveikslo, toks pats natūralus yra ir teksto audinys – tokį jį išaudė Atmintis. Va, jeigu tekste dėdė Jokūbas keturiomis stovėtu tarp ienų, o Šyvis sėdėtu bričkoj šalia Ievos ar vaiko arba jeigu Tado tėvas ZOO voljere vietoj paviano beždžionikes jodinėtu, o pavianas šalia vaiko stovėdamas skaitytu ho/mo sa/pi/ens žmogus, štai tada galėtu mane kaltinti, ant laužo sudeginti, nors ir tokių gražybių yra prirašę temperamentingi pietų salelių raštvedžiai, atleisk jiems, šėtone, tada tai galėtu mano galvą varnalėšos lapu pridengę vedžioti mane po kaimus ir rodyt, sakydamas: Štai didis Atminties melagis, meskit į jį akmenį, nors net tada mano kaltė būtų labai sąlyginė – prisiminę Senąjį Testamentą ir užsiglaudę už kokio dykumos akmens, tu ne tokių dalykų išvystum juk pasakytą: „Prakeiktas teesie, kurs su bile kokiu galviju laikosi! Ir visi žmonės tur tarti: Amen“. Už akmenėlio užsiglaudę, galėtu didžiai *nenatūralių* dalykų pamatyti: ir moterį po asilu, ir vyrą ant kupranugarės, ir mergelę po avinu, ir išvydę galėtu pamąstyti apie pačios natūraliausios ir teisingiausios pasaulyje knygos *nenatūralumą*...

Ne kiek to baisiausio žmonijos istorijoj karo Tadas ir beprisimena – keli paveikslai, ir tie neaišku, ar paties prisiminimai, ar vėliau išgirsti žmonių pasakojimai, pavirtę prisiminimais, keli pablukę vaizdai: vienas iš Kauno, antras iš Vilniaus, trečiasis iš Veprių. 1938 metais gimęs, trijų ketverių penkerių metų bamblys – kas gi tokio peliuko galvoj galėjo įstrigti? Ugnis? Sprogimas? Gaisrų pašvaistės? Ir vis dėlto šį tą prisimena:

ant aukšto kalno – minia žmonių, visi tyli, visi žiūri į žemumą, į tolimą duobę, kurioje kažkas liepsnoja, virsta dūmais, bet neįžvelgsi kas (dabar Tadas jau žino: tai liepsnojo Kauno Slabados rajonas, vokiečių paverstas getu ir sudegintas, tame priemiesčio kampe glaudėsi ir jo tėvų namelis, o tie ant aukšto kalno stovintys žmonės, tos raudančios moterys – tai Slabados gyventojai, išvaryti iš savųjų gūžtų kaip stovi – visiems jiems teko viską pradėti nuo pradžios: ir butelius susirasti, ir baldelius susikalti, ir vėl iš naujo išmokti gyventi, mylėtis, daryti vaikus, o laikui bėgant ir vagiliauti, ir apgaudinėti), tik kruvina pašvaistė ant žmonių veidų, kruvinos kibirkštys raudančių moterų ašarose;

juoda naktis, už langų gurga Vilnelė, šeima sėdi patamsiuos, už sienos kažkas barasi, staiga kurtinanti sirena, baisus kauksmas, ir žmonės, bildantys namo laiptais žemyn, pulkelis žmonių, susispietusių į krūvą, lekia per sniegą ant upės ledo, visi sugula, aplink sproginėja (šiandien Tadas jau žino: tai buvo į karo pabaigą, tada Vilnių bombarduodavo puolanti Raudonoji armija, tas namas, iš kurio bėgdavo žmonės, stovi ir po šiai dienai, tai tas pats geltonas dviaukštis namas Užupio gatvėje, į kurį po karo, atrodo, 1952-aisiais, šeima persikėlė (sugrįžo) iš Kauno, tas naktis mena tik prieš kelerius metus galutinai suplyšęs meškiukas – bombos skeveldra pramušė sieną ir kliudė ant spintos sėdintį žaislą, ir visus tuos 35 metus pro „žaidžą“ šone byrėjo, byrėjo kaip smėlis smulkios prieškarinės pjuvenos, panašiai kaip tas smėlis Pakapių bulvių duobėje šššššššššš);

Ieva Marija, Jokūbas, tėvas, motina ir jis tūno žeminėje, pro „bunkerio“ angą plūsta žaros šviesa, staiga angoje pasirodo apšepęs pavargęs ir piktas veidas, burna prasižioja, ir nesuprantami žodžiai veržias į žeminės ramybę, ir dėdės Jokūbo žodžiai nein nein chaimat chaimat, veidas prapuola, ir tada kažkas sprogsta, rodos, griūna dangus (Tadas prisimena: tai buvo vokiečiai, kuris kalbino dėdę trauktis su frontu į Vokietiją, ir žodžiai nein nein chaimat dabar yra suprantami – ne ne tėvynė, dėdė norėjo pasakyti: ne ne, mes niekur neisim, čia mūsų tėvynė, o granatą numetė tas pats vokiečiai, jau paėjęs į šalį – laimė, jį įstrigo žeminės angoje ir visos skeveldros prašvilpė viršum).

Štai ir viskas, visas karas – tik tuos tris paveikslus išsaugojo Tado atmintis, o va pokarį jis prisimena neblogai, galėtume pasakyti: pokaris kaip druska graužte į Tado kaulus įsigraužė, neišgraužiamai kaip

rūdys, kaip Amžinas pašalas – jis tarsi potvynis ir atoslūgis drauge su mėnulio fazėm tai pasirodo, tai vėl pasitraukia, kažkur užmaršties kertėje tūno. Kiekvienas potvynis atneša, išskalauja vis naujus, rodės, amžiams prarastus vaizdus ir paveikslus, kiekvienas atoslūgis tuos paveikslus tarsi sudužusio laivo liekanas nusitempia į neįžvelgiamas gelmes. Taip ir banguoja tos atminties bangos, kartais putotomis keteromis dangų laižo, o kartais ir kraujo puta pavargusias kojas nutvilko. Štai ir šią naktį: sėdi Tadas dirbtuvėje, rankomis galvą pasirėmęs žiūri į žvakės liepsną (juk jis piešia tik prie žvakių, gal ir nesąmoningai seka Rembrantu), žiūri, kaip pro langą įskridę naktiniai drugeliai ir mašalėliai, apsukę ratą aplink švytinčią žvakės akį, tik plast, ir jau krinta pelenų pleiskanėle ant balto popieriaus lapo, ant balto, taip ir nepirrašyto, nors jau po vidurnakčio, jau pats laikas žodeliams gražiai lygiomis eilutėmis gultis, tad sėdi, žiūri į liepsną, cigaretė užgesus, tušas plunksnoje seniai sudžiūvęs – virš balto popieriaus lapo jo veidas kaip laiko paliestas pajuodęs gipsinis portretas ir akys atrodo gipsinės, jos nieko nemato, bet taip tik atrodo – jos mato: pro liepsną, pro mirgančius mašalų sparnus jos mato ryškesnę už liepsną į vasaros vakarą kryptančią dieną, nugriautą miestelio bažnyčios bokštą, juodas varnas šventoriaus medžių viršūnėse, ir pamažu pamažu lyg šešėlis per žolę, per baigiančias žydėti pievų gėles jis nuslysta į aną pokario laiką – šią naktį atminties potvynis išskalaus ką nors naujo, netikėto, nepaprasto:

pamiškėje ant kupsto sėdi Šimo Tadas (jau paūgėjęs, jau mieste, ne čia, ne Veprių mokyklėlėj, tęsiantis mokslus ir tik vasarai atvežtas pas Ievą Mariją, pas Jokūbą ožkos pienu sveikatos pataisyti). Nepasakytum, kad labai neatpažįstamai pasikeitęs, ne, vis dar Šimo Tadulis, dar ne Tadas, tad ir senieji kaimo bičiuliai – Antanulis, Petriukas – šalia ant kupsto. Sėdi trijų sąjunga, dienos darbus aptaria, klaidas ir nesėkmes nagrinėja, kad jos nepasikartotų, pavykusių žygius garsina, vienas kitą už drąsą ir išradingumą giria, į vakaro padangę kelia:

tai tu, Antanuli, sugalvojai, pradeda Šimo Tadas, galvą turi kaip karaliaus Saliamono, negaliu pamiršt, kaip jis susirietęs, subinę atkišęs aplink kaimą po dangų skraidė, visai kaip koks raganius ant šluotos, skrenda ir rėkia geeeelbėeėeėkit, dar dabar pilvas iš juoko plyšta, chichiiichhiiii, uuufff, atgauna kvapą nusijuokęs. Antanulis kiek užraudęs (visgi miesčionis giria) žiūri į žemę, lazdelės galu kurmiarausį kapsto ir tyli, negi imsi girtis, vėl viską iš naujo dėstyti, ir vis dėlto mintyse kaip koks filmukas skriste prašvilpia žygio paveikslai, net nepajunta, kaip vėlei tarsi pirmą kartą ruošias įkyrujį senį Kostecką pamokyti už tai, kad visas bičiulių brangenybes – faustpatronus, granatas, minosvaidžių sviedinius – atima arba paslėptus suranda kaip koks gančius pėdsekys, nieko nuo jo nepaslėpsi, ir dar sakosi gero norėdamas, kad jį uodai užkapotų, vėl visas *keršto* planas kaip ant delno: senio Kostecko pats didžiausias visame miestelyje tupikas, ant mūrinių pamatų stovintis, visi žinojo, kad Kostecko išvietės duobė išcementuota, ir pašiepdavo senį: gal tau ten prūsuoše kas šikinę pasidabravo, kad bijai, jog koks žemės grumstelis tų sidabrų nesuteptų? senis numoja ranka ir nusispjauna: ar jums, durniai, suprast, kaip kultūringi žmonės gyvena. Ir užtrukdavo senis tame namelyje ilgiau nei kas kitas, mat reikia laikraštį perskaityti – labai mokyta, prūsų kalbos pauostęs, 10–15 minučių štai tiek ir užtrunka senis, tad kaip tik gana laiko viską kaip reikiant paruošti: į skardinę dėžikę pridėti tolo, įkišti „bokforo“ virvutę, padegti ją, nuleisti į duobę, nuskandinti (visas „bokforo“ gerumas, kad jis ir vandenyje dega) ir pasitraukti už kluono, į alksnyną... Senis po stiprios vakarienės su laikraščiu po pažastim jau ir ateina, užsidaro, jau ir šaudyt pradeda, vis pakosėdamas, kad kaimynai negirdėtų, laikraštį sklaido, tada visi trys tyliai prišliaužia, pro angikę į duobę bombą nuleidžia, prieš tai virvelės galą padegę, ir keturpėscia kuo greičiau į alksnyną. Smūgis buvo stiprus, tiesa, namelis nesugriuvo, tik stogas nulėkė bet užtai su durimis išlėkė ir Kosteckas, kaip sėdėjo, taip ir išlėkė – va tas jo lėkimas susirietus ratu ratu aplink kaimą, kiek aukščiau kaminų, ir sukėlė didžiausią juoką, tad net dabar, po visko, po kelių savičių, Šimo Tadas sako: Dar dabar pilvas iš juoko plyšta, chichiiiiiufff... grynas karalius Saliamonas, pritaria Petras ir jau kitą žaidimą prisimeną:

o menat, kaip kolchozo šieną padegėm? ir vėl visi trys juokiasi, pro juoko ašaras gražų paveikslą regi: šieno vežimas liepsnoja, arkliai iš ienų išsirovę laukais lekia, raišas fermos prižiūrėtojas kiek įkabindamas

viena koja kaip kulka jau netoli miestelio, o trijulė už kalnelio voliojas, juoko ašarom springsta, tai bent patranka, uha ha kvatojas Antanas, tai bent Tadulio taiklumas, ihihhi, pritaria Petras. Ir iš tikrųjų – iš kokio šimto metrų smalėko kaiščiu vežimą padegti! O reikalas paprastas – svarbiausia suplotą šovinio galą gerai į kelmą įkalti, kelio pusėn nutaikyti, pradurti gilžėj skylutę, pripilti parako ir kaiščiu kitą galą užkalti, ir palaukti, kol raišys užsikepurnės ant kalnelio, gal ir nusišlapint sustos, tada tik pakišai degtuką prie skylės ir dumk į pakalnę, o kaištis jau pats kelią suras – tik čiukš į sieną, ir liepsnoja! Ir jau rimtai, be juoko Šimo Tadas užbaigia: Laimė, brolyčiai, kad raišys kuoktelėjęs, viską miškiniams suvertė, kitaip būtų buvę bėdos, trauk juos kipšas tuos žaidimus. Draugai pritarė: Reik baigt su tuo paraku. Nutart lengviausia, bet ištesėti... Jau kitos dienos rytą atbėga pas Šimo Tada Antanulis, ir, pasivedęs į šalį, rodo: abi kišenės pilnos parako, parakas geras, ne smulkus, o tokiom lygiom plokštelytėm sukarpytas – kaip tik tam reikalui, kurį bičiuliai yra aptarę: nepastebėtiems prasmukti ant senio Kostecko skiedryno, peiliuku skersai įstrižai suraižyti kaladę ir į griovelius pripilti parako, o vidury įsprausti dvi šovinių kapsules. Kaip tarė, taip padarė, darbą atlikę, sugulė sodelio pakrašty po alyvom, kaip vištos į smėlį įsirausė, stebi, o senis, jau gerokai pakušlis, jau ir nešas gaidį kaip aviną (užtūps, būdavo, vištą, tai ta pusę dienos guli, pasikelt ant laibų kojų negali, arba kaip kirs pentiniais, tai laikykis, pats senis ne kartą nukentėjo, matyt, todėl ir nutarė giedorių pribaugti). Nešas, gaidžio kojos surištos, kruvina akis į dangų žiūri, paguldo gaidžio kaklą ant kaladės ir pakelia kirvį, o kirvio platumas – per visą kaladės plotį, visų kirvių karalius, pakeltas kirvis tarsi alyvų pusėn blizgančią akį užmetė, tarsi pagrasė: galiu ne tik gaidžių galvas, galiu ir nedorėlių makaulės vienu žingsniu! Net nejauku bičiuliams savoj slėpynėj pasidarė, bet vis tiek laukia, žiūri, kas bus: o kirvis jau krinta kaip vištvanagis į gaidžio galvą, kerta... ir tą pačią akimirką, kai gaidžio galva skrido į dangų, senis skrido į pragarą, bet įdomiausia – abu degė, liepsna kažkokia lyg nežemiška, mėlyna, lekia gaidžio galva, gieda ir liepsnoja, visas miestelis žiūri, rankomis moja, gaidžiui geros kelionės linki už tai, kad labai tiksliai paskutinius penkerius metus laiką skaičiavo ir dieną, ir naktį, o trijulei jau gaidžio gaila. Šimo Tadas murma: Geriau būčiau nematęs, ir aš geriau būčiau grybavęs, pritaria Petras, ir aš geriau būčiau varniokus palaidinę mušęs, tai vis nauda, mažiau tų varnų dvaro medžiuos kranksėtų. Žodžiu, kad ir pavykęs, žygis vaikams džiaugsmo neatnešė, suprato peliūkščiai, kad tokie žaidimai nei šis, nei anas, tad nutarė visas šovinių, granatų atsargas bulvių duobėj užkasti ir dar didžiuliu akmeniu tą kauburį užversti, kad jau niekada nekiltų bloga pagunda karo likučiais pasinaudoti, nes žaidimų ir be parako užteko, tik netingėk, nesnausk. Aišku, linksmiausias dalykas tai katino skraidinimas: sugauni katiną, paimi kiaulės pūslę, priberi į ją žirnių, išputi, užriši ir pritvirtini prie katino uodegos – akimirka, ir katinas jau išsikraustęs iš gudraus katino proto: nesiekdamas žemės skrenda, medžiais, debesimis sliuogia ir amžiams gimtąsias apylinkes apleidžia. Per tris vasaras gal koks šešetas katinų į debesis išrūko ir po šiai aukštybėse trankos – juk ten, padangėse, nei dagiai, nei erškėčiai neauga, tai į kokį spygglę galėtų katinas pūslę pradurti? į jokį. Arba štai didysis bimbalo mokymas skraidyti pažeme pažeme: pasigauni patį baisiausią bimbalo, tokį, nuo kurio sparnų garso arkliai ir karvės pasiunta, pasigauni, kiek pritrenki, kad būtų klusnus, tada išsirauni ilgą smilgą, gražiai lygiai nukandi ir labai taikliai ją įveri į bimbalo užpakalinę angą, ir paleidi: bimbalo bimbalo, ir vis pažeme pažeme, aukštyn nekyla, smilgos viršūnė už kurmiarausiu, žolynų kliūna, o kraugerys skraidyti mokos – gražu pažiūrėti ir kraugeriui pamoka – žinos, kaip gyvulėlių kraują siurbti. Arba vėl – varlių lenktynės, tiesa, šiame žaidime Šimo Tadas nedalyvaudavo bėgdavo šalin, koku netikru reikalu prisidengęs – negalėjo į baisybės žiūrėti, bet Petras su Antanu drąsuoliai, jiems tos varlės tuščia vieta, bedvasis daiktas, daryk ką nori, tad ir darydavo ką panorės: sugauna tris keturias žaliąsias varles, lazdele ar sprigtu kiek pritrenkia ir nulupa odą (štai dėl to odos lupimo ir pabėgdavo Šimo Tadas): Petras laiko varlę už galvos, o Antanas suima varlės koją, paskui suspaudžia du pirštus ir patraukia – oda kaip sviestu patepta slysta, užtraukia tuos marškinius ant varlės galvos kaip Akunio Jonas Magdutei jos marškinius Kuly pas Riešę, ir padeda šonan, taip sutvarko visas keturias, tada suguldo vienoj linijoje ir laukia, kaip žinia, varlė labai gajus gyvis, paguli, pailsi ir... prasideda lenktynės: strykt strykt be odos, viena link upelės, kita linkui

balos, trečia vėl kažkur į nežinomą pusę, o ketvirtoji stačiai į laužą ant žarijų, bičiuliai juoku springsta, kvatojas voliojas, kartais ir patys paskui varlę ant žarijų, gerai, kad Šimo Tadas nedalyvaudavo, nes kaipgi šiandien tuos savo gamtornylius eilėraštukus kurptų, juk būtų gėda į gamtos akis pažvelgti, o kaip tik žaliosios varlės labai mėgsta eilėraštuose gyventi, naktimis kvaksėti, vaikus migdyti. Bet pats gražiausias pokarinis žaidimas vis dėlto buvo „kalvaratas“. Visa paslaptis – pačiūžose! O pačiūžos ypatingos, kaip Šiaurės Amerikos indėnų – medinis lovelis, kurio apačia apjuosta viela, batas pririšamas šikšnelėm, viela dilde nugaląsta, kad būtų aštresnė, geriau į ledą kibty. Štai pačiūžos jau paruoštos, jau išbandytos, dabar eilė kuolui: darbuojas draugėj, nes tai ne vieno darbas. Iškerta eketę, įstato tą kuolą ir palaukia, kol kaip reikiant įšąla, tada atsineša vežimo ratą ir pritaiso ant kuolo, prie rato prikala tokį kryžioką, dvi ilgas kartis kryžium, išeina keturi galai, gali įsitverti, įsismaginti ir jau pats ratas suka, taip skrieja, net ausyse švilpia, arba gali ketverias rogutes pritaisyti, po vieną prie kiekvieno galo, tada jau puse miestelio vienu kartu ratu ratu, kolei galva apsisuka, kai kas ir atitrūksta, lekia ledu į pusnį, vieni ant rogučių susėda, kiti ratą įsuka, suka, kiek turi galių, tada jau nereikia nieko, atrodo, kad kažkokia didelė nematoma jėga pati ratą suka, gražu ir dieną, bet dar gražiau naktį, žvaigždžių šviesoje, mėnulis čia pat virš ledo kaba, žvaigždės taip pat čia pat ratu eina, o tu sukies sukies, kol galva apsisuka, jau nebesisuki, o galva dar sukasi, eina ir eina ratais, ir toks gerumas širdį užplūsta, atrodo, suktums ir suktums be galo, tik gaila, kad žiema ne amžina, o ant vandens nepasisuksi...

Šiandien, iš tokios metų tolybės, ir „kalvaratas“, ir skraidantys katinai, ir degantys šieno vežimai, ir varlių lenktynės – visa atrodo tarsi koku graudulio šerkšnu pabarstyta, tvaska mirga akyse, ir Tadas netgi nežino, buvo visa iš tikrųjų, ar tai tik nuo amžino galvos sukimosi, nuo amžino sukimosi prieš laikrodžio rodyklę kažkur vis į praeitį, į užmirštą, po dulkėm palaidotą pasaulį... pokarinio kaimo vaikų žaidimai – ar tai ne pasaka? O mieste? nejaugi mieste nemokėjo žaisti? kaipgi, mokėjo, prisiminkim muilo burbulus – argi tai ne puikiausias žaidimas, ne pasaka? ir ne vien muilo burbulai:

aiškėtės centre – auksinė statula, ir kojos, ir galva, ir rankos, ir ūsai – visa iš aukso, ir kepurė, rytas vakaras tos auksinės (visgi ne gryno aukso, su bronzikės priemaiša) akys žvelgia į dėkingus Kauno gyventojų veidus, ir visada atrodė, kad auksinėj rankoj laikoma auksinė pypkė rytas vakaras kūrenas, tarsi aukuro dūmelis rūksta, šlovingus žygius mena, kad minia neužmirštų, kad amžiais būtų dėkinga, paklusni ir darbšti, rytą vakarą gražiai stabui nusilenktų, prieš ūsus kepurės nukeltų, vakarinę maldą Pasaulio Saulei sukalbėtų, niekada nepamirštų, kad buvo dulkės, o dabar žemės valdovai. Iš statulos kepurės tarsi kokia aukso šviesa sklinda. Kauno senamiesty nušviečia, kad nelindėtų pūvančios praeities rūsiuose, kad nesvajotų apie dangiškus užjūrio migdolus, šviečia, kad viskas skradžiai matytųs, net gatvės vaikų mintys kaip ant delno ryškiai spindėtų, ir vis dėlto, vis dėlto nespindėjo, tūnojo patamsiuos, nes joms tik kvaili žaidimai rūpėjo, įvairūs nežmoniški išsigalvojimai, žodžiu, stabuko auksas vaikų nejaudino, jie žvelgė į karžygio statulą kaip į paprasčiausią daiktą, iš kurio galima šį tą išspausti, ir išspaudė, net gražu pažiūrėti, ir kaip tik laiku suspėjo, nes po kelių dienų panašūs monumentai jau virto nuo aukštųjų pjedestalų tarsi auksiniai stulpai, griuvo auksiniais veidais į žemę, guro ir nyko. Tiesa, ne tik vaikams šis stabas buvo nulis, dangiški miesto balandžiai rytas vakaras krovė ir krovė ant auksinės kepurės gražias krūveles, nieko nepaisydami ir nebijodami.

Žaidimas kaip žaidimas, nei blogesnis, nei geresnis, paprasčiausias gatvės vaikų žaidimėlis su ugnimi (ugnies laikais gimę, prie ugnies augę, ugnimi ir žaisti įprato). Bet šį kartą prireikė ne visai vaikiškų padargų: geležiai pjauti pjūklelio ir „soliarkos“, tam tikro bizaliuko, kuriuo įvairūs vikšriniai savaeigiai po miestą trankydavos, nes tik tame bizale išmirkyti skudurai degdavo kelias paras, o degimo laikas ir buvo svarbiausia šio ypatingo žaidimo dalis – kuo ilgiau degs, tuo daugiau džiaugsmo ir juoko, o visa juk ir buvo daroma dėl juoko, gana jau karo metu paverkė žmonės, tegu pasijuokia. Vaikų juoko anais laikais labiausiai ir pasigesdavo minios, laisvo, neprijaukinto, nepriverstinio, tikro kristolinio juoko. Žodžiu, gavus įrankius ir bizalą, reikėjo įsitikinti, kad auksinė statula viduj tuščia kaip arbūzas, kaip molinis tuščias puodas, tad vieną naktį Tadas su Andžejumi prisėlino prie netgi vidurnaktį švytinčio stabo ir

rankiniu gražtu pragręžę skylutę – metalas buvo ne storesnis nei pusė gulsčios degtukų dėžutės. Viskas tvarkoj, vienu balsu sušnabždėjo žaidėjai ir nuskuodė į sutartą vietą, kur laukė kiti žygio dalyviai, ir jau keliauja: pirmasis Tadas su metalui pjauti pjūkleliu, jį seka Andžejus su kopėčiomis ant pečių, toliau jau dviese Pranas ir Rička tempia katilą su pamerktais bizale skudurais, ir štai būrys jau vietoj: Andžejus atremia kopėčias – jų viršus kaip tik siekia plačios, galingos auksinės nugaros vidurį, kažkur tarp menčių atsiremia kopėčių kartys, dabar jau Tadas smagiu cirkininko žingsneliu užšoka ant viršutinės kopėčių pakopos ir dzyru dzyru dzyruoja kaip tik toje vietoje, kur auksinė kepurė su auksine Pasaulio Saulės galva susijungia, dzyru dzyru dzyru, ir po 25 min. kepurės galvoviršis Tado rankose, tada abu katilo nešikai vargais negalais užsiropščia iki Tado kulnų ir padavinėja smagiai bizale įmirkusius skudurus, Tadas vos spėja pro galvos skylę į statulos vidurius grūsti, bet sugrūda – viskas telpa, prapuola kaip kiauram maiše. Žodžiu, iki kaklo privarė tų skudurų, dar kiek – ir būtų styroję. Po to Tadas išsitraukia mažytį buteliuką, atsuka kamštį ir atsargiai taupiai supila benziniuką (o gal ir žibalą – kas dabar, po šitiek šviesmečių užuostų, benzinas tai ar gerai išvalytas žibalas, greičiausiai vis dėlto žibalas, nes žibalinės lempos anais laikais buvo vienintelis šviesos šaltinis, apšviesdavęs griuvėsius ir kitas karo relikvijas), supylęs skystį, brūkšteli degtuką ir... vos spėja veidą pasukti, tokia smagi liepsna plyksteli iš stabo galvoviršio – iki dangaus!

Ir štai kitos dienos rytą stovi ketveriukė, gražiai su minia susimaišius, kaip vieni iš daugelio žioplių, įvairiausių stebuklų mėgėjų, labai nustebusius nuduoda, galvas į šonus kraipo, žmonių žodžiams pritaria: Ale ir drąsumas, išradingumas, įdomu, kiekgi ta galva rūks? bet dūmai! Taip, dūmai tarsi iš muilo fabriko kamino, Šimo Tadas pasakytų: Kaip džinas iš molinio ąsočio, ir būtų teigus. Nes tikrai kartu su baisiais juodais dūmais ir juoda stabo dvasia į orą pakilo, su vėjais susimaišė, taip ir išnyko tarsi kokia pranašystė, nes kaip tik po keleto dienų statula jau riogsojo ant žemės ir kiekvienas šuva galėjo koją pakelti, kas žino, gal ne tik šunys dienele kitą (iki pašalino praeities liekaną) savąsias pūsles ant stabuko kupros palengvindavo. Stovi stabas vidury minios rato ir rūksta, ir užgesink, kad gudrus – bizaliukas vandens nebijo, viena išeitis – galvoj skylę koku kamščiu užkimšti, bet būk toks mandras, surask tokiai galvai kamštį! tokie kamštukai Kaune nesimėto, juos, matyt, kažkur kitur, gal pačiam pasaulio centre gamina, tad pamėgink žaibo greitumu iš Maskvos atvežti, iki nuvažiuosi, iki sugrįši, tie dūmai gali plačiai po apylinkes pasklisti, gali ne tik kauniečius, bet pusę Lietuvos prajuokinti, o šito netgi gatvės vaikėzai nenorėtų – kad ir maži, dar neūžaugos, bet ir jie puikiai žinojo, kur baltosios meškos į ledo korius medų neša. Tad pastoviniavę, galvas pakraipę, alkūnėmis kits kitą pakirkinę, patraukė drąsuoliai savais keliais, o tie keliai kaip iššaut vedė stačiai prie kito žaidimo, gal mažiau pavojingo, bet tikrai ne mažiau išradingo ir juokingo: štai jau ruošia ketveriukė naujus padargus – dvidešimtmetrinę virvikę veja, gražią dėžikę margina, darbuojasi ir vis dar stabą prisimena, Rička ir sako: Keisčiausia, kad visam Kaune kaip tyčia kopėčių neatsirado, o ant tų dėžių, matėt, kaip sunkiai kareivis kopė, galėjo sprandą nususukti, aha, pritaria Tadas ir tęsia: Žinot, kas mane labiausiai kamavo? ogi žinia, kad ryt poryt gali stabuką nuversti, tada būtų po visko, galėtumėm ta saliarka katinams pauodegius tepti, gerai, kad laiku susigriebėm, suspėjom, o prisimenat, vėl kalba Rička, kaip tas kareivis kamštį kalė? vienas kartas kirvio pentim per kuolą o trys per galvą! aš tik laikau, kad garsiai nesijuokčiau, juokas stačiai smaugia, o tas kad pila per auksinę makaulę, net dangus skamba, bet iš kur tas kareivėlis sužinojo, kad jau pats laikas per auksinukę kirvio pentim tvoti? o prisimenat, kaip tas senis verkė? kiti juokiasi, o jis rauda, kažgi, ar iš laimės, ar iš gailėsčio?

Sėdi ketvertas po slyva ir naują žaidimą ruošia, į pavakarę darniu būreliu jau ir traukia prie Tamulionio sodo tvoros, ne vieni traukia ir vežikiukė Vanda kartu – bus linksmiau aukos laukti, štai jau ir sugulė visi patvory, virvė ištiesta, vienas virvės galas Tado rankoj, kitas su pririšta išmarginta dėžike – ant šaligatvio, guli, laukia, iš tokio nuobodumo, žiūrėk, Rička jau su Vandute krutintis pradeda, ne kas beiseina, bet mokosi, pratinas, ir ji pati dar neką sugeba, bet stengias, siaurą sėdynikę kilnoja, dūsauja, pūška, nekas teiseina, bet draugija sava – nepasmerks, neapskelbs, Tadas užmeta akį ir prisimena kaimą: štai pas

zyliojančią karvę atveda veršį, dvejų metų buliuką, kresnas trumpakojis siekia siekia ir niekaip pasiekti negali, nuslysta jo botagėlis kažkur karvei per tešmenį, tada viena moteriškė, kuriai, matos, pagailo klipatos, paveda karvę nuo kalnelio, kad jos antrasis galas būtų kiek žemiau, tada priveda veršį, tas gal jau būtų ir pasiekęs, bet karvė žengė žingsnį, buliukas ant klupsčių, o moterys šaukia: Eik tu, balamute, ir jau plaka varguolį rykšte. Čia niekas Ričkos neplaks, čia visi savi, turgaus apylinkių vanagiukai, vieno lizdo paukščiai, tad laukia, kada pasirodys auka, o auka kaip tik jau iš už gatvės kampo lenda, klibikščiuoja, lazda šaligatvio plytas tikrina. Kompanija apmiršta, senis prieina, apsidairo, ar kas pašalinis nemato, iš dešinės rankos į kairę lazda perdeda ir jau lenkias, jau suima, drebančiais pirštais mėgina dėžikę suspausti, jau tiesiasi, ir tada Tadas trukteli... Senio skrybėlė – į dangų, lazda – ant gatvės, visas kaip drebulės lapas dreba, kažką lemena, vapa, orą gaudo, o būrelis po slyva jau raičiojas už pilvų susiėmę. Ir štai kartą Andžėjus sako: Chebra, o jeigu taip į dėžikę... a? Visi sutinka, nes supranta, kas toje dėžikėje bus gražiai supakuota. Prikrovė visi iš eilės, gražiai supakavo, pririšo ir vidury gatvės jau beveik sutemus pametė, sugulė ir vėl laukia, dabar jau kitas su Vanda gyventi pratinas, po jo – sekantis, Vandutė kikena, iš tikrųjų, matyt, dar nekalti vaikigaliai, dar negali rimtai pakudenti, tik šiaip sau žaidžia, juk tai – irgi žaidimas, guli, laukia ir net nesusitarę visi žino: laukiam vežiko Stanislovo. Ir štai jau pasirodo arklio galva, po to pasturgalis ir aukšta vežiko pasostė, o ant pasostės lenkas Stanislov, ūsai riesti, botagas kaip baudžiavos laikų dvaro prievaizdo bizūnas, bet nesidairo šlėktelė, matyt, gerai įkaušęs, į žemelę žiūri lyg žemę pardavęs, žiūri ir mato: vidury gatvės graži nemaža dėžikė, ką gi, sustabdo arklį, nučiuožia ant grindinio ir apsidairęs, net pro arklio papilvę į kitą pusę pažvelgęs, staigiu judesiu tik kapt dėžikę ir jau sėdi pasostėj, arklys stovi, nė iš vietos nejuda, tik stengias galvą pasukti, balta akim į savo poną pažvelgti – ir jam įdomu kas gi toj dėžikėj slepias. Stanislovas radinį ant suglaustu kojų pasidėjęs jau veria vieną dėžės pusikę, jau ir antrą atvėrė, jau ir popierėlį krapšto, krapšto, atkrapštyt negali, ir štai tuo pat metu, kai jis supranta kiaulystę, Tadas timpteli virvę: keiksmi! keiksmi! net pasistojęs (kaip dėdė Jokūbas iš Ukmergės lėkdamas) Stanislovas arklį vanoja, skrieja, tarsi jį šimtas gyvačių praryt norėtų, o vaikigaliams ir vėl juokas, kočiojas voliojas, juoko ašarom springsta. Po visko, po juoko, vėlei gražiai po slyva susėdę, garbingus žygius prisimena, Tadas ir sako: Prisimenat kareivėlį? (tai mieste, tai kaime gyvendamas Tadas dažnai kokį malonybinį „kareivėlis“ su kraupiu gatvės iksu sumaišo, bet ką padarysi, kad toks laikas, tokia vaiko dalia), kaipgi, visi prisimena:

vakaras, agrastus, slyvas, nusususias obelis dengia ilgi rugpjūčio šešėliai, ketvertas gražiai po krūmais išdykauja, su ta pačia Vandute pratybas tęsia ir štai girdi štu-de-be-ke-ris, štu-de-be-ke-ris darda, pasižiūri pro tvoros plyšį, ogi ten pilna mašina kareivių – štykai į dangų, nuo šalmų saulės blyksniai spragsi. Staiga mašina sustoja, vaikai net susigūžia, kas ten tuos kareivius žino, pradės sode ko nors ieškoti, bus bėda, bet visi kareiviai nė krust, tik vienas nusimeta šalmą ir iššokęs jau skuodžia geltonplaukis tiesiai į sodelį, vos suspėja vargšas, tik pliuuuuurpt ir paleidžia, lengviau atsідūsta, dairos, o šautuvas šalia, visai prie dilgėlių tankumyno, padėtas ilsis, Ričkai tik nagus ištiest tereikia, ir šautuvėlis – draugų nuosavybė, jau toli nuo sodo, jau rūsyje po skudurais paslėptas. Kareivis tuo metu varnalėšos lapą į dvi dalis skiria, jau stovi tiesus, išdidus, apsidairo, kurgi tas šautuvas, ant klupsčių parpuola, delnais po atsiprašant negerą vietą grabinėja, ieško, keikias, bet ginklas tarsi į vokiečių nagus būtų patekęs, nėra, ir baigta, dar sykį gražų keiksmų vėrinį ant agrastų šakos pakabina, kažką paspiria ir įšoka į mašiną, kurį laiką girdėt, kaip ten baras, keikias, bet po akimirkos jau toliau darda štu-de-be-ke-ris, nesuprasi, ar amerikoniškai, ar lietuviškai, tik aišku, kad ne rusiškai, nudardėjo ir išnyko už istorinės gatvės posūkio. Kaipgi, visi prisimena – žemė aplink agrastą kitą dieną atrodė kaip suarta, nagais, matos, kareivėlis žolynus arė, iš po žemių trūk plyšk norėjo ginklą ištraukti, be ginklo gėdijos pas draugus sugrįžti, o šautuvas vis dėlto dingo, kas jį pagrobė – ligi šiolei neaišku, bet velniai jo nematė – šautuvų, sviedinių ir šiaip visokių pabūklų anais laikais kas netingėjo, galėjo pusę kluono Vepriuos prisinešti, dėdė Jokūbas, ir tas porą kulkosvaidžių buvo tvartely po šieniu paslėpęs, ir tik po jo mirties žmonės, versdami tvartelį (jo vietoj statėsi nauja kolūkio valdyba), jau visiškai surūdijusius du geležies laužus aptiko, atrodo, ar tik ne

kūdron ir sumetė. Mieste, aišku, sunkiau ginklą nustverti, bet ir čia pasitaikydavo, kad mongoliukai, atbildėję kokią šeimą į šiaurės pašvaisčių šalį palydėti, gerai po namelio kampus panaršę, žiūrėk, ir ištraukia tai šautuvėlį, tai granatėlę, o kartais ir kulkosvaidį, prisimenat? vėl klausia Tadas, *pavarė* kaip iš *kulkosvaidžio* tratatatatatatatatata! ir vėl visi juokias, po sodo žemę voliojas. Taip, nekiek to karo Tadas ir beprisimena, bet pokarinius žaidimus – puikiai, rodos, ne prieš 30–40 metų tas auksinis galvoviršis rūko, o vakar, na, gal užvakar...

...kaip tau aprašyti tas rankas tą vos matomą plonųjų raukšlelių tinklą tas senatvės strazdanas ant pirštų ant plaštakų ant veido tas akis taip toli nepasiekiamoj gelmėj rusenančias žvakutes kurios apšvietė tave suklypusį pas Mirties gultą? kaip aprašyti rankas-šakeles ant kurių kaip užgesus rasa supos senas stiklinis rožančius varinis pažaliavęs kryželis? kaip aprašyti tą baltą lyg akmenį šaltą ir kietą, ak Dieve, sustingusį kažkada mokėjusį strazdų lakštingalų kalbą liežuvį kažkada išmokiusį vaiką maldų ir šventosios žemės kalbos kuri pasiliks pasiliks jau po to kai išeisi? nes kalbos negalima žemėm užberti jos negalima sušalusiais gruodžio grumstais prislėgt jos negalima paslėpti kartu su vaškinių rankų ir vaškinių veido paveikslu...

...gal pradėti nuo vakaro prieš Sekmines prieš atlaidus kai didžiulis ubagų būrys pasibels į duris ir pasiprašys nakvynės ir suguls ant virtuvės aslos ant paklotų šiaudų kuriuos vaikas iš vakaro atnešė iš kaimyno Akunio suguls vienas šalia kito kaip silkės statinėj su savo terbikėm lazdom ir ramentais o Tu, Ieva Marija, atneši ir padalinsi pyragą ir įpilsi pieno ir atsisėsi ant suoloelio ir kartu su varguoliais kalbėsi litaniją ant suoloelio sėdėsi tokia mažutyte kuprota akiniai ant nosies galo amžini akiniai kurių viena auselė – paprastas siūlas pabučiuosi kryželį palinkėsi labos nakties ir išeisi išsivesdama Šimo Tadą į jo kambarėlį ir tada ak tada paliesi jo kaktą *pirmą kartą* tokiomis šaltomis ledinėmis lūpomis?

...gal pradėti nuo to sekmadienio vakaro kai iš dėdės Jokūbo kailinių kišenės ištrūkus voverė ant žemo slenksčio Ją parvertė tarsi mažytę mergytę kaip lėlę šiaudinę Onutę, ak Dieve, menka voverė sulaužė pavargusias kojas? gal pradėjęs nuo klūpančio raudančio vaiko tu išmoksi rašyti ir tada prisiminsi tas senatvės strazdanas vašką ir žvakių liepsnas?

...gal pradėti nuo kalėjimo karcerio sienos kur tarp keistų tarsi magiškų užrašų „tut sidel kolia odnoglazyj“ „nezabud čto tut tianul srok miša stichotvorec“ tarp baisių keverzonių vinim ar nagu įrėžtų pikty prakeikimų pasirodė Jos rankos iš sienos kaip sapnas regėjimas palietė žmogų ir išvedė tyliai pro vargo vartus ir laukais ir rugiais takeliu pro miškus į pasaulio krašte užsiglaudusią menką trobelę – ten ant stalo jau laukė kvapnus „kaplūno“ dubuo?

...gal pradėti nuo vakaro kada Ieva Marija siuvinėjo tą savo stebuklą – du liūtus ant pilko drobės stačiakampio: vaškiniiais pirštais voreliais Ji siuvo ir siuvo sidabro siūlais ant pilko dugno du pasakų žvėris du žvėris iš Seno Testamento o vaikas sėdėjo šalia prisiglaudęs tarytum šešėlis be garso be amo žiūrėjo stebėjo grožėjos?

...gal pradėt nuo šeštadienio ryto kai miglos dar kaba virš pievų ir miškas toks liūdnas kažkur tolumoje nesvetingas grasus o Ieva Marija jau kelias jau budina vaiką jau kalba: kelkis aukseli jau metas šaknelės jau laukia jie eina į girią pats metas šaknelių plonų pasikasti Ji žino kaip rangos tos žemės gyslės nesužeisdama žemės Ji moka ištraukti gražiai peiliuku jas nuskusti gražiai nesulaužydama susukti Ji moka nupinti krepšius ir grybams ir uogoms ir bulvėms ir žuviai Ji moka nupinti krepšius kuriuose poteriauja vėžiai?

...gal pradėt nuo nakties kada miesto mergelės kaip hienos besotės nugirdžiusios vaiką paguldė ant stalo ir rijo jo menką kūnelį ir kaulus sukiojo ir plėšė į gabalus išpuvusiom ryklėm jos stengė praryti nekaltą šventovę ir staiga – strazdanotos raukšlėtos ir geros tarytum sapnai šventos rankos staiga iš tamsos pasirodė ir išnešė vaiką į rudeniu kvepiančią naktį toli ak toli prie Večernyko liūdno ir vaikas nubudo lyg mažas skenduolis iškilo iš purvo ugnies ir pasiutusio laiko kiaurymės?

...gal pradėt nuo žaizdų skardinėj Širdy nuo rūdijančių Jėzaus žaizdų kurias Ievos Marijos rankos vaikeliui parodė tada kai Večernyko durys išplėstos gulėjo ant žemės ir žvakės išrautos voliojos ant pūvančių šventovės grindų o žaizdos kraujavo kraujavo?

...bet sakyk kaip gali prisimint Jos senatvės gelmes kurių niekas jau niekas net senis Kaveckas negali atskirt nuo bekraštės nakties? pasakyk ar mokėsi išsaugoti debesį ant kurio Ji sėdės jau per amžius per amžius ir siūs savo Dievui rūbus klepetuos sena Zingerio mašina ir gražiai siuvinės aną tolimą baugų takelį pro rugius į kažkur miškuose vos rusenantį liūdną žuvinčių kaimelį kuriame Ji atėjo į žemę Vėgėlytė šventoji? Pasakyk kaip išsaugosi kaip išsaugosi juodą laivelį aukštai ant palėpės grindų apraizgytą voratinkliais pilką dulkėtą ir suknią kaišytą pelyno šakelėm kad kandys negrauztų ir mažą dėžikę kurioj senas laikrodis eina atgal į Žuvinčių pradžias į pavargusių griūvančių liepų pavėsį? kaip išsaugosi debesį kurį tyliai išaudė Jos pirštai – jis saugoja vaiką kuris eina taku į nežinomą grasų pasaulį rankoj laiko dudutį ir vėžį? kaip išsaugosi ašaras balsą vaškinę šviesą rožančiaus stikliukuose mirusią saulę sapnus ir sopulius? kaip išsaugosi pirmą vaikelio eilėraščių parašytą Jos mirties valandoj: keturi milžinai ant žvaigždėtų pečių neš tave tolumon praeities takučiu vėl ant žemės nukris rudeninė rasa paukščiai šauks kad sugrįžtum ražienom basa paukščiai šauks ir rasa apsiverks bet tavęs niekada jau nebus su manim?

– Kam skirtas šis monologas?

– Niekam, tiesiog Tadas įvykdė seną pažadą: užrašyti ir išsaugoti nuo užmaršties brangiausio žmogaus, savo tėvo motinos Ievos Marijos, paveikslą, priešmirtinę jos akimirką. Kaip tas lenkų poetas Stachura Tadas kartojo: jei Dievas aukštybėse kerta rugius, tai Ieva Marija riša pėdus...

– Paprasčiausias sentimentalus monologas...

– Taip, sentimentaliausias iš sentimentaliųjų, nes taip reikia, kitaip nevalia...

1977 metų rugpjūčio pradžia, tvanki naktis, Tadas sėdi pas langą ir žvelgia į pilkai melsvą girios liniją, tarpais susiliejančią su dangumi, klauso, kaip srūva Ūla, rodos, girdi, kaip šnara slenkantis smėlis, ir ūmai jo mintis tarsi voras patraukia nematomą paslapties siūlelį – žino: šią akimirką suskambs tribalsis varpelis, kuriuo jis Žalio kalno Prisikėlimo bažnytėlėj skambindavo, patarnaudamas mišioms, žino, bet jau užmiršęs, kokios spalvos tas varpelis – sidabro, aukso, žemės, dangaus, kaulų, o gal mėlyno ilgesio? nes ilgesys kaip migla, kaip pasaulis, ištirpęs už lango... Ir staiga dungt į stiklą, ir vėl dungt it nematomojo ženklas – naktiniai drugiai, ir Tadas jau klausia, pats savęs klausia, teiraujas:

kam šią naktį šioj žemėj gali rūpėti naktiniai drugiai? niekam tik tau Ievos Marijos šešėliui prisiminimui Maironio garbintojui tik tau smėlynų keleivi negesink žiburio sėdėk užmerkęs akis ir klausyk bedugnėj tyloj išgirsi kaip gyslomis kraujas srovėna kaip voras kertėj lopo prakiurusį tinklą kaip stradivarijus smuikas juodasis ūsuotis groja sienojaus tamsoj ir tada suprasi:

į kiekvieną nemiegantį stiklo langą jie beldžias į vidų į vidų į liepsną jie skrenda bet niekam nerūpi nes žmonės apkurtę sumigę įlindę į guolius giliai įsiknisę jie knarkia jie čepsi riebiom paausiuotom ar mėšlinom lūpom jie plerpia sapnuoja košmarišką džiaugsmą ar skerdziamą kuilį ar šokį aplink laužą tikrai jie negirdi jie knarkia giliai įsiknisę į savo patelių vešlius tankumynus vaizduoja laimingus sapne nors sapne jie laimingi jie saugūs juk jiems nuspjaut kad į stiklą kaip dvasios beldžias drugiai o kiti štai pažvelk dar nemiega bet siaučia triukšmauja jie geria jie punta jie springsta ir teka taukai per išpurtusius snukius jie iš Boscho paveikslų jie ryja jie klykia jie bliauna jie keikias jie vemia jie vemia kits kitą apvėmę patricijai gimę po karo prie lovio jie kriuksi naujųjų laikų nelaimingi žmogėdros jie ryja viens kitą negirdi kad beldžias drugiai tarsi dvasios jie skrenda į krištolu tvaskančius sietynų žabangus pririję jie mylisi švokščia ir dūsauja graudžiai ir keikias gašliom nešvankybėm jie sutepa šventą nesuteptą naktį drugius jie tom srutom aplieja jie šnopščia kamuojas po virpančiom lempų akim jie girgždina lovas akli prakaituoti jie vargsta jie girgždina lovas senus giljotinų laivus jau užplaukusius naktį ant pragaro sėkliaus ant Letos uolų jie negali suprasti kad laivas jau grimzta nenori suprasti jie mylisi grauzia ir ryja

kvapnias riebaluotas kekšes jie dejuoja jie vargsta jie stengias jie perdžia pilvoti akli mandarinai naujieji valdovai jie leidžia rytojaus dujas ak jie švokščia dejuoja jiems gaila savęs jų gyslos išsprogusios plyšta jų akys išvirsta jie stengias pasotint besaikę išpampusią hidrą greičiau vis greičiau lyg prieš kalną ant pilvo glitaus ridinėjas kol sprogsta širdis pragerta ir aptekus kiaulienos drebučiais jie skuba negirdi kaip beldžiasi dvasios drugiai...

arba tie kur vienišiai tuščiuos kambariuos užsidarę nemoka pamilti tylos savo baimės jie bijo juos slegia grasus ir valdingas pasaulis jie leidžia visu garsumu patefoną ar radiją klauso ką vaba pasitęsęs pasaulis priglaudę išbalusius veidus prie švytinčios skalės jie žiūri į nieką į piktą klajojančią laisvės švieselę jie skęsta balsų maišaty jie negirdi kaip beldžias drugiai...

arba tie kurie meldžias jie murma žodžius jau praradusius prasmę kartoja akiai monotonišką seną žodyną užmiršę ką reiškia pavargėlio kojos dulkėtos ir žaizdos jie murma kartoja seniai nesuprantamą žydų motyvą jie kosti ir spjauo norėdami amžiams išrauti iš sudžiūvusios Kristaus krūtinės tą paslaptį šventą kas bus nes jiems gaila savęs ir jie bijo tamsos jiems atrodo kad meldžias tiki bet tai netiesa savo artimui perkąsti gerklę jiems juokas jie tiki kad maldos nuims nuo širdies prakeikimą tačiau jie kartoja negyvą raidyną jie kalba ir kalba tarytum lietus jie apkurtę negirdi savęs jie negirdi kaip beldžias į stiklą drugiai...

Žiūri į naktį už stiklo ir klausia, pats save kalbina ir negirtas, blaivesnis už šunį ar avį, blaivus tarsi lapas, žolė, ir atsako:

bet tau paskirta budėti, kodėl nepaklausei Ievutės tada, kai gulėjo rankas sukryžius baltuos pataluos, ar girdėjo drugius už langų? jie beldės lyg dvasios į vidų, prie žvakių akis, kad danguj nepamirštų laukų ir kvapniųjų čiobreljų. Kalba, tarytum sapnuoja, pats savęs klausia ir pats sau atsako: Keistos tos mano mintys, kažkokios sklandžios, panašios į eiles, ne dažnai taip pasiseka reikšti mintis, ir užmerkęs akis, pirštais susiėmęs galvą, kartoja:

Koks daugiabalsis yra tas naktinių drugių beldimas į stiklą, kartais tylus tarsi angelo rūbų šnarėjimas arba alyvų šakelės brazdenimas Sekminių naktį – jie šnara sparnais ir skleidžia vos girdimą paslaptinę melodiją, panašią į Ievos Marijos poteriamą vakarais – tarsi dvelksmas, paliečiantis šaltu prakaitu išrasojusią kaktą, lyg baimės šauklys, arba kartais jie šnara tarytum tolima nepasiekiamo laužo liepsna, bet rudens naktimis jie dudena į stiklą, ir tau pasirodo, kad svečias, paklydęs keleivis, prašos nakvynės, jis tyliai barbena sušalusiais krumpliais, kad šunys miegotų, miegotų pasaulis ir žmonės, tik tu, kuriam skirta budėti, išgirstum, prieitum prie lango, priglustum prie stiklo ir regą įtempęs žiūrėtum į tamsą, į tamsą, tarytum į karstą stiklinį, kuriame miega Ievos Marijos paveikslas, mėnuliškas veidas vaškinis. O, kaip dažnai tas drugelių beldimas užklumpa tave iš netyčių ir reikia pakilti nuo stalo, prieiti prie lango, nors puikiai žinai, jog ten nieko nebus – tik juoduojančio stiklo dugne tavo veidas ir baugščios paklydusios akys, bet vis viena eini ir vilies, kad kas nors pasibeldė sušalęs, negarsiai, tačiau įsakmiai... gal tai Ji? gal sugrįžta paklaust, ar kas budi pas langą ir laukia sugrįžtančios kaimo siuvėjos – Ji atneša braškių, medaus – Šimo Tadas tai žino, jis išbėgs pasitikt ir ištiesęs rankas takeliu pro rugius šalia kapinių skris kaip kregždė pažemiui ir apglėbs tas dulkėtas pavargusias kojas...

Apsukę ratą, tai Vilniuje, tai Kaune pabuvoję, sugrįžtame į Veprius, į Pakapius, į Ievos Marijos ir jos sūnaus dėdės Jokūbo būstą: apsidairom – tas pats kapinynas, tas pats Akunio Šyvis kapučių varteliuos žvaigždes skaičiuoja, girdis, vaikai ripkelę gainioja, net Antanulio ožka, palikus viena be savo pono, gyvena kaip ir prie pono – vaikams užpakalius bado, lapus nuo gyvybės medžio viršūnės skabo, žodžiu, visa po senovei, net metai tie patys – 1952-ieji, gal netgi ta pati arklių kaulų rinkimo vasara...

Jokūbas sako: Taduli, nueisi pas kunigą ir paduosi jam krepšį, pasakysi: Dvasiškas tėveli, dėdė Jokūbas siunčia dvasiškam tėveliui žuvų Sekminėms ir du ungurius, ir vėžių, dabar pakartok, kaip sakysi. Šimo Tadas abejoja, ar pakartos, nes nelabai gerai ir klausės, ką dėdė sakė, tad veblena: Dvasiškas dėdė tėveli Jokūbas dvasiškam ungurių vėžių siunčia ir žuvies kad Sekminėms užtektų. Jokūbas nusispjauna ir ramiai

be pykčio kartoja: Dvasiškas tėveli, dėdė Jokūbas siunčia dvasiškam tėveliui žuvų Sekminėms ir du ungurius ir vėžių, ar supratai, klausia. Šimo Tadas dabar jau gerai klausė, tad atsako: Supratau, dėde, tai pasakyk kaip sakysi, liepia Jokūbas, vaikas pasitrina pirštu nosį, tuo pačiu pirštu pakapsto pakaušį, užsimerkia, vėl atsimerkia ir mėgina: Dvasiškas tėveli Jokūbas siunčia dvasiškam dėdei ir gospadinei... Ką tu vaaapi! surinka Jokūbas, ar aš sakiau gospadinei? durniau, paklausk dar kartą: Dvasiškas tėveli, dėdė Jokūbas siunčia dvasiškam tėveliui žuvų Sekminėms ir du ungurius ir vėžių, kokią klasę baigėi, kad toks durnas? aš, dėde, jau trečią, eisiu ketvirton, teisinasi Šimo Tadas, o pats jaučia, kad nė velnio nieko neišeis, tad tyli, nekartoja, Jokūbas pakyla nuo suolo, prieina, gražiai lengvai suima dešinę vaiko ausį, kiek pasuka, pakelia, nuleidžia ir vėl sako: pa/kar/tok/ar/gir/di? Kur negirdėsi, bet kad nė velnio neišeina, visa į krūvą susimala, ne taip, kaip dėdė liepia, o dėdė spaudžia ausį, nepaleidžia. Šimo Tadas žino, kad nepaleis tol, kol nepakartos, ir pakartotų, ne tokius dalykus atmintinai išmoksta, pusę eilėraščio kaip žirnius į sieną išstratina, bet kad čia ne mokykla, čia bažnyčia, zakristijoje labai švaru, visur blizga, vašku kvepia, neapsižiūrėsi, kaipmat tiesus ant grindų atsigulsi, žuvis iš kašelės išversi, ir šventųjų kiekvienam kampe po porą, jie viską žino, kur šiandakt kaulėlius rinkau, galvoja vaikas ir kartoja: Dvaasiškaaas... ir jau nosim pašliurpčiodamas: Aš dėde pakartosiu tik dabar nekartosiu aš kunigėliui tiesiai pamatysi kad nesuklysiu aš dėde jau eisiu kol nueisiu tai ir sutems. Jokūbas atlyžta: Na gerai gerai, žinau, kad pakartosi, toks vyras, tik gerai kojas nusišluostyk, ar girdi? Bet vaikas jau už sodelio, kad tik toliau nuo dėdės, nuo baisios sarmatos, kad pakartot negali, o kelias tikrai netrumpas: reikės nusileisti šlaitu pas Riešę, pereit pagalį (liepto Jokūbas taip ir neprisiruošė pastatyti, nors žada kone kas sekmadienis, pats įkaušęs upelin įpuolęs), o viena ranka bus užimta su krepšiu, tai reikės labai žiūrėt, kad neįpultum, paskui į kalnelį, paskui vieškeliu iki bažnyčios...

Eina ir eidamas balsu kartoja: Dvasiškas tėveli dėdė Jokūbas dvasiškas siunčia žuvų ir vėžių gospadinei Sekminių dienai, ne, ne taip: Dvasiškas tėveli atnešiau žuvų du ungurius gospadinei, ir vėl ne taip, nepamiršt tik kojas švariai nusišluostyti, o tai bars gospadinė, galvoja ir jaučia Jokūbo pirštus, net ausis kaista, kažin ką pasakys kunigėlis? gal duos saldainių, juk poryt Sekminės, o gal pyrago? o gal lieps kokią dovaną Jokūbui nunešti? padėkosiu, ačiū, kunigėli, arba ne, ačiū, dvasiškas tėveli, jei duos gospadinė, tai pasakysiu, ačiū, ponio gospadine, geriau, ačiū, ponio šeimininke, kažin ar nebars, kad taip seniai buvau išpažinties? argi aš kaltas, kad babytės maldynėlis netyčia lauže apdegė? negalėjau pasakyti, turėjau babytei sumeluoti, galvoja, o kojos pačios tik šluostos, tik šluostos, padus į ražį trina, tarsi atsibunda keleivis, prieš pabelsdamas dar apsidairo, tada tyliai vieno piršto krumpliu pastuksena į storą ažuolinę lentą. Girdi, kažkas ateina, supranta, jog ne kunigėlis, labai švelniai šlepsi, vos spėja pasiuntinys dėdės kalbą perbėgt dvasiškėvežuvųungusiunčvėžiųsekmingaspad, o gospadinė jau pravėrus duris klausia: Ar ką atnešei, Taduli? Šimo Tadas žiūri į moters akis, žiūri į blizgančias grindis, kurių paviršiuje atsispindi skliautai ir kelios šventųjų galvos, atsitokėjęs sako: aš pas dvasiškąjį tėvelį, dėdė Jokūbas siuntė, gospadinė sako: Gerai, Taduli, eime nuvesiu, ir jau veda, eina ilgu koridoriumi vaikas, vis taikos dar kiek kojas pasišluostyt, kvepia vašku, gėlėm ir pyragais, atveda ir sako: Palauk, aš pakviesiu dvasišką tėvelį, vaikas laukia, dairo, aplink gražu, švaru, šventa, ir jau girdi pažįstamą šnopavimą, kiek kartų atsiklaupęs pas klausyklą, būdavo, girdi, kaip kunigėlis artinasi, šnopuoja, jau ir prieina, dar nepriėjęs klausia: Na, Taduli, ko norėjai? Šimo Tadas pasitempia išsitiesina ir išpila: dvasiškas tėvelidėdėjokūbasgospadineisiunčiadvasiškamdėdeivėžiųžuvųirdu un-gu-rius, sulėtina į pabaigą, jaučia, kaip prakaitas kaklu srūva, ir paduoda kunigui krepšį, kunigas paima ir įteikia gospadinei, o paskui sako: Padėkok, Taduli, dėdei, pasakyk, kad kunigas dėkoja už lauktuves, pasakyk, kad neužmiršiu gero darbo, ir pasakyk, kad pirmą trečiadienį po Sekminių ateitų klebonijos sodan pašienauti, o dabar še tau saldainis. Šimo Tadas mato, kaip kunigėlio ranka prapuola sutanoj, ir štai jau žvilga margas ilgiausio saldainio popieriukas, galuose taip gražiai susuktas, tarsi kokie kuteliai, nedrąsiai tiesia ranką ir tyliai kalba: Ačiū, dvasiškas tėveli, pasakysiu, nepamiršiu, ateis, jei nebus gir... sustoja, užsikerta, vos nesurinka, ai! bet kunigas uždeda švelnų delną ant vaiko galvos, paglosto ir sako: Na, eik jau, eik, kol pareisi, bus

visai tamsu. Tada vaikas palenkia galvą, pabučiuoja kunigo ranką ir atbulas traukias, ir niekieno nepamokytas pats nuo savęs priduria: Linkiu laimingų švenčių, ir babytė Ieva linki dvasiškam tėveliui sveikatos, kas vakaras poteriaudama linki užtai, kad kunigėlis geras, ir sprunka pro duris, jau nebegirdi, ką kunigas šneka, ir jau bėgdamas pro šventorių kartoja: Kunigėlis sakė padėkok dėdei kad ateitų sodan pašienauti, pabėgęs pabėgęs ir vėl: Kunigėlis sakė padėkok dėdei kad ateitų pašienauti. Štai jau ir pagalys per Riešę, bet kas dabar su tuo pagaliu terlios, tad briste iki klupsčių ir į kalnelį, o rankoj kaip žvakelė ar stebuklingas žiburys – saldainis, įpuola į pirkią ir šaukia: Baaabyt, pažiūrėk, ką tau atnešiau, bet prisiminė vaikelis (iš didelės laimės buvo pamiršęs), kad babytės nėra, kad ji sentikių kaime, už Šventosios, pas Ivaną siuva, parneš braškių medaus, prisiminęs išpuola į kiemą, dar ne visai sutemę, bet dėdės Jokūbo machorkė grasia ugnele kaip katino akis viršum suolo šviečia, pripuola ir vos kvapą atgaudamas vapa: kunigėlis padavė gospadinei liepė pasakyti kad po Sekminių ateitum pašienaut pasakiau gerai dvasiškas tėveli ateis pasakysiu jei nebus gir... ir vėl, kaip klebonioj, užsikerta, bet susigriebęs jau duoda dėdei saldainį...

Jokūbas pakyla nuo suolo, nusispjauna, ir jau nebejaučia vaikas žemės po kojom, jau skrenda, netoli, gal porą žingsnių, bet skriste, o kairė pusė žando net tvinksi nuo sopulio. Guli Šimo Tadas, supranta, kad reikėtų atsikelti, dėdės atsiprašyti, bet negali, tik girdi: dur/niau! ar ne/sa/kiau paprašyk pi/ni/gų! norėtų vaikas pasakyti, kad nesakė, bet nelabai liežuvis klauso, tad tyli ir verkia, mintyse šnabžda: Kodėl babytė viena išėjo manęs nepasiėmė kaip kitais kartais kodėl vieną paliko. Ir jau vėliau, dėdės Jokūbo nuneštas į lovą (matyt, ir senam girtuokliui kokia skausmo rakštis į paširdžius įsikirto, kad priklausė, pakėlė nekaltą žmogelį, gal net į kaktą pabučiavo, gal net sirata pavadino, gal net siratos tėvo savo brolio Simono vardą ištarė) Šimo Tadas regi blizgančias grindis, aplink dega žvakės, ant auksinių siūlų tarsi po dangumi kaba ilgiausi saldainiai, o tolumoj lyg pro sapnus ateina babytė ir iš tolo klausia: Taaaduuuuliii, ar nemuuuušė Jooookūūūbas? ir per miegus sušnabžda vaikas: nee baaabyt neemuušė tik paaaglooostė paaaglooostėėė...

Sėdi Šimo Tadas Pakapių pirtyje ant gultų kaip šlapias žvirblis, pražiojęs snapą, kvapą gaudo, dairos: pro tirštus garus neką ir bemato: kreivos gauruotos raudonos vyrų blauzdos šlaunys tarpukojai gal dar pilvų apačios, o galvos su pečiais – kažkur aukštybėse, debesuos, dairos, kurgi tas Jokūbas (čia reikėtų priminti, kad pirtin dėdė nusivesdavo vaiką vieną kartelį per visą vasarą, šiaip sakydavo: Nieko, Riešėj maudos, švarus.), o Jokūbas – pačiose debesų aukštybėse visai išnykęs, nebūtų stogo, tai ir pakiltų, prapultų ir nesugrįžtų. Ir staiga mato ir savom akim netiki, ne kartą buvo ir Jokūbą, ir kitus vyrus pas upę matęs – visų mašnos kaip mašnos, kaip avino, lygios apvalios, vienu kiek mažesnės, kitų didesnės, trečių labai plaukuotos, bet tai, ką mato! pasitrina akis ir vėl žiūri, žiuri ir supranta: šitaip nebūna, o žmogus (tai buvo Gudaitis, jau senis) matyt, pastebėjęs į jo tarpukojį įsistebeilijusį vaiką, sako: Ką, Taduli, žiūriu, tau labai mano mašna rūpi (Šimo Tadas ir taip nuo garų kaip morka raudonas dabar, po senio žodžių – jau kaip burokas tamsiai burokinis), priek priek, nesbijok, nesikandžioja, iš arti pažiūrėsi. Vaikas vapa: aš dėde aš man dėdule pro garus aš visa kreiva man... Ne pro garus kreiva, pertraukia senis, o tikrai mašna kreiva, kitos tokios visam pasauly nerasi, ot! sušunka ir kikena chichichiii. Šimo Tadas tikrai neitų, baisi sarmata iš arti į žmogaus mašną žiūrėti, bet kad taip jau labai rūpi, net niežti, tad keliasi nuo suoloelio ir artinas, slidžiom grindim slidinėja, eina kaip per pagalį per Cedroną, vos pusiausvyrą nulaiko, o senis nuo aukštesnių plautų ant žemesnių nusileidžia ir pirštu kviečia: Eik, eik nebijok (kas ten tą senį žino, gal apsidžiaugė sutikęs žmogelį, dar nieko apie jo nelaimę negirdėjęs, nes visi kaimo vyrai tą seną istoriją mokėjo atmintinai, o gal šiaip nuo šilumos, nuo garų, nuo gerumo, kuris taip jau į kaulus smelkias, atsirišo seniui jo ilgas liežuvis, ir negali atsilaikyti nepapasakojęs?), ir jau pasakoja:

Žinai, Taduli, buktą pas malūną? Žinai, tai va, tada buvau jaunas bernas, tėvas vakare sako, eik, išmaudyk arklius, tai buvo bukta! arkliai plaukė, tai ne dabar, gali perbrist, ūsų nesušlapęs, pasiėmiau vadeles, nuėjau Kulin, atsirišau arklius, išpančiojau, užmečiau vadeles ir atsivedžiau prie upės, malūno

ratas dunda, vandens pūslai į šalis tykšta, arkliai neramūs, bijos, bet nieko, aš įbridau kiek vandenin ir arklius įtempiau, jau plaukia, gražiai ratu suka aplink senus tilto poliūs, galvoju, gerai būtų ant arklio paplaukti, kažin, galvoju, ar atlaikytų, užsikoriau ant poliaus, o tas slidus kaip vėgėlė, vos pastoviu, stoviu, laukiu, kol arklys priplauks, priplaukė, aš tik pasispyriau... ir žinai, Taduli, nieko neprisimenu, sako, arklys negyvą į krantą ištyšė, o pasveikau ir matau, kad mašna kreiva, vienas kiaušis taip kaip buvo aukštai, taip ir pasiliko, o kitas visai prie klupsčių ištyšo, va matai, ir senis (matos, visai jau suvaikėjęs) kelias nuo suolo ir rodo: matai. Vaikas mato, bet negi sakys, kad mato, tik žiūri akis išvertęs ir vis viena netiki, norėtų savom rankom patikrint, tada patikėtų, bet sarmata senio mašną grabinėti, tad stovi, žiūri ir tyli. O senis klausia: Tai ką, ar matai? pažiūrėk pažiūrėk, kitur niekur nepamatysi, niekas kitas tokios neturi. Ir iš tikrųjų nežmoniškas, kaip vapsvų kapšo, ilgumas, ligi kelių, senis kraipos, sukinėjas, iš visų pusių savo turtus rodo. Šimo Tadas galvoja: Matyt senis jau durnas, gal nuo sopulio išdurnėjo, turėjo baisiai sopėt. Prisimena, kaip kartą per tvorą kopdamas netyčia kiaušeljį prispaudė, nuvirto į žolę, ilgai raičiojos, šunies balsu kaukė, tai ką ir kalbėti ant smailo poliaus visa jėga pasmigus! ne tik šunies, bet ir vilko kauksmu kauktum (vaiko akyse kaip kokia pabaisa tas poliūs, už kurio ne kartą buvo meškerės kabliuką užkabinęs, jau stovi kaip koks baubas ir tarsi gundo: pamėgink ir tu, Taduli, pamėgink, gal tau pasiseks ant arklio užšokti). Strapalioja senis, vyrai ant plautų juokias, mašna į šonus sūpaujas, garai kamuoliais virsta, karšta kaip pekloj – nebeištveria vaikas, pašoka ir mauna į priemenę...

Sėdi Tadas prie popierių ir svarsto: kada tai buvo? keturiasdešimt septintais? aštuntais? vaizdas ryškus, tartum šviežiai nutapytas, o va metų nepamena, gal vis dėlto aštuntais. Žvilgtelėję į laikrodį pamatytume, kad jau dvi valandos po vidurnakčio, Paulių kaime tylu kaip kapinyne, tik šunys kalbas – pradžioj vienas prabyla storu balsu, po jo antras, plonesniu, iš kito Ūlos kranto, po antro dar vienas pakimusių senio balseliu, kalbas, dienos įvykius aptaria, bet šiaip tylu kaip kapučiuose, girdis kaip vabalas sienų plonina, kaip pelė ant aukšto mėgina senus laikraščius skaityti, ir cigaretė jau užgesus lūpų kamputyje kaip kokia aprūkus raidikė styro, „I“ be taško, nes taškelis-žarija jau į patamsius nugrimzdo, ir Tadas jau grimzta, nejaučia, kaip tarsi pirties garai visa aplinkui užkloja, ir jau migdamas prisimena kažkada girdėtas ir perskaitytas istorijas:

Kartą per metus akli viduramžių Japonijos vienuoliai susirinkdavo į sugriuvusį vienuolyną: iš visų Japonijos kampų kaip vabalai rėplioja, renkas, susėda vidury didžiosios salės, kurios tik sienos ir kelios lubų sijos belikę, išgeria, pavalgo, pasimeldžia, kiekvienas savo gyvenimą pasipasakoja. Štai ir šiais metais susirinko aklių draugija, susėdo ratu, vynelį gurkšnoja, o po vyno, kaip žinia, ir į tupiką metas, tad keliasi pats vyriausias, lazda žemę tikrina, link geros vietos slenka, o tuo pat metu nedorėlis, kuris seniai buvo pastebėjęs kasmet į vienuolyną susirenkančius varguolius, jau spąstus spendžia: ašutinės virvikės galą gerai prie lentos pritvirtina, kitą galą, susuktą į kilpą, dešinėj rankoj laiko, laukia. Vienuolis jau ir įeina, jau atsitupia (žinia, vienuolių – tik ilgi marškiniai), jau ir po visko, po vargo, jau ir keliasi ir staiga, kad sukauks ne žmogaus balsu, o aklam tai ir visai atrodo pasaulio pabaiga, kaukia žmogus kaip koks žvėris žabangose (niekšas mat labai vikriai užmetė ant kapšo kilpą), nežino vargšas, kas čia daros, sulėkė kiti, bet irgi žabali, nemato, grabinėjas, o tas negali žodžio ištart, tik kaukia ir rankom už šakumo laikos. Pagaliau išlaisvina nelaimingąjį, aliejais skaudamą vietą patepa, vėl susėda ratu, nežinomą niekšeljį keikia, mirtimi gąsdina, o tas durnas ant lubų sijos užsikoręs žiūri, kas bus, kaip vienuoliai savąjį draugą iš bėdos gelbės. Bet netyčia užkliudo kažkokią lentelę, toji krinta tiesiai į rato vidurį, vienuoliai suklūsta, žinia, akli labai jautrūs garsams, pakelia veidus, jaučia – kažkas ant sijų yra, susiranda ilgas kartis, mojuoja mojuoja, kolei nenumeta, niekšas rangos rato vidury, pasigailėjimo prašos, bet vienuoliai jau baudžia, jau riša baisią kilpą, jau karia sukčių už jautrios vietos... taip ir nusibaigia gudruolis.

Prieš Pirmąjį karą Bečių dvaro tvartuos stovėjo bulius, ne bulius, o kalnas – karves laužė, gardo sienas griovė, žodžiu, tik mėšai gyvulus. Bet anais laikais mėsininkai norėdavo gauti gyvą galviją, kad patys galėtų savaip jį į dešras paversti, tad nei nušauti, nei kitaip pribaugti tokio pinigų maišo ponas neleido. Taip ir stovėjo žvėris trimi grandinėm už nosies prie mūro sienos prirakintas, lenta – ant akių, baisias

duobes kanopom kasė, baubė ir dieną, ir paryčiais ponaitėms miegoti neleido, būdavo, pamėgina užmigti, bet vos sumerkia akis – tuojau raudonas purpurinis buliaus botagas ir talžo per kinkas, gėdingos vietelės ieško, pašoka dvarponelytės, klykia, angelus į pagalbą šaukias,– pragaras dvare, ne gyvenimas. O kaimo vyrai nenori gyvastį aukoti, neina artyn, ir baigta. Štai tada ir pasirodė dvaro kieme du žydai, vienas didesnis, bet kitas tai visai kaip žiogelis – kojos kaip smilgos, pasirodė, nuėjo pas ūkvedį ir sako: Vesk, ponul, mus pas jautį, parodyk, gal pirksim. Ūkvedys, žydėliuos atpažinęs Vilkmergės mėsininkus, tuojau sutiko, nuvedė juos į tvartą, vos pamatę mėsos kalną, iškart ir sumokėjo tiek, kiek ūkvedys prašė. Ima ūkvedys pinigų ir galvoja: Pažiūrėsime, kaip tie žydai tokį bulių suvaldys. Subėgo visi dvariškiečiai, kaimiečiai, sulėkė stebuklo žiūrėti, o žydai išsitraukė plonytę vielą, matos, plieninę, susuko kilpą, ir tas mažasis tylutėliausiai iš užpakalio už buliaus užėjęs tik šmikšt kilpelę ant mašnos ir užveržė, bulius tuo sykiu ir pritūpė, net balą paleido, net apsikrovė, minia tik ahtelėjo vienu balsu AAACHHH! Tada didesnis priėjo prie buliaus snukio atrišo grandines nuo kilpų sienoj ir suėmęs visas tris saujon iškeliaavo: eina vieškeliu, o žmonių minios iš paskos kaip varnai bimbalai bulių pjudo (mat sarmata vyrams, kad jaučio bijojo, nežinojo, kaip jį sutramdyti), bet žydai kaip niekur nieko drožia keliu, kažkokius žodžius po nosim murma, mažasis nei kokio varpo virvę tą plieninę vielą timpčioja, didysis grandines patraukia. Taip ir prapuolė iš akių. Tada vyrai jau drąsūs gudrūs, visi vienu balsu savąjį gudrumą giria: Kiekvienas durnas žino, kad mašna skaudžiausia buliaus vieta, ypačiai per patį plonumą, aukštai, kiekvienas durnas, nepagalvoja varguoliai, kad tą popietę nedaug už juos durnesnių Vilkmergės apylinkėse būtum suradęs...

Sukinių kaimo vakaruška pačiame įkarštyje, staiga į rato vidurį įpuola du girti seniai, vos ant kojų laikos, bet susikibę kaip prancūzki gaidžiai. Jaunimas žiūri, netrukdo mušeikoms sąskaitas suvesti. Kupriai jau visai sukriošę, panašūs į ubagus kaimo vienišiai, be moterų kokiose lūšnelėse mirties belaukiantys, kertas kaip vyrai, pyktis jėgų prideda, o senos, niekam nežinomos nuoskaudos dar alyvos į ugnį papila, tad grumias kaip karžygiai, ir nežinia, ar tik nebūtų seniai kaip tie gaidžiai negyvai vienas kitą pribaię, jei ne vieno kuprio šuva. Tas, pamatęs, kad jo ponui riesta, ir pastebėjęs, kaip gražiai, to, kito, svetimo, senos prasmirdusios kelnės per siūles tarpukojy pasileido, tik šast į rato vidurį, tik drykst seniui už kapšo, kuris nieko bloga nenujausdamas išlindo pasidairyti (matos, neblogas mergišius jaunystėje senis buvo). Aišku, tas su nurautu maišu taip ir griuvo kaip papuvęs medis ant kluono grendymo, o anas, pastvėręs šunį, prapuolė krūmuos, sako netgi iš to kaimo dingo, kažkur į kitą Lietuvos pakraštį pasitraukė. Bemašnis pagijo (nors nekiek jau ir taip jam buvo belikę), po to dar kokį pusmetį pakampiais šlitinėjo, o jaunimui nuo tokio vaizdelio vos pilvai nepratrūkinėjo...

Meilės scena: XIV amžiaus indų paveikslas: centre – daugiarankis dievas žaliu veidu į žiūrovą, prie jo nugara į žiūrovą prigludus plačiaklubė moteris, ji tarsi šaukdama užvertus galvą, rankomis apvijus dievo kaklą, o kojomis – jo kūną, po moters gaubliukais – nežemiško žalumo mašna, kapšas, apipintas gėlėmis žvaigždėmis ir drugeliais – tai, matyt, kažkokia simbolinė ritualinė scena, nes visą paveikslo foną užima kosminiai objektai: šviesuliai, krintančios kometos, skraido fantastinės dangaus būtybės – erotinė scena, bet ne pornografija, 100% menas: dievas – žalias, moteris – raudona, plaukai – anglis, gėlės žvaigždės drugiai kosminės būtybės – žaliai juodai baltos, o pats fonas – grynas senoviškas patamsėjęs auksas...

Štai tobulos senųjų graikų gipsinės kopijos, jų pilni muziejai, dailės akademijos, parkai ir miestų centrai (o kas pačiuose Graikijos griuvėsiuose daros! akys raibsta nuo tos tobulybės), stovi eilėmis arba atskirai po vieną, tokie gražūs, tobuli, ir būtinai kaip adomėliai prieš nuodėmę – pliki plikučiai (kur ten jiems, pagonims, Dievo įsakymus suprasti), ir gal tik viena mažytė kaip dulkelytė detalė kiek trikdo nuolankų senųjų menų garbintoją: visos be išimties kopijos – be cvikiukų, be paties svarbiausio garsaus šūkio „sveikam kūne – sveika dvasia“ įrodymo, juk iš tikrųjų, koks gi tai sveikumas be vyriško sveikumo pamatų!? ir niekas nežino, kieno tai rankų darbas? gal kokios dorųjų sektos? Ir vis dėlto aišku kaip ant istorijos delno: kažkas žaloja tobulą helenišką formą ir, matos, žaloja nuo amžių senųjų, nes viso pasaulio muziejuose – vienas ir tas pats: trūksta cvikių. Velnia, ne meno istorija! Bet nėra to blogo,

kuris neišeitų į gera: niekas kokiam skulptūrų teoretikui negali sutrukdyti įsigilinti į antikos mašnelių formą, nes niekas tų kapšelių neužstoja nedengia – gilinkis, kiek tik tavo kandidatiniis darbas reikalauja. Be to, šitaip yra labai nesunku gretinti ir lyginti mūsų amžiaus kokio kaimo pirties lankytojo kūno dalis su tobulų formų žlugusios civilizacijos šedevrų kūnų dalimis – žiūri, nagrinėji ir lygini, ir supranti, kad niekad kokio senio G. kreivas perkrypes kapšas negalės netgi iš tolo prilygti Apolono dangišškai mašnai, niekada, tereikia tik kokiam meno filosofui. Įsivaizduoti kaimo pirtį, neperžvelgiamus garų kamuolius, raudonas senių kinkas ir nuo plautų nusvirusias tabaluojančias terbas, ir jis pats neraginamas ištars: Taip, su Homero apdainuotų didvyrių kūno grožiu mes nesilyginkim! Tokiame pasiutusiame pirties karštyje bet koks menų žinovas nė nepajutęs nusitvertų už gėdingos vietos ir pagalvotų: neduok šėtone, įvykti permainingai, tegu visa lieka kaip rojui, po senovei...

Kažkur netoli Anykščių, žirgų kastravimo kombine: ratu ratu lyg degantys šviesuliai žvenddami skrieja ir skrieja buvę žirgai, dabar tik kuinai, dabar tik darbo arkliai, tik žmogaus vergai, skrieja ir skrieja ratu, ir trypia, ir trypia tuos galingus kruvinus branduolius, ratu ratu kaip pasiutę žvėrys, ištrūkę iš gaisro, ar žvėrys, įgilti skorpionų – tai vaizdas, kuriam nėr lygių žemėj, gal ir pragare po žeme...

„Vakari visi veterinoriai susirinko pirkion, aš kaip tik turėjau arielkos išvarįs, tai sakau, sėskit, vyrai, išgersim po darbo, atnešiau tris butelaičius, kindzio, lašinių, bet vyriausias sako, palauk Bilinskai, mes turim savos užkandos, išėjo virtuvėn ir kažkų kepė, atnešė, pastatė ant stalo su visa skaurada, sako, ragaukit, vyrai, ir pats atsipjauna kąsnį, užgeria, ir kiti, ir du visai dar jauni ragauna. Aš neimu, kažkų negera jaučiu, geriau savas kindzius, o visi tai ima, sušveitė iki trupinio, net skaurada duonos pluta iššluostė vis kartodami – tai skanumas, tai skanumynėlis, ir tik vėlai vakare senis sako, žinot, vyrukai, tai tiems jaunėliams sako, žinot, sako, kad mes kuilių pautus valgėm? Visi atlaikė, matos, ne pirmas kartas, bet tie jauni tai kaip matai pro duris, negerai vaikams pasidarė, aš lyg žinojau, kad kokį velnią tas senis sugalvojo, nėmiau nė kąsnelio“...

Gerai gerai, viską prisimeni, kažkur skaitei, kažkada girdėjai, sutinku, kad taip ir buvo, bet pasakyk, kamantinėja save Tadas, jau atsibudęs, jau užsirūkęs, jau supratęs, kur esąs, bet pasakyk, kaip galėjo tokia paprasta kaimo pirties garuose pasislėpus senio terbikė sukelti šitiek asociacijų? ir pasaka, ir anekdotas, ir teisybė, ir melas, iš kur tiek galios tame kreivame senio krepšelyje? klausia, dūmus sau į akis leidžia ir supranta, jog tai jos didenybės Atminties triukas – tik Ji viena gali šitaip, tarsi viską sujaukdama, patį geluonį išrauti, pačią praeities esmę iš giliųjų tamsybių išgriebti. Taip, kas gali su Jos galia lygintis? koks raštininkas-režisierius, viską is anksto surežisavęs: štai dabar bus kitaip, o dabar anaip, Jonas lips ant Petrutės, o Onutė po Juozu. Atminčiai nuspjaut, kas toje raštininko-režisieriaus galvoje sugalvota, Ji laisva kaip šarka, kaip gegutė ku kū ant šulinio svirties, ir Kaulo senė čia pat...

Na gerai, bet ar tai – jau viskas? nejaugi daugiau – nė trupinėlio? pats savęs klausia ir pats sau atsako: Kodėl gi, gerai galvoviršį pakrapščius dar kokią viena kitą pleiskanėlę nuo Atminties kiaušo pavyktų atskelti, stipriai akis užmerkus, iki skausmo, iki juodžiausios žiemos nakties tamsos:

Pokario Vilnius (Wilno), žiemos pavakarė, Tiltu gatvė, miesto pirtis: visa – kaip Pakapiuose: garai garai, dubenys, kreivos raudonos mėlynos slidinėjančios kojos ir tabaluojančios mašnos, tik vyrų ne šeši, bet šešiasdešimt, ir vis daugiausia rusiškai mat, ant pamuilių paslydus, du kartus mat mat, sėdynę prie degančių plautų priglaudus, visa – kaip Pakapiuos, tik kalba ne ta pati...

Kalba – ne ta ir nusirengimo kambarys – labai keistas: niūrių siaurų švino spalvos spintelių eilės, niūrios šlapios pajuodusios mūrinės sienos ir prižiūrėtojas-vagių sargas iki alkūnių išstatuotuom rankom...

Žiūrėdamas į grėsmingus mėlynus neįskaitomus tatuiruočių ženklus Tadas klausia: O kam tau tos mėlynos tatuiruotės? O! atsako prižiūrėtojas-vagių sargas-šuo vilkšunis, eto v čest pobedy nad bandoj Norkina! nebos ne slychal? ne možet byt, nu, tak poslušai: Ponimaješ, k nam v lager vest prišla: groznuju bandu Norkina v naš ugolok prisylajut! ždiom, drožim, odin den vidim – idut, Norkin, kak byk, pervyj, za nim šestero, tut, značit, ja i govoriu: ili nam, bratcy, chana, ili my Norkina togo, ponimaješ? Vot ja plan

takoj sostavil, značit, ja budu sidet na narach, voidiot banda Norkina, my spiaščimi, v karty igrajuščimi prikinemsia. Vchodit i priamo, značit, ko mne, ponimaješ moj krasnyj šerstianoj sviter Norkina kak muchu krov pritianul, podchodit, značit, i srazu: snimaj! kak eto snimaj, govoriu, ne tvojo sobačje delo, govorit, snimaj! eto ja, Norkin, govoriu! a ja jemu govoriu: tak ne goditsia, davaj v karty, proigraju – togda zabiraj. Séli, značit, stali igrat, tut ja i vygral. Norkin pobogrovel, vskočil i nožom mne pod šeju, a ja iz pod žopy dva noža emu priamo v rylo – na! nu, ladno, govorit, ja pošutil, a sam k brosku gotovitsia. I tut ja proviol palcami po volosam, znak, ponimaješ, takoj podal, čto načinat pora. Rebiata u nas družnyje, vse kak odin, tak vot v etot samyj moment odin iz našich priamo s nar na Norkina i povalilsia, i nožom v šeju raz, dva i tretij raz, koreša Norkina ostolbeneli, a sam Norkin kak vskočit, kak rvaniotsia k dveri, kak buchnetsia, tak priamo s dverju i povalilsia na sneg. Ležit v luže, nož torčit, a banda bez vožaka peretrusila, tut my ich i porešyli, značit, vyšel ja, vstal, smotriu na Norkina j kuriu, idiot načalnik, sprašyvajet: Eto ty jego? ja, atvečijaju, nu j chren s nim, govorit, a ostalnych tože? tak točno, graždanin načalnik, govoriu, i ostalnych, nu, tak, govorit, davaite bystro štob do utra ich tut ne bylo, slušajus, graždanin načalnik, ponimaješ, za kusok chleba prichlopnuli by, a za semerych kak ni kak liudej – chot by chren, tarakany, i tolko... Vot v čest etogo znamenitogo sobytija ja i nanios na ruki slova „Smert Norkinu!“, ponimaješ, a načalstvo menia v konvoiry perevela, choroš, spravitsia, goyoriat, priznajus, ne odnogo prišlos mne togo, značit, čtob ostalnyje ne prygali, rabationka tak sebe, no ja i posle sroka na piatok let ostalsia, tak kak rodných ni žyvoj dušy, i ne žaleju, chren s nej s etoj svobodoy: komu ona nužna?! A ty, vychodit, ne slychal, da ved slava Norkina, skažu tebe, slave Otca našego ravnialas, po vsej Rasiji gremela, neslychal, vychodit, semerych kak tarakanov, i čtob kto uchom proviol – ni chrena...

Klauso Tadas, nežino – tikët ar ne, bet tiki, nes taip jau įtikinamai tas „chren s nimi““ dudena, tas dudenimas garuose plaukioja, kaip juodos kraujo dėmės ant sienų žvilga, ant auksinio rėmo lyg keiksmazodžių skrepliai tvaska. Tadas jau rengiasi, prie šlapio kūno marškinius lipdo, traukia vos neplėšdamas ir vėl klausia: O tas rėmas, ar tikrai auksinis? Prižiūrėtojas išsišiepia, geltonom iltim sukaukši ir taria: Nastojaščeje, a kak že, ot valiutčikov atabrali, pereplavili i ramu smasterili, mat, krasivaja, ničego neskažeš...

O tas su ilga miline, su pypke rankoj, tas, kurio kepurėta galva ir kojios pro garus prasimuša, tas ar tikras? Sargas net surinka: Ty što! ne vidiš! *Nastojaščij!* i trubka nastojaščiaja, i usy!

Bet nejaugi jis toks didelis, dvimetrinis? vėl klausia. Sargas-vilkšunis skiemenuoja: E/tot/ješčio sred/nij, on ved u nas – do ne/beeeees! iškelia tatuiruotą ranką: Ego golova v tučach svetit/sia! Nieko sau „srednij“, galvoja, toks dviem pirštais suimty, j pypkės žarijas įgrūsty, patrauktų dūmą, išpūsty – ir tavęs kaip nebūta! o jam, matai, „srednij“, bet, antraip vertus, dievas ir negali būti žemas, žmogaus ūgio, juk ir Olimpo dievai – dvimetriniai... Ir jau išeidamas, jau atsisveikinęs, paklausia: O ar jam čia, tuose garuose, nekaršta? iki pat kaklo užsegiota milinė, auliniai batai, kepurė? Prižiūrėtojas mosteli ranka, nusispjauna ir sako: Ničego, pust poparitsia, tut vse svoi, katoržnyje, on ved i v ogne ne *gorit!* čto emu takoj par? belyje tučki, a pritom, par ved ot kurenija – lekarstvo, pust poparitsia...

Sprukdamas pro duris jaučia, kaip tie „parai“ prie gerklės artėja kaip pypkės dūmai už gomurio griebia, kaip juodas riestas ūso žaltys už kojios nutverti taikos...

Ir jau išėjęs, gryno oro gurkšnelį įkvėpęs, cigaretę degdamas, akis j pirties sieną įrėmęs, skaito: BANIA

Ir dar vėliau, jau namuose, jau lovoj, akis užmerkęs, mato:

pro žalsvai pilką, gličią, garuose skandinavą sieną prasimuša dvimetrinio žmogaus figūra-dėmė, pradžioj pilka, vėliau raudona, pagaliau – juoda kaip žemuogės naktį. Ir keista: tas juodas kraujas tarsi švyti, juodus blizgančius spindulius skleidžia, gatves, namus, langus ir dvokiančias tarpuvartes apšviečia, ir visa, rodos, plaukia juoduose spinduliuose, supas... net Katedros bokštas, ir tas tarsi nulupta žieve medis, ligi pusės juodoj upėj nugrimzdęs, supas, svyra ir tolsta...

O ką su ja padarysi? peršti galvoviršy, ir neišlups. Tai Tadas pats su savimi garsiai kalbas, šluosto delnu stalą ir kalba: Nieko nepadarysi, teks stalą nuvalyti, atlaisvint vietos, nes ta bjaurybė nepaliks ramybės. Įsiklausę suprasim, kad jis apie tą, nuo praeities dugno pakilusią, atminties šukelę kalba, tai ji nelaukta įsikirto į galvą ir peršti, gundo: Taduli, ištrauk stalčių, ištrauk, ištraukęs pažvelgsi šulinin ir ak! kiek daug pamatysi, ištrauk, netingėk. Ir štai Tadas vis pamurmėdamas jau rakina, jau suka mažytį barokinį raktelį, prieš laikrodžio rodyklę suka, prieš laiko bėgsmo kryptį – link praeities pasuka du kartus aplink ašį. Suka raktelį ir šnabžda: Vienas kartas – dešimt metų, antras kartas – dar dešimt, supranta – maždaug dvidešimties metų senumo daikteliai stalčiuje tūno, ir klausia: Kaži, ką gero aptiksiu, mintis kužda, kad daug ką pamatysiu, kaži? bet neskubėsiu visą iki galo traukti, o ne, pradžioj tik plyšėlį atversiu, kad pirštai lįstų, ką apčiuopsiu, tą ir iškelsiu į lempos šviesą, tegu pasirodo, kas tokie ir iš kur čia atsibastę. Kurį laiką sėdi tarsi ką prisiminęs, tarsi būtų persigalvojęs, bet ištaręs: Vis viena reikės paklusti, neduos ramybės nei dieną, nei naktį, kol neperžiūrėsiu stalčiaus, nepaliks ramybės, aš jau jas pažįstu, tas idee fixe, nuo jų taip lengvai neatsikratysi, kiek dabar? pasižiūri į laikrodį, pusė šešių, ką gi, darbo iki ryto, patraukia stalčių:

ATVIRUKAS: auksu apvedžiotas, vaizduojantis rusų cerkvę, kitoje pusėje – Merry Christmas and a Happy New Year, žemiau – Laimingų Naujųjų metų ir inicialai V. K., apačioje – SNOW COVERED CHURCH Marc Chagall, Russian. Laiko pirštuose šį baltą auksu apvedžiotą atviruką ir prisimena: vieną vienintelį kartą Ji buvo užėjus, o pasveikinimą atsiuntė, nepamiršo, tik tu, kiaule, neatsakei, kaip ir kitiems, ko tu bijai? kokie dabar laikai – džiugašviliški? ne! tai ko taip drebi, kaip zuikis po lapu? priekaištuoja ir žino – vis tiek niekada neatsakys, davė žodį, ir taškas – kito pasaulio nėra, yra tik tavo voverės ratas, kuriame bėgi ir bėgsi iki paskutinio atodūσιο, ir gerai, juk tu niekada netroškai pamatvti pasaulio, tave žemintų tas ekskursijos vadovo pasipūtimas, kada jis užrietęs nosį veda pirmykščių primityvių avinų būrį nepažįstamo miesto gatvėmis ir rodo: štai čia – tarybinės armijos paminklas, o ten – skerdykla, o štai ant kalnelio – paminklas jūsų durnumui! nuspįjauna ir pervertęs popierėlį įsižiūri į Šagalo darbą, galvoja – vienintelis žemėje, kuriam galima danguje žmones skraidinti, prisimeni, kaip tu pamėginai? ir kas? visi bičiuliai vienu balsu sušuko: *Literatūra!* kodėl tu toks šiaudadūšis? klausai kiekvieno mulkio pirstelėjimo, kodėl tų patarėjų nepasiunti po velnių? ko tu bijai? rašyt į anapus bijai, išvažiuot bijai, tapyt tai, ką nori, bijai, dar kiek, ir pavirsi šiukšle, prisimink pirmuosius darbus, ar kada pasiklausei: na kaip, gerai? niekada, tapei, kaip norėjai ir ką norėjai, ir štai šiandien tie darbai – tavo pasididžiavimas, pats laikas, mulki, paimti savo baimę į nagą, eilėraščiuose tai tu drąsus, užsidaryk, niekam nerodyk ir tepk, į viską nuspįjovęs, kursto save, drąsina ir užkliuvęs už žodžio „cerkvė“ pagalvoja: ar tai nėra dviejų žodžių „car“ ir „chovat“ (slėpti) junginys? gal kažkada pirmose cerkvėse slėpdavo mirusius carus?..

BLANKAS: tai popierius iš itališko laiško, kurį atsiuntė kažkoks Mario De Filippis iš Via V. Carpaccio n. 14 Arezzo – Italia, tai laiškas sūnui, dalyvavusiam ekslibriso parodoje, prisimeni – tekstą išvertė dainininkas, 10 metų mokėsis Italijoje, tiesa, kai kuriuos žodžius supratom patys: Carissimo Pinocchio Internazionale a Rimini Artisti il Concorso Opera a nome, prisimink, kiek buvo džiaugsmo, džiaugeis gal labiau nei sūnus, nes supratai, koks retas yra šis penkialapis alyvos žiedelis, tarsi iš nepasiekiamos žvaigždės atsiųstas ženklas: nenusiminkit, pasaulis mažytis, visi mes viename laive ir jeigu skęsim, tai visi kartu, ir lietuviškai, ir itališkai dainuodami, juk mūsų kalbos panašios, ar ne taip? prisimink, kaip nudžiugo sūnus, sužinojęs, kad jo darbelis įtrauktas į katalogą, deja deja, katalogo jis nematys...

GIESMYNĖLIS: tai babytės Ievos Marijos palikimas, pakelia ir pabučiuoja. Nudrįskęs, be pradžios, be galo, puslapiai parudavę, ir vis dėlto dar kartą pakelia, pabučiuoja ir sušnabžda: Ak. tu brangenybe mano, ir jau girdi: babytė – pas langą, kad būtų šviesiau, akiniai ant nosies galelio, Šimo Tadas prie kojų ant žemo suolo klauso, atsiklausyt negali, babytė gieda, tiesa, pradžioj perskaito: Giesmė vienuolika apie Paną šventą stebuklingą Šidlavos bažnyčioj. Gaidė kaip Verkit Aniolai, perskaičius pradeda:

Sveika Panelė stebuklais pagarbinta,
Žemaičių žemė malonėms šlovinta,
Lietuvoj lygiai pažino
Kas tiktai Tave garbino
Stebuklingam Tavo paveiksle Šidlavoj
Visad verkiantiems vaikeliams Savo,
Atdaryk loskų skarbnyčią,
Vandenio gyvo bažnyčią.
Kad neprieteliai vieroj viršų ėmė,
Teip katalikų tikyba patrėmė.
Septyni tiktai kunigai,
Žemaičių žemėj teip mažai.
Tuokart ir Šidlava į jų rankas kliuvo,
Per daugel metų daugel kad užmirštas buvo,
Bažnyčios daiktus ir dvarus
Apvertė į savo gerus,

skaito Tadas pirštu, kaip kažkada Ieva Marija, vedžioja, gal netgi verkia, bet tyliai, be garso, mato – trūksta lapelio, prisimena: tada tikrai netrūko, dabar jau trūksta, ir toliau skaito, mėgindamas Aniolių gaida pritarti:

Ganantiems bandą vaikeliams mažiemis,
Tu pasirodei ant akmens aniemis;
Sūnų ant rankų turinti,
Graudžiai ašaras liejanti,

štai ir vėl trūksta lapelio, ak, Dieve, kada jie prapuolė, kas juos išplėšė?..

Tuojaus išdavė teisingiausią žinią:
Rasti užkastą skrynią geležinę,
Jau jau nuo gadynių čion senų
Teip sakau jumis, kaip menu.
Kurie iškasė skrynią su popieriais,
Nusiramino visi stebuklais didžiais,
Ėmę viltį troškimo,
Tavo Malonių gavimo. Amen.

Šnabžda, pirštu vedžioja ir supranta, kad neišsisuks nuo didžio verkimo, nuo raudojimo, kaip anas Šimo Tadas anais senais laikais, suklypęs pas Večernyko duris, ir girdi Jos balsą kaip gyvą, gyvesnį nei gyvą, ir mato tuos plonyčius kraujo siūlelius aplink kiekvieną pirštelį, ir žvakės liepsną pro delną stiklinį, tarytum pro mažą palėpės langelį... Pasklaido Giesmynėlį, aptinka kažkokį raštelį, skaito: Plutna T. G., w których mistyka przybiera jakieś bardzo ludzkie cechy, służy do wyrażenia symboli bólu, rozterki. – 1973. 15 listopada., skaito ir šnabžda: Dieve, negi dešimt metų, rodos, vakar, aiškiai matau tą dieną, kai kabinom paveikslus, rodos, vakar, dešimt metų, kaip gražiai toji lenkė parašė: „symboli bólu“, skausmo simbolis, deja, kam tai rūpi? nesitikėk, durneli, pritarimo, tokios, kaip ji, – retenybė, viena iš tūkstančių – pamatė, įsijautė ir suprato, tik įdomu, kas šį tekstą užrašė? raštas ne mano, gal Emilija? tikriausiai, prisimenu, kaip susižavėjus ji skaitė, tikriausiai...

SUOMIŠKAS PEILIUKAS: laiko pirštuose, varto, ištraukia iš odinių makštelių, prisimena: Maskvos žydo, Vilniuj gimusio ir svajojančio sugrįžti, dovana, geras poetas, doras, kuris kitas užteitų pas nepažįstamą dailininką ir pasakytų: Jūsų paveikslai puikūs, aš jus pamilau, leiskit man atsilankyti dar kartą, mano motina nori su jumis susipažinti. Gal tie bibliniai abrozdu motyvai? gal spalvos? kažkas vis dėlto yra, jis ne pirmas žydas, kuriam mano paveikslai brangūs, gal toji dykumos nuojauta? gal liūdesys, kaip toji lenkė sakė, simboli bólu? prisimink, kaip tada iki ryto kalbėjot, ir vis apie dykumą, ir apie Vilnių, Šiaurės Jeruzalę, Jarušalaem da Litá kaž, gal jau išvyko, gal gavo leidimus, juk svajojo... Ištrauktus daiktus deda skyrium ant stalo, padeda ir šią savotišką dovaną. Tada užsirūko ir dar per delną ištraukia stalčių, pasižiūri, užsimerkia ir nežiūrėdamas paima pirmą pasitaikiusį daiktą: šį kartą tai juostelė TASMA BARWIĄCA Do maszyn do pisania CZARNA 13 mm, varto pirštuose, prisimena, kaip ilgai turėjo prašyti pardavėjos Gardine, aiškinti, kad jis rašytojas, ne, ir viskas, prodajom tolko po odnoj, aiškino, kad dėl juostelės sukorė tuos 150 ar 170 kilometrų, ir kaipgi dabar sugrįš tik su viena juoste, bet pardavėja buvo neperkalbama, teko pašalinių nepažįstamų žmonių prašyti, kad paimtų, paėmė, počemu že, mogu vziat, paėmė, ir štai tik viena dėžikė beliko, kitos trys – jau ant popieriaus į raidikes pavirto, gražu, kad pilkai spausdina, negaliu pakęsti juodų, atrodo, kad ne tik popierių, bet ir dūšių suteps, pavarto perskaito DELFIN, sumurma: Šliurė, kas jai reikė dešimt parduoti, juk milicija nelaikė už rankos, išsidažius šliurė, velniai jos nematė, ir padeda dėžikę šalia kitų radinių. Tada vėl užsimerkia ir traukia, dar neatsimerkęs galvoja: Kažin koks čia popierius, panašu į laišką be voko, atmerkęs akis mato: AUTORINĖ SUTARTIS Nr. 197, Vilnius, 1981 m. vasario mėn. 18 d. Cha, šypteli, ir ta išsaugota, tai bent seifas, stalčius-seifas, reikėtų raktelį ant kaklo nešiotis, kad miegant ant širdies gulėtų, cha, vel šypteli ir skaito:

1. Autorius perleidžia Leidyklai išimtinę teisę... nutyla, galvoja: teisę į ką? į sapnus? į širdį? į kančias, svajones? ir už visa tai leidykla pasižada sumokėti po 1,50 rub. už eilutę, pusantro rublio už sapną, pusantro už regėjimą, pusantro už širdį ir dar daug už ką neparduodamą po pusantro rublio, už mintis, jausmus, čia tai bent prekyba, o dar apsimeti šventuoliu, neparduodančiu savojo meno, cha, dar syki nusijuokia ir priduria: Duok, Dieve, daugiau tokios prekybos. Atideda sutartį ir pasilenkęs skaito: Leidyklos Direktorius, Vyr redaktorius, Redakcijos vedėjas, Autorius, Direktorius pavaduotojas ekon. reikalams, Vyr. buhalterė, Juriskonsultas, vėl nusišypso ir pasako: Kažin, ar reikės daugiau parašų parduodant velniui dūšių arba žengiant į rojų? ir jau tyliai tęsia: septyniolika iš eilės, ir kiekvieną kartą tas pats keistas jausmas: tarytum tavo vieną gražią dieną apkaltins neteisėtai paėmus pinigus už nieką, už apgavystę, gerai, kad ne už išdavystę, ir štai šitas popierėlis ateis tau į pagalbą, matyt, dėl to ir neišmeti, saugai kaip brangų daiktą, matyt, dėl to, nes dėl ko gi dar? Užsitraukęs dūmą, tempia kitą, pirmą po ranka pakliuvusį, daiktą, kažkas kieta, pramerkęs akis didžiai nuliūsta, žiūri į pieštuku nupieštą Paryžiaus peizažą ir galvoja: Dieve Dieve, taip niekada ir nesusitiksiu su šiuo žmogumi, jau dvylika metų, kai perdaviau jam savo paveikslėlį, o jis štai šią brangiausią dovaną – savo piešinį iš Paryžiaus kažkur užkampyje sėdinčiam teplioriui, kas per velniava, kad negali su žmogum susitikti, net parašyt bijai, jis tau siunčia knygas, dovanoja, o tu tyli kaip nebylys ar neraštingas, ką su manim tas prakeiktas laikas padarė, kuo pavertė, kiaule, keikia save ir prisimena tuos parašytus, bet niekada neišsiųstus laiškus į Paryžių į Ameriką į Angliją į Italiją, guli kažkur užkišti, ir vėlgi iš baimės, kad nerastų, juk ir šiandien kartais užgriūna, krato, ieško velnias žino ko nepametę, apverčia kartonėlį, skaito: Brangiam Tadiui su didele padėka už SALĄ, subtiliausią darbą, kurį esu gavęs iš Lietuvos. Žibuntas 1973 X 2, Dieve Dieve, šnabžda, dešimt metų... Ir vėl rankos – stalčių, šį kartą ištraukia voką, švarų, be adresų, baltą nedidelį vokelį, mėgina atspėti, kas viduje, gal tėvų nuotrauka? juk kažkur slėpiau, galvoja, karo metų nuotraukikė: abu tėvai sėdi ant akmens Trijų Kryžių fone, Viešpatie, kokie jauni, gražūs, ir Trijų Kryžių seniai nebėr, sako, sprogimas sudrebino Vilnių, kad jiems nagai nupūtų, neiškentęs jau traukia – pasirodo, tai viena brangiausių relikvijų – Turino drobulės nuotrauka, dovanota, palauk, kada gi? ar ne 1979-aisiais? klajonių po Aukštaitiją metu, prisimink, kaip Jis pakvietė į bažnytelę, parodė menus ir tada padavė šią nuotrauką, sakydamas: Paimkit, gal sunkią valandą sustiprins sielą, prisimink, kaip tave sukrėtė tas

išvargęs, sudaužytas, sulaužyta nosimi, užmerktomis akimis visiškai žilo Žmogaus Veidas, tada pasibaisėjai: kaipgi mes tapom! gražuolėlį rausvais žandeliais, gražia juoda barzdike, skaisčių žydrų akių vyrą, per amžius mes jį taip paišom, ak, netikėliai, ir tu pats geras niekšelis pataikūnas – juk tai visus pasaulio konclagerius iškentėjusio pažeminto Žmogaus Veidas, priekaištuoja ir nejučia dešine ranka grabinėja pieštuko, jau eskizuoja, skuba tarsi vidinės šviesos nušviestas, ne ne, sako ir meta šalin, pabučiuoja nuotrauką, paslepia voke ir atideda į šalį šalia kitų radinių, tada nužvelgia sieną priešais darbo stalą – tą savo altorių: ikonų nuotraukos, reprodukcijos, Rembranto „Sūnaus paklydėlio sugrįžimas“, Folknerio nuotrauka, Ievos Marijos nuotrauka, prisimena, aptikęs mažytę sutrintą paso nuotraukikę, paprašė bičiulio, didžiai prasigėrusio talentingo fotografo, išdidinti, ir štai jau septyneri metai ši nuotrauka – altoriaus Dievo Akis, gyvesnė už gyvą ir sykiu kažkokia nežemiška, tai ir bus mano Knygos viršelis, visiems tomams – ta pati nuotrauka, tik vienai knygai – auksinė, kitai – purpurinė, trečiai – negatyvas...

Štai ir vėl rankos – stalčiuje, naršo, ieško, kažkokius daiktelius praleidžia – trintuką, pieštukus, laikrodėlį, plunksnas,– ir apčiuopęs didelį storą aplanką iškelia, cha, šypteli, tai raudonumas! ir iš tikrųjų: didelis ryškiai purpurinis aplankas, pavarto rankoj ir neatversdamas žino, kas ten, viduje, parašyta, prisimena: kaip griausmas iš giedro dangaus užklupo žinia, kad jo knygelės pristatytos Lietuvos valstybinei premijai, netikėjo, juokavo, švilpavo – ir štai: Raudonasis dokumentas ant delno, murma: prakeikta dalia, už tuos pusantro tūkstančio būčiau kalną dažų nusipirkęs, bet pakišo velnias koją – tą akmenį šalikelėj – šeši šonkauliai per pusę, ir premija, ir dar 300 kaip į arklio užpakalį! velniai jos nematė, nusikeikia, buvo pražuvo, ir atideda aplanką, tada ištraukia DŪDELĘ, matyt, gražiai prie stalčiaus pakraščio prisiglaudusią, todėl tik dabar aptiktą, dar visai naują, lakuotą, nenugrotą, papučia kartą, kitą, pavarto rankose ir jau prisimena: Nepažįstamasis, pasivadinęs Balu, įžengė į namus ir pasakė: Izvinite, čto bespokoju, ja staryj počitatel vašego talanta, sam ja živu v Pitere, budete – obiazatelno zaidite, pokažu vse dostoprimečatelnosti, ir padavė dūdelę: eto vam na pamiat o karabelnom doktore Balu, po to išsitraukė kitą lygiai tokią pačią dūdelę ir sugrojo kažkokią seną romantišką melodiją, išeidamas paliko šūsnį popierių ir pasakė: Naidiote vremena, počitaite, eto moji skazki, atsisveikino ir dingo kaip į vandenį, o „skaski“ – žavingos, kažkas tarp Haufo ir fantastikos, dar kartą papučia ir tada murmėdamas „turėtų čia kažkur būti, tikrai neišmečiau“, ima naršyti po stalčių, po kiek laiko ištraukia standų popieriaus lapą, užsirūko ir skaito:

Pirma: 10 minučių – ramus tolygus kvėpavimas, vis intensyvėjantis, tačiau klumpančiu ritmu, jus apims chaoso jausmas, galvoje įvyks tarsi minčių išsiskaidymas. Antra: 10 minučių darykite viską, kas šaus į galvą: norisi rėkti – rėkit, norisi plėšyti – plėšykit, norisi šokti – šokit, sukėtės – strapaliokit – tai sąmoninga „beprotybė“ (oznatelnoje bezumije), kuri padės jums nusimesti Sustingusią Kaukę – idėją, laikančią jūsų sąmonę savo gnaužtuose. Trecia: 10 minučių atliekate šuolius: pašokat į viršų (geriausia – basas) ir stipriai trinktelit padais į grindis, tarsi norėtumėt kažką įkalt, atsitrenkimo į grindis akimirką surinkate HU!, pajausite, kaip iš kryžkaulio į galvą kyla šiluma, plūsta lyg ugnis. Ketvirta: 10 minučių atsipalaidavimas: atsigulkit ant grindų (galite patiesti kokį pledą), atleiskite visus raumenis, nenorėsit apie nieką galvoti, jus apims palaiminga TYLA, kuri ir atneš *palengvėjimą*. Perskaito, užsirūko ir galvoja: argi aš kaltas, kad netesėjau? juk porą kartų mėginau, bet po to visą parą galva plyšo į gabalus, keistas žmogelis, gal kaip ir visi psichiatrai, prisimeni, pasakė; rabotaju v dome dlia prestarelych, ne choču v psichiatričeskich lečebnicach nevinych liudej gubit, žavingos širdies asmenybė, kažin kaip jam sekasi, kažin ar teberašo pasakas, ir staiga vėlei kažkoks baisus liūdesys suspaudžia paširdžius: bet kodėl taip išeina? kodėl aš negaliu susidraugauti, kodėl nenuvažiuoju į tą Piterį, juk taip sunku sutikti širdingą žmogų, o šis pats atėjo į tavo namus, tarsi ištiesė ranką – esi šlykšti sraigė, be savojo kiauto, nieko pasaulyje nematai, priekaištuoja, o paširdžiuos maudžia, atideda popierių į šalį ir išvysta tarpduryje stovintį pasakų herojų: ilgas juodo aksomo švarkas-surdutas, po kaklu – juodo aksomo kaspinas, rankoje susuktas lietsargis, ir šukuosena lyg iš Pero pasakos – gražios garbanėlės tarsi perukas, aiškiai girdi

žodžius: Budem znakomyje, karabelnyj doktor Balu... žvilgteli į „receptą“ ir pasako: Reikės gerai išversti, tas pažodinis vertimas žeidžia klausą, bet jau žino, kad niekada neras laiko ir receptas paliks toks, koks yra – pažodinis vertimas iš rusų į Žalio kalno-Veprių-Vilniaus-Dzūkų kalbų mišinį... Ištraukia pingpongo kamuoliuką, baltas kaip ir visi, bet paviršius prirašytas, skaičiai ant skaičių 6–12 20–15 7–9, tuščios vietos nerastum, prisimena: kada tai buvo? 79-aisiais? 80-ais? du durniai, ir sugalvok tu man senus kaulus mankštinti, vargšas Valdas, koks buvo kuprotas, toks ir pasiliko, ir aš su kupra ir su dusuliu, kur dabar tie įrankiai, tinkleliai, raketės? sandėliuke dūla, kandys graužia, o mes vėl, kaip tos dvi kiaulės prie šūdo, prie savo muzikos ir tapybos, vėl liūne be dugno, tik ausys kyšo, taip mums ir reikia, nėra ko ne į savo daržą šnipo kišti, kūryba – Dievo darbas, ne žemės dulkių, ne trumpaamžių muselių vienadienių, ir vis dėlto aš dažniau išlošdavau, galvoja ir žino, kokia kaina išlošdavo – dantys sukąsti, akys ant kaktos, prakaitas šiknos raveliu tarsi į vandenyną srūva, kaip žuvis ant kranto orą gauda, žiopčioja, eik anys skradžiai, tie pingpongai... O štai dar vienas VOKAS: jame ant nuotraukų popieriaus perfotografuoti du kažkokios knygos puslapiai, kairėj – Glava sedjmaja DRUG GREŠNIKOV, skaito: Oni ne raz s ukorom govorili učenicam: „Čto eto vaš Učitel jest i pjot s mytariami i grešnikami?“ Uznav ob etich upriokach, Christos skazal: „Ne zdorovyje imejut nuždu vo vrače, a bolnyje... Syn čelovečeskij prišol naiti i spasti pogibšeje“. „Kto iz vas, – obraščalsia on k fariziejam, – imeja sto ovec i poterjav odnu iz nich, ne ostavit devianosto deviaty v pustyne i ne poidet za propavšeju, poka ne naidiot jejo? A našedši vozmiot jejo na pleči svoji s radostju... Govoriu vam, čto tak na nebesach boleje radosti budet ob odnom grešnike kajuščemsia, neželi o devianosto deviaty pravednikach, ne imejuščich nuždy v pokajaniji.“ Perskaitęs užmerkia akis: mato beribius dykumų plotus ir prisimena Bulgakovo knygą ir Piloto sapną, kuriame valdovas stebuklingos šviesos spinduliuėjo paskui Prisikėlusį, atsimerkęs žiūri į dešinį puslapį, perskaito: Stena plača. Taip, tai ta pati Raudų siena, kurią jis tiek kartų mėgino nutapyti, deja deja, nesėkmingai, įdėjęs nuotrauką į voką, atideda į šalį, tada ištraukia kitą nemažą voką, voke – šeši atvirukai: iš Maskvos, iš Korėjos, ir Bulgarijos, ir Amerikos, iš Palangos, iš Vilniaus, paima kiekvieną atskirai, skaito: Bolšoj Kremliovskij dvorec. Krestovaja ili Sobornaja komnata v Teremnom dvorce. 1635–1636. Auksas ir purpuras. Tai Valdo atsiųstas ženklelis, prisimena, kaip paklaustas, ar nebuvo kito atviruko, atsakė: mielas Tada, aš siunčiau iš *pasaulio širdies* ir šyptelėjo taip, kaip jis vienas temoka, ak, tu subtilybe ne šio svieto! atideda, skaito kitą: Zolotyje peski – obščij vid, ryškiai mėlyna jūra, kalnai ir kurorto vaizdelis – tai vėl V. pasveikinimas, galvoja, kažin jei aš taip po švietą blaškyčiaus, ar pasiųsčiau bent vieną žinutę? matyt, tik Emilijai, tik jai vienai... Skaito trečiąjį: Ocean Park, Maine, keistas grėsmingas pirmykštės gamtos paveikslas: uolos, skardžiai tarp akmenynų, vandens augalai, tolumoje migla, vanduo ir erdvė susilieja į vieną nedalomą šviesą, prisimena: kažkoks nepažįstamasis iš Amerikos atsiuntė šį atviruką Velykų proga, gal dailininkas, gal kolekcionierius, gal šiaip tapybos gerbėjas, kur nors Amerikoje aptikęs (visgi apie 80 abrozdu iškeliavo, ne tiek mažai, „Baltieji rūmai“ buvo iškvieta, klausė, kodėl jūsų paveikslas taip veža? o ką aš žinau, veža, kad patinka, negi sakysi, veža dėl to, kad juose yra tautos dvasios, trupinėlis mistikos, juk ar ne man Kurija pasiūlė ištapyti Angelų bažnyčią?), laiškelis baigiamas šiais žodžiais: ...bet Jūsų darbai yra mano širdies sąrašuose, keisti tie amerikoniai, širdy, ir tai sąrašas, įsivaizduoju, kiek tų sąrašų kitur, pavyzdžiui, galvoj ar popieriuos... Atideda į šalį, paima kitą, iš Palangos: tai M. K. Č. „Kurklis“ reprodukcija, laiko rankoj, o ranka truputėlį virpa, kaip ir tada, kai atplėšęs voką net nustėro: žymiausias poezijos kritikas siunčia labų dienų ir... „Gera buvo skaityti, ošiant jūrai, tokią išgrynintą poeziją. Taip atplėštą nuo Buities, nuo daiktų, nuo smulkmeniškumo į Begalinę erdvę, kur vyksta nesibaigiančios metamorfozės ir kur nieko negalima pasakyti galutinio. Tegul neblėsta šis skrydis. V. K.“, skaito, o ranka vis dar virpa, ką gi, galvoja, ne kasdieną žmogus tokius laiškus gauni, gal tik kartą per visą gyvenimą, kas Jam užėjo? juk iki tos knygos manęs tarsi nepastebėdavo, tarsi buvo tik tapytojas T. G., o jokio poeto T. G. nebuvo nė užuominos, ačiū išminčiui, duok jam Dieve sveikatos ir laimės, ir šikšnosparninės klausos – girdi kipšas kaip niekas! O štai atvirukas iš Vilniaus, prisimena, kaip nustėbo, kas gi čia galėtų būti, ir tik perskaitęs suprato – ir Ji pamatė, pagaliau, trečia knyga ir tik dabar

pamatė, ačiū, labai ačiū ir už tai, ir už žodžius „tokią gražią knygą parašei ir taip begėdiškai visi apie tai tyli. J.“, prisimena, kaip padėkojęs pasakė: o Tu, brangioji, argi Tu *netyli?* juk tyli, kaip visi, nežinau, ar begėdiškai, bet tyli, ką padarysi, matyt, iš tikrųjų reikėjo man po Dailės dar universitetą baigti, tada tai niekas netylėtų, o geriausiai būtų, kad mesčiau tapyti, nekaišiočiau tų savo abrozdu į parodas, į žurnalus – tada tai būčiau *tik poetas*, kvailėliai, mano, kad aš pats nenorėčiau būti arba poetas, arba tepliorius, ir dar kaip norėčiau, pateplioji – ir laisvas, švilpauk, arba parašinėjį, ir vėl – laisvas, o čia – dar nebaigi tept, jau popierius rėkia šaukia, visi mano, kad čia pyragai, tegul pamėgina, prašome, niekas nedraudžia... ir vis dėlto brangus atvirukas, šitokia poetė ir nusiėmė karūną... Ir vėl – daiktelis – juodas teptukas: REMBRANDT 241 TALENS HOLLAND Pure Red. Sable, pasukioja tarp pirštų, švelniu šepetėliu persibraukia per kaktą, per lūpas, supranta: tai šis daiktelis yra mano šeimos maitintojas, tai juo aš nupiešiau tuos šimtus iliustracijų, jei ne iliustracijos, tai – šakės, vėl kaip pradžioj tektų butelius į punktą nešti, ir dabar štai guli sau ramiai stalčiaus kampe, snaudžia, darbo laukia, o gal ir tiesa, kad Leonardas iš savo plaukų teptukus gaminosi, žmogaus plaukas – švelniausias, aišku, ir toks štai „kolonoko“ plaukas beveik kaip žmogaus, be to, ant koto – šventas Rembranto vardas, kaipgi galėtų žmogus tokiu teptuku tepdamas tepti blogai, juk būtų kiaulystė, tai moka velniai olandai daiktelių padaryti, ir jokios cenos, jokių rublių kapeikų kaip pas mus, ant adatos, ir tai cena, ką padarysi, kad be pinigų ne tik anas, pūvantis, pasaulio galas pražūtų, bet ir šitas, žydintis, kaipmat imtų pūti, pasakyčiau, netgi gražu, kai ant lėlės pakaušio matai: cena 1 rub. 35 kop., supranti, kad tai ne pūvanti buržuazinė lėlė, o mūsų gimtoji, rodnaja, lėlytė su kaina pakaušyje, tokios tokelės, subtilybės, kokių kitur sviete nė su žiburiu nerastum. Dar kartą paglosto teptuką ir atsargiai padeda šalia kitų radinių, ir vėl naršo stalčiaus patamsiuos, kaip tas Čechovo herojus drumstam vandeny vėgėlę gauda ir štai vėl – vokas, o tame vokely – aštuoni mašinėle spausdinti eilėraščiai, skaito, prisimena: atsisveikindamas padavė kartu su Ezros Paund Giesmių knyga, padavė ir pasakė: Tadai, gal ir nepasimatvims, kas žino... Prisimena, kaip puolė knistis abrozduos, kelis surado, dedikavo ir padavė sakydamas: Adomai, žinok, buvai ir liksi man didžiausias poezijos meistras, padėk tau Dieve, ir jau išsiskyres, likęs vienas, galvojo: keistuolis, negalėjo patikėti, kad šiuo metu ne jis vienas Ilrumkaisą skaito: „spešimsia zdes, postojim nad zoloju v pečali, /bratja liubimoj nedavno ješčio kočevali, /sled ich bylogo žylja /vetry vdol dola pesčanogo ne razbrosali...“ Girdėjau, galvoja, kad ir šitie eilėraščiai įdėti jau Amerikoj išleiston eilių knygon, gražūs, ypač „Achilo skydas“, ir pats sau garsiai sako: O dabar sulenk ir paslėpk, nes užrašėlis „Tadui – nuoširdžiai šiuos aštuonis eilėraštkus. Adomas“ galėtų ir košelės privirti, tad slepia, nededa ant stalo, kiša į patį stalčiaus galą, į visišką patamsį, kiša, o širdy atsiprašinėja: Dovanok, Adomai, kitaip negaliu, tu jau ten, o aš čia ir pasiliksiu čia iki grabo lentos, dovanok. O štai ir dar vienas vokas (net nusijuokia: perkūnėliai, visa – vokuose, o dar kalba, kad nerašau laiškų! kieno stalčiuje-seife šitiek šių baltų paukštelių, tas aiškiai varo plačią susirašinėjimo su visu pasauliu kampaniją, ne kitaip – vokas ant voko, o voke – vokelis), jame kalkinio pirmarūšio popieriaus stačiakampis, perlenktas pusiau, atlenkia, skaito: Galerie Mascotte (im Foyer des Kino Mascotte) Elisabethenlange 7 Basel Žibuntas M (...) Paris Radierungen 9. bis 29. April 1976 Vernissage Freitag, 9. April, 19.00 Uhr Öffnungzeit wie Kino, perskaitęs juokiasi: tai komediantai, jiems atrodo, parašė, pakvietė, tu sėdi į automobilį ar araplaną ir šmikšt į parodos atidarymą, cha! mano – pamojo piršteliu, tai mes, užkampio žiurkės, tuojau ir pulsime, nė velnio, mūsų taip lengvai nepaimsi, mes dar pagalvosim, desėtką pareiškimėlių-prašymukų ten, kur būtina, išsiuntinėsim, dar pusmetį palauksim, gražiai frakus išsiprosysim, batus švaksu vokiškai išsiblizginsim ir va tada visais galimais būdais negavę leidimo... imsime ir išvyksime kaip burtininkai, nematomi nusileisime tiesiai toje Foyer des Kino Mascotte, ir labas vakaras, ponas Žibuntai, atleiskit, žinot tą mūsų provinciališką krapštymąsi – žmona lašinukų, dešros į kelionę įdėjo, sako ten badas, taigi teko užtrukti, cha cha chiii, juokiasi, o širdies bedugnėj toks jau gailestis rusena, taip jau paširdžius graužia, kad nors verk, bet ką čia verksi, geriau stiklėlį išlenkti, pakyla, prieina prie dažų dėžės, apsidairo, ar kas nemato, ir įsipykęs lašelį nuryja, net girdis guuuurkt, paslepia turtą ir sugrįžta prie stalčiaus, atsisėda, užsirūko, išpučia dūmą kaip

kažkada Žaliame kalne tą muilo burbulą stačiai į sušikto pasaulio akis ir tęsia paieškas: cha, kažkas slidaus, ištraukia, ogi tai gražus kalkinio popieriaus vokas (ir vėl sušunka), tame voke – dar slidesnė didžiausia nuotrauka, o joje parodų salė, ant sienų – vienas du trys... devyni paveikslai, aha, tai štai kur tu slepies, juokauja, aną vakarą kažką kažkam įrodinėdamas norėjau parodyt, kaip lietuviai vargsta tose amerikose, negali parodų suorganizuoti, tik tokius va užkampius ir tegauna kažkur Niujorko pakraščiuose, bet taip ir neradau, o tu štai kur, slapūnėle, slaptai atsiųsta, po šiai dienai neatpratai slapstyti, akšy, kaip tie paūliškiai sako, akšy, žiūri į tokius liūdnius vienišus paveikslus (netgi nuotraukoje ryškiai matomus, ne veltui ant THIS PAPER MANUFACTURED BY KODAK popierėlio atspausta), žiūri, ir atrodo, kad mato tą vienišų atsiskyrėlį, gyvenantį vienui vieną Altanto pakrantėje ir tapantį akmenis, tik akmenis ir jų šešėlius, galvoja: o tu ar galėtum? ar turėtum tiek valios, drąsos? ne, niekada, esi per daug prijaukintas, esi kurmis, kuriam ir gilesnio urvelio, ir šilumos reikia, tokia jau tavo dalia, o Pranas – karžygys, bet vis dėlto ir ten velniava, jei tik 60 sulaukęs gavo tokią menką salikę, tai kažkas boikotuoja tuos mūsų lietuvius, ruošk sau parodą po parodos, bet tik pas Marytę K. ar pas Jurgį B., o į viešumą *nelišk!* laimė, sako, kelerius metus kažkokį įtakingų tėvų žyduką piešimo mokė, tad tas ir pramušė ledus, langą į viešnamį iškirto, ir tai, ak Dievulėli, vos aštuonetą (8) dienelių pakabėjo, ir taškas, ir vėl dink ten, iš kur atėjai, po perkūnais, kad aš važiuočiau, į kažkieno subinę lįščiau nežinia už ką, gal už tuos porą durnių, kurie raiščius pasirišę žmones galabijo, už porą kvaišų gobšuolių – niekados, geriau be Niujorko, be Paryžiaus, geriau ir be Maskvos mylimiausios, geriausia čia, vietoj, Vilniuj – juk aukuro dūmai iš kiekvienos vietelės stačiai į dangų kyla, jiems nereikia į niujorkus paryžius užsukti ponaičių pasiklausti, ar galima kilti, jie kaip tie muilo orlaiviai stačiai Dievui į rankas, ten ir išnyksta, dingsta be pėdsako, sunki Prano dalia: Amerikoj – komunistas, čia – pilvūzų šnipas: nė žingsnelio be šunelio, padėk jam Džie, kaip paūliškiai sako, visus vargus iškęsti... Murma Tadas nesustodamas, matos, įpykęs dėl tokios pasaulio neteisybės, atideda voką ir priduria: Padėk jam Džie... O štai ir bevokis lapelis, eėė, tai tos durnės raštas, baigs ji kada ar ne, pyksta ir prisimena, kaip viena Pirmosios gintaro krašte Atominės elektrinės statytoja (laisvalaikiu gadinanti, teršianti popierių) atsiuntė šį laišką: Uvažajemyj ir t. t., vysylaju neskolkko perevodov vašich stychov ir t. t., prašo atsakyti, kad jas velniai į pragarą nusineštų, vertėjos atsirado, palauk, o kur vertimai? aha, židiny, ačiū Dievui, būčiau tikras kiaulė, nevertas tų graudžių Aukštaitijos ežerėlių, kuriuos panašūs vertėjai prievartautojai rengias apdirbti, ačiū Dievui, kad atsispyriau pagundai, numeta laišką šalia kitų radinių, neišmeta, palieka, pats nežinodamas kam, o gal vis dėlto žino? gal kada nors tai bus įrodymas? koks įrodymas? kad buvai durnas, nelindai į „plačius vandenis“? bet neišmeta, palieka, toliau darbuojas, nors jau toli po vidurnakčio, traukia kitą daiktėlį: storokas sąsiuvinis, atverčia – tuščia, pavarto pasklaido ir kažkur ties pabaiga aptinka tokį įrašą: „Štai džiugesys (ilgoji „y“ parašyta raudonu pieštuku virš perbrauktos „i“ – kažkas, matos, taisė berašti) mano ir mano draugų, kad atgijo dar vienas Lietuvos menininkas“, žemiau toks ženklas ir šūkis „gerai, Seni!“ . Perskaito, nusišypso ir prisimena, kaip nudžiugo supratęs, jog tai Dailės instituto studentų darbas, oho! kaip džiaugėsi, rodė Emilijai ir kartojo kartojo: Matai, ir jie pripažįsta! pagaliau ir jie, tai tau ačiū, juk kas man liepė šią parodą surengti? tu, tik tu, ačiū Dievui ir jie pripažįsta, *atgimė, atgijo!* Net dabar jaučia, kaip raudonis į ausis plūsta, balsu pagalvoja: Čia dar ne galas, ne taškas, aš dar paro... ir lyg susigėdęs atideda sąsiuvinį ir priduria: nieko tu neparodysi, jau ką parodei, tai parodei, nemanyk, kad rytoj – stebuklas! o gal visa jau buvo? Traukia toliau: dramblio kaulo peilis, laiko ant delno ir tarsi mato tą senyvą žmogų (prieš dešimtį metų dovanojusį šį daiktėlį: „tai dar mano tėvo“), tolimose amžino pašalo platybėse iškentusį nežinia, ar gali tiek žmogus iškęsti, bet jis iškentė ir sugrįžo, ir gyveno iš 12 rublių pensijos tarp knygų (daugiausia prancūziškų), prieškarinių paveikslų, iki mirties rūkydamas vieną po kitos tik brangiausias cigaretes, tai jis vieną prisiminimų vakarą ištraukė stalčių, pasirausė ir padavė, sakydamas: Imk, galėsi knygų lapus pjaustyti, pjausi po dešimties metų ir prisiminsi seną plepį, gyvenusį vien prisiminimais ir nežemiškomis laisvės svajonėmis, imk, tada paėmė padėkojo ir parsinešęs tuoj į stalčių-seifą įkišo, slėpdamas balsu tarė: Iš vieno stalčiaus į kitą, iš prieškarinio į superšiuolaikinį, ir septyniasdešimties metų kaip nebūta! o

dabar, į šalį atidedamas, šnabžda: dramblio kaulas, žmogaus kaulas – koks skirtumas, svarbu, kad amžinas... Padėjęs peilį šalia voku, šalia suomiško peiliuko ir kitų radinių, nepuola, netraukia iš stalčiaus, sėdi, rūko ir galvoja: Dauguma – bailiai, neatėjo, o kas vakaras pas senuką jo kavą siurbė, neatėjo, bailiai, žinojo, kad bus pėdsekiukų, vis tiek bailiai, ir vis dėlto atsirado žmonių, ne tik atėjo, bet ir pagerbė, nepabijoję, duok jiems Dieve sveikatos ir niekada neduok patirti to, ką senukas patyrė...

Pakyla nuo kėdės, pavaiškioja po dirbtuvę, užsirūko, matyt, vis negali senuko pamiršti, staiga sugrįžta, atsisėda ir su baisiu įniršiu pradeda traukti ir traukti iš stalčiaus turtus, lobius, tuščius vokus, traukia ir deda ant stalo, deda ir nežiūrėdamas žino, kas kokiam voke ar dėžutėj lindi: štai šitoj – litai, koks dvidešimt monetų, visos penklitinės, prisimena: žadėjo Emilijai papuošalą padaryt, bet metai plaukia, o papuošalo nėra, štai šitoj, mažesnėj, medinis kryželis, labai gražiai, netgi įmantriai išpjaustytas ir įrašas „Sibiras“, žino, prisimena, kieno tai dovana, ir tėvas gal nepamiršo, nors su juo maži juokai, motinos vardą, ir tą užmiršo, štai šiame dideliame voke – kvietimas į Italiją, į iliustracijų parodą, nežinojo žmonės adreso, pasiuntė aplinkiniu keliu per Maskvą, o ten kaip į šulinį, Vilnių pasiekė parodos atidarymo išvakarėse, koks japonas dar būtų suspėjęs, bet tik ne lietuvis, didžiosios tautų sandraugos narys, tad paverkęs paimanavęs, kad ponai iš sostinės geriau kokią sekret-utkę nusiuntė, kad tik kažkoks ten zapadnikas nevažiuotų, supuvusiu vakarų oru nekvėpuotų, aišku, ir šį pasaulio šauksmą be atsako priglaudė stalčius-seifas, nori mesti voką šalia kitų radinių, bet nemeta, atsargiai atplėšia plėvelę ir išima dekoratyvią juodai baltai raudoną kortelę, tai ir yra kvietimas į tarptautinę iliustracijų parodą, skaito: 12a Fiera del Libro per Ragazzi – Salone dell Editoria per Ragazzi e del Libro Scolastico 9a Mostra degli Illustratori Rassegna delle Nuove Tecniche dell Apprendimento e della Comunicazione Bologna, Italia, 4 – 8 aprile 1975, perskaitęs nusišypso ne tiek iš savo, kiek iš italų naivumo, iš tos pūvančios pasaulio dalies naivystės, staiga nusikeikia: prostitutės! šitaip kiauliškai nekaltą žmogų išdulkint, ir neaišku, ar parodos organizatorius, ar maskviškius persiuntėjus keikia, šiukšlės, patys trankosi po visą srietę, o žmogui tik apinasris, antrankiai, kas gi po tokio baisaus nutylėjimo dar kada atsiųs kvietimą? kas? kiek drebančiais pirštais įdeda kortelę į voką, užklijuoja ir padeda ant stalo, pridurdamas: taip, asilėli, nuo anos dienos turi dar vieną pravardę ILLIUSTRATORE, šalia teplioriaus Kavaradosio dar ILLIUSTRATORE, ir tai – šis tas, vis geriau nei nieko, tfu, nusispjauna ir dar kartą nusikeikia... O štai nedidukas vokelis, žino – jame labai netikėtas sveikinimas, nori prisiminti, bet negali, tad atplėšia voką ir skaito: from PETER TEMPEST Moscow 121002, Starokonyushenny per. 19 kv. 113 Tel. 2410718, toliau jau rusiškai: 13 aprėlia 1983 Dorogoj Tadas! Ogomnoje spasibo za Vašich dvuch prekrasnych knig! Odnuju mne pokazali (s gordostju) na Litovskom štande na knižnoj jarmarke, i daže mne pereveli nekotoryje stichi. Pozdravliaju Vas, želaju zdorovje i eščio mnogo takich chorošich kniga radost vsech nas. Ždu vstreču s Vami! Naverno prijedu v Litvu na očerednuju konferenciju perevodčikov. Vsego nailučšego! Piter (Piteras T.). Perskaito ir vėl savo dalią keiksnoja: būtų žmogus į anglų kalbą knygą išvertęs, juk patiko, bet likimėlis ir čia turėjo koją pakišti, Dieve, net pašiurpau sužinojęs, kad mirė gerasis žmogus, širdis neatlaikė... O toks nuostabus vertėjas, Baranauską kaip išvertė! o Donelaitį! paslepia laiškėlį ir atideda į šalį, traukia kitą popierėlį, aha, atvirukas – gražus Magritte darbas: mėlynės fone – visa balta, tarsi iš kalkių nulipdyta, dama su lietsargiu, tik veidas uždengtas žibučių puokštė – La Grande Guerre. F. 1964, nematytas siurrealistų pradininko darbas, ačiū V., kitoje pusėje – laiškėlis: Dėkoju už eiles. Pacituosiu Tau vieną: „Gražiai dainuoji, tik gaudžiai raudi, tarsi norėtum širdį išrauti“. Tik pasiskundžiau, kad negavau knygos, ir už trijų dienų jau buvo mano rankose. Net nejauku, kai norai taip greitai išsipildo. Sėkmės gyvenime ir kūryboj – V. 1981. VIII. 2, perskaito ir pasidžiaugia: vis dėlto ir aš ne toks jau kvaisas – yra būdų nusiųsti, yra gerų žmonių, kurie visada pasitarnaus, nuveš ar nusiųs, nereiks tau nagų kišti, nereiks šunėkų erzinti, tegu sau mano, kad man anas svietas – miręs, tegu džiaugias hienos, kad dar vienas menininkas baimės narve užsisklendęs tūno, tegu, taip geriau, – pasidžiaugia, pasiguodžia bailelis ir paslepia laišką. Užsirūko, kažin kelintą iš eilės? o, jau keturios po vidurnakčio, kalba: Pasižadėjau viską ištraukti, tad ištesėsiu, ir traukia: štai neregėta nematyta Knyga – mūsųose taip niekas

neleistų išdykauti: kelios eilutės – ir puslapis, kelios strofos – ir puslapis, o koks popierius! matyt, specialiai užsakytas, o koks šriftas! kažkokia poezijos esencija, bet ir čia tas pats: pabijojau susitikti, nors prašėsi žmogus į svečius, norėjo susipažinti, bet baimė paėmė viršų – ne! ir taškas, tavęs nėra, tu miręs, yra tik tavo vardas, tad vardui tegu ir dedikuoja, tegu ir siuncia tuos laiškelių, atvirukus, knygas (kaip toji Žibunto atsiųsta Boscho knyga su dieviška dedikacija, pratylėjau kaip paršas, kaip lavonas, užmigt savaitę iš gėdos negalėjau ir vis tiek nepadėkojau – bijau! nors gerai ir pats nežinau, *ko bijau*), skaito: VI NE S poems by DAVID BURNETT wood engravings by RICHARD SHIRLEY SMITH, ir apačioje: THE ROCKERT PRESS 1984, pavarto ir sušnabžda: iliustracijos – šiaip sau, gal netgi miesčioniškos, o tekstus teks išsiversti, prisimena, kad knygos gale – jam skirta dedikacija, atsiverčia, skaito: puslapio viršuje – piešinių autoriaus parašas pieštuku: Richard Schirley Smith, apačioje – autoriaus dedikacija juodu tušu: David Burnett for Tadas G. With kind regards and best wishes. 18/iv/84, perskaito ir pagalvoja, argi ne stebuklas! niekur nelendi, nevažiuoji, niekam nerašai, o vis tiek susiranda ir tokias štai unikaliausias knygas dovanoja, už ką? Dievulėli brangiausias, už ką? Dievulėli, juk tik 200 egzempliorių, ir vienas – man, už ką? ir slapta net apsidairęs, ar kas jo minčių negirdi, kužda: matyt, šį tą reiškia ir teplionės, ir rašymai, matyt, kažką vis dėlto reiškia, nes kitaip už ką? Gražiai užvertęs nuostabią knygelę (ne segtukais, o juodu siūleliu įrištą – siūlelio mazgelis taip gražiai nukirptas, kad atrodo, jog tai peteliškės ūseliai!), padeda ant stalo ir priduria: pamėgintum mūsuoše ką nors panašaus sugalvoti – durnium apšauktų, dar uždarytų ten, kur šungrybiai galvoje auga... Apčiuopia metalą ir jau žino – tai sidabrinis (gal pasidabruotas?) žiebtuvėlis, slidus jaukus daiktelis, seniai nebeveikiantis ir vis dėlto labai brangus, nes iš pačių širdies gelmių dovanotas – paprastas apvaliais kampais stačiakampis su dangteliu, šone – herbas, deja, toks mažutytis, neįskaitomas, atrodo lyg du sukryžiuoti inkarai, o vidury kažkokie rūmai, atkelia dangtelį, pasuka ratuką, vėl uždaro ir atideda, prisimindamas tą vakarą, kai žmogus, kurio buto sienas puošia tik Tado paveikslai, išlenkęs konjako taurelytę, staiga pakilo ir atnešė šį daiktelį, padavė ir pasakė: Esi baisus rūkorius, imk, gal pravers, gal kas pataisys... Nenaudinga dovanėlė, bet argi dovana gali būti naudinga, kas naudinga, tas ir *susinaudojas*, o dovana – neliečiama. O kas čia dabar, kalba apčiuopęs ilgą slidų popierių, neprisimena, tad ištraukia, ir iš karto visa – kaip ant delno: Profsąjungų salė, žiūrovai – vieni žydai, ir jis sėdi tarp dviejų pagyvenusių žmonių, kurių vienas supranta ivrito kalbą, o kitas ne, tad pirmasis verčia, palinksta į priekį ir, pasisukęs į draugą, sėdintį kitoje Tado pusėje, kalba: Čiornaja uzdečka beloju kobylice, anas linkčioja galva, o Tadas galvoja: Matai, kas pasidarė, savos kalbos žmonės nebemoka, baisi tragedija, bet ko norėt, jei laikraščių, knygų, mokyklų, sinagogų nebūt, tai, ko gero, paskutinis žydų teatras Rusijoje? varto nesuprantamomis labai gražiomis kaligrafiškomis raidėmis išmargintą Programėlę ir žavisi liūtais, kurie užrietę uodegas raško šešiakampes žvaigždes, seniu su šlike, pučiančiu dūda, angelais, kurie taip pat trimituoja, bet gražiausias dalykas – ovalinis diskas, jo vidury – palmė, o iš abiejų jos šonų ant užpakalinių kojų pasistoję du liūtai tarsi taikosi kopti į medį, žiūri ir mato: pieštuku (kur tik yra švarios baltos vietos) jo paties eskizai, prisimena: taip, tai buvo didžio domėjimosi žydų kultūra laikas, tik Senąjį testamentą tada tapė, štai ir čia: Judita su Holoferno galva, Mozė ir degantis krūmas, Abraomo auka, viena linija vienu atsikvėpimu užfiksuotos mintys-paveikslų vizijos, ak, Dieve, kada tai buvo? 1974? 1975? o gal anksčiau? prisimena: tai buvo tais metais, kai Adomas ruošėsi išvažiuoti, taip, ir jis, rodos, matė šį nuostabų, kupiną ilgesio ir tokios nepakartojamos, labai savitos dvasios muzikinį spektaklį, taip, buvo pražuvo, kažin ar šiandien tas teatras dar egzistuoja? kažin kažin, reikėtų pasiteirauti, gal sutiksiu E., juk tai jis gavo bilietą. Dieve Dieve, du aukštuosius mokslus baigęs daktaras, o priverstas uždariauti, vaikščiot po namus ir klijuoti tapetus! po perkūnais, kas gi čia daros! geriau negalvoti, nes gali perdegt galvos saugikliai, nusikeikia, apsidairo, juk ir ausys turi sienas, po velniais, sienos turi ausis, bet nieko įtartino nesimato – sienos, paveikslai, karvės dubuo, arklio kaukolė (amžinai primenantį arklių kaulus Veprių bulvių duobėse...). Ir vėl – vokas, pailgas didelis paslaptingas, ir vėl neprisimena, kas jame slepias, tad atplėšia ir ištraukia į tris dalis perlenktą pailgą kieto popieriaus stačiakampį, atlenkia abu šonus (kaip trijų dalių altorius, pagalvoja) ir jau lenkdamas prisimena: juk tai

LAURAS IŠ AKROPOLIO, tikras sudžiūvęs lauras, beveik laurų vainikas poetui, rodos, panašiai ir pasakė A. paduodamas: Tada, tegu tai bus laurų vainiko dalis, o tu pridūrei: iš Homero vainiko, ir nusikvatojai: belieka tik akis išsidurti, brangi dovana, bet kodėl aš ir ją slepiu stalčiuje? svarsto: matyt dėl to, kad nenoriu prieš akis laikyti tą faktinį daiktinį Akropolio įrodymą, susikūriau savąjį Akropolį su savais laurų medžiais, tad tegu ir pasilieka svajonėje... Ir vis dėlto gera, kai tavo dirbtuvėje giliai stalčiuje tūno tikro graikiško lauro šakelė, nes ne ką daugiau ir pats ten nuvykęs išvystum, gal tik nusiviltum pamatęs tas minias dykaduonių turistų, tas galybes išsiviepusių snukių, kaip musės rėplinėjančių po šventuosius griuvėsius, kartais atrodo – apžvelgtum savomis akimis kokį Babiloną ir tas jau *amžiams* išnyktų nuo žemės paviršiaus, matyt, tik svajonėj tie senieji miestai yra amžini, per amžius rūksta aukurų dūmai, rodos, netgi girdi senąsias kalbas ir matai baisią maišatį, kilusią Babelio bokšto papėdėje, kai Aukščiausiasis sumaišė žmonių kalbas, per akis šios lauro šakelės, gana, ir prašau: nevežkit man jokių dovanų, nereikia, neskaudinkit poeto širdies, prisipažįstu: ne TOKĮ aš įsivaizdavau Homero šalies laurą, ak, kitokį, dangišką! graudu, bet teisybė: ar mūsų amalas, ar graikų lauras – sudžiūvę panašūs kaip dvyniai... Sulanksto popierių, įdeda į voką ir pameta ant stalo. Toliau naršo, vis giliau ir giliau į stalčiaus tamsas gramzdindamas rankas, štai vėl kažką traukia, kažkokį nedidelių knygelių pundą, aišku, kas gi čia bus – paprasčiausi kūrybinių sąjungų narystės dokumentai – visi raudoni, galvoja: parodytum tokį Rašytojų bilietą, ir eik kur nori, į ponų ložę, ir tai, matyt, praleistų – magiška spalva galingiausia tėvynėje, o kur kitur pasauly parodęs dar per kaktą gautum, dar komunistu apšauktų... savanoriška tautų sąjunga rašytojų sąjunga šunų mylėtojų sąjunga vagių slapta sąjunga prie lovio prikritusių slapčiausioji mafija-sąjunga... sąjunga sąjunga sąjunga be sąjungos nė žingsnio vienas nedirsk net pirstelt sąjungoj labai prašome galima ir griausmu pasaulį sudrebinti su velniu sąjunga su Dievu taip be sąjungos nevalia o su pačiu savimi kažin valia ar ne be jokios sąjungos va taip paprastai žmogiškai: pasidedi kairės plaštakos nykštį ant rašomojo stalo ir kaukšt kirvuku be sąjungos pritarimo arba kokią vinį sau į galvoviršį pakšt plaktuku – kas gali užginti? o visgi negalima be sąjungos žinios, bet gal tas ir gerai? antraip, žiūrėk, pusė sąjungos su vinimis kaktose vaikštinėtų... Kvailioja, nes iš tikrųjų jį ima juokas, kodėl gi negalėtų, pavyzdžiui, Dailininkų sąjungos knygelė būti žydra ar mėlyna, ar juoda? o Rašytojų – balta? bet ne – tik raudona raudona raudona, tarsi kokioj koridoj: juodi jaučiai ir raudoni skudurai... Ir vis dėlto labai pagarbiai, atsargiai padeda tas knygeles, net paglosto, net ištaria: Gerosios jūs mano, gerutės, darbdavėlės, angelėliai sargai, snauskit sau po mano baimės sparneliu, nebijokit, neišmesiu į šiukšlyną, gerbsiu kaip lig šiolei, miegokit, ir jau toliau stalčiuje naršo, jau traukia – keistas tai daiktas – į nieką nepanašus, aha, kalba, kaulelis, sveikas, žuvies kaule, kaip miegojai? varto tarp pirštų, apžiūrinėja ir kalba: taip, labai įtartina tu panašus į angelą, ir sparnai, ir galva, ir liemuo, nesvarbu, kad veidas be bruožų, kas galėtų pasakyti, kokie tie angelų bruožai? svarbu – sparnai, ir dar tokie štai peršviečiami, kalba ir prisimena: vėlus vakaras, Baltija pasiutus verčia ir verčia bangų kalnus, eina sau vienas į lietuvių apykaklę galvą kaip vėžlys į šarvus įtraukęs ir staiga mato: ant smėlio klūpo mažas kaulinis angelėlis, galvą žemėn palenkęs, tarsi meldžias, pasilenkė, pakėlė, apžiūrėjo ir šmikšt po lietuvių arčiau šonkaulių, taip ir parsinešė į kūrybos namus ir tą patį vakarą, pastatęs „figūrėlę“ ant stalo, pradėjo eskizuoti, tie eskizai ir po šiai kažkur mėtos, kalba: Geras angelėlis angelas sargas, miegok šiame stalčiuje-karste ir budėk, norėsi išlįsti, po švietą pasidairyti, tai pabelsk kaulo piršteliu – išleisiu, nes aš visada – čia pat, prie stalo, čia mano vieta, kitos neturiu, kitos man ir nereikia, gražiai paguldo kaulelį šalia kitų radinių, toliau ieško, stalčiaus gelmėse grabinėjas ir jau traukia... bet ūmai sustoja, nebetraukia, galvoja, lyg būtų kažką prisiminęs, iš veido matyt, kad abejoja – traukti ar netraukti? ir netraukia, tuščius delnus paguldo ant stalo kraštelio, pirštais į medį barbena tarsi pianinu grodamas, kažkokią melodiją niūniuoja, be žodžių pro nosį dainuoja, paskiau atsistoja, pavaišksto ratu aplink kėdę, aplink barokinį sostą (prisimena, kaip vargo, kol tą laužą suklijavo, bet užtai koks patogumas! Žinojo senieji, kokios sėdynės žmogaus pasturgaliui reikia, tokiam soste sėdėdamas galėtum kaip tas Saliamonas nuo ryto ligi sutemų žmones teisti – nejaustum, kad sėdi), suka ratus ir murma: tik plyšelj pravėriau, ne daugiau kaip

per sprindį – o pažvelk, kiek turto! tad kas bus toliau? ten, kur amžini patamsiai? gal ten ir gyvačių, ir žalčių, ir rupūžių ir aukso su briliantais yra? gal geriau neikišti ten snapo – dar kas nukas? ir taip jau aušra už lango, gerai būtų ir snustelt, tikriausiai užteks, gana, nenorėk, brangusis, is vieno stalčiaus pusės savo gyvenimo ištraukti, užteks, tiesa, dar reikėtų ANĄ POPIERĖLĮ surasti, pribėga prie stalčiaus, įkiša ranką, panaršo panaršo tarsi savoj kišenėj ir tik kapt, ir turi! FUDZIJAMOS FONE – TRYS AITVARAI – SPALVOTI KARPIAI IR ĮVAIRIASPALVIAI KASPINĖLIAI, laiko pirštuose ir galbūt netgi verkia tyliai, kaip kažkada prie Ievos Marijos kojų, į fventa abrozdelį žiūrėdamas, žino: tokius aitvarus-karpus tekančios Saulės vaikai paleidžia įšventinimo į vyrus dieną, kažin, ar galėtų anie Žaliam kalne leisti muilo burbuliukai atstoti šiuos aitvarus? jei galėtų, tada išeitų, jog muilo balionėliai įšventino Tada! laiko pirštuose, o pirštai virpa, ir tada prieina prie sienos ir lašelyčiu klijų priklijuoja paveikslėlį kiek aukščiau Ievos Marijos nuotraukos, atsitraukia, žiūri, ir supranta: tai LAISVĖS NUOJAUTA suartina šią keliaujančią bežemę kaimo siuvėją iš atkampaus šiaurės krašto miestelio su tekančios saulės šalimi, ir ačiū Dievui, kad suartina, o ne išskiria, pasako balsu ir jau žino: būtinai susiras Jasunario Kavabatos „Sniegynų šalį“ ir dar sykį perskaitys... ir dar sykį...

Ne uchodi bez slov vo mrak nočnoj, ty dolžen vspychnut v plameni zakata, vostat nad neizbežnoj temnotoj. Ne uchodi bes slov vo mrak nočnoj, ty dolžen vspychnut v plameni zakata, vostat nad neizbežnoj temnotoj. Neuchodi vo mrak... kartoja ir kartoja Tomo Dilano žodžius, deja, tik rusiškai, ne angliškai, bet ir rusiškai – tas pats, mirtis ta pati, ir Emilija verta šių dieviškų žodžių, šnabžda Tadas ir žiūri į liūdną medinę koplyčią, į vystančias alyvas, į tuščią, kažkada gyvą, judrų kiemą, į nulūžusią šulinio svirtį, kas gi yra tie keleri meteliai 1901–1980 – akimirka vienadienės skrydis į liepsną, o Jai atrodė, kad gyvens amžiais ir amžiais bus jauna, ak, suvargėle kuprota senute, kažkada skaidriausiam Ūlos vandeny plovus skaras, ak, Miliute, kodėl Tu tik vieną nepakeičiamą, nesupainiojamą su kitomis istoriją prisiminei? tik ją kartojai kartojai, kaip aš tuos poeto žodžius, tik ją vieną, tarytum prie Tautosios galvos aną tolimą žiemos naktį prišalusį erškėčių vainiką norėjai kam palikti čia, šioj žemėj, negalėjai nusinešt su savimi...

„viena tarpu šešių brolių aугau labai mane visi mylėjo bet labiausiai Antanas vyriausias Džievuli baisūs buvo laikai išėjo miškan prašiau verkiau maldavau neik Antanėl pražūsi nepaklausė buvo šeštadienis prieš pačias Kalėdas atleikia Monikutė šaukdama Miliut Algirdai Antaną nušovė Merkinėj aikštėj su kitais šešiais guli mane kaip koks griausmas vidury žiemos trenkė Džievuli pakinkė Algirdas per pusę valandos tuos dvidešimtį varstų nulėkėm miestely aikštėj žmonių daugybe sustoję ratu visi žiūri o šalta buvo nedaug sniego tik gūdžiai šalta prilekiu Džieve brangiausias regiu guli sušalęs ant ledo vos pažinau veidas snieguotas be rankų rankos nukapotos kad surikau ir parpuoliau... nepamenu kaip sugrįžom iš visų šešių brolių vyriausias tėvuliui mirus kaip tėvulis man buvo mokyklon leido po to karto jau ir neatsigavau guliu būdavo po kailiniais apkamšyta užklota ant pečiaus vasarą Algirdas pakuria kad šilčiau man būtų po kailiniais ant pečiaus vasarą po kaldrom o sušalus atrodo ant sniego guliu ant žemės ant ledo jokie vaistai nepadėjo Monikutė žoles kaitė kompresus dėjo ir smėlį karščiausią niekas nepadėjo guliu kiauras dienas naktis akių nesumerkiu sušalus drebu o į mane kad eina kad eina visokios baidyklės žvėrys baisiausi ugnim spjaudo spalvotos kaip ugnys puola smaugia atrodo praris sudegins o man šalta drebu po kailiniais taip daugiau metų maniau neatlaikysiu kaip kokie baisūs sapnai bet atmerktom akim mačiau liepsnas gaisrus žaibus dūmus ir vis į mane į mane su gyvatēm ugnies žalčiais kaip pamoksle... biržely išnešė mane Algirdas su lova po liepa pastatė kailiniais užklojo vis dar negalėjau sušilt bet sapnai prapuolė guliu žiūriu į debesis ir man vis atrodo kad ten sniegas pusnys aukščiausios jau kiek ir šilčiau pirštų galai atšilo jau ir žegnotis galėjau ir pavalgyt pati nustojo drebulys kratęs prasidėjo žemuogės Algirdas būdavo vis saujom neša ir žuvies sugaudavo tai šiltos paliaukos gėriau Džieve tik į rugiapjūtės galų prisikėliau nesavom kojom medinėm vos paėjau Algirdas riešuto lazdelę padarė tai su taja lazdele taip irėjau kur reikėjo Džievuli mieliausias sapnai ir ugnis negrįžo bet ir sveikata kaip kas mane pakeitė lyg tos gyvatės būtų kraują išgėrusios o šaltis į kaulus nuėjo suka prieš lietų ar žiemą prieš atlydį nežinau

net kapo kur guli vyriausias mieliausias iš šešių brolių verkiu ir verkiu ir už kų mane taip Džievas baudžia kam aš kų bloga padariau...”

girdi Emilijos raudą, žodžius „ir už kų mane taip Džievas baudžia kam aš kų bloga padariau“ ir prisimena senuko, aną vasarą ganiusio paūliuose, girgždančią užsikertančią kalbą: Nebuvo jai lygių, visi prasci buvom, bagotyrius duktė, vienturtė, viena tarp šešių brolių, menu, ciltas per Merkį buvo, pora rąstų, tai Miliutė eina, o lenkų karininkas už rankos laiko, veda, vidury Merkio jau Lietuvos karininkas paima, jau jis kiton pusėn nuveda, labai graži, aukšta buvo, Algirdas, tas tai dar aukštesnis, jai tik vieno jo tereikėjo, tik už jo norėjo išeit, bet biednas buvo, ir išėjo, nieko nei broliai, nei tėvai nepadarė, oho, nebuvo jai lygių, tik Antano mirtis pamainė, susirgo labai, tada pasidarė gera, kas ko paprašo, duoda, negaili, ubagų visada pilna pirkia, Algirdas tada naują kryžių pastatė, klausi, ponas, kaip su tom rankom buvo? tikrai pasakysiu, buvo matai, labai gūdūs tada šalčiai stojos, nušaus žmogų, tai tas tuo kartu ir pavirsta ledu, sušaldavo kur miške nušauti, išskėstom rankom, o veždavo ratuose, tai, kad daugiau tilptų, ir nukapoja, būdavo, lopetaitėm, žinai, ponas, sušalęs kaulas tai kaip koks stiklas trapus, nestiprus, tikrai taip buvo, bet pasakysiu, ponas anie taip pat ne visi šventi buvo, aš pasakysiu, ponuli, blogas žmogus visur blogas, ir miške ir miestely... girdi senuko žodžius ir supranta, jog tai dar ne viskas, yra dar kažkas, kažkas tūno po dulkėm, kažkas privalo patvirtint, paneigti, kažką pasakyti ir vėlei prisimena:

su viena suknuते visas vasaras, per atlaidus, kad nors saldainėlj, vis maža ir maža buvo, šventą dieną, ir tai darbujom be poilsėlio, niekada nepaklausė, ar tau gerai, ar kas skauda, visus namus valdė kaip koks erodas su lazda, kaip samdiniai dirbom, o mama kaip karalienė, pilna šėpa skarų, o mes ubagai... girdi Emilijos dukters Mariulės žodžius ir supranta: ir tai dar ne viskas, dar neišgerta taurė ligi dugno, ir vėlei prisimena:

turėjau mergą toj pusėj Merkio, labai biedna buvo, tai pagaliais šonus man daužė, kad neitau, ir žodžiu, ir lazda draudė, čaikelj, mamos liepimu, tėvulis sukapojo, tai, būdavo, brendu rudenj ar jau žiemą šlapiais rūbais, sušaldavau ir po šiai neatšilau, neleido imt, kad biedna, o Angelė nuo manęs gimdydama pasimirė, pradėjau gerc, išėjau kur akys mato miestan, visur trankiaus, buvau Rosijoje, kad nematyčiau nei tų dvarų, nei turtų, pasprinkit su savo kiaulėm, veršiais, kalakutais, prigrūstom skryniom...

Dabar gal jau ir viskas, taip, dabar viskas, kalba balsu, tarytum kažkam nematomam norėdamas teisybę parodyti, o pačiam taip sopa širdj, ausyse tas baisus vaiduokliškas povės klyksmas prieš pačią Emilijos mirtį, aplink purvini sniego lopai, juodi alksnių stagarai ir vėlei tarsi ne šios žemės povės klyksmas, pranašaujantis mirtį ar visa ko pabaigą, prisimena ir galvoja: Štai ir viskas, ką atmintis gali išraut iš tamsos vidurių, ir kas žino, kas čia kalčiausias? visa – tik žodžiai, tik kalbos, bet kas išdrįstų teisti? pasmerkti? nėra teisėjo, kuris išdrįstų, nėra tokio Saliamono, gal ir yra, tik ne žemėj, ne tarp mūsų, gal jis, tas teisėjas, pačioje Emilijos sieloje ir drauge su ja pasitraukė anapus... Merkio? gal tai jis, tas teisėjas, tada ugnimi pabaisomis gyvatėmis rodės, ir ji suprato, tik prisipažinti bijojo? bet visa tai tik pasvarstymai, ir kam jie reikalingi? ką jie paaiškins, kam padės, ką išgelbės? ką nuramins, ką paguos? ir ką tu gali? tik galvoti, svarstyti užjausti, bet smerkt – joku būdu negali, naktimis, kada užauja vėjai ir miškas tik gaudžia ir gaudžia, gali pagalvot apie vienturtę šešių brolių seserj, nelaimingą, jau po žeme jau rojuj ar kur kitur, bet tai tebus tik tavo padrikos mintys, tu gali galvot apie tai, kaip žiauriai yra baudžiama žemiškoji puikybe ir kad sielai reikia apdegti, pereiti ugnj, kas žino, gal kažkada Viduramžiais, ant laužų degančios moterys tapdavo šventomis? o kitom naktim tu gali galvot apie ubagus, kurie nieko neturi, ar jie bus baudžiami? apie Buckelį Joną, Mardasavo durnelį, kuris eina ir eina keliais iš kaimo į kaimą aplojamas šunų, nušalusiais, nupjautais rankų pirštais, kažką aiškina, tarsi brėžia nematomus ženklus, ore, ir tyliai kartoja kartoja:

tai davė broliai jonui nagaiku davė už tai kad išbliuznijai motkų blogai jonui ateina žiema sušals jonas nuvirs griovin ir sušals ir numirs nebus jono nušalo jonas rankas nukirto pirštus nieko jonas neturi tai davė broliai jonui nagaiku už tai kad išbliuznijai motkų blogai jonui ateina žiema sušals jonas... kartoja kartoja kaip maldą, galėsi galvot apie keistą pilkšvą švieselę, supančią Buckelio galvą, ir tau pasirodys,

kad šventasis keliauja keliais, tai jis atperka kaimo kaltes, galėsi galvoti apie tai, kad visais amžiais žmonės durnelius vadino likimo nuskriaustaisiais ir kartu tarsi jų vengė bijojo, juk ir pasakose durneliams suteikta išskirtinė teisė suvokti teisybę, nugalėti pavojus, pabaisas, galėsi galvoti apie tai, kad būdami visiškai beginkliai, beturčiai, tarsi ką tik gimę, nekalti prieš Dievą, jie įkūnija amžiną tiesą: visi esame ubagai šioje žemėje, visi esame lygūs prieš dulkes, prieš molžemį, o turtas, puikybė – tai tik miglotos iliuzijos, kurias į gūdžiąsias tamsas nusineša Baltoji Dama... tik tiek, daugiau nieko, nes nėra tarp mūsų nė vieno be nuodėmės... Rūko, svarsto, galvoja, rankomis parėmęs galvą, pro miglas regi mažus kapučius, akmenį, ant jo užrašą: Emilija Kudarauskienė 1901–1980, regi tuščią apleistą kažkada turtingą sodybą, sulūžusią šulinio svirtį, supuvusias tvoras, dilgėlynus, siekiančius užkaltus langus, pakrypusį kaminą, pro kurį, rodos, dar vakar rūko šventinis Kalėdų-Velykų dūmelis, skleisdamas pyragų aguonų aguonų aguonų, migdančių juodųjų grūdelių, kvapą, ir vėl tarsi vakar girdi veriantį povės klyksmą, nors žino, kad povės nėra, ji išskrido kartu su Emilija ir dabar ten, kažkur aukštumoj-žemumoj begalinėj, vis klykia ir klykia, primindama Merkį ir du gražuolius karininkus, lietuvių ir lenkų – jie lydi, jie veda per lieptą gražiausią apylinkę mergą...

...visa pasidengia dulkėmis, tik ne ugnis: žiemos vakaras, vaikas ant suolo priešais pravertas plytos dureles, aplinkui šventieji paveikslai, vaikelis galvoja: ar žino ugnelė, kad aš čia ant suolo guliu ir ją myliu? ar ji žino, kad dabar žiema ir zuikiams šalta, ir kurapkoms? jis žiūri į ugnį pro tankias blakstienų pinutes ir kalba: tai ne žemės paveikslai, pas mus taip nebūna, tik degantis Kavecko kluonas panašus kiek į žarą, kokie miestai stebuklai kaip pasakoj. Pro dulkes jis mato save, tokį mažą anglinį žmogutį liepsnojančių miestų papėdėj, galvoja: ar žino ugninė pilis, kad tai aš, tas mažytis ir juodas žmogelis papėdėj? gal žino, kad spragsi ir kalba, dulkėtas, pakeltas ant rankų ugninių, ne juodas, šviesus kaip žvaigždė, jis laimingas jau skrenda padangių keliais, jis su gervėmis į pasakų salį keliauja, jis laimingas aukštai virš liepsnojančių bokštų...

...visa pasidengia dulkėmis, tik ne ugnis: mėnesėtas Cedrono vanduo, juodi alksniai, vėžių poteriavimas krepšyje, Jono veidas, raudonas nuo laužo liepsnos, ir paklydęs birželio žolė tarsi angelo balsas jį šaukia: „Taaaaduuuuliii! sugrįjjjžk!“, jis kalba: vėželiams neskauda, jie verda raudoni, jie šnabžda, kažką poteriauja, jis žiūri į laužą, į ugnį, jis žino – ugnies ratas apsaugos nuo pikto, nuo raganų laumių, nuo viso, kas kruta patamsiuos, nuo vilko, nuo pikto miškų mėlynbarzdžio – jie niekad neperžengs to rato, todėl toks ramus jisai žvelgia į laužą, kaip kibirkštys kyli ir skrenda į dangų, jis žiūri į degančią gėlę raudoną – jos žiedlapiai štai apkabina pasaulį, dar nežino vaikelis, kad netolimas laikas, kai nebus jo namų ir babytės nebus, ir Jokūbo, kuprotos geros Zabelkutės, kad bus tik naktis be ribų, be kraštų ir ugnis tartum gaisras beribis, akyse, jau anapus ribos, toks švelnus palaimingas ugnies atspindys ir raudoni raudoni raudoni vėžiai...

...visa pasidengia dulkėmis, tik ne ugnis: štai kelias, toks šaltas po ryto šalnų, aklos plynės, kirtimai ir anglys, iš prietemos lenda pulkais užkeiktieji Vienuolio vienuoliai, jie kelią pastoja, štai pirštai sušalę, jie nori įžiebtį degtuką, beviltiškai silpną švieselę prieš tamsą, prieš naktį bedugnę, prieš uolą tamsybių – ji slegia vaikelio sapnus ir šiuos kalnus smėlėtus, jau klūpant prie žabų kupstelio, kai pirštai negali įžiebtį degtuko, nes budi naktis devyngalvė, alsuoja į veidą drėgme, kapinyno vėsa, štai vaikas jau džiaugias, jau dega lauželis, jis žino, paskrudins plutelę ir bulvių iškeps, anapus, už laiko ribos, jis nežino, kad auštant ateis toks išblyškęs žmogus ir paklaus: pasakyk, argi tau nebaisu čia, ant žemės, miegoti, nejaugi tavęs jau nelaukia namuos? štai akmuo tau po galva, tu vienas lyg tyrlaukiuos, vienas, aplinkui tik žvėrys ir dulkės, ir dulkės, galva ant akmens, tau atrodo, akmuo tai pagalvė iš angelo plunksnų, jis miega, nemato savęs jau po tūkstančio metų laukymėj tuščioj prie užgesusio laužo, jis miega, sapnuoja auksinę ir klykiančią povę...

...visa pasidengia dulkėmis, tik ne ugnis: štai vakaras, dega ugms, ubagai ant grindų, ant auksinio šiaudų patalėlio, jų kvapas, seni, niekada neišdžiūstantys skarmalai, juos palaimins ugnis, jie is žuvusio

vaiko pasaulio, toli jau, už laiko ribos, kur grėsmingos, nepailstančios dulkės gyvena, bet štai, kas ten verkia, ant žemės gražiai sukryžiuavęs kojaites, kas sėdi tarp seno ir jauno, dviejų ubagų, kurie meldžias ir kuisias, jie gauda blusas, poteriauja, jie utėles renka, jie keikias, jie meldžias, o vaikas tik žiūri ir žiūri į degančius, griūvančius miestus, pilis stebuklingas, jis sėdi kelius sukryžiuavęs, atrėmęs pavargusią galvą, jis supas, linguoja pro dulkių miglas šis paveikslas graudus, tik ugnis dar gyvesnė nei tasyk, ji šnabžda šventųjų vardu apie pragaro gelmę, ji ubago pirštais štai verčia giesmyno lapus, tai jinai ubagėlių balsais tyliai gieda aalyyyyyvyūūū daaaaržeeelyyy, ir vaikas kartu, jis babytei aukoja šia giesmę, jis budi anapus ribos, jisai saugo kelius, kuriais eina ir eina keliaujanti kaimo siuvėja, jis budi, kad degtų ugnis, kad pavargusios jos nepaglemžtų dulkėta sunki užmarštis, štai jis sėdi kažkur dykumoj prie lauželio ir meldžias, nežinomoj žemėj tarp klajoklių karalių prie laužo jis girdi kalbas apie gimusią žvaigždę, jis prašo: babyte, išleisk, aš nueisiu, pažvelgsiu, pažvelgęs sugrįšiu, išleisk, ubagėliai manęs nepaliks, jie parves, jie ne kartą jau buvo nuėję, juos lydėjo žvaigždė, štai jis verkia, kas žino, ar tai ne Cedrono vanduo, ne šaltinis iš Jėzaus žaizdos? kas galėtų patvirtinti, kad vaikas sugrįš, kad sugrįžo? kas galėtų paneigti, jog tikrai jo nebuvo tenai ubagai nusivedę?

...visa pasidengia dulkėmis, tik ne ugnis: yra amžinas miegas prie laužo – jis viską išsaugos kaip knygos, kurias tau reikės parašyti, pro dulkes reikės ištesėti ir išsaugoti viską, pažvelk: tavo pirštai apdege – tai varva ugningas pašventintas vaškas, tai iš jo Dievo rankos nulies tavo kaukę, girdi? tai ugnis tyliai šnabžda, gyvena tavy ir gyvens dar po to, kai atskridusios dulkės užmirš tavo būtį, pasiguosk, gal gyvoji ugnis lyg gyvoji versmė prisimins tavo vardą – tu vilies pakartoti kelionę, kurią įveikė žvakių šviesa tamsoje, priešais šventą paveikslą Večernyko liūdnoj tyloj, jos tikrai nepaslėps tokios nuožmės ir plėšrios klajojančios dulkės, jos tikrai neišraus kliudę žemę ir širdį kometos nagai...

– Atsakyk: kodėl taip dažnai aš tave sutinku Tarpupio tyruos? ko ieškai užmirštuos, negyvenamuos pustomo smėlio kalvynuos? tarp klajoklių aš dažnai sutinku tave, sėdintį prie rusenančio laužo – ko ieškai?

– Tas balsas, klajojantis tyrų griuvėsiuos, tikrai yra mano. Ko ieškau? Savęs, tai save man reikia atrasti – Tarpupio tyruose auga dygliuotas krūmokšnis, kuriame slepiasi mano siela, bet vargas man, nes krūmas pražysta tik mano sapne ir tik tada, kai jis žydi, aš mokėčiau ištarti burtažodį, deja, deja, tereikia man pašokti ir bėgti į tyrus, kai tą pačią akimirką pateka saulė ir žiedas susiskleidžia – jis žydi tik naktį. Tada aš klajoju senais Babilono, Uruko griuvėsiomis, čia, tarp mirusių, molio lentelių, aš kartais atrandu savosios atminties šukės, nuodingosios gyvatės manęs neliečia, nes pažįsta – sapnuos aš ne sykį buvau pasivertęs šliužu, tikėdamasis nepastebėtas užklupti pražydusią savąją sielą, deja, veltui, skorpiono kiaute aš taip pat ne kartą budėjau, o štai tomis naktimis, kai tu regėdavai mane sėdintį prie klajoklių laužo, aš paprasčiausiai būdavau paklydęs, per toli į pietus nukeliavęs, tai jie, prisimenantys mano senąjį vardą, padeda man neužmigti.

– Atsakyk: kodėl aš niekad negirdėjau tyruos tavęs verkiančio? negi anas Pakapių vaikas, didis nakviša, pravirkdavęs nuo kiekvienos krintančios žvaigždėlės vaizdo, jau nebemoka raudoti? nejaugi išseko jo ašarų šuliniai?

– Tu klysti, šiaurėje, prie sraunios upės, vardu Ūla, tu galėtum išgirst Tado raudą, ten dažnai jis sėdi ant skardžio, žiūri į upės dugne miegančius akmenis ir verkia, šiauriniuos miškuos, kur klajoja senosios dvasios ir dainos, tu galėtum išvysti mano žemiškas ašaras, bet čia, tyruos, prie klajoklių laužo sėdi tas, kuris ieško paklydusios sielos, o sielos ašaros – angelų maistas, jos pražysta sapne ant dygliuotų krūmokšnių, juk tu turėtum žinoti, kad verkia tik kūnas, tik akys, tik širdis, kurie sugrįžta į žemę, į dulkes, tik šiaurėje, Pakapiuose, arba senam kaime prie Ūlos, iškirstųjų girių kapuose, naktimis tu galėtum išgirsti verkiantį vaiką arba raudantį kuprotą poetą, ten, šiaurėje, nuošaliuose kranklių lizduose, nakvoja nemirtingos giesmės „Alyvų daržely“ žodžiai. Tarpupio tyruos mano akys sausos kaip vėjas, kuris neturi

pradžios, nes ne žemiško skausmo šaknų čia ateina ieškoti sapnai, čia kas naktį erškėčio krūme išsiskleidžia gėlė-mano siela, ir kas žino, ar ji nėra ir Ievos Marijos siela? dvi sielos – viename žiede.

– Atsakyk: kodėl tik smėlynuos, Babilono, Tiro, Uruko griuvėsiuos auga tas krūmas, kuriame kas naktį išsiskleidžia sielų žiedai? juk tavoji gyvybės versmė alma šiaurėje, Baltijos jūros pakrantėje...

– Tu praleidai žodį „kūnas“, reikėjo sakyti: tavoji kūno gyvybės versmė yra tarsi plonas voratinklio siūlas, kuris „kiekvieną“ akimirką gali nutrūkti, kliudytas šikšnosparnio sparno ar vėjo, jį kiekvieną akimirką gali pradeginti ryškesnė saulės šviesa ar kokia iš laužo pakilus kibirkštis, ši versmė panaši į žolę – ji srūva šiaurės kalnais tarsi nemirtinga, bet pažvelk: praūžia dalgis ir liūdnas mirštančių žolynų kvapas pripildo pasaulio kertes, ir tik čia, į rytus nuo Edeno, pražysta dygliuotas krūmokšnis, kuriame slapstosi siela, nes ji prisimena PRADŽIĄ. Patikėk, sapnai žino, kur reikia keliauti, visos pasakos gimė sapnuos, visos pasakos veda kvailį į laimę, patikėk – tas, kurį sutinki tarsi vėlę klajojantį Tiro griuvėsiuos – kvailelis atėjęs iš šiaurės, jį atvedė pasaka, nes čia, kažkur tarp senųjų pasaulio griuvėsių, išmirusių miestų, bevardžių kalvynų kvailio siela pražysta.

– Atsakyk: kodėl aš tavęs niekada nesutinku šventuose tavo gimto krašto griuvėsiuos, senoj Krėvos pily, Naugarduko suirusiam kuore? juk ir čia tavoji siela galėtų kapstyti, gal tereiktų ilgiau palaukti, būtų naktimis ir ji atsišauktų?

– Nežinau, galbūt... bet patikėk – sapnas žino, kur veda, jis neklysta, tai jis kažkada mano motinos svajonėse mane susapnavo, dar tada, kai gyvasties versmė almėjo kažkur giliai žemėje, jis žinojo, kur auga dagusis krūmokšnis, kuriame slapstysis manoji siela, kur naktimis pražys jos nemirtingas žiedas, patikėk, jei būtų kitaip, aš visu savo gyvenimu čia, šiaurėje, patirčiau stebuklą, o taip nėra, stebuklas mane aplanko tik sapnuos, tik sapnuos aš laisvesnis už laisvę, tik sapnuos aš išvystu tolumoje švytintį žiedą, bet vos pašoku ir pasileidžiu bėgti, kai staiga pateka saulė ir mano akys regi Pakapius, kapinyną, baltą Akunio Šyvio uodegą ar liūdną Sekminių sekmadienį klupsčiais į Kalnus einančias minias... o nubudusios ausys išgirsta plakamą dalgį, tyliai rūdijančią griežlę-vinį, kurią kažkas kala į medinio Dievo rankas, tik sapne aš regiu, kaip liepsnoja kruvini liūtų karčiai ir ugninės gyvatės ryja nustipusius mano metus. Patikėk, tik sapnuos aš jaučiu nenutrūkstamą savosios sielos ryšį su anais mirusiais miestais, su Raudų siena Jeruzalėj, su Eufrato bangomis, su Kristaus pėdsakais slenkiančiuos smėlynuos, su giliaisiais šuliniais, kurių neišsėmė auksiniai romėnų šalmai ir kurių niekada neišgers tyrų žvėrys, patikėk: jaučiai žmonių galvomis Babilono griuvėsiuos budi ir saugo manosios sielos kelius ir naktimis pražystantį žiedą, nes jis pražysta ant prarajos krašto – taip man šnabžda sapnai.

– Atsakyk: kodėl aš tavęs niekada nesutinku šv. Baranausko klėtelėj, Donelaičio Tolminkiemyje, Poškos Baublyje? juk ir čia tave galėtų atvesti sapnai, argi Baranausko Donelaičio Daukanto Valančiaus Krėvės Vienažindžio Strazdo Mačernio Brazdžionio Čiurlionio namai nėra tavųjų ašarų namai?

– Paklausk: šie namai yra manyje, šie šventųjų namai ir jų knygos ir paveikslai ir giesmės ir regėjimai, visa yra manyje, man nereikia niekur keliauti, jie yra manyje nuo pradžios, niekada jie nebuvo manęs palikę, kiekvienas palaukių akmuo yra ašarų būstas, kiekvienas šaltinis Ūla yra jų ir mano ašarų versmė, nes Lietuvos žaizda – viso, kas yra ir bus, pradžia, nei kandys nei kirmėlės nei skruzdeles nei gyvatės rupūžės driežai nei kiaulės nei nepailstantys girių ir metų graužikai nepajėgs sugrauzt Atminties, ir todėl nereikia niekur keliauti nereikia savęs *tikrinti*, aš žinau – manyje tas tėviškes ašarų būstas, bet, sakyk, kaip man sielą surast? kaip pasiekti tą tyrlaukių naktį pražystantį žiedą? liūto karčiuos liepsnojantį žiedą? patikėk – sielos vardas neturi pradžios, o šv. Baranausko gimimo diena – tik taškelis danguj, ties kuriuo vėlų rudenį susikerta gaudūs gervių takai...

– Atsakyk: tai kodėl aš dažnai tave sutinku tame gaudžiame gervių kelyje, toje kryžkelėje po rugsėjo žvaigždėm?

– Tu mane sutinki PAKELIUI, aš keliauju į Tarpupio tyrus, tas, kuris slenka dulkėtas, palinkęs ir raišas ir klumpantis, jo plaukai Paukščių tako šarmos paliesti, kuris slenka į pietryčius tiesdamas vaiko rankas, yra pavargęs šiaurės poetas, išėjęs ieškot savo sielos.

– Atsakyk: argi kurmio namai – ne tavieji namai?

– Paklausk: kurmio tuneliuos – mano gyvenimo takas, tai, kas mirs manyje, kas ieško žemėje poilsui vietos, tarp šaknų šnara mano kraujagyslių tinklas – žolių šaknys tikrai mano kraują išgers, ir nėra čia baimės, ir nėra nei gaudumo, nei skausmo, tai taip paprasta, patikėk, šitaip auga ir vysta žolė, mano kūnas, alyvų kerai, kuriuos brėkstant iškirs medkirtys, tai visai nebaisu, taip sakydavo vaiko babytė, ji iš anksto palėpėje laikė paruošus medinį dulkėtą karstelį-luotelį ir rūbus, kad nereiktų gaištuoti šioj žemėj, bet, sakyk, kaip man savąją sielą surast? pasakyk, kodėl kartais jaučiuos, tarsi būčiau rūdijantis narvas, iš kurio negali ištrūkti drugys?

– Atsakyk: o kodėl tu nepagalvoji, kad tyrai, senieji Babilono, Uruko ar Tiro griuvėsiai tėra *atspindys*, arba tik žodžiai? apgaulingi, viliojantys, žadantys pasaulio Atmintį sąstai? gal tavo siela pražysta kaip tik netoliese, čia pat, šalia Baranausko klėtelės? juk žinai, kad sapno veidrodis turi du dugnus, nepriklausomus vienas nuo kito, viename rusena gyvybės srovelė, kitame – nepasiekiami tyrlaukiai, smėliai, nežinoma žemė ties rojaus ar pragaro vartais, kur kryžiuojas šėtono ir angelo keliai? gal tau reikia nubust ir ištiesti rankas, ir pasieksi?

– Nežinau, kodėl taip miglotai paklausei, tik žinau, kad ryškioj saulėj paskausta akys, nuo griaustinio ausys apkursta, tik nakties ramumoj mano mintys plevena be baimės, jos švyti gelmių žuvų žvynais, pro sutemas šviečia, ir tada nei pykčiui, nei kerštui, nei baimei vietos nėra, ir sielos paslaptis gali vesti stebuklų vaisius...

– Mane kaltini, o pats kalbi pro miglas, aš nesuprantu tavęs...

– Tai todėl, kad tu peršviestas stovi priešais mano akis, tai todėl, kad tave suprantu nuo gimimo dienos, nuo pirmo, pasveikinusio saulę ar lietų, riksmo, aš esu tavyje, aš esu ta šviesa, kuri peršvietė tavąjį esimą.

– Atsakyk: tai kodėl aš negaliu tavęs įžiūrėti ar paliesti ranka? tik tavo sapnuos tyrlaukiuos prie klajoklių laužo aš iš tolo galiu tave stebėti?

– Paklausk: ne tomis akimis žiūri – tik žiūri, bet nematai

ne tomis ausimis klausai – tik klausai, bet negirdi

ne tomis rankomis lieti – tik lieti, bet nepažįsti

pradėk nuo savęs, tyliai leiskis gilyn – taip elgias dievo karvytė: paklausk: dievo karvyte, skriski į dangų – ir, pavirtęs mažiausiu savosios gyvasties grumsteliu, lauk – aš būtinai ateisiu, gal skubėsiu ir nakties tylą sudrums mano apsiausto skvernai, bet tu pažinsi, iš ugnelės mano kaktoj tu pažinsi save – taip vienas sapnas suves mus abu: tą, kuris amžinai kelyje, ieškantis sielos, ir tą, kuriam skirta abejoti, blaškytis ir klausti...

– Atsakyk: kodėl kalbi dar *klaidžiau*? lyg norėtum mane galutinai suklaidinti?

– Paklausk: tik paklydęs atranda, tik priėjęs aklavietę, amžiną sieną, išvysta siaurą plyšelį, pro kurį skverbias atmintis, dabar tu esi pakeliui – nei tamsoj, nei šviesoj – bet ateis naktis, kai mes abu ieškosime, ir kas žino? gal surasim?

– Atsakyk: kada tai įvyks? aš kartais tarsi užmirštu tave, tu išnyksti, tavęs nėra, negaliu prisiminti netgi tavojo balso, akių spalvos, kuri kažkada, vaikystės aušroj, mus jungė...

– Būk kantrus, dirbk darbus, gyvenk, mylėk žvėris, žmones, vaikus, tik niekada nedegink sapnų, nes jų gaisrai nutolina viltį, žinok: sapnuose jau formuojasi tavieji sparnai, iš kojų ramentų jau kalasi plunksnos, būk kantrus, kaip kantri yra Tiro, Uruko ar Babilono ramybė, kaip kantri yra Raudų siena Jeruzalėj...

Ką mes matom? Matom Vilnių, naktį ir gatvę – 53 štai pažvelkim: garuoja šiukšlynai, kloakos, pro senas sulūžusias ketaus groteles kyla kloakų tvaikas, dvokas ir smarvė pažeme pažeme, o aukščiau, virš viduramžinių čerpėtų stogų – beribė naktis. O štai ir Tadas, jis stovi ties gatvės kampu, pažvelkim – jau kalasi ūseliai, šviesūs gyvaplaukiai dengia skruostus, jis rūko, giliai traukia dūmus, palaiko plaučiuose, kad gerai įsigertų, tada išpučia, dairosi, kažko laukia, apie nieką jis negalvoja, dar ne laikas, jis dar jaunas,

jam užtenka užmesti akį į tolimą žvaigždėtą dangų, ir visa jam aišku, aiškiau nei dieną, visos pasaulio paslaptys jam po kojų, nėra paslapties, kurios jis tą pačią akimirką negalėtų pažinti, jis laukia, žvilgčioja į laikrodį, dairo, trypčioja nuo kojos ant kojos, nekantrauja, panašus į žirgą, pasiruošęs pulti į mūšį, bet mes būkime kantrūs, palaukim – būtinai ateis ta, kurios jis taip laukia, žiūrėkim: gatvės viduriu kažkas slenka, tyliai prisiartinkim, pažvelkime iš arčiau: tai kokių 16 metų mergaitė, paakiai juodi kaip naktis, plaukai sutaršyti, suknutė perplėšta, ir tvaikas, primenantis kloakų garus, perrūgusios degtinės, dūmų ir silkių tvaikas, plūsta iš gražių purpurinių lūpų, ji girta, svirduliuoja tarsi širdies kreivė popieriaus lape netolygiai, ji vos paeina, klausykim, ji keikias, kaip senas ir girtas vežikas ji Tada burnoja ty sukin syn kurva tvoja mat gde ty sukin ty syn, keikias, rankom mojuoja, nieko nematančiomis akimis gatvės patamsius apžiūrinėja, ieško, visai dar jauna, beraukšlis veidas ir kojos dar tiesios, ir baltos, ne mėlynos, tik balsas jau senas, klausykim, jis panašus į Editos Piaf balsą – užkimęs, grubus, gerklinis ir piktas tarsi išklėjęs patefonas, jis kartoja kartoja sukhyn thy syn sukhyn thy syn, ji rankom mojuoja, lyg vytų šalin muses ar vaiduoklius, bet mes pasitraukim, nebijokim, ji tikrai neparpuls – štai jau Tadas atbėga, pagauna į glėbį, prilaiko, štai eina abu svirduliuodami, slenka tolyn į patamsius, jie tolsta, merga velka kojas, jis tempia kaip mažas vorelis 10 kartų didesnę už save patį mėlyną mėsinę musę, išsitraukia cigaretes, įgrūda vieną į gatvės deivės burną, uždega degtuką...

Tadas skuba, nes ji gali kiekvieną akimirką prarasti sąmonę ir nugriūti vidury gatvės po žibintu, tada jau viskas, po grobio, nes mentos nuolatos budi, klauso ausis ištempę, ar nepasigirs koks nelaimės šauksmas, reikia skubėti, tad velka kaip voras, kaip katinas didelę žiurkę, bet būkim kantrūs, sekim kiek atsilikę, nelipkim ant kulnų – dar baikštus yra Tadas, dar tik pradžiamokslis šiuose gatvės moksluose, dar tik retkarčiais iš doros kelio išslystantis, tad nelipkim ant kulnų, kad nemestų grobio ir nepaspruktų, slinkim kiek atsilikę. O štai ir tarpuvartė, drėgna, dvokianti šlapimu, kačių mėšlu, drėgna grėsminga senamiesčio arka, tamsu, bet cigaretės žarija mums parodys, kur link jiedu slenka, tad eikime iš paskos, štai girdžiantis balsas jau klausia: černilla vziall? vzial vzial, girdime Tado atsakymą, stebėkime tylūs, juk žinom: ne amžius truks tokia gatvės mergų ir gimnazisto marmalynė – metai, kiti, ir visa pasibaigs, staiga, kaip ir prasidėję, jau nebus kada nakties gatvėmis šlitinėti, jau reikės kitus, rimtesnius, darbus dirbti, o ir mergelės pasens arba išvyks kažkur toli toli į pietus, į ameriką, ir gatvės bus tuščios, tik šunys ir katės, o Tado kambarėlio lange iki išnaktų neges šviesa – mokslas, menai, raštai bus jį įtraukę į svaiginantį nežinomą paslapčių pasaulį, tad stebėkime tylūs, įtempę regą, kad ko nepraleistume, nes tokia štai naktis – Šimo Tado – Tado gyvenimo tarpnis, kurio niekas neištrins, kūnu (ir dvasia?) jis įrašytas į negailestingą gyvasties knygą.

Štai ir kiemelis – pora nusususių medžių, žolės lopas, žali akmenys, lentgaliai ir šiukšlės (gerai, kad viename langely dar dega šviesa, bus šviesiau, nereiks artintis, matysim iš tolo), štai jis jau guldo mergelę, norėtų švelniai, gražiai, kaip knygoj ar filme, bet kur ten – ji smunka kaip maišas, kniūpsčia, keturiomis rėplinėja po žemę, o jis jau nelaukia, pažvelkit, kaip skuba, kaip dreba jo kojos, kaip drebančiais pirštais išrauna kelnikių sagas, kaip ropščias ant klūpančios pavianų patelės, o ta, tarsi būtų viena, tarsi nieko aplinkui nebūtų, tik rašalo butelis, dantimis nurauna metalinį kamštelį laka ir laka kniūpsčia, ir užspringsta, o jis jau darbuojas, kaip moka, taip šoka, nuslysta ir vėl kaip vorelis ant musės, ir vėl ant žemės, ant musės, kol toji, praradus kantrybę, atvirsta ant nugaros, praskečia kojas, jis puola į gilų svaiginantį griovį ir stengias, nemoka, bet stengias, išmoks, ak, išmoks, ateis laikas, bus meistras, o ji, atsirėmus pakaušiu į medžio kamieną, gurkšnoja tą skystį, jis teka per lūpas, per smakrą – ji nieko nejaučia, nežino Tadulis, kad ji čia atėjo po visko, po visko, po dvylikos pienburnių, jodžiusių ją Rasų kapuose, be perstojo jodžiusių keturias valandas, ji nieko nejaučia, o jis – jau pakilęs nuo žemės, jau skrenda, jau inkščia, dejuoja, ji juokias ir siurbia ir siurbia iš mėlynos butelio...

Ir staiga ji nubunda, jau rėkia davai sukyn syn davaj davaj ir davaj jau šaukia, o jis jau bejėgis jau guli susmukęs ant virpančio pilvo, jis nieko negirdi, jis skrenda, ak, šviečia jo baltas kaip kokio kopūsto galva užpakaliukas ir laibos kinkos, iš tolo matomos tarsi kokie ženklai ar rodyklės į kairę, į pragarą, ar į dešinę,

į skaistykla, ir štai ji sulenkia koją ir spiria, jis rieda lapais, aukštiekninkas virsta, o ji vėl ant klupsčių, alkūnėmis remias į žemę ir rėkia davaj sukyn syn davaj, jis paklūsta nubudusiam troškuliui, puola ir joja ir joja, rodos, be galo be galo, o ji vis greičiau ir greičiau suka stangrų pasturgalį, šaukia bystrej sukyn syn bystrej, ir staiga ji apvirsta ant šono ir griebia Tadulį už kojų ir verčia ir ropščias ant jo, štai jau sėdi ir joja, šnupuodama šoka ir inkščia, štai slenka link kojų ir gulas ant pilvo ir ieško ir ieško, žiūrėkim, sataršytų plaukų kuokštas slenka žemyn žemyn į šakumą, štai jau uždengia viską, o Tadas atvirtęs, užvertęs akis lyg negyvas ar sapną regėdamas, pirštais į žemę motulę įsitvėręs, sukandęs dantis (matyt, kanda, bjaurybė), kad nerėktų...

Staiga tarsi pragaro vartai prasiveria langas, ir šviesa į akis lyg prožektorius filme ar karo metu, jis pašoka ir bėga, ir bėgdamas traukia aukštin suplėšytas kelnikes, o merga voliojas ant lapų, negali pakilti, vis griūna ant šono ir keikias sukyn ty syn sukyn ty syn... Ją paims, palaikys iki ryto, keli sanitarai pajos, ir milicininkas kartu, o prieš rytą paleis tokią švarią ir nupraustą deivę, tarytum iš jūros putų prisikėlusią šventą Venerą... Štai Tadas jau skuodžia žemyn į pakalnę Bokšto gatve, pro baisų venerinių ligų bastioną-ligoninę, žemyn link Vilnelės, pripuola prie upės ir prausias, ir plauna, rauna žoles ir trina, ir šveičia patamsiuos, tarytum nujausdamas savo nelaimę.

O dabar, jau po visko, po baimės, jis sėdi patamsy ant kranto ir rūko, įtempę akis pamatysim, kaip išsitraukia iš kelnų kišenės popiergalį, pieštuko galelį ir rašo, ir nesuklysim pamanę, kad jis mėgina parašyti eilėrašį, net iš tolo matyt, kaip kerta šauktukus!!! kažką įspūdinga nori sukurti, kažką apie dvasinę begalinę meilę, tad netrukdykim, tegu rašo, jis greitai pakils ir nužingsniuos į Užupio kalną, į namus, tyliai pravers duris, įsmuks į lovą, į per miegus išstartus motinos žodžius „kur buvai?“ atsakys „pas Jurgį, matematikos uždavinius sprendėm“, palaukim, kol pasigirs neramus jo knarkimas, ir tada atsisėskim patamsy į seną fotelį ir pamąstykim apie tai, kas įvyko: vis dėlto šuniška miesto vaiko, užaugusio tarp batsiuvių kekšių vagių girtuoklių sukčių ir kitokio plauko atliekų, dalia – neišvengiamai tenka perbusti purvo griovius, išsiteplioti kloakos šlykštynėmis, pereiti gašlią negailestingą padugnių liepsną, apsvilti, būtinai plaukus ir širdį apdeginti, ir tik tada kas nors išties ranką, ištrauks, pakels nuo gatvės ir išves iš šiukšlynais, sperma, vystančia pūvančia žole ir lapais, ir šlapimu, ir kačių mėšlu dvokiančio Laiko kažkur toliuose švytinčią Pakapių laukymę, kur trys utėlėti piemenukai kepa laužė bulves ir kalbasi apie Dievo gerumą ir baisius šėtono kėslius...

O dabar, po trijų dienų nuo anos nakties, ką matom? matom naktį, mažą Tado kambarėlį, suverstą patalą, ant geležinės lovos sėdintį mokinį, kuris prisikišęs arčiau stalinės lempos nagrinėja savąjį galiuką-rugio varpelytę, dešinės rankos pirštais suspaudęs tą nežinomą svetimą artimą būtiną brangų prakeiktą prakeiktą neklaužadą, jis supranta: tai ir bus antroji gatvės mergikės dovana (pirmoji – ant Bekešo kalno po sėkmingos premjeros), ir taip jam savęs gaila, net sušnabžda: už ką? ir paklausia: nejaugi jos visos tą bjaurybę tarpukojy nešiojas? supranta ir galvoja: iš kurgi reikės gauti pinigų, seselė už dyka negydys, aną kartą tai kažkaip išsisikau, bet dabar nežinau, ką reikės daryti, juk nepasakysi mamai ar tėvui, prakeiks, iš namų išvarys, kur aš pasidėsiu, babytės nebėr ir Jokūbas, sako, visai prasigėrė, svarsto į galelį žiūrėdamas, o tas lyg tyčia, lyg pasijuokti norėdamas tik kyšt ir parodo geltonų pūlių lašą, prisimena sesutės žodžius: tai nieko baisaus, teks vaistukų pagerti, reikia būti atsargesniam, mūsų mieste baisūs dalykai dedasi, kartais kokia graži mergaičiukė net pati nežino, kad baisią ligą nešiojas, bet nesijaudink, pagersi vaistukų, adatikių į užpakaliuką gausi ir praeis, prisimena ir žino – tikrai praeis, tik iš kur tuos 25 rublius išpešti?

Štai pažvelkim, kaip jis atsargiai tvarsčiu apvynioja galelį, kaip užriša tokį juokingą žaislinį mazgelį ir jau lengviau atsidusęs gulas į lovą, gesina lempą ir mėgina užmigti, bet jaučiam, kaip vartos, negali, matyt, baisius pasaulio dalykus regi patamsiuos, gal Žalią kalną prisimena, pavianą ir tuos nekaltus žaidimus po agrastų krūmeliais, o gal netgi dar senesnius, jau visai pablukusius vaizdus mato – aklą patamsį, pakaušiu jaučia lovos spyruokles ir aiškiai girdi mergytės žodžius: tu mano aš tavo... kas žino, ką dabar regi nelaimės išvargintas vaikas, gal baisy ligi šiol nepažįstamą išsigimusį grasų miesto patamsių

pasaulį, kur mergos skandina vaikus, o raupsuoti raiši ir išpampę girtuokliai į gabalus drasko mažas mergšes kur slidūs kaip dėlės briliantinų dvokiantys snukiai kas dieną tyko prie mokyklų darželių vartų ir kiša vaikeliams saldinius dovanų, o, pasivedę už kampo, kaip erkės kaip dėles įsisiurbia į mažųjų gyvybės šaknelę, kur mažytės mergaitės anglimi tepasi paakius ir vyšnių sultimis dažosi lūpas ir eina į gatvę, ir kraipos tarytum užburtos, tarytum prakeiktos, kas žino, ką regi jau grimzdamas į sapnus šis mylimas Ievos Marijos vaikelis, gal mato jūras plačias, beribes, saulės užlietas aikštes, vešlius parkus, gėlynus, o gal stebuklinguosius Veprių bažnyčios vitražus, pro kurių šukeles stebėjo Didįjį saulės užtemimą...

Švito. Pirmi spinduliai, prasiskverbę pro apmūsojusį langą, palietė puslapius, Tadas pakėlė akis nuo knygos, užgesino lempą ir užsirūkęs skaitė toliau:

...samym veličestvenym javlenijem v prirode predstavljajetsia polnoje solnečnoje zatmenije. S iščeznovenijem poslednego luča solnečnogo sveta sredi dnia nastupajet noč, temperatūra padajet, i zemlia, i nebo predstavljajutsia neobyknovenno strano osvjaščionymi. Ni odin čelovek ne možet osvoboditsia ot togo silnogo vpečatlenija, kotoroje na nego proizvodit eto nastuplenije noči sredi dnia i počti mističeskaja temnota vo vsej prirode. Daže životnyje načinjaut vykazyvat bespokojstvo i starajutsia najti bezopasnoje mesto; mnogije rastenija zakryvajut svoji cvety i listja. Na nebe stanoviatsia vidny zviozdy, na gorizonte pojavljajetsia krasnovataja polosa, vokrug soveršeno zatemnionogo solnca vspychivaet vdrug svetloje sijanije, po krajam solnca pojavljajutsia krasnyje izverženija raskalionogo vodoroda, podnimajuščijesia inogda na sotni tysiač kilometrov. Eta volšebnaja kartina izčezaet s pervym solnečnym lučom...

ir toliau:

Polnostju solnce možet byt zakryto očen nedolgo (maksimum 8 minut). Užė očen davno, osobeno drevnimi chaldejami, byla zamečena periodičnost solnečnych zatmenij: period – cikl Saros – byl opredelion na osnovaniji vsech prežnich nabliudenij zatmenij i dviženij kak lunny, tak i zemli, – v 18 let i 11 dnej. Tak, naprimer, solnečnoje zatmenije 6 aprelia 1894 goda sootvetstvujet zatmeniju 17 aprelia 1912 goda. Takoje že točno zatmenije možno ožidat 28 aprelia 1930 goda.

Užvertęs knygą ir žiūrėdamas į juodas anglis židinyje, Tadas galvoja: aštuonios minutės tai juk labai mažai, bet tada vaikui turėjo atrodyti amžinybė, 480 sekundžių, 480 širdies tvinksnų, ir pirmą kartą gyvenime, nesunku įsivaizduoti, ką jis turėjo išgyventi, tad argi verta stebėtis, kad palindo po antklode ir tamsoje paslėpė dar tokį netvirtą, panašų į kukurbezdalį pakaušį? O 1912-iejį, tai juk Šimo Tado tėvo Simono gimimo metai, gimė, ir sutemo saulė lyg tyčia valkatos likimui – klaidžiok, kad nori, patamsiuos... taaaip, stebuklinga knyga, dabar panašų ir su žvake nerastum, ir kaip įrišta! oda, bronzos, kreidinis popierius, reikėtų kada pamėginti išverst gražesnius gabalus, nors kažgi ar verta? juk tais laikais, kada šie „Čudesa prirody“ buvo surašyti, ir Lietuvoje tik ruskai rašėm, o tu skaitei tik tam, kad *prisimintum*, ir prisiminei, visa prisiminei, ir tai, kas buvo „iki“, ir tai, kas įvyko „po“, netgi Izabelės žodžius išgirdai „tai Jokūbas, Taduli, tai jis, spalvotų šukelių pasirinkęs, kažkokiais klėjais jas prie stiklo priklijavo, ar tau gražu?“ Visa prisiminė – kaip ant delno tas pokario vidurdienis, tik paties UŽTEMIMO užsispyrėlė atmintis neatskleidė, parodė kraštelį, pačią pradžią, ir dar sykį kitą kraštelį, pačią pabaigą, ir vėl akis juoda skepeta užrišo, kad netgi patamsy neieškotum, kad prisimintum tik „iki“ ir „po“... O vis dėlto reiktų paskaičiuoti: 1930 metų balandžio 28-oji plius 18 metų ir 11 dienų = 1948 metų gegužės 9 diena, ar tik ne tais pačiais metais Nemunas išsiliejo? žinoma, prisimink, kaip nuo Žalio kalno senamiestis buvo panašus į kažkokią nežinomą šiaurės Veneciją, tik Dožų rūmų trūko, kažko vis dėlto trūko...

Saulei buvo gaila tik vieno: aukštųjų šimtametės Veprių bažnyčios vitražų. Tai į juos kas rytas įspindus ji skleidavo žalią mėlyną auksinę ir purpuro šviesą, kuri kartais pasiekdavo net pamiškėje, Pakapiuose, glūdinčios Ievos Marijos trobos langus. Ir štai tą rytmetį tarsi nujausdama, jog kažkas ruošiasi pasikėsinti į jos stiklinius alyvų kalnus ir šventuosius, saulė, kaip niekad skaisti, nusileido bažnyčios vitražuos ir

išplėtė sparnus: neleisiu daužyti! geriau pati šukėm pažirsiu... ir pažiro... su visais sekminiškais velykiniais ir kalėdiniais langais – spalvingom šukėm tiesiai į pas langą budinčio Šimo Tado akis...

Sprogo tik bokštas, bet ir to buvo gana: visi vitražai vienu kartu lyg susitarę susmuko ir pažiro į dilges, krapus ir pelynus, net žemė sudrebėjo, net Pakapiuos ant stalo stovinčioj stiklinėj ožkos pienas suraibavo – per tokį atstumą plūstelėjo smūgio banga! Pažiro saulė, o buvo tapusi tikresnė už tikrą, kartais Šimo Tadiui atrodydavo, kad kitos nė nėra pasaulys, yra tik toji, stiklinė – tai žalia, tai purpurinė, tai mėlyna, tai iš gryo aukso – tokia ji buvo artima, sava, tik pasiguosk ir išgirs...

Miestelis kurį laiką liūdėjo (Ieva ir Izabelė apsikabinusios kokį pusdienį verkė), bet atėjo meistrai ir įstiklino tas baisiąsias langų kiaurymes, aišku, paprastais, greitai apmūsojančiais stiklais ir tada Šimo Tadas suprato, kad niekada daugiau nesugrįš spalvotoji saulė, nes dabar ji žemėj neturi namų, dabar jos namai ten, Dievo Tėvo dešinėje, ir kas jai dabar šis tolimas, į miškus įsikirtęs miestelis ir tas kapinyno pašonėj kiurksančioj troboj pas langą budintis vaikas – niekas, tuščia vieta arba vienas iš šimtų milijonų, toks, kaip visi kiti medžiai, žvėrys, namai ar avys, ar akmenys, kurių vakare ir neatskirsi nuo avių, nes tokie jie į jas panašūs, rodos, ateis piemuo ir nusivarys į dangų...

Taip ir gyveno, jau be savosios stiklinės saulės: mokėsi, ganė ožką, su Jokūbu gaudė lynus ir laisvalaikiu rinko tuos spalvotus šventus stikliukus, kurių aplink bažnyčios mūrą dilgėse, pelynuose rasdavai tiek, kiek galėjai panešti, tad ir nešė (gal vylėsi iš jų kada nors sudėti kokį Alyvų kalną ar šventą Juozapą?). Būdavo, praskina aukštą pamūrio žolę ir dairosi – kur tik didesnė šukė, tuojau kaip pelėdžiukas kapt ir į dėžę. Be saulės tie stiklai atrodė tokie drumsti, liūdni, bet vaikas renka ir tiki: vis viena ateis laikas, ir saulė sugrįš, tada jai nereikės klaidžiot po žemę – tik sudedi stiklus ant kokio kalno ir... ir nežino, kas gi toliau bus? ar saulė sutiks tokiam lange apsigyventi? O kartais renka šukes, krauna į dėžę (gerai užsidarančią, nuo šovinių) ir negalvoja, kas iš to išeis, šiaip, matos, labai jau jam brangūs tie spalvoti stiklai, renka, net pats nenujausdamas, kad tai jis šukėm pažirusį laiką renka tarsi šukėmis pažirusias praeities dienas, renka, nes gailu daros bežiūrint į žolynuose žūstančias dangaus skeveldras – maureliai, samanės, kerpės ir skruzdės kai kurias šukes jau beveik ir galutinai įveikė, paslėpė – taip ir pražuvo amžiams.

Dėžę su šukėmis Šimo Tadas slėpė palovyje (po stikliukais, pačiame saugyklos dugne, susuktas į laikraščio skiautę tūnojo alavinis kavolio sūnaus lokio Pranciškaus padovanotas kryželis ir dešimties litų sidabrinė moneta – tėvo dovana). Ir dieną, ir naktį, kada neimdavo miegas, Šimo Tadas apžiūrinėdavo savąjį lobį, ir niekada tos aštrios stiklo skeveldros nesužeidė jo pirštų (tik kartą šventoriuje vienas žydras stikliukas, matyt, supainiojęs vaiko ne pagal metus didelę koją su ano, sprogdintojo kareivio, koja, smagiai brūkstelėjo per pėdą), tarytum atsidūrusios dėžėje, dar paraku kvepiančioje slėpynėj, tos skaudžios šukės su viskuo susitaikė: ir su vienatve be saulės, ir su nelaisve, ir su gyvenimu palovy...

Didysis saulės užtemimas užklupo miestelį ir Pakapius staiga, nes anais dar vis gaisruojančiais laikais žmonės retai tepakeldavo akis į dangų – vis į žemę žlibes įsmeigę gyveno, dirbo darbus, keliaudavo ar laidodavo savuosius numirėlius, kurių po karo buvo gal 10 kartų daugiau nei baisaus Pasaulinio karo metais. Šimo Tadas, net jis retai kada dieną akis į aukštybes pakeldavo, kartais tik į žvaigždes, į mėnulį, bet ir tai po ano įvykio su vėle-Šyvio uodega bijojo per toli nuo žemės atsiplėšti. Tad užtemimas užklupo visus: ir tuos, kas ant skiedryno žabus kapojo, ir tuos, kas luote tarp švendrų lynus medžiojo, ir tas moteriškes, kurios pas trobos langą sena Zingerio mašina klepsėjo, ir tuos, kas miestely šautuvų vamzdžius šveitė, kad šviesiau būtų praeitį miškų patamsiuos gaudyti, ir tuos, kas sename vandens malūne ant šventojo Cedrono pelus-grūdus malė, ir tuos, kas arklių kaulais ir pašto ženklais prekavo, visus be jokios išimties (geografijos mokytojas, kuris būtų buvusi toji vienintelė išimtis – iš lietaus nutekėjimo vamzdžio pasidaręs teleskopą ir juo stebėdavęs dangų – jau dvi savaites gulėjo Ukmergės ligoninėj). O būtų užtekę po savą daržą ar kiemą pasidairyti ir būtų buvę aišku, jog kažkas ne taip – ir vištos ne tokios kvailos kaip visada, ir šunys, užmiršę blusas, kažkur išsislapstė, bet niekas nė akies kraštu

prismeigtas adata prie mašinos dantų, kitoj lovoj, taipgi susirietus, knarkia Izabelė, aha, pagalvoja, babytę saugo, dar apsidairo, ar kas nepasikeitė, ar nėra kokių naujovių, ir, atsargiai užvėręs duris, net kvapą sulaukęs tipena į savą kampą. Priėjęs lovą, pasilenkia, išsitraukia dėžę, pasideda ją šalia savęs, atidaro dangtį ir paguldo tą žydrą šukę, po to vėl užspaudžia dėžės dangtį, pakiša dėžę po lovą ir jau rengdamasis galvoja: Sakiau, kad bus reikalingos, ir nesuklydau, kaipgi būčiau į saulę žiūrėjęs? ką žinai, gal tie užtemimai bus dažnesni? tada galėsiu ir Jokūbui duoti, tegu pasižiūri, nereikės ant žvakės rūkyt, o gal ir babytė kokį kartą užsinorės, nors kažį? bijos, ir Zabelkaitė bijos, o gal ir nebijos? juk Sibire pusę metų diena, pusę naktis, kas būtų jei ir pas mus taip būtų?

Ir jau lįsdamas po antklode šnabžda: kažin kodėl taip šalta? dar ne ruduo, o šalta kaip rudenį. Lenda į patalus, net galvą užsikloja, kad šilčiau būtų, žino – pūs šiltą kvapą, ir bus šilta. Ir štai čia, giliuose patalų patamsiuos, tik savo vieno alsavimą tegirdėdamas, jau snausdamas, gal jau ir užmigdamas, regi:

guli jis ant šieno ir žiūri pro stogo plyšį, kuriame taip tiršta žvaigždžių, kad jos net čėža viena į kitą, trinas kaip vėžiai bučy, o dar aukščiau, ledinėse aukštybėse, klykia gervės, į pietus skrenda, pagalvoja, mieste niekad neišgirsi, o čia vaikai pasuka pasuka kepurėm, ir gervės apsigrižta, tiesa, ne visos – viena kita, bet ir tos tuojau paskui kitas puola, neturi kada gręžiotis, tik pagalvok, koks kelias... Staiga stogas, žvaigždės ir gervės prapuola ir danguje stačiai virš tvartelio atsiranda didžiausia kaip klebonijos kūdra saulė, o nuo jos tokiu šalčiu dvelkia, kad reikia gerai visus šonus patalais apsikamšyti, apsikamšo, net pirštus paslepia, tik nosį palieka, nosis ne prie tokių šalčių įpratus, šnabžda, o saulė iš lėto smunka žemyn, dar kiek, ir apatiniu kraštu pasieks nosies galą. Saulė kaip saulė, tik mėlyna, ir kodėl tokia šalta? ir bažnyčios languos būdavo mėlyna, o jei ant Alyvų kalno, tai žalia, bet visada šilta, įsižiūrėjęs mato, kad toje saulėj pilna auksinių žvakidžių pristatyta ir visos be žvakių, kaipgi ji šildys, kad žvakidės be žvakių, kalba, kažį kas jas pastatė ir žvakes užmiršo? jaučia, dar kiek, ir visai sušals, pavirs ledu, užšals kaip ežeras, jaučia, kaip liežuvis jau į varveklį baigia sustingti, dabar nieko ir neprišauksi, išsigąsta, pamėgina pirštu lūpas pakrutint, bet ir pirštas ledinis, ir tik tada pamato, kad jis visai ne ant šieno, o ant sniego vidury lauko guli, ir saulė jau nebe mėlyna, tik juoda, aprūkus, o Izabelė skaros kraštu ją kad valo, kad šveičia, jau kampelį ir nušveitė, bet tik patį krašteliuką, tą kuris arčiau žemes, o visa saulė dar juoda kaip anglis, žiūri, kad ir sniegas juodas, ir Izabelės rankos, ir Jokūbo veidas, ir jo paties nosis kaip nuodėgulinio galas, girdi, Jokūbas kažką sako, bet per tuos juodumus ne ką besupranta, tik „aaa pp rrrrrūūūū k yyy t“, tai jis apie stikliukus kalba, sumeta, bet kas tas stiklas, kai pati saulė tokia aprūkyta, kažį, jei uždegčiau degtuką?..

Pramerkęs akis mato: pas lovą sėdi Ieva, rankoj laiko vis tą patį puoduką su ožkos pienu, o jam pačiam šalta, jaučia, kad dreba, ir drebėdamas kartoja: neeegeeeersiu neeegeeeersiu, bet jau geria, kaip visada, pasakęs, kad negers. Geria, dairo – jokie UŽTEMIMO: lange saulė, gal net skaisčiausia per visą šią vasarą, ryški, spalvota kaip bažnyčios languos. Gerai akis primerkęs įsižiūri ir tada supranta: langas tikrai *spalvotas*. Net aikteli ak! ir tuojau apie savąjį turtą pagalvoja: negi aptiko? nori paklausti, bet vis dar abejoja, gal visgi tos šukės lange ne jo, gal jų pats Jokūbas ar Izabelė prisirinko? Norėtų paklausti, bet negali, ir kaipgi galės, kad stebuklas žadą atėmė...

Gal 1979-ais, gal 1980-ais? kažkurį sekmadienio vakarą Tadas aplankė bičiulį, skulptorių, gyvenantį ir dirbantį toje pačioje senoj dirbtuvėj Jeruzalėje prie Vilniaus. Nesibeldęs įėjo, apsidairė – tuščia, girdi, kažkas šnopuoja, paėjęs kelis žingsnius į dirbtuvės gilumą, mato: sėdi Jobas ant akmens ir susiėmęs delnais galvą svyruoja į šonus, į kairę, į dešinę, tai į priekį palinksta, Tadas sako: Sveikas, Jobai, tylu, neatsako, tik sūpaujas iš kairės į dešinę ir atgal, tada svečias prieina, ranka paliečia bičiulio petį: Sveikas, tas tarsi iš kokio slogaus sapno nubunda, bet Tado vis viena nemato – žiūri kažkur priešais save tarsi skradžiai dirbtuvės sieną ir tyli. Tylu aplinkui, girdis, kaip musės į didžiulius, per pusę lango, voratinklius įkliuvusios zyzia, su vorais kaunas, tada pasiėmė kėdę ir atsinešęs tiesiai priešais draugą atsisėdo. Kas tau yra? paklausė, jokie atsako, tad pakartojo: kas tau yra? ar kas atsitiko? Jobas perbraukė kalkėtu

delnu sau per akis, tarsi voratinklius ar kokią miglą nuėmė, ir tik tuomet pažino: Aaaa, sveikas, Tadas vėl pakartojo klausimą: Ar kas atsitiko? Jobas, vis dar tarsi po nematomu gaubtu pavožtas, vapa: ar atsitiko? nieko neatsitiko, kas galėjo atsitikti, pasaulis sukasi, brolyti ir vis greičiau, po perkūnais, tik, žinai, reikėjo jas sudeginti. Ką sudeginti, klausia Tadas, ką *jas*? Na, širšės, ką gi daugiau. Širšės? kokias čia dar širšės? Bet Jobas neatsako, tarytum pats su savimi kalbas: o kad jas velnias būtų trenkęs, kad kas būtų matęs. Tadas išgirdęs žodį „sudeginti“, jau pagalvojo: ko gero, kokį darbą supleškino, tokie žygiai Jobui ne nauji, o čia, pasirodo – širšės! Skulptorius tęsė: kad tu būtum matęs, širdis galėjo plyšti, ne tik nervai, toks RŪMAS, ir sudegė, supleškėjo, gal, brolyti, pats gražiausias pasauly rūmas supleškėjo, tikriausiai, ech, numojo ranka ir dar kartą perbraukė delnu sau per akis, tada susirado kalkėtą cigaretę ir užsirūkė, išpūtė dūmus ir vėl sustingo. Tu pagaliau pasakysi ar ne, kokios širšės, nuduodamas, kad širsta, klausia Tadas. O tu nerėk, nerėkauk, tyliai kalba Jobas, nerėkauk, kam tiek triukšmo, ir taip po visko, gaisrininkai neatvažiuos, neužgesins. O aš pamaniau, kad kokį darbą supleškinai, sako Tadas. Velniai jų nematė, bus tų darbų, nusispjauna skulptorius ir užsitraukia, kas čia dėl kokio darbo tiek graužtųsi, pats padarei, pats ir sunaikinai, koks kieno sušiktas reikalas, čia brolyti širšės, Dievo kūrinys, ne koks gipso gabalas, supranti? Tadas nieko nesupranta, tad klausia (aišku, tyliai): Pasakyk, Jobai, apie kokias širšės tu kalbi? Juk man gali pasakyti, a? Žinoma, galiu, ir pasakysiu, sako, tik tu neskubėk, leisk žmogui atsigauti, kur tave velnias gena, man laiko gana, ir tau turi užtekti. Bet tu pasakysi, neatlyžta svečias? O tu apsidairyk, gal pats pamatysi ir sakyti nereiks, apsidairyk. Tadas apsidairo, pakyla nuo kėdės, vėl apsidairo – nieko ypatinga nemato: kūjai motorai molis granitas gipsas bronzos luitai medis, visa kaip visada, tokia pati netvarka, maišatis ir tas pats grožis. Tad ir vėl sako: Nieko, brolyti, nemato tos mano žlibės, žinai, kad be akinių jau nebemoku dirbti, tai kam sakai pažūrėk, geriau sakyk tiesiai, kokios širšės, jei ne – gausi į akį, pajuokauja. Tada Jobas šypteli: Na, jeigu jau į akį, tai teks pasakyti, kas gi nori be akies likti, vėl nusišypso. Tadas atsėdė ir pats užsirūko, laukia.

Po pertraukėlės Jobas sako: Matai tą apdegusią dėžę, ten, kampe, tai va, toje dėžėje ir buvo tas RŪMAS, kad tu būtum matęs, tokios architektūros nematei ir niekad nepamatysi, ir aš sudeginau jobštvaimat, nusikeikia, nors šiaip labai retai kada keikdavos, matyt, iš tikrųjų nepaprastas rūmas, galvoja Tadas, kad keikias. O Jobas jau pasakoja, jau nebegali sopulio daugiau savyje laikyti, nori ir kitam nors dalelytę permesti, jau pyškina: o ką aš turėjau daryti? jibištvaimat, milijardai! sušunka, bilijardai! kiekvienoje rūmo akikėj po auksinę mažytę širšikę! o didžiosios tuo metu kaip velnių pulkas aplink galvą, ką aš turėjau daryti? ir vis per tą idiotą, sakiau, atsargiai, neliesk, kiekvienoj akutėj širšikė rangos, zyzia, net dėžė virpa įsivaizduok, staiga pasilenkia ir pirštu dirbtuvės smėlyje brėžia: įsivaizduok štai tokias vaškinės plokštes, pusmetriniai kvadratai, piršto storio kiekvienas, ir visi, koks pusšimtis, vienas virš kito, visi paremti tokiom išlenktom vaškinėm kolonėlėm, kažkoks, po perkūnais, XXII amžiaus statinys, saulės miesto rotušė! perkūnas žino kas, mūsų architektams į subinę sulįsti ir ten gerai pasislėpti, kad nebūtu tokia sarmata! Nubrėžęs pakyla ir suka ratus aplinkui savąjį „Tremtinį“, toks mažas žmogelis, nykštukų karalius, o skulptūra 2,5 H, Tadas jau kažin kelintą kartą pagalvojo: štai tokia tai verta bus kada nors Lietuvos paviljoną papuošti, nieko, sulauksim, Jobai, papuošim – visas pasaulis pridirbs į kelnes. O Jobas vaikšto ratu, rūko ir keiksnoja tą idiotą, dėl kurio kaltės jis buvo priverstas XXII amžiaus stebuklą supleškinti. Tadas klausia: Pasakyk pagaliau, koks gi čia idiotas? Jobas sustoja, nusispjauna ir sako: Meistrelis, kad jį perkūnas trenktų, sakiau, nelįsk, atsargiai, prakeiktas alkaša, amžinai akis užsipylęs, apvertė dėžę, širšės ir pasiuto, iki to laiko gyvenom draugiškai, tu netgi nepastebėdavai, kad jos čia yra, nusispjauna, prakeiktas alkaša, velnias man davė su tokiu prasidėti, nors akmentašys geras, dar jo tėvas akmenis skaldė, bet durnas, be čėrkos nė pusvalandžio nepabūna, tai jos ir pasiuto, sugylė kaip kiaulę, snukis apvalus kaip anas Cepelinas, prisimeni, kur iš Europos į Ameriką skrido, iškviečiau greitąją, ką manai, ištino, stena, dūsta, o širšės visai iš mazgelių išsikraustė, sienas, skulptūras, ir tas gylė, ką aš turėjau daryti? laukti, kol ir mane pribaiigs, išbėgau prisileidau benzino ir užpylęs padegiau, kad būtum matęs: Rūmas pleška! auksinės širšikės verda! o didžiosios kaip kamikadzės į liepsną krenta! Boscho

vertas paveikslas, gal net įspūdingesnis, tfu, nusispjauna ir vėl užsirūko. Tadas sėdi ir viską puikiai įsivaizduoja, jaučia, kaip gražus šiurpeliukas per nugarkaulį slysta, į kryžkaulį bėga. O Jobas jau nebegali sustoti: užkabinau kabliu, ištempiau į kiemą, ką manai, būtų sienos supleškėjusios, žinok, dar porą dienų pavienės širšės prie dėžės sugrįždavo, suko ir suko ratus, tik negylė, mano laimė, kad bitininko tinklelį turiu, žinai, sode keli aviliai pūva, jei ne tinklelis, kažin ar būtum šiandien mane radęs, gal kada ten, aukštybėse, būtume susitikę, tada nebuvo kada galvoti, o dabar gaila, kaip Dievą myliu, gaila, geriau jau būčiau visus darbus supleškinęs...

Tadas prieina prie apdegusios dėžės ir žiūri: suodinas dugnas, ir visas išmargintas baltomis dėmelėmis. Matai, rodo, Jobas, tas dėmeles, tai čia kolonų liekanos, *liekanos*, supranti? Kur jau čia nesuprasi – tobula išradinga simetrija, įsivaizduoju, galvoja svečias, apie metrą aukščio, oho, tikrai rūmas, po šimts pypkių, gaila, kad nemačiau, sako, aišku, tada nebuvo laiko, bet gal vis dėlto reikėjo kaip nors tik tas didžiūsis kokiais dūmais, nuodais apipilti, o rūmą palikti? Nebūk ir tu kaip tas alkaša durnas, ką, nesupranti, kokios tai širšės?! tokia gali žmogelį kiaurai kaip durklą, o tu sakai dūmais nuodais, tfu, vėl nusispjauna. O Tadas galvoja, kur jau man nesuprasti, ak, kaip suprantu, brolyti, dar tau toli iki mano supratimo, galvoja, bet Jobui nieko nesako, nors prisiminimai jau braunas, jau beldžias: ir vaizdas, ir kvapai, ir garsai...

Kad griaus Večernyką, vaikai sužinojo išvakarėse, tad ilgai negalvojo, nesvarstė, žygiui vadovavo Šimo Tadas, vis miesčioniukas, velnių priėdęs, be to, kopyčia stovėjo netoli Ievos Marijos namų (gal todėl per Sekmines troboj būdavo taip prisigrūdę ubagų, kaip silkių bačkoj ar lynų dėdės krepšy), panelis buvo aiškus: prie vapsvų kapšo, kabančio virš Večernyko durų, naktį, kada vapsvos miega ir tik ausį priglaudęs gali išgirsti tylų gailų zyzimą, pririš virvikę, apsuks apsuks ją aplink baisųjį lizdą ir po stogu nuves ligi kopyčios kampo, pro alyvų šakas iki kapinyno tvoros, už jos pasislėpę, ir lauks sribų vado ir kolchozo pirmininko, vaikai žinojo: iš ryto ateis tik pažiūrėt, dar negriaus, tik apžiūrės, pasvarstys, kaip ir ką reikės daryti. Dievuli brangiausias, Dievo žmonės nebijo, kam gi jis kliūna? šimtus metų stovėjo, dejavo babytė ir kitos miestelio moterys, vyrai tylėjo, tik Jokūbas nusispjovė ir pasakė: Ateis ir ant jų galvų maras, sulauks galvažudžiai. Rytoj ryte ateis abu, kol dar žmonių nėra, vadas su šautuvu ar automatu, ir norės atsukti vielikę, kuria vietoj spygnos žmonės užrakindavo duris, abu rūkys machorkę, o machorkė, visi žino, ne paslaptis kaip smirdi, tada ir patrauks visi trys virvę, virvė stipri, iš Jokūbo tinklo – ir kapšas ant galvažudžių galvų kaip maišas nukris, jei ir nenukris, žinia, kaip tvirtai vapsvos kapšus prilipdo, tai tikrai virvelė jį perpjaus kaip peiliu sūrį...

Du vyrai ilgai krapštėsi prie Večernyko durų, matyt, negalėjo surūdijusios vielos atsukti, o vaikai vis kurstė baksnojo Šimo Tada: sakyk, kada trauksim, ko tyli, nesakai, bet Tadulis tyli, supranta, kad bus bėdos, išaiškės, tada jau laikykis, dėl to ir delsia, nesako, nors širdis kužda: trauk, Taduli, trauk, nebijok, būtinais reikia velnius pamokyt, trauk, ir patraukė, kapšas tik šlumšt ant vado galvos, tas dar koja paspyrė, matos, niekada nebuvo širšių kapšo regėjęs, tada ir prasidėjo: širšių debesis, net juoda, o tiedu tik mala rankom tarsi malūnai, kočiojas po smėlį, į vieną su širšėm kamuolį susisukę, vadas kad duoda, kad keikias, tik mat, mat, nesuprasi, ar savo motiną, ar kokią kitą nežinia už ką taip baisiai keikia, gal netgi Večernyke slypinčią Dievo sūnaus Motiną Mariją, tokiam tai nėra nieko švento, juk jis čia niekados nesimeldė ir nesimels, jis niekados čia Kalvarijų nėjo, ant klupsčių priešais kopyčią neklūpėjo, kas jam tas Večernykas, kas jam, kad babytei širdis plyšta, tokie ir gandrūs iššaudė, vis rėkdami kakaja belaja ptica, nežinia už ką, galvažudžiai. Šimo Tadiui pirmininko net gaila, su jo Juozuku antrą klasę lanko, visada obuolių dešrų lašinių atsineša, nieko negaili ir gerai mokosi, atmintinai Maironio posmus pila, bet ivano tai jau negaila, tegu gerai pamoko, nenumirs, neims velnias, o širšės visai pasiuto, jau neša laukais kaip kokius du maišus du vyrus, net žemė ir kapinynas gaudžia, gal net numirėliai girdi, kaip vapsvos kažkam pylos duoda. Vaikai ne juokais išsigando, po dilgėlėm kaip sraigės palindo, galėtų, tai ausis koku moliu užsikimštų – taip baisiai gaudžia, o auksinis ugnies kamuolys tuokart į du kamuolius persiskyrė, vienas link miestelio ridenąs, kitas link Cedrono, matai, pirmininkas vis savas, vepriškis, žino,

kad Riešė šventas upelis, tai ir skuodžia Riešėn, galvoja Šimo Tadas, tas tai žino, kur bukta, pasiners ir išsigelbės, o anas, kol pribėgs miestelį, gali ir visai sutinti, kad tik nenumirtų, vėl išsigąsta, nes buvo girdėjęs pasakojimą, kaip vapsvos negyvai karvę sugylė, o ivanas juk tris sykius mažesnis už karvę, gali ir negyvai. Lokia vadas, keiksmas pasaulį stebina ir jau netoli miestelio pradeda šaudyt, tie šūviai aidu į kapinyno akmenis atsitrenkia, pažyra ir dilgėlėse užgęsta, vaikų plaukai jau stati kaip ražienos – nemanė varguoliai, kad taip išeis, manė, pagąsdins vapsvos atėjūnus, ir viskas, o čia net iki šūvių, iki baisių keiksmų nekaltas jų žygis nusirito, matyt, nesumetė piemenaičiai, kad vyrai pėsti, o širšės sparnuotos...

Sėdi Tadas Jobo dirbtuvėj, vynelį gurkšnoja, abu tyli, kiekvienas savo mintyse kaip debesys plauko, žemės nesiekdamas, ir supranta bičiuliai, kad geriausia dabar patylėti... Tad rūko, vynelį ragauja ir tyli, o mintys kaip visada – ten, kur joms patinka, niekas nežino, kur dabar Jobo mintys, gal kokioje Meksikoje, kur jo žmona kūrybos paslaptis tiria, o gal ir kur arčiau, aplink pūvantį avilį sukinėjas, bet Tado mintys vėl pas Večernyką, pas babytės patvorį, tarp dilgėlių pažeme pažeme, kad kas nepamatytų, link miško kasas, ir štai jau miške po Didžiuoju ąžuolu sustoja, dairo, pro medžio lają į dangų žvelgia, o dangumi kaip kokie vapsvų kapšai debesys plaukia, saulės peršviesti, jie atrodo stikliniai, o po tuo stiklu – širšių pragaras dūzgia, nerimsta...

Po visko, po triukšmo, po Jokūbo diržo, po Ievos Marijos dejonų, po išvaymo iš mokyklos (pirmą kartelį, o buvo tų kartų ne vienas ir ne du, buvo pilni trys kartai), guli Šimo Tadas ant šieno ir galvoja: reikėjo ar nereikėjo tą vapsvų kapšą liesti? gal nereikėjo, gal pačios širšės būtų puolusios, juk machorka ir svetimi žmonės pas duris, gal ir nereikėjo, Večernyko dienos jau suskaitytos, čia bus traktorių kiemas, ne vieta dabar šventai koplyčiai naujos tvarkos pašonėj riogso, tai nenaudėliai, ką gi ta koplytėlė daro, tyli, nieko nekalba, netrukdo, ir Jėzulis tyli, tik vysta gėlės, tik žvakelės dega, babytytei tai skausmo, ak Dievuli, kaip ir išters, verkia ir verkia, sustoti negali, galvoja ir jau grimzta, jau skęsta, į rudens miglas tolsta ir... regi kaip Večernyko durys girgždėdamos verias, o jis pats kaip pelė tupi prie altorėlio prisiglaudęs, galvą po staltiese pakišęs, girdi, pelėda virš galvos ūūūūūūūūūūū, baisu, šalta, rudens vėjas koplyčioj siaučia, žvakes gesina, gėlių žiedus rauna, mato, įeina sribų vadas, visas sutinęs, nei veido, nei pilvo neatskirsi, kaip koks balionas įslenka, dairo, tik iš drabužių matyt, kad vadas, iš pagonų ir iš šautuvo, ir iš pistoleto, regi, vienoj rankoj žvakė, kitoj šaunikas naganas, dairo ir keikias „gde ty čiorionok ja tvoju mat pakažu kak voždias ubivat, pokažys ja tebia bystro v tvojom raju ustroju, pokažys“, jau artėja, bet nemato, akys užtinusios, nagano vamzdžio galu koplyčios sienas tikrina, ieško, o vaikas dar mažesnis, visai kaip lauko kirstukas, kad nesurastų, nes pamatytų, tai tuo kartu ir nušautų, bet nemato – akių vietoj dvi širšės tupi, zyzzzia. Šimo Tadas negyvas apsimeta, dantis sukanda, kad nekaukšėtų, jaučia, jau į kelnikes varo, ir vadas užuodžia, artėja „ja tebia mat tvoju“ ir jau šaukia „aaahhhhaa! vot gde ty, čiorionok, ja tebia bistro“, ir jau taikos tiesiai į širdį... Laimė, kad Šimo Tadas laiku pašoka, dairo, pro kur sprukti, ir mato, kad jis ant šieno, ne Večernyke, tad šluostosi delnu prakaitą, visas drebėdamas, bet po kiek laiko atsigauja, išpučia kvapą fffuuu ir tik tada nusispjauna ir tik tada supranta, kad su kelnėmis blogai – privarė iš baimės, nušoka nuo šieno ir bėgte prie sodželkos, o kelnės sunkios, vos panešti gali, pripuolęs prie vandens, nusimeta bjaurybes ir kad duoda, kad šveičia, kad šveičia, žolių prisirovęs, per šikną, per kinkas, vėl per ravą ir aukščiau užgriebia, jaučia, kad smarvė visur pateko, šiūruoja ir vis dairo, ar kas nemato, baisios sarmatos bijo, neduok Dieve, kad kas pamatytų, tada jau tikrai tektų iš Veprių bėgti, jau nepabūtum, visi pirštais badytų, prait neduotų, bet nieko nemato, tuščia, tylu aplinkui, tik žvaigždės tarpu lelijų lapų kažko ieško, tik nendrės palengva viena į kitą brūžuoja. Ir vis dėlto po tos nakties susirgo, per miegus šaukdavo: tai vapsvos, vapsvos, ne aš, ne aš, baaabyt, ne aaaš! o babytė ir Jokūbas, ir pirmininkas, ir pirmininko sūnus seniai viską atleido, Jokūbas netgi pagirdavo: Ir gerai, kad vaikai pamokė, manė. visi tylės, gerai, kad nors vaikai ne bailiai, nieko, dar pažūrėsim, atsirūgs galvažudžiams, jei ne Dievas, tai žmonės atlygins, sirgo ir vis dar abejojo, gerai ar blogai padarė? gal tai Dievas taip baudė? o gal velnias koją pakišo? visai svarstė, bet esmės taip ir neužgriebė, nes esmė slypėjo po KERŠTO žieve, tas kerštas tarsi koks spyglys, paširdžiuos įsikirtęs,

ramiai gyventi neleido, vaikas ir negalvodavo, ir užmiršdavo užpraeitos vasaros skriaudą, bet kerštas nesnaudė, vis progelės laukė, štai ir sulaukė, ir išpylė juodos tulžies versmę ant pirmininko ir gynėjų vado galvų, vieną kartą, tiesa, per sapnus tarsi išsidavė: O kaip mane vapsvos sugylė, o kaip mane, galėjau ir aš numirt, išsidavė, ir iš tikrujų, už ką gi tokį vaikeli negyvai tie vabzdžiai praeitą vasarą sugylė?

Taduuuuli, šaukia Jonas, eime medaus valgyti! iš kurgi tada miesto vaikas, pirmą vasarą į kaimą atvežtas, galėjo žinoti, kad vapsvos medaus neneša? tada jam atrodė – panašios į bites, tik didesnės – tai ir medų neša. Tai velnio sėkla, suriko Jokūbas, pamatęs nebegyvą namo parneštą vaiką, tai velnio išperos! ir niekas nesuprato, kas gi tos velnio sėklos, išperos, ar piemenys, ar vapsvos? Sutinęs, apvalus kaip agurkas gulėjo Šimo Tadas savo lovelėj, nieko nematė, labai silpnai girdėjo, gal netgi nesimeldė – taip jau visą sopėjo, nei pirštelio pajudinsi, nei liežuviu burnoj pamakaluosi – medinis, akmeninis, ir galas. O Jokūbas, kurią dieną už pakarpy nutvėręs Joną ir Broniuką, vos ausų nenurovė, plaukų nenupešė, vos širdelių iš šonkaulių neišmušė, po to ir pykčio buvo, ir nesutarimų, norėjo abiejų piemenų tėvai į teismus važiuoti, bet dėdė žuvim atsipirko...

Taduuuuli, šaukia Jonas, eime medaus valgyti! ir jau eina klusnus kaip gėrelis, naujokas kaime, prie nieko čia dar nepripratęs, ir prie piemenų sukybių, ir prie gyvulių, ir prie vapsvų, eina, lininė terbikė prie šono, o joj duona ir lašiniai, ir svogūno galva, eina ir nieko nenujaučia, jau medaus skonį burnoj skanauja, net laižos smaližius. O Jonas pirmas, drožia kaip koks karvedys ir vis ragina: Neatsilik! Neatsilik! o tai tau medaus neliks, neatsilik! veda varguolį ir pikta galvoja. Išvydęs ažuolo drevę, Šimo Tadas klausia: Jonuli, o kam tu tą maišą nešies? Jonas pasižiūri į pašonėj kabantį maišą ir atsako: O mes, Taduli, maišan medų krausim, bijau, kad viso nesuvalgysim, teks ir maišan pridėti, paskubėk, matai, jau netoli vakaras. Ir iš tiesų saulė jau krypsta į vakarus ir ilgi medžių šešėliai gula ant laukų, ant pievų, skersai tako, ir vaikui atrodo, kad jis kokiais juodais laiptais į aukštybes kopia, tad kojas kelia, kad neužkliūtų, o tos aukštybės – tai tik neaukštas kalnelis, ant kurio ir riogso juoduojanti drevė. Mes į jį medų sukrausim, kartoja Jonas kaip koks mažas kipšiukas su dar tik vos vos prasikalusiais rageliais, kiekvienam užteks, visi atsivalgysim, kartoja ir prie drevės artinas, ir Šimo Tadas su Broniuku neatsilieka, štai ir medis, Jonas sako: Aš, Taduli, tave pakylėsiu ir laikysiu, o tu peiliu kapšą perpjausi, vapsvos pakils, pasisukios pasisukios ir nulėks, nieko nedarys, nebijok, ir aš nebijau, ir Bronius, nebijau, nebijau, pritaria Broniukas, o pats svarsto, kaip čia reikės pasprukt, kurlink arčiau krūmynų ar upelės. Šimo Tadas viskuo tiki, nekaltas kaip gėrelis, kurį veda pjaut, patiklus, tik apie medų galvoja ir apie babytę, ir Jokūbą, parneš ir jiems, nepagailės, visko vienas nesuvalgys. Prapjausi korį ir ragauk sau į sveikatą, ir mums duosi, numesi po gabalą, aiškina Jonas. Vieną mirksnį tarsi kažkas geras į Šimo Tado ausį pakuždėjo: neik, Taduli, apgaus tave, neik, bėk, vaikeli, neatsisukdamas bėk, bus baisi nelaimė, bet tas kuždesys pro vieną ausį jeina, pro kitą su vėjeliu ir iššvilpia, tad prieina prie medžio ir sako: Kelk, Jonai, ar pakelsi (prisimena babytės žodžius: tai sunkus vaikas, kaip švino pripiltas), žinok, aš sunkus, kaip švino pripiltas. Bet Jonui, jau ketvirtokui, toks svoris kaip pūkas, griebė Tadulį už kojų ir kelia, ir kalba: Nesbijok, dabar kapšų vapsvų mažiausia, dabar jos po laukus medų renka, dabar tik kelios kapšą daboja, nebijok, ir toliau kelia, o Šimo Tadas iš arti į širšių lizdą žiūrėdamas šnabžda: kaip kokia bomba, visa sidabrinė, su tokia pušę pasaulio vienas nukariautum, gerai, kad tai ne tikra bomba. Jonas mato, kad nepakels kaip reikiant, tad nuleidžia varguolį ant žemės ir sako: Taduli, aš pritūpsiu, o tu ant manęs barana atsisėsi, tada tai bus gerai kapšą riekti, Šimo Tadas užsiropščia ant Jono pečių ir dabar kaipmat prie kapšo atsiduria, beveik galva siekia. Jonas stena: trauk, Taduli, peilį, negaišuok ir pjauk, kol širšės iš laukų nesugrįžo, ar pjauni? Šimo Tadas jau lenkia peiliuką, patikrina, ar aštrus, mato, kad labai, anądien paprašė Jokūbo, kad pagalastų, atlenkė ir šaukia: O kaip pjaut? Tiesiai, skersai? kaip išeina, iš apačios atsiliepia Jonas, tik greičiau, man labai sunku laikyt. Tadas jaučia, kaip Jonulio kinkos dreba, tad sako: Tu, Jonuli, nedrebėk, negaliu tiesiai pjaut, ranka dreba, ir paskutinę akimirką dar kartelį tas kažkas pamėgina vaiką sulaikyti, Tadulio balsu šaukia: Jonuli, gal kitą kartą? gal šį vakarą nereikia, rytoj bus daugiau medaus, bet Jonas neklauso, rėkia: Nebūk bailys, pjauk! pjauk, sakau!

Dabar prisimena, kaip peilį į kapšą įsmeigė, kaip patraukė į dešinę, kaip lengvai it per sūrį peilis nuėjo, kaip... ir visa staiga sutemo, nupuolė saulė ant medžių, nugriuvo dangus, prasivėrė žemės kiaurymės...

Guli lovoj apvalus kaip agurkas, visas sutinęs, ir negali net lūpų pakrutint, o labai labai norėtų, norėtų Jonulį pašaukti ir Broniuką ir pasiklausti, kas gi nutiko? kur medus pasidėjo? ar daug medaus rado? bet negali, sutinusios lūpos neklauso, ir akys nieko nemato – tamsa aplinkui, tylu, tik malkos plytoj šnypščia, vanduo puode burbuliuoja, gal ir gerai, kad kalbėti negali, juk ir taip visas miestelis žino, ir taip jau laiškas į Kauną skrenda pas motiną, kad paskubėtų, kad negaištuotų, nes nežinia, kas bus...

Guli lovoj net mėlynas, visas juodom dėmelėm dėmėtas – tai širšių geluonys nuodus leidžia, nei juos ištrauksi, nei tuos nuodus išsiurbsi, kokį vieną geluonį tai dar gali, gali suimt dantim ir ištraukt ir nuodus išsiurbt ir išspjaut, bet tokios daugybės niekaip neišlupsi, jokiom replėm, jokiais dantim. Guli kaip venas baisus skaudulys ir pro miglas girdi: ir už ką tokį mažą vaikelį, siratą, už ką?

Ir vėliau gal po poros savačių, jau lovoj sėdėdamas, jau sveikesnis, ne toks sutinęs, jau ne mėlynas, o geltonas, jau akis pramerkęs laižo liežuvio galu sukepusias lūpas, dairos, lyg būtų nuo kokio aukšto lazdyno nupuolęs, galvą susitrenkęs – nelabai dar supranta, kas jis ir kur dabar yra, ką žinai, gal ir galvą susitrenkė, kada Jonas jį žemėn metė, gal aukštiekninkas krisdamas ir sudavė pakaušį į kokį akmenėlį ar grumstą? matyt, sudavė, nes kodėl taip galvą skauda? matyt, gerai trenkė, juk nematė Jonas, kiek tų vapsvų iš kapšo pažiuro, stovėjo galvą palenkęs, į žemę žiūrėjo, tad, išgirdęs gaudimą ir nieko nematydamas, labiau už kitus išsigando, todėl taip ir trenkė žemėn, išsilaisvint norėdamas. Sėdi Šimo Tadas ir galvoja: kažin, ar pilnas maišas, ar pusė? nežino varguolis, kad maišas ne medui, o Jono ir Broniuko galvoms pridengti – palindo du sukčiai po maišu ir nuskuodė į tankumyną, kapšo plovėją vieną palikę „ant suėdimo“....

O jos ir ėdė, graužė, ėdė tiek, kiek joms patiko, niekas nekliudė, stebuklas! Dievo galybė, kad štai jau sėdi, jau mato, jau gyvas, nes kaip tik po panašaus sugėlimo ir pastipo Kvedaro karvė. Gal vis dėlto negyvai būtų suėdusios, jei ne Kusteckų Pranutė, iš miško su uogomis grįžtanti, eina takučiu, girdi, baisus gausmas nuo drevės pusės sklinda, užbėga kalnelin ir mato, o Dieve aukščiausias, širšių debesis vaiką ėda, net nuo žemės pakėlęs graužia, net girdis, kaip ėda, prilėkė, viršutinį sijoną ant galvos užsitraukus, apatiniu aptūpė vaiką ir taip pritūpus nuvilko nuo drevės, ir ją sugylė, kur tik plika vietelė kyšojo, bet ne baisiai, visgi nutįsė vaiką prie Cedrono, gerą kelio galą tįste nuvilko, tada perbrido su vaiku kiton pusėn ir pasislėpė mažoj koplytėlėj, uždarė duris, tamsos sulaukė, tada su vaikiu ant rankų ir įpuolė pas Ievą, tai jai, Pranutei, vėliau, jau pasveikęs ir viską sužinojęs, Šimo Tadas žuvis ir vandens lelijas nešdavo, nieko, būdavo, nesako, tik paduoda ir mauna namo...

O Jonui tai tikrai blogai baigės: ir iš mokylos išmetė, ir gerti pradėjo dar vaikas, ir traktoriumi išmokęs važinėti vieną girtą senį pervaziavo, kalėjiman papuolė, išėjęs vėl „ant traktoriaus“ dirbo, vėliau į aukštą kombaino sėdynę persėdo, pirmūnu tapo, laikraštinė jo nuotrauka tėvų trobos sieną papuošė, bet po to kaip kas pamainė Jonulį, pradėjo su nieku nesiskaityti, visus šikt varė, net pirmininką, ir tėvus pagaliau vaikė, ir gėrė gėrė kaip arklys vandenį, ir pagaliau visai is proto išsikraustė – dabar kažkur Žemaitijoje, netoli Viešvilės, kvaišelių namuos, sako, po sodą vaikštinėja ir su lazda į kiekvieną medį stuksena, vis vapsvas širšes baido. Bet visa tai atsitiko daug vėliau, po kelerių ar keliolikos metų. O dabar štai sėdi Šimo Tadas lovoj ir meldžiasi, Dievui ir Pranutei už gyvenimą dėkoja, kunigo gaspadinės laukia, nes toji kas vakaras kažkokias stebuklingas žoleles neša, sutinusį kūną vilgo. Taip ir pasveiko; po kurio laiko neištvėręs į baisiąją vietą nuėjo ir tik juodą degėsių kauburį berado – net su šaknimis buvo medis išdeginatas...

Sėdi abu, rūko ir tyli, kiekvienas savo mintyse kaip dūmuose skendi, Jobas kažką lazdelės ar kaltelio galu smėlyje braižo, Tadas nieko neveikia, į savo rankas, į delnus žiūri, tai tuose delnuose ir mato aną tolimą vasarą ir baisųjį kapšą, ir Večernyką, ir vadą, ir mirtinai sutinusį vaiką, pagaliau sako: Jobai, žinai, aš kartą aptikau tokį mažytį kaip obuolys vapsvų kapšelj, pas duris po balkonu, ne aš aptikau, o šuva, girdžiu, vis inkščia ir inkščia, nuėjau, žiūriu – kapšiukas, žinai, kaip vaiko mašnelė, ne didesnis, nukabinau,

pasižiūrėsiu, sakau, kas gi ten viduj, o taip įdomiai keistai susukta, suki suki vis po ploną sluoksnėlį, kaip kokį svogūną lupi, ir vis tuščia, nieko nėra, tik pačiame mažiausiame kapšeliuke – centre – trys lervos raičiojas, bjaurybės, tfu, žinai, kažkoks košmariškas paveikslas, tarytum pasaulio centre trys kirmėlės ar saulės centre, ar širdy... Žinai, ir aš sudeginau, pakišau degtuką ir supleškinau... Jobas nepasisuka, toliau braižo, tad svečias pakyla ir jau pas duris sako: Jobai, nepyksi, jei tuos tavo širšių rūmus į abrozdą įdėsiu?

[...]

Leonardas Gutauskas, *Vilko dantų karoliai*, Vilnius: Vaga, 1990, p. 4–167.